

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0220 6990

Digitized by Google

268
174
17.5.41
N. 10
1844
26292

HET
LEVEN EN DE REGERING

VAN

Z. M. WILLEM I,

Koning der Nederlanden, Groot-Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

DOOR

G. ENGELBERTS GERRITS.

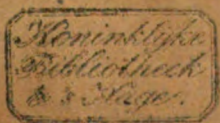
MET VIER STAALPLATEN.

Eerste Aflevering,

(MET HET PORTRÉT DES KONINGS, NAAR DE SCHILDERIJ VAN C. KRUSEMAN).

AMSTERDAM,
P. N. VAN KAMPEN.

1844.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION

500 FIFTH AVENUE, NEW YORK, N. Y.

1891

1891

1891

1891

✓

HET

LEVEN EN DE REGERING

VAN

Z. M. WILLEM I.

~~208 110~~
3076G24
N 29661002

HET
LEVEN EN DE REGERING

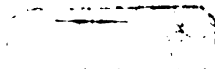
VAN

Z. M. WILLEM I,

KONING DER NEDERLANDEN, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

DOOR

G. ENGELBERTS GERRITS.

MET VIER STAALPLATEN.

AMSTERDAM,

P. N. VAN KAMPEN.

1845.

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN & ZONN.

VOORBERIGT.

Ongezocht bood zich hier de gelegenheid aan, om eene voorrede van ongemeene lengte te schrijven. Immers, hoe gevoegelijk konden wij niet spreken over al de vereischten eener goede levensbeschrijving, over de moeilijkheden, hieraan verbonden, inzonderheid wanneer een doorluchtig tijdgenoot daarvan het onderwerp uitmaakt, die op het lot van zoo vele honderdduizenden eenen beslissenden invloed heeft uitgeoefend, alsmede over de kieschheid en teederheid der taak, waarmede wij ons hebben belast!

Wij gaan dit alles gaarne stilzwijgend voorbij, onder de betuiging echter, dat het ons streven is geweest, om in geen geval aan de waardigheid der geschiedenis, dat is aan de waarheid, te kort te doen.

Is het niet reeds genoeg, dat de vleijerij de vorsten gedurende hun leven omringt, zonder dat zij nog rondom hunne grafsteden waart? Maar is het

niet even betreurenswaardig, dat de nijd veelal nog aan het gebeente van doorluchtige afgestorvenen knaagt?

Wij hebben getracht tusschen deze beide gevaarlijke klippen door te sturen: . . .

Indien het ons alzoo heeft mogen gelukken, het leven en de lotwisselingen, het karakter en de regering van Z. M. koning WILLEM I met kenbare trekken te schetsen, dan achten wij ons doel bereikt, al ware het ook, dat niet alle deelen even sprekend geleken.

De tijd, die zegevierende prediker der waarheid, is de meest bevoegde beoordeelaar van onzen arbeid, en tevens het best in staat, om het gebrekkige en ontbrekende in denzelfen te verbeteren en aan te vullen.

NAARDEN,
15 Maart 1845.

DE SCHRIJVER.

NAAMLIJST

D&H

INTEEKENAREN.

- Z. M. DE KONING, 3 Exemplaren.
H. M. DE KONINGIN, 2 Exemplaren.
Z. K. H. DE PRINS VAN ORANJE, 4 Exemplaren.
Z. K. H. PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN, 3 Exempl.

J. H. van Abs, te Haarlem.	A. H. Bakhuyzen, boekhandelaar te 's Hage.
L. V. Adams, te Batavia.	L. van Bakkenes, boekhandelaar te Amsterdam.
Adank, te Rotterdam.	H. Bakker, te Hoorn.
J. C. en W. Altorffer, stadsdruk-
kers en boekhandelaars te Mid-
delburg.	P. M. Bazendijk, boekhandelaar te Rotterdam.
J. C. Andriessen, te Amsterdam.	F. W. A. Beelaerts van Blokland,
substituut-officier van Justitie te Rotterdam.
T. J. Anspach, te Amsterdam.	M. A. Beels, Heer van Heem-
stede, enz., lid van den raad der stad Haarlem, enz.
H. D. Arink, Chirurgijn te Krom-
menie.	Joh. De Beer, Dz., geëmploijeerde te Amsterdam.
N. Arriens, Controleur te Kediri.	W. F. K. Bekker, te Amsterdam
P. A. van Asperen van de Velde,
te Haarlem.	Van Benthem en Jutting, boek-
handelaren te Middelburg.
d'Auzon de Boisminart, majoor
te Leyden.	J. van Bentum en Zoon, boekhan-
delaren te Gouda.
J. van Baalen en Zoon, boekhan-
delaren te Rotterdam.	
W. H. Backer, te Amsterdam.	
Baermayer von Barienckhofen, te
Batavia.	

W. W. van Berckel Bik, te Batavia. J. A. A. van den Bergh, boekhandelaar te 's Hage. Nanning Berkhout, predikant te Leyden. Joannes van Beusekom, te Leymuiden. Mr. A. W. de Beveren, te Wijk bij Duurstede. De Bibliotheek van het Departement van Oorlog, te 's Hage. De Bibliotheek van het Invalidenhuis te Leyden. J. Blaauboer, Asz., rijksontvanger te Wieringerwaard. Jan Blankvoort Hendz., te Amsterdam. H. C. Block, onderwijzer te Amsterdam. J. Blok, voor het Leesgezelschap te Werkendam. D. D. van Boekholst, te Batavia. Hendrik Boelens, klerk bij den Administrateur van 's Rijks schatkist, te Maastricht. D. B. Boerema, te 's Hage. G. P. W. Boers, aspirant-intendant bij de militaire akademie in O. Indië, te Padang (Sumatra Westkust). W. A. J. W. Boers, 1ste luitenant aspirant te Batavia. P. Th. Bogaard, te Hoevelaken. A. H. van der Boon Mesch, hoogleeraar te Leyden. W. A. Borger, te Haarlem.	A. J. Bos, onderwijzer te Kerk-Avezaath. J. Boshouwer, te Batavia. J. van den Bossche, te Palembang. A. Botter, resident te Krawang-Poerwakarta (O. Indië). H. Bouten, predikant te Oude Niedorp. J. J. van Braam, te Batavia. W. Briel, boekhandelaar te Wormerveer. Ks. Briel, boekh. te Krommenie. P. P. Briët, te Batavia. Ten Brink en De Vries, boekhandelaars te Amsterdam. A. van de Broecke Jz., te Middeburg. Douairière Baronesse van Broeckhuizen, geb. Sickinge, te Groningen. A. M. Broedelet, boekhandelaar te Voorburg, 3 Exempl. L. van Bronkhorst, secretaris van Z. K. H. den prins van Oranje, te 's Gravenhage. A. F. H. van Troostenberg de Bruyn, boekh. te Doesburg. Joh. Bunk Wz., te Amsterdam. Burger, te Batavia. Mevr. Douairière Burgerhoudt, geb. Jochems, te 's Hage. P. J. Burgersdijk, te Leyden. T. J. Burman Fz., te Haarlem. D. Buys, koopman te Wormerveer. C. Castens, residentie Bantam, eil. Java. Frederik Chaffo Jz., te Zaandam. Rod. LeChevalier, te Amsterdam.

P. O. van der Chys, hoogleeraar te Leyden. T. A. M. Clarisse, te Joana, residentie Japara (O. Indië). Gebr. Van Cleef, boekhandelaren te Amsterdam. Gebr. van Cleef, boekhandclaren te 's Hage, 2 Exempl. J. H. Clignett, te Batavia. F. D. Cochius, te Batavia. C. O. Coenraad, te Patjitan (O. Indië). J. H. Coenraad, ibidem. C. H. Colbier, ibidem. J. C. Colenbrander, te Krawang-Soebang (O. Indië). D. J. Couvée, boekhandelaar te Leyden. H. Crena, kapitein der infanterie te Palembang. R. Crommelin, te Amsterdam. Van Wickevoort Crommelin, kapitein der rijdende artillerie te Amersfoort. C. D. Cuperus, boekhandelaar te Rotterdam, 2 Exempl. D. Dagevos, predikant te Rijzoort. A. M. Danckaerts, te Sas van Gend. Mr. A. Deketh, advocaat-generaal bij den Hoogen Raad, te 's Hage. C. Denninghoff, te Batavia. S. van Deventer Jsz., ibidem. A. E. C. van Dishoeck, te Axel. P. C. Dill, boekh. te 's Hage. W. M. J. van Dielen, voor het leesgezelschap: <i>Disce Legendo</i>, te Utrecht.	L. Doedes, Dz., predikant te Kappelle aan den IJssel. Am. Doijer, predikant te Amsterdam. A. Doijer Tz., predikant te Leyden. J. van Dokkum, te Amsterdam. Wed. P. Donk en Zn., boekhandelaren te Amsterdam. Baron van Doorn van West-Cappelle, te 's Hage. A. P. van Doorn, president van het gerechtshof in Zeeland, te Middelburg. W. A. van Doorne, te Rotterdam. J. P. van Dorp, med. doct. te Tiel, voor het leesgezelschap: <i>Ora et Labora</i>. J. C. van Driest, te Amsterdam. P. A. Dronryp, ibidem. J. F. van Druten, boekhandelaar te Sneek. Duchâteau, onder-intendant, 1ste klasse, te Padang (O. Indië). F. A. van Duuring, te Ambal, residentie Bagelen (O. Indië). C. van Dijk, te 's Hertogenbosch. F. Eckenhuysen, te Zaandam. W. Eckhoff, boekhandelaar te Leeuwarden, 2 Exempl. G. H. Elias, te Amsterdam. F. C. Engelbrecht, te Batavia. J. C. Engelcke, te Rotterdam. P. Ensinnck, te Baambrug. J. C. van Essen, commissionair te Amsterdam. M. Evenblij, te Alkmaar.

H. Eymael, 2de luitenant te Palembang.	Haak en Comp., boekhandelaren te Leyden.
D. P. Farret, predikant te Harlingen.	F. A. C. Halewijn, te Pekalongan (O. Indië).
B. van der Feen, te Middelburg.	J. D. Halewijn, assistent resident te Soerabaya.
H. W. Fellingier, te Amsterdam.	P. D. Halffman, med. doct. te Haemstede.
D. Fischer, te Palembang.	A. J. J. Hansen, te Patjitan (O. Indië).
L. Fisser, ibidem.	P. J. Happel, kapitein-luitenant ter zee, havenmeester te Samarang (O. Indië).
F. Franke, te Amsterdam.	J. V. Hardewijn, te Ambal, residentie Bagalen (O. Indië).
Mr. G. Franken, te 's Hage.	Mevr. de Wed. van Harencarspel, te Amsterdam.
Jan Fray, te Eenigenburg.	J. Hartog, V. D. M. te Westzanen, voor het Leesgezelschap: <i>Tot Nut en Oefening</i> .
L. Friese, te Zalt-Bommel.	J. J. Hasselman, te Kediri (O. Indië).
K. Fuhri, boekh. te 's Hage, 2 Ex.	B. J. R. van Hasselt, burgemeester te Naarden.
D. van Leyden Gael, lid van den Raad te Leyden.	Charles Hay, te Krawang-Soebang (O. Indië).
Geericke, te Leyden.	J. R. Bremer van Heel, te Amsterdam.
Jacob de Gelder, hoogleeraar te Leyden.	J. Heemskerk, voor het Leesmuseum te Amsterdam.
J. J. de Gelder, te Leyden.	H. J. Hellings, lid der Wees- en Boedelkamer te Samarang (O. Indië).
E. Gerdis, te Amsterdam.	P. van Hemert, theeplanter te Krawang-Jaggernaikpoeran (O. Indië).
Jonkvr. van Ghesel, te Utrecht.	J. A. A. Hemler, te Batavia.
K. de Goede, logementhouder te Zijpe.	J. C. Hemler, ibidem.
H. V. van Gogh, boekhandelaar te Rotterdam.	
J. P. Gosenson, 2de luitenant te Palembang.	
J. N. Grimmius, te Batavia.	
O. P. Baron Groeninx van Zoelen van Ridderkerken, te 's Hage.	
E. de Groot, te Leyden.	
J. de Groot, boekhandelaar te Delft, 2 Exempl.	
W. L. van Guericke, te Patjitan (O. Indië).	
Gunning, te Haarlem.	
Joh. Guykens, boekhandelaar te Amsterdam.	

E. Hendrikse, boekhandelaar te Middelburg.	Mr. C. Hultman, procureur-generaal te Batavia.
P. C. Henneberg, te Amsterdam.	Mr. H. C. Huyser, advocaat te Leyden.
E. Heringa, predikant te Blaauw-Capelle.	Mr. G. W. H. Baron van Imhoff, raadshcer in het prov. gerechtshof van Groningen.
H. J. Schermer Hessling, te Amsterdam.	Ivens, te Rotterdam.
J. H. en G. van Heteren, boekhandelaren te Amsterdam.	J. I. L. L. Jacobson, te Batavia.
W. van Heukelom, te Amsterdam.	P. Jeckel te Batavia.
Joh. v. d. Hey en Zoon, boekh. te Amsterdam.	R. A. Jeckel, kapitein der Infanterie, te Palembang.
Heyligers, instituteur te Bleskensgraaf.	Jonkh. Mr. M. W. de Jonge van Campens Nieuwland, te 's Hage.
J. Heynis, Tz., boekhandelaar te Zaandijk.	Mr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet, op den huize Overduin, bij Oostkapelle.
J. G. Hinlopen, te Middelburg.	J. K. de Jongh, onderwijzer te Zijdewind.
W. J. Hoesch, te Amsterdam.	Mr. C. A. van Munster Jordens, als bestuurder van een leesgenootschap te Deventer.
F. B. Hofland, te Krawang-Jugeragong (O. Indië).	J. E. H. Juch, 1ste luitenant, te Lampongs (O. Indië).
A. C. Honigh te Zaandijk, Corn. Honigh Dz., te Zaandijk.	Wed. L. Karsenbergh, boekhandelaressen te Deventer.
A. van Hoogstraten Jr., boekh. te 's Gravenhage, 3 Exempl.	J. de Kater, ridder van de Orde van den Nederl. Leeuw, lid der Staten van Zeeland, burgemeester van Burght, enz.
Jonkh. van Hoorn van Burgh, te 's Hage.	D. Kennedy, te Zalt-Bommel.
G. H. van Hoorn, te Amsterdam, 2 Exempl.	W. A. Keuchenius, assistent-resident te Grisse, residentie Japara (O. Indië), 2 Exempl.
P. G. van Hoorn, wethouder der stad Leyden.	R. Kikkert, boekhandelaar te Vlaardingen.
D. H. Horst, predikant te Hendrik-Ido-Ambacht.	J. L. Klopogge, te Batavia.
A. C. Hout, boekhandelaar te Middelburg, 4 Exempl.	
Mr. P. G. Hubrecht, te Leyden.	
J. F. H. Huguenin, predikant te Zuiderwoldc.	

<p>F. Kleeuwens en Zn., boekhande-
laren te Goes.</p> <p>Mr. H. Klein, te Batavia.</p> <p>J. Kleinman, 's rijks ontvanger
te Haemstede.</p> <p>Mr. J. A. Kluppel, te Alkmaar.</p> <p>J. H. Knoops, te Amsterdam.</p> <p>Jonkh. A. H. W. de Kock, luite-
nant-kolonel te Palembang.</p> <p>Cs. Koert, havenm. te Amsterdam.</p> <p>H. Koomen, te Wink.</p> <p>O. B. de Kort, te Dordrecht.</p> <p>P. Koster, te Zaandam.</p> <p>P. Kraay, te Amsterdam.</p> <p>G. F. Kram, ibidem.</p> <p>H. A. Kramers, boekhandelaar te
Rotterdam, 3 Exempl.</p> <p>A. Kreulen Jz., boekh. te Zaan-
dam, 3 Exempl.</p> <p>H. van Krieken Jr., te Tiel.</p> <p>L. P. Kromsigt, boekh. te Am-
sterdam.</p> <p>A. C. Kruseman, boekhandelaar
te Haarlem.</p> <p>J. de Kruyff, boekhandelaar te
Utrecht, 2 Exempl.</p> <p>J. A. Kuhle, te Krawang-Tagal-
waroe (O. Indië).</p> <p>F. H. W. Kuypers, te Palimanang,
residentie Cheribon (O. Indië).</p> <p>J. J. A. Kuys, te Voorschoten.</p> <p>W. N. Lambrechtsen, te Mid-
delburg.</p> <p>Jan Jacob Bremer de Lanoy, te
Amsterdam.</p> <p>J. Lanser, te Zype.</p> <p>J. la Lau, predikant te Stolkijk.</p> <p>A. van der Lee Cz., te Oudewater-</p> | <p>Leesgezelschap: <i>Beschaving door
Oefening</i>, te Amersfoort.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Voor Verstand en
Hart</i>, te Amsterdam.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tandem fit surcu-
lus arbor</i>, te Bergen op Zoom.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot vermeerdering v.
Kunde en Genoegen</i>, te Biervliet.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Concordia</i>, te Dord-
recht.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Laurens Koster</i>, te
Dordrecht.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Voor Verstand en
Hart</i>, te Dussen, c. a.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot Nut en Ver-
maak</i>, te Giessendam.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot gezellig Onder-
houd</i>, te 's Gravenhage.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Oefening en Geno-
gen</i>, te Haarlem.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot Leering en
Uitspanning</i>, te Haarlem.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Wetenschap, Nut en
Vermaak</i>, te Leyden.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Miscens Utile Dulci</i>,
te Leyden.</p> <p>Dames-Leesgezelschap, te Leyden.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot Nut en Uitspan-
ning</i>, te Maassluis.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot oefening van
het Verstand en verbetering van
het hart</i>, te Maassluis.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Voor Verstand en
Smaak</i>, te Ouwkerk.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Tot Nut en Geno-
gen</i>, te Puttershoek.</p> <p>Leesgezelschap: <i>Nut en Genoegen</i>,
te Schoonhoven.</p> |
|--|---|

- Leesgezelschap: *Ons Genoegen*, te Veere.
 Leesgezelschap: *Tot Oefening en Vermaak*, te Zaandam.
 Leesgezelschap: *Door oefening wordt kennis vermeerderd*, te Zaandijk.
 A. van Leeuwen, kostschoolhouder te Amsterdam.
 J. W. van Leeuwen, boekhandelaar te Leyden.
 J. J. Lefebvre, te Batavia.
 J. W. Legrom, te Baarnbrug.
 F. F. Legrom, kostschoolhouder te Baarnbrug.
 Mevr. Lehman de Lehnfeld, geb. d'Avoine, te Amsterdam.
 J. C. van Lelyveld, te Amsterdam.
 Wed. Lentfrinck van Scherickoven, te Amsterdam.
 Jonkh. H. J. L. Leyssius, te Krawang-Tjilangkap (O. Indië).
 C. Ligthart, te Amsterdam, 2 Ex.
 C. Lingeman, te Batavia.
 A. Loch, te Rotterdam.
 De Erven V. Loosjes, te Haarlem.
 P. de Looze, boekhandelaar te Zierikzee.
 S. en J. Luchtman, boekhandelaars te Leyden.
 A. J. M. Lugten, te Axel.
 J. H. Lugt, te Amsterdam.
 Isaac Luteyn, te Middelburg.
 J. H. baron van Lynden van Lunenburg, staatsraad te Utrecht.
 Jonkv. A. W. E. van Lynden van Lunenburg, te Utrecht.
 H. Maandag, voor het leesgezelschap te Dubbeldam.
 Mr. J. M. van Maanen, raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof, te Amsterdam.
 J. Maasen, voor het leesgezelschap te Nieuwe Niedorp.
 C. Makkers, stads-architect te Schiedam.
 H. Manger, predikant te Haarlem.
 H. J. van Mariënhoff, burgemeester te Wijk bij Duurstede.
 H. Martens, te Batavia.
 H. U. Masman, rustend predikant van Paramaribo, te Kampen.
 P. S. Matzen, te Medemblik.
 C. K. Meelboom, predikant te Haarlem.
 P. W. Meijer, te Arnhem.
 S. Meijer Kater, boekh. te Monnikendam.
 G. B. Meijjes, te Amsterdam.
 J. Meijjes, te Amsterdam.
 Joh. Wil. Meijjes, te Amsterdam.
 R. Posthumus Meijjes, predikant te Amsterdam.
 H. Meinez, te Amsterdam.
 Meijufvr. A. A. Mensing, te 's Hage.
 C. G. Menzel, boekh. te Leyden.
 C. Gallis Merens, med. doct. te Zaandam.
 Metz, onderwijzer te Limmen.
 Metz, te Palembang.
 C. Metzelaar, notaris te Amsterdam.
 J. Middelhoven, te Zaandam.
 G. J. Mingelen, te 's Gravenhage.
 C. A. Granpré Molière, te Batavia.
 S. A. de Moraaz, notaris te Alkmaar.
 P. Mulier, ridder van de Orde van

- den Ned. Leeuw, lid der prov. Stat. v. Vriesland, te Bolsward.
- P. R. D. Muller, voor het leesgezelschap: *Oefening en Uitspanning*, te 's Hertogenbosch.
- Erven H. van Munster en Zoon, boekhand. te Amsterdam, 2 Ex.
- D. K. Munting, med. doct. te Gouda.
- Mr. J. J. D. Nepveu, subst. griffier bij de arrondissements-regtbank te Utrecht.
- W. C. de Nies, officier van gezondheid, 3e Klasse, te Palimanang, residentie Cheribon (O. Indië).
- D. Nomen, te Zaandam.
- W. H. J. Cambier van Nooten, burgem. van Honkoop, c. a., en notaris te Lopik.
- C. J. G. Noteboom, te Amsterdam.
- Mr. F. H. van Notten, te Amsterd.
- Z. H. Nouien, aspirant-intendant te Palembang.
- A. M. de Nijs Burghgraaf, te Patjitan (O. Indië).
- F. E. de Nijs, assist.-resident te Ambal, resident. Bagelen (O. I.)
- P. W. Obdam, secretaris der weeskamer te Samarang.
- C. N. J. von Ochssee, te Palembang.
- J. van der Velde Olivier, boekh. te Zierikzee.
- J. N. Olyve, te Batavia.
- W. van Onameren, te Batavia.
- P. D. van Ossenbruggen, te Samarang.
- Mr. J. M. baron van Pabst tot Bingerden, kantonregter te Elst.
- F. K. B. de Paeuw, kostschoolhouder te Bierle-Nassau.
- H. Palier en Zoon, boekhand. te 's Hertogenbosch.
- J. baron van Pallandt v. Walfort, kamerheer des konings, lid der gedeputeerde staten van Gelderland, te Arnhem.
- A. P. Palmboom, boekh. te Amsterdam.
- J. A. Pattijn, te Batavia.
- P. J. Persyn, boekh. te Hoorn.
- A. Pit, te Dordrecht.
- B. van der Plas, te Kedirie (O. I.).
- L. M. F. Plate, te Batavia.
- H. Plekenpol, R. K. priester en pastoor te Nibbixwoude.
- W. Poolman, te Batavia.
- C. G. van der Post, boekhand. te Amsterdam, 2 Ex.
- Het Postkantoor te Almelo.
- E. Prillewitz, boekh. te Harlingen.
- J. Prins, secret. der stad Zaandam.
- L. Proes, th. doct. en predikant, voor het leesgezelschap: *Anica Veritas*, te Leeuwarden.
- W. J. Raadgeep, boekh. te Doetichem, 2 Exempl.
- P. de Raadt, op den huize Noorthey, bij Voorschoten.
- J. H. Raket, te Palembang.
- J. Redeker, te Rotterdam.
- Hubertus Rekker, te Middelburg.
- R. J. Reyniersse, te Haarlem.
- Jonkh. J. C. Reynst, te Batavia.
- J. Allart Rietberg, boekhandelaar te Kampen.
- J. A. G. Rietveld, te Doesburg.

- K. J. Rietveld, stedelijk ambte-
naar te Rotterdam.
- J. Ritsema, boekh. te Haarlem.
- C. P. de Roeper, secretaris te
Naarden.
- E. Romar, predikant te Winkel.
- A. J. Romswinkel, te Batavia.
- T. Roodenburg, te Haarlem.
- H. Roos Ez., te Amsterdam.
- Z. Exc. de minister J. C. Rijk, te
's Hage.
- W. E. Rijnbende, te Amsterdam.
- J. H. du Saar, boekh. te Leyden.
- Wm. van Santen, ridder der milit.
Willemsorde, te Arnhem.
- H. G. Sartorius, opzener te Ambal,
residentie Bagelen (O. I.).
- H. G. van Schaardenburgh, te
Rotterdam.
- J. Schardam, predikant te Op-
perdoes.
- B. J. Schelkes, te Ambal, resi-
dentie Bagelen (O. I.).
- W. Schenck, gepension. generaal-
majoor, te Batavia.
- A. Scheurkogel, te Batavia.
- R. J. Schierbeek Jr., boekh. te
Groningen.
- Th. F. Schill, te Batavia.
- A. Schilt, predikant te Twisk.
- Mevr. Schiltzema, te Amsterdam.
- Schippers, te Bleskensgraaf.
- Schoolonderwijzersgezelschap, te
Zalt-Bommel.
- D. Schuurman, te Palembang.
- A. L. E. G. De Schwartzenberg-
Schwartzburg, 2de luitenant te
Palimanang, resid. Cheribon.
- J. Scott, te Batavia.
- A. baron Sloet van Oldruiten-
borgh, te 's Hage.
- A. Smit Gz., kandidaat-notaris
te Koog aan de Zaan.
- C. H. Smit, burgemeester te St.
Maarten.
- M. Smit, boekh. te Groningen.
- Mr. A. G. Smith, president v. het
Prov. Gerechtshof te Utrecht.
- C. J. Smulders, te Batavia.
- S. van Reyn Snoeck, boekhand. te
Rotterdam.
- Mr. A. C. baron Snouckaert van
Schauburg, kamerheer des kon-
nings, te 's Hage.
- C. J. Th. Spaan, voor het leesge-
zelschap te Puttershoek.
- Jb. Spengler, te Amsterdam.
- J. Spruyt, voor het leesgezelschap
te Klundert.
- Stads-bibliotheek te Arnhem.
- W. J. G. Starink, boekhandelaar
te Zutphen.
- F. H. Stekkinger, te Ambal, resi-
dentie Bagelen (O. I.).
- P. Stekkinger, ibidem.
- P. W. C. van Stockum, te 's Hage.
- W. P. van Stockum, boekhande-
laar te 's Hage.
- F. J. P. Storm van 's Gravesande,
te Palembang.
- J. J. van Stralen, staatsraad te
's Hage.
- G. Suerman, te Batavia.
- D. J. de Superville, te Middelburg.
- G. T. N. Suringar, boekhand. te
Leeuwarden.

- P. Swerver, 1ste kommissie op Banka.
- Jhr. Mr. O. Q. J. J. van Swinderen, te Groningen.
- J. Tacoma te Witmarsum, voor het leesgez.: *Vrieslands verlichting*, aldaar.
- J. C. Teengs, te Batavia.
- Jb. Telxira d'Andrade, te Amsterdam.
- Jonkh. D. G. van Teylingen, te Middelburg.
- J. W. C. Tenckink, predikant te Zaandam.
- B. Tepe, te Batavia.
- W. Tideman, te Rotterdam.
- Jb. Tirioni, te Amsterdam.
- Wed. H. Tjasinck, boekhandelaar te Amsterdam.
- Mr. F. J. P. Tollens, advocaat te Leyden.
- A. J. J. Trauss, visiteur te Zaandam.
- Mevr. de wed. T. Haakma Trestling, te Groningen.
- Wed. Ph. Tuinzing en Zn., boekh. te Rotterdam.
- E. C. baron Tuyl van Serooskerken van Zuylen, te 's Gravenhage.
- H. W. Tydeman, hoogleeraar te Leyden.
- A. C. Valkis, te Leyden.
- R. G. B. de Vaynes van Brakell, te Batavia.
- F. v. d. Veen, onderwijzer te Wassenaar.
- Frøule L. A. Vegelin v. Claerbergen, op den huize Mariënborg, bij Leeuwarden.
- G. Verdam, hoogleeraar te Leyden.
- Q. M. R. Ver-Huell, ridder der Milit. Will. orde, 3de klasse, en van den Nederl. leeuw, kapitein ter zee, directeur der marine, te Rotterdam.
- P. Verkade, te Vlaardingen.
- G. Versloot Fz., voor het leesgezelschap te Moerkapelle.
- E. P. Vincent, te Krawang-Soe-bang (O. Indië).
- A. Vlieland, burgemeester te Niemansdorp.
- J. van der Vliet Cz., boekhandelaar te Rotterdam, 2 Ex.
- F. W. van der Vliet, aan de kaap de Goede Hoop.
- W. B. van Voorst, te Amsterdam, voor het Leesgezelschap.
- Van Vredenburg, staatsraad, gouverneur van Zeeland, te Middelburg.
- J. A. Vriesman, te Kediri.
- J. L. M. Vriesman, te Kediri.
- P. A. Vrink, te Haarlem.
- A. Vijff Eecken Pz., boekhandelaar te Meppel.
- F. C. Walger, te Rotterdam.
- G. Waller, te Middelburg.
- G. ter Weeme, predikant te Zaandam.
- J. H. Wentzel, te Patjitjan (O. I.).
- F. G. A. J. van Werkhoven, boekhandelaar te Alphen.
- J. W. Weijerman, te Haarlem.
- G. W. van der Wiel, boekhandelaar te Arnhem.
- Mr. H. M. Willer, te Batavia.

W. Willems, boekhandelaar te Amsterdam, 4 Ex.	R. Dantel Wolterbeek, te Amsterdam.
W. Bouberg Wilson, te Amsterdam.	Mejufvr. Worsdell, te Zeist.
Mej. H. Wimmers, geb. Sterk, te Utrecht.	C. Wouters, boekhandelaar te Amsterdam, 2 Ex.
A. J. C. van Winckelmann, te Joana, residentie Japara (O. I.).	Jonkh. C. van der Wijck, generaal-majoor te Batavia.
Jan Wind, aannemer te Smilde.	J. van Wijk Rz., te Kampen.
D. Windhorst, te Fort-Bath.	A. R. Wymans, med. en art. obst. doct. te 's Hertogenbosch.
J. H. Witlandt, te Amsterdam.	A. Zandijk, onderwijzer te Fort-Bath.
J. J. N. de Witte, te Amsterdam.	J. A. A. Zoutman, commies bij het kabinet des konings, te 's Hage.
E. de Witte van Haemstede, te Patjitan (O. I.).	
O. Gedeon van Woerden, 1ste luitenant te Palembang.	

I N H O U D.

I. Eenige geschiedkundige herinneringen tot op de geboorte van Z. M. koning WILLEM I (1772)....	Bladz. 1.
II. De laatste jaren van het Stadhouderschap (1772— 1794).....	" 15.
III. Einde van het stadhouderlijk bewind (1794—1795)..	" 49.
IV. ORANJE buiten het Vaderland (1795—1799).....	" 79.
V. Verdere gebeurtenissen gedurende de Fransche heer- schappij (1799—1813).....	" 92.
VI. ORANJE, souvereine vorst over <i>Nederland</i> (1813— 1815).....	" 115.
VII. Nieuwe proef voor <i>Nederland</i> en ORANJE (1815)..	" 137.
VIII. Het eerste tijdperk van den vijftienjarigen vrede (1815—1821).....	" 147.
IX. Tweede tijdperk van den vijftienjarigen vrede (1821 —1825).....	" 161.
X. Het laatste tijdperk van den vijftienjarigen vrede (1825—1830).....	" 178.
XI. Slot van het laatste tijdperk van den vijftienjarigen vrede (1827—1830).....	" 201.
XII. Opstand van <i>Belgie</i> (1830).....	" 224.
XIII. De Conferentie te <i>Londen</i> (1830—1831).....	" 244.

XIV. België getuchtigd (1831).....	Bladz. 238.
XV. Nieuwe onderhandelingen (1831—1832)	" 274.
XVI. Dwangmiddelen (1832—1834).....	" 291.
XVII. De laatste jaren van 's konings regering (1834— 1840).....	" 308.
XVIII. Afstand van den troon en laatste levensdagen des koningen (1840—1843).....	" 326.
XIX. Begrafenisplegtigheden (1843—1844).....	" 339.
XX. Proeve eener karakterbeschrijving van den koning en zijne regering.....	" 351.
Nalezingen en aanmerkingen.....	" 370.

ERRATA.

Bladz. 243 regel 14 van onder staat: **DIBDITE** lees: **DIBBETS**
 " 260 " 9 van boven " **BEGELAAR** " **TEGELAAR**
 " 280 " 15 " " **echier** " **echter**

Minder of meer beduidende drukfeilen, welke in dit werk mogten zijn ingeslopen, houde de welwillende lezer ons ten goede.

VOOR DEN BINDER.

De platen, in het werk voorkomende, aldus te plaatsen :

- I. PORTRÉT DES KONINGS, tegenover den Titel.
- II. CAPITULATIE VAN LANDRECY.....tegenover bladz. 55.
- III. DEN ERFFPRINS WORDT DE OMWENTELING IN
HET VADERLAND AANGEKONDIGD....." " 116.
- IV. WAPENSCHOUWING IN HET KAMP BIJ RIJEN" " 256.

HET
LEVEN EN DE REGERING

VAN

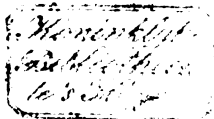
Z. M. WILLEM I,

KONING DER NEDERLANDEN, GROOTHERTOG VAN LUXEMBURG ENZ., ENZ., ENZ.

De hoop des Vaderlands in 't barnen van de vlooden,
Die, zoo de hulk van staat door 't onweêr moet vergaan,
Dan nog 't onttakeld wrak van 't slopen zal behoeden,
En voeren 't, God ten prijz', door 't buldren van d'orkaan.
De held, wiens moedig hoofd, na doorgestreden plagen,
Hoe 't alles tot den val zijns stambuis samenspanst,
Wen eenmaal 't heuchlijk uur van Gods genâ zal dagen,
De vrije kroon verwacht van 't vrije Nederland.

Ex tempore
1794.

Mr. WILLEM BILDERDYK.

Eerste Hoofdstuk.

EENIGE GESCHIEDKUNDIGE HERINNERINGEN TOT OP DE GEBOORTE

VAN Z. M. KONING WILLEM I.

(1772).

Ongeloofbaar moest het schijnen, toen op het tijdstip zijner geboorte, *Nederland* zich haadde in liefelijke rust, en stond op een nog niet beklommen trap van rijkdom, dat drie en twintig jaren later, dat zelfde *Nederland* zoude vallen, en deszelfs roemruchtig Vorstenhuis verdreven worden.

DERMOUT.

Niet te onrecht beschouwt men de geschiedenis als de getuige, ja als de bodinne der Voorzienigheid, om den menschen wijsheid te leeren. Immers wanneer wij eenen naauwkeurigen blik werpen op de gewigtigste gebeurtenissen, op dit groote wereldtooneel voorgevallen, dan zien wij in dezelve menigwerf zóó duidelijk de hand van den almachtigen Opperbestuurder, dat wij onwillekeurig uitroepen: neen, dit was niet het werk van menschen, maar van de eeuwige Alwetendheid, ter bereiking harer oneindig wijze oogmerken tot stand gebragt.

Magtige volken, zelfs de beschaafde Grieken en wereldddwingende Romeinen, zijn te gronde gegaan, om plaats te maken voor woeste barbaren, die in de hand der Voorzienigheid de vredelievende leer der Christenen op de afgodendienst deden zegepralen. Uit

de duistere middeleeuwen brak allengs het helderste licht door; de kruistogten, dikwijls als belagchelijk en onzinnig voorgesteld, behoedden *Europa* voor het juk van MAHOMED; en wie zal het ontkennen, dat ons werelddeel de ongemeene ontwikkeling van den menschelijken geest, waarin wij ons thans verheugen, grootendeels aan de gezegende kerkhervorming heeft te danken? Ja, hoe vele verbazende voorvallen uit vroegeren en lateren tijd zouden wij niet kunnen aanhalen, als zoovele ontegenzeggelijke bewijzen van de wijze en onafhankelijke regering van den Opperbestuurder der wereld!

Voor al de geschiedenis van ons dierbaar plekje gronds, hetwelk naauwelijks eene stip op de wereldkaart vertoont, vloeit over van bewijzen, dat de mensch beraadslaagt, maar de Almagtige alleen beschikt. Was niet de inneming van den *Briel* door de Watergeuzen, het behoud der in het ijs beknelde Noordhollandsche vloot, het wonderdadig ontzet der stad *Leyden*, de verijdelde landing der Engelschen in 1672, (die ons Vaderland den laatsten slag dachten toe te brengen), was dit alles niet aan wind en weder, aan eene ongewone ebbe en vloed toe te schrijven? En wie anders dan de Heer gebiedt over de krachten der Natuur? Toen prins WILLEM I, de grondlegger der Nederlandsche vrijheid, door de hand eens gehuurden moordenaars was doorschoten, en *Neêrlands* volk wanhopend naar redding uitzag, wie was het anders dan de liefderijke Voorzienigheid, die in dezen stikdonkeren nacht uitkomst schonk?

Niet alleen het geschiedboek van ons Vaderland, maar inzonderheid ook dat van het doorluchtig huis

van *Nassau-Oranje*, is eene rijke schatkamer, de schoonste stof bevattende tot het schetsen van tafereelen, waarin Gods aanbiddelijke wijsheid in het bepalen van 's menschen lotgevallen heerlijk uitblinkt. Na elken druk der tijden verhief zich deze aloude vorstenstam tot grooteren luister. Prins MAURITS VAN NASSAU, wien, op zestienjarigen ouderdom, met den dood zijns doorluchtigen vaders, eenen onmisbaren steun seheen te ontvallen, redde het Vaderland door zijne uitstekende talenten als veldheer ¹. Zijn broeder, de zachtaardige FREDERIK HENDRIK, werd de hoofdwerker van den Munsterschen vrede, welke *Nederland*, na eenen bloedigen kampstrijd van tachtig jaren, eene roemvolle plaats in de rij der volken van *Europa* aanwees. Toen diens eenige zoon, WILLEM II, ten gevolge van kinderpokken in den ouderdom van vier en twintig jaren overleed, bleef het land gedurende twee en twintig jaren zonder stadhouder, maar acht dagen na 's prinses dood beviel zijne gemalin, prinses MARIA van *Engeland*, van eenen zoon, den naderhand zoo beroemd geworden' WILLEM III, die reeds als jongeling *Nederland* voor Fransche overheer-

¹ Degene onzer lezers, die MAURITS VAN NASSAU, *Prins van Oranje*, in zijn leven, waardigheden en verdiensten wil leeren kennen, raadplege het belangrijke werk, onder bovengemelden titel, van Mr. C. M. VAN DER KEMP, met welks slot wij ons gaarne vereenigen, en dat wij hier laten volgen: »Wij oordeelen, dat ook nu nog alle ware »Nederlanders God den Heere van gautscher harte moeten danken, »voor de verwekking van onzen MAURITS VAN NASSAU, die het door »zijn vader begonnen werk ter verlossing van *Nederland* uit Spaanschen en Roomschen boei, buiten en binnen 's lands, krachtig »heeft voortgezet en ijverig gehandhaafd».

sching behoedde. Het volk beloonde hem daarvoor met hoogere magt dan zijne voorvaderen hadden bezeten, verklarende het stadhouderschap erfelijk in de mannelijke linie. Eenige jaren later (1688) beklom WILLEM III den Britschen troon, en streed voor de vrijheid van *Europa* tegen *Frankrijks* magtigsten monarch, LODEWIK XIV, met volhardenden moed en den besten uitslag. WILLEM III overleed echter kinderloos, en met hem was de mannelijke stam van den stichter van ons gemeenebest uitgestorven. Doch een frissche Nassausche tak bloeide in JOHAN WILLEM FRISO, stadhouder van *Vriesland* en *Groningen*, den held van *Rijssel* en *Malplaquet*, een' afstammeling van JOHAN VAN NASSAU-DIETZ, (ouder broeder van prins WILLEM I), aan wien *Nederland* de Unie van *Utrecht* had te danken. Door het huwelijk van de tweede dochter van FREDERIK HENDRIK, ALBERTINA AGNES, met WILLEM FREDERIK, Prins van *Nassau-Dietz*, stadhouder van *Vriesland*, stamde JOHAN WILLEM FRISO tevens af van WILLEM I. Doch deze jeugdige held verdronk den 9 Julij 1711 bij het overvaren van den *Moerdijk*, zonder mannelijke erfgenamen achter te laten. Zes weken echter na dit noodlottig overlijden, beviel zijne doorluchtige gemalin MARIA LOUISA, (eene prinses uit het landgrafelijk huis van *Hessen-Kassel*), van eenen zoon, WILLEM KAREL HENDRIK FRISO, wien *Pruissen* de erfenis van Oranje betwistte en de voornaamste Nederlandsche gewesten ongenegen schenen. Maar *Frankrijk*, in den loop van den Oostenrijkschen Successie-oorlog onzen staat in het uiterste gevaar gebragt hebbende, deed onwillekeurig en ten tweeden male de aangeborene liefde voor het Nassausche

Huis herleven; de beminnenswaardige vorst werd, als WILLEM IV, onder de juichende goedkeuring des geheelen volks, weder met grootere magt bekleed, dan vroegeren vorsten uit het Huis van *Oranje* was toegekend; hem werd het erfstadhouderschap in de mannelijke en vrouwelijke linie opgedragen. Deze vorst, die men, met geen minder regt dan de Romeinsche keizer TITUS, de weelde en wellust van het menschelijk geslacht mogt noemen, wist de hooggaande burgergeschillen door wijze gematigdheid te stillen, en met *Frankrijk* in 1748 te *Aken* den vrede op billijke voorwaarden te sluiten. Er ontbrak nog slechts ééne schrede aan, om het Huis van *Oranje* tot het toppunt van magt, tot de souvereiniteit te voeren, waartoe de heerschezucht van *Frankrijk*, onder deszelfs trotschen geweldenaar, ten derden male het werktuig moest zijn. Doch wenden wij onzen blik van deze gebeurtenis af, om nog eens tot den veelgeliefden WILLEM IV terug te keeren.

Den 8ten Maart 1748, nog vóór het sluiten van den vrede te *Aken*, mogt hij zich, met zijne gemalin, ANNA van *Engeland*, verheugen in de geboorte van eenen langbegeerden zoon. Hunne oudervreugde kenmerkte zich inzonderheid door innigen dank aan den Allerhoogste, die uit liefde de toekomst voor den sterveling met eenen ondoordringbaren sluier heeft omhuld. Welke bittere tranen zouden de vorstelijke ouders bij de wieg van hunnen lieveling hebben gestort, bijaldien zij in het verschiets de dood en verderf dreigende wolken hadden zien naderen, welke boven het hoofd van dit pand hunner reine huwelijksmin plotseling zouden losbarsten!

Met voorbeeldelooze inspanning behartigde WILLEM IV 's lands dierbaarste belangen. De vervallene fabrieken werden aangemoedigd, maar bovenal begunstigde de prins den koophandel, dien hij steeds als den grootsten steun des lands aanmerkte. Tot herstel van die hoofdbron van ons volksbestaan, keurde de erfstadhouder een *Porto-Franco* of vrijen in- en doorvoer van alle koopwaren noodzakelijk. Door tegenwerking van sommige admiraliteiten, vooral die van *Zeeland*, kwam deze gewenschte maatregel, waardoor de mededinging der *Hanzesteden*, *Kopenhagen* en de *Oostenrijksche Nederlanden*, (*België*), het best had kunnen gefnuikt worden, niet tot stand. »Het stond echter geschapen», zegt onze VAN KAMPEN, »dat 's prinsen groote invloed dit ontwerp, waarop hij ongemeen gesteld was, zou hebben doen voortgaan; de koophandel had zich misschien met ongemeene kracht opgebeurd, en *Holland* ware, nog vóór het einde der eeuw, weder de markt van *Europa* geworden, (daar toch vrijheid bij geringe belastingen de ziel en het leven van den koophandel is); maar, de Voorzienigheid wilde het anders. WILLEM IV bragt zijne dagen naauwelijks ter helfte. Eene ziekte, het gevolg zijner gebrekkige gestalte, tastte hem aan, en sleepte hem in 't graf, na een vijfjarig bestuur, waarin hij bemind was zoo als geen zijner voorzaten, en gewis die liefde verdiende.» Gansch *Nederland* was in rouw; het was alsof elk zijnen vader had verloren, en het verlies als onherstelbaar beschouwde, terwijl een voorgevoel van naderende onheilen aller harten scheen te bevangen. Is reeds in het gewone leven het verlies eens vaders de grootste slag, die den

menschen treffen kan, zulks was inzonderheid het geval met den onmondigen vorstelijken telg. Prins WILLEM V had bij het afsterven zijns aangebeden vaders slechts den ouderdom van drie jaren bereikt, en kwam onder de voogdijschap zijner doorluchtige moeder, prinses ANNA, eene vrouw van veelzijdige bekwaamheden, die voor zijne opvoeding en vorming de naauwlettendste zorg droeg, maar hem acht jaren later reeds door den dood ontviel. Echter scheen de geest van WILLEM IV nog 's lands regering te bezielen, en gedurende de vijf eerste jaren na zijnen dood, (een tijdperk van algemeene rust), bevond zich *Nederland* in eenen toestand van toenemenden bloei en welvaart. Toen in 1756 de zevenjarige oorlog uitburst, hield *Nederland* zich wijselijk onzijdig, maar had nogtans veel te lijden van Engelsche kapers, die ons ongeveer twee honderd koopvaarders ontroofden, eene schade op meer dan twaalf millioen begroot! De kooplieden hieven luide klagten aan over den kwijnenden staat onzer zeemagt, welke niet in staat was, onze koopvaarders behoorlijk tegen Britschen overmoed te beschermen. Intusschen maakte de vrede van 1763, tusschen *Engeland* en *Frankrijk*, een einde aan de ongerustheid en het nadeel van onzen handel, die nu weder eenen hoogen trap van voorspoed beklom.

Na den dood van Prinses ANNA, (die in 1759 haren onvergetelijken gemaal in het graf was gevolgd), werd de hertog van *Brunswijk* als voogd des onmondigen stadhouders erkend. Zoodra echter de jonge vorst in 1766 den ouderdom van achttien jaren had bereikt, aanvaardde hij den 8ten Maart, tot uitbundige vreugde des geheelen volks, het erfstadhou-

derschap en de verdere hooge waardigheden, door zijnen vader bekleed.

»Geen stadhouder vóór WILLEM V had het bestuur onder zulke gunstige omstandigheden aanvaard: van buiten was de staat in diepen vrede, en van binnen waren alle partijschappen en verdeeldheden verdwenen; eensgezindheid onder alle ingezetenen had derzelver plaats vervangen: ieders hart gloeide van liefde voor den jongen vorst, naar wiens verheffing allen even vurig reikhaldden. Welk een heerlijk vooruitzicht voor den vorstelijken jongeling!.... Hoe goed was het, dat het hem toen niet, zoo min als eenig ander gewoon mensch, vergund was een' blik te slaan in het boek der toekomst! Hoe zou hij gesidderd hebben, als hij slechts eene enkele bladzijde daarin had mogen lezen ¹»

Een jaar na de aanvaarding van het erfstadhouderschap, trad prins WILLEM V in den echt met FREDERIKA SOPHIA WILHELMINA, prinses van *Pruissen*, zuster van koning FREDERIK WILLEM, die afstamde van eene dochter van onzen geliefden FREDERIK HENDRIK, wiens oudste dochter, LOUISA HENDRIKA, is gehuwd geweest met WILLEM FREDERIK, keurvorst van *Brandenburg*. Dit hooge huwelijk, den 4^{den} October 1767 te *Berlijn* voltrokken, verwekte aldaar en hier te lande groote blijdschap. Den 31sten dier maand kwam het jeugdig paar aan op *het Huis in het Bosch*, en vertoefde daar tot den 9^{den} November, den dag, waarop hetzelfde zijne luisterrijke intrede deed in 's *Gravenhage*. Ste-

¹ WITSEN GEIJSBEEK en ENGELBERTS GERRITS, Schoonh. en merkw. tafereelen uit de Nederlandsche Geschiedenis, VIII D., bl. 168.

den en dorpen, ja zelfs gehuchten, wedijverden met elkander in eer- en vreugdebetoon. Ter voldoening aan den algemeenen wensch, maakte het vorstelijk paar eene rondreise in *Noord-Holland*. Overal werden de jeugdige vorstelijke echtgenooten met uithundig vreugdegejuich en schitterende praal ontvangen; doch natuurlijk stak *Amsterdam* hierin boven allen uit. De intrede in *Neêrlands* magtige hoofdstad had plaats op Maandag den 30sten Mei 1768. Het wereldberoemd stadhuis was, ter ontvangst der hooge gasten, gedeeltelijk tot paleis ingerigt; de huizen der burgers waren met allerhande versierselen en lenteloof opgetooid; aanspraken overvloeiende van gelukwensen, algemeene verlichtingen, muziek, zang en dans, gastmalen, schouwspelen en zeiltogtjes wisselden elkander onophoudelijk af. De zoetvloeiende dichter HUISINGA BAKKER bezong de heugelijke aankomst hunner doorluchtige hoogheden in eenen lierzang, welke met algemeen genoegen gelezen werd, en waarvan de aanhef het *verheugd Amsterdam* met eigenaardige kleuren afmaalt:

- »Wat aangename morgenstond,
- »Wat lentelucht, zoo frisch van geuren,
- »Wat dubbele Mei van duizend kleuren,
- »Waaie de Amstelaren in den mond?
- »De stad in louter vreugd herschapen,
- »Ziet schemeroogende in dien dag,
- »En woelt te voet, te ros, te wapen;
- »Zij laat de wrange zorgen slapen:
- »De blijdschap heeft nu al 't gezag!"

In feest op feest spreidde de eerste handelstad der wereld haren onmetelijken rijkdom ten toon. Niet

vóór den 4^{den} Junij verlieten de doorluchtige personen de stad, onder de streelende betuiging van hun hoogste genoegens, beschouwende de liefdeblijken, van het kooprijk en magtig *Amsterdam* ontvangen, als eenen nieuwen waarborg voor de binnenlandsche rust en den steeds toenemenden bloei van den handel ¹.

Ook waren de eerstvolgende tien jaren een tijdperk van rust en voorspoed. Het geluk echter van het vorstelijk paar werd een oogenblik gestoord. Den 23ten Maart 1769 beviel de prinses van eenen dooden zoon; het was alsof de Voorzienigheid den vorst, wiens gelukzon zoo helder schitterde, zachtelijk wilde doen gevoelen, dat aardsch geluk onstandvastig is, en op de duurzaamheid van hetzelfde geenszins is te bouwen. Deze smart der ouders werd echter twee jaren later gelenigd door de geboorte van een dochtertje, **FREDERIKA LOUISA WILHELMINA**, als douairière van **KAREL GEORGE AUGUST**, Hertog van *Brunswijk Lunenburg*, den 15^{den} October 1819 overleden en den 26sten dier maand in den vorstelijken grafkelder te *Delft* bijgezet.

Het jaar 1772 kenmerkte zich door eene reeks van jubelfeesten ter herinnering van de afschudding van het ijzeren Spaansche dwangjuk. De ingezetenen der stad *Brielle*, wier voorouderen op den 1sten April 1572

¹ Niet minder hartelijk, maar hoe verschillend in uitdrukking, was in den jare 1580 de inhaling van Prins **WILLEM I** in dezelfde stad. »Van *Muiden* met sierlijk opgetooide schepen en jagten aldaar gekomen, werd zijne Hoogheid in het *Damrak* door eenen **NEPTUNUS**, op eenen walvisch zittende, en door eene maagd, den Oosterschen handel verbeeldende, begroet, en met een gevecht in het water, tusschen tien of twaalf rappe gasten vermaakt.» *WAGENAAR, 't Verheugd Amsterdam*, bl. 5.

met behulp der Watergeuzen de Spaansche kluisters hadden verbroken, en welke gebeurtenis als de eerste stap tot Neêrlands bevrijding is aangemerkt, vierden op eene plegtige wijze dezen dag. *Vlissingen*, *Middeburg* en *Vere* herdachten insgelijks, met dankzegging aan den Almagtige, *Neêrlands* verlossing uit de Spaansche slavernij. *Enkhuizen* en eenige andere Noordhollandsche steden gaven tevens de ongeveinsdste blijken, dat zij de gedachtenis dezer merkwaardige gebeurtenis, waarvan zij dagelijks de heilrijkste vruchten plukten, in eere hielden en niet ongevierd wilden laten voorbijgaan. De stad *Groningen*, welke eene eeuw later zóó dapper en zóó gelukkig den Franschgezinden bisschop van *Munster* van hare muren had afgewezen, vierde het eerste eeuwgetijde dezer roemwaardige gebeurtenis met eenen dankdag. Zelfs het weinig aanzienlijke *Aardenburg*, dat in 1672 eene talrijke Fransche legermagt met eene handvol dapperen afgeslagen, en bij eenen uitval een veel grooter aantal gevangenen had binnengebragt, dan de geheele weerbare manschap der vesting bedroeg, vierde daarvan de honderdjarige gedachtenis.

Te midden van al deze heugelijke herinneringen, welke het hart van vreugde en liefde voor het Vaderland deden kloppen, steeg eensklaps de blijdschap van de ingezetenen der hofstad ten top. Het gebulder van het geschut, het wapperen der Oranjevlag van kerk en trans, het luiden der klokken, dit alles verkondigde den inwoners, dat den erfstadhouder, op *het Huis in het Bosch*, een zoon was geboren. Rijk en arm, allen versierden hoed en borst met cocarde of oranjelint; elk begeerde naar zijn vermo-

gen bij te dragen, om den avond van dien blijden dag door eene prachtige illuminatie op te luisteren. Doch op dien stond waren de gewone levensmiddelen tot eenen hoogen prijs gestegen, en het juichende volk ontving van den goedhartigen vorst eenen wenk, om van dit voornemen af te zien, en liever den behoeftigen natuurgenoot in zijnen nood bij te staan. Dit verzoek ontmoette allerwegen luide goedkeuring, en voorzeker blonk menig menschenvriend de traan, door den verarmden broeder uit dankbaarheid geschreid, liefelijker in het oog dan de schitterendste verlichting¹.

¹ De voorspoedige bevalling van H. K. H. mevrouw de prinses van *Oranje* had plaats den 24sten Augustus, des morgens vóór vijf ure. Vooral de staten van *Vriesland* legden hunne groote belangstelling in deze heugelijke gebeurtenis aan den dag in eene barte-lijke aankondiging, waarin onder anderen den bedienaren des Goddelijken Woords bevolen werd: »de Hoogste Majesteit Gods te bidden, dat dit doorluchtig kind, dit kroost der helden, het bijzonder voorwerp moge wezen zijner gunstige hoede, dat hetzelfde, voor al de toevallen der jeugd beveiligt, voorspoedig opgroeijs tot eenen manbaren ouderdom, en bij het aanwassen begiftigd worde met die gaven, om te zijner tijd aan *Neêrlands* achtbaren staat te verstrekken tot een gelukkig bestierder en kloekmoedig beschermder, ja Hoogst Denzelven waardig te maken den onsterfelijken naam van *Nassau-Oranje* en den roemrijken luister der hooge stamhuizen, waaruit Hoogstdezelve is gesproten. God bekroone hem met lengte van dagen, met voorspoed en eere!»

Niet minder dan vier medaljes vereeuwigen de geboorte van eenen vorst, bij de geboorte van wiens eersteling, onder het woeven der Fransche omwenteling, niet één stempelsnijder zich de moeite gaf of het geraden oordeelde eenen gedenkpenning te vervaardigen. Wij hopen in staat gesteld te worden, onzen geëerden lezers de beschrijving dezer belangrijke gedenkpenningen, bij wijze van bijlage, mede te deelen.

Tweede Hoofdstuk.

DE LAATSTE JAREN VAN HET STADHOUDERSCHAP.

(1772—1794).

De grond van alle deugd is , 't Vaderland te minnen ;
Maar deze burgerplicht eischt welgestelde zinnen ,
Om 't algemeen belang grootmoedig voor te staan ;
Die 't ouverschillig dient , kan 't eindlijk snood verrään.

STIJL.

De geboorte van eenen opvolger der stadhouderlijke waardigheid scheen den voortduur der inwendige rust , waarin *Nederland* zich verheugde , te waarborgen. De jonge vorst , over wien de Staten-Generaal als doopgetuigen stonden , werd den 17^{den} September plegtig in de Groote Kerk gedoopt , en ontving de namen VAN WILLEM FREDERIK. Zijne doorluchtige moeder , eene vorstin van uitgebreide kennis en een diep door-dringend verstand , sloeg de eerste ontwikkeling van haren lieveling met blijde verwachting gade , terwijl zij zich met haren vorstelijken echtgenoot en het volk van *Nederland* den 15^{den} Februarij 1774 mogt verheugen in de geboorte van eenen tweeden zoon , WILLEM GEORGE FREDERIK , wien de natuur met ongewone schranderheid had begaafd. Intusschen toonde WILLEM FREDERIK , ernstig en bedachtzaam van aard , reeds vroegtijdig eene ongemeene leergierigheid , en hield zich gaarne met lezen bezig , terwijl de levendige en meer

woelige FREDERIK houten militairen tot speeltuig koos, zoodat men ligtelijk in hem den toekomstigen krijgsman zou herkend hebben. Dikwijls echter nam WILLEM FREDERIK deel aan dit spel, en liet dan menigmaal zijne houten krijgshelden door die zijns broeders overhoop werpen, om hem in een schaterend vreugdegejuich te hooren uitbarsten. De kleine LOUISA zag met vermaak dit spel aan, maar was nog beter in haren schik, wanneer zij te zamen in een of ander kinderboekken lazen, en WILLEM FREDERIK hun dan tot voorlezer wilde verstrekken. Zoo onschuldig en vrolijk vervlogen hunne kinderjaren, onbewust van de rampen, die hen dreigden.

De opstand der Noord-Amerikanen tegen de Engelschen bragt ons Vaderland in eenen hagchelijken toestand. De stadhouder en de staten zochten in dezen gevolgenrijken twist wel de onzijdigheid te bewaren; doch dit was hoogstmoeijelijk, wijl 's lands ingezetenen, door de schaamteloze kaperijën der Engelschen verbitterd, aandrongen op de herstelling en vermeerdering der zeemagt, ten einde den moedwil van den *Brit*, die vriend nog vijand ontzag, te breidelen. Een onbeduidend toeval, het opvisschen van eenen bundel papieren, verbrak den met moeite gerekten vrede ¹.

¹ Een geheim concept-verdrag van koophandel tusschen het nieuwe gemeenebest en de stad *Amsterdam*, hetwelk ecnter eerst als geldend zou beschouwd worden, zoodra *Engeland* de Noord-Amerikaansche staten als onafhankelijk zoude hebben verklaard, werd door den gewezenen voorzitter van het congres, H. LAURENS, toen hij naar *Holland* overstak, en door de Engelschen genomen werd, met andere papieren in zee geworpen, doch terstond opgevischt.

Het is het doel noch de strekking van dit werk , hier in het breede te gewagen van de geweldige schade , door dien oorlog bewerkt , en het misnoegen , hetwelk dien ten gevolge onder alle standen der maatschappij meer en meer veld won. Te onregt werd alles aan den stadhouder geweten , die zoo gaarne dezen noodlottigen oorlog had vermeden , en hieraan was waarschijnlijk de trage uitrusting eener oorlogsvloot toe te schrijven. Het lust ons evenwel , met een woord te gewagen van dien zee strijd , waarin *Nederland* zijnen laatsten roem op zee tegen den afgunstigen Brit heeft behaald.

Nadat de kapiteinen OORTHUIS en MELVIL den Engelschen bij eene vorige ontmoeting eene voorproef hadden gegeven , dat de Nederlanders nog geenszins van de dapperheid hunner voorvaderen ter zee waren ontaard , gaf ZOUTMAN hun een treffend blijk , dat de helden van den ouden tijd in hem herleefden. Met eene vloot van zes linieschepen , acht fregatten en één' kotter in zee gestoken , om 72 koopvaarders naar de *Oostzee* te geleiden , ontdekte de schout-bij-nacht den 5^{den} Augustus 1781 , met het aanbreken van den morgen , de Engelsche vloot onder PARKER , sterker bemand en gewapend dan de onze. De wind was Noordoost en de vijandelijke scheepsmagt regt te loefwaart. Men had den slag ligtelijk kunnen ontwijken ; doch dit streed te zeer met den aard van den Hollandschen zeeman , en daarenboven herinnerde men

Engeland verklaarde hierop *Nederland* den oorlog , waardoor de vriendschapsband , die meer dan eene eeuw tusschen de beide landen had bestaan , verbroken was.

zich met welgevallen de taal van den erfstadhouder , die , in zijne hoedanigheid van admiraal-generaal , bij het uitloopen der vloot gezegd had : »Ik vertrouw , dat de Nederlandsche heldenmoed nog niet is uitgebluscht , en dat , zoo men den vijand met egale of niet te superieure magt ontmoet , *aan hem getoond zal worden , dat men hem niet vreest , en tegenstand durft bieden*. God geve , dat deze expeditie met het gewenschte succes moge worden bekroond !” Wel verre van de Fransche zeetaktiek dier dagen te volgen , om den vijand door schutgevaarte op grooten afstand eenige schade toe te brengen , en vervolgens te wijken , schaarde ZOUTMAN zijne vloot zóó juist in orde , dat de Engelschen hebben betuigd , »dat zij gedurende hun afkomen onze vloot zóó net geschikt zagen , alsof dezelve in eene haven ter bezigtiging lag , en de mariniers het geweer zóó naauwkeurig geschouderd hielden , alsof zij voor eene wapenschouwing bestemd waren”. Deze koele moed van den vlootvoogd werkte gunstig op het moreel van zijn scheepsvolk , dat jockte naar den strijd , en deed den Engelschen gevoelen , dat zij dappere mannen zouden te bestrijden hebben. Daarenboven liet ZOUTMAN , om de kracht zijner manschap aan de batterijen en de amunitie niet vruchteloos te verspillen , de Engelsche vloot tot op een geweerschot naderen. Dit had plaats des morgens omstreeks acht ure , en nu begroetten onze schoutbij-nacht en de Engelsche admiraal elkander gelijktijdig met de volle laag. Met koene beradenheid en krachtigen wil bestreed men den Brit zóó nadrukkelijk en onverpoosd , dat deze des voormiddags ten half twaalf ure zwaar gehavend het strijdperk verliet ,

terwijl ZOUTMAN met onze vloot aldaar eenen tijdlang vertoefde, ten einde den Engelschen de gelegenheid te laten, den strijd te hervatten, zoo zij daartoe lust gevoelden. In plaats van eenen tweeden aanval te wagen, betuigden zij: »De TROMPEN en DE RUITERS leven nog"! — „Zij leefden nog, en bovenal leefden zij in de ziel van onzen schout-bij-nacht. Eer aan 'ZOUTMAN! honderdvoudige eer aan dezen braven admiraal, die voor de laatste maal den Nederlandschen naam op zee zoo veel welverdienden luister heeft bijgezet! Eer den man, die, nederig en bescheiden, door geen en woordenpraal aan wal, een hoog denkbeeld van zich geeft:

Maar die door daden toont, wanneer de noodstorm brult,
Dat hij zijn pligten kent, dat hij zijn' pligt vervult ¹."

De zegevierende Nederlandsche vloot kwam den 12^{den} Augustus met de behoudene koopvaarders in *Texel* binnen. Geheel het Vaderland juichte, toen het de roemrijke vlag der vaderen zoo luisterrijk zag gehandhaafd, en droomde zich de tijden van TROMP en DE RUITER in de toekomst; doch, helaas! »het kanongedonder op *Doggersbank*," zegt BOSSCHA, »was de afscheidsgroet aan *Neêrlands* handelsgrootheid." En wij betreuren het, dat wij hier den hoogleeraar niet kunnen tegenspreken.

¹ P. BRUINING, Denkbeelden omtrent den zeeslag op *Doggersbank*, te vinden in DE GIDS, zevende jaargang, N°. 11. — ZOUTMAN ligt in de Groote Kerk te *Geertruidenberg* begraven, alwaar de dankbare nakbmelingschap hem een monument wil stichten, waartoe Z. M. de koning, als een blijk van goedkeuring en tot aanmoediging, 500, en de kroonprins 200 gulden hebben aangewezen.

Intusschen was de erfstadhouder met het volk opgetogen over de glorieijke uitkomst van den laatsten zeetogt; de negenjarige WILLEM FREDERIK nam deel aan de algemeene vreugde, welke op zijn jeugdig gemoed eenen diepen indruk maakte. Zijne opvoeding en verdere opleiding werd nu toevertrouwd aan den generaal VON STAMFORD, een' man ervaren in de wiskunde en taktiek, die tevens door zijnen ernst en zijne menschen- en wereldkennis het vertrouwen waardig was, hem, op aanbeveling der prinse moeder, geschonken. Aan de hand van dezen verdienstelijken leidsman, maakte WILLEM FREDERIK in onderscheidene kunsten en wetenschappen snelle vorderingen, te meer, wijl zijn gelukkig geheugen hem daartoe gemakkelijk den weg baande. Ook de beroemde wis- en natuurkundige EULER en de verdienstelijke letterkundige TOLLIUS werkten voordeelg op de ontwikkeling van den jeugdigen vorst, wiens groote weethust door zulke voortreffelijke mannen het best kon bevredigd worden ¹.

¹ De Jaarboeken de Leydsche Academie zijn de onloochenbaarste getuigen, hoe veel de brave ouders zich aan de zedelijke en wetenschappelijke vorming en opvoeding hunner vorstelijke telgen lieten gelegen zijn. Een bewijs daarvan vinden wij onder anderen in den verstandigen en welgestelden brief in de Fransche taal van Hare Koninkl. Hoogheid aan den H. W. G. Heer J. C. VAN DER HOOP, dato 6 September 1784, waarin ons de gevoelens der vorstelijke ouders aangaande de beste leiding en opvoeding der jeugd kenbaar worden. Deze belangrijke brief zal later worden medegedeeld. De godsdienstige opleiding van WILLEM FREDERIK en zijnen broeder was toevertrouwd aan den hofprediker GUICHERIT; de wetenschappelijke, (na den dood van den heer FERRENOT), aan den hooggel. H. TOL, hoogleeraar in de letteren aan het *Atheneum Illustré* te Amsterdam. Met veel moeite was deze geleerde te bewegen, Amsterdam te ver-

Nauwelijks had WILLEM FREDERIK den ouderdom van dertien jaren bereikt, of de rust des lands en het geluk der stadhouderlijke familie werd op nieuw bitterlijk gestoord. Men had wel in 1784 met *Engeland* den vrede gesloten, doch hetzelfde *Negapatnam*, het middelpunt van onzen katoenhandel op de kust van *Coromandel*, moeten afstaan, en zich verbinden, om de scheepvaart der Britten in de Oostindische wateren *nergens* te storen. De Franschen daarentegen hadden ons in dien oorlog gewigtige diensten bewezen. *St. Eustatius*, *Saba*, *St. Martin*, *Essequibo* en *Berbice*, door de Engelschen bijna zonder slag of stoot bemagtigd, maar door de Franschen heroverd, werden aan *Nederland* terug gegeven; ook hadden zij de *Kaap* tegen eenen aanval der Britten gedekt. Door al deze diensten begon de natie, thans zoo afkeerig van *Engeland*, naar *Frankrijk* over te hellen, hetwelk tevens voor ons ijverde, om de geschillen, met den baatzuchtigen keizer JOZEF II ontstaan, ten behoeve der republiek bij te leggen. De meerderheid der staten van Holland wilde zich nader met dit volk verbinden, welks trouweloosheid men toen niet kon vermoeden. De staatspartij, welke hierop aandrong, en zich afkeerig van den stadhouder betoonde, ontnam den prins, in 1785, het bevel over de bezetting in de residentie. Het was dus geenszins vreemd, dat WILLEM V hierop de hofstad verliet; zijne hoogheid begaf zich met zijne familie, onder welke dus ook de erfprins WILLEM

laten, en den hem opgedragen post te aanvaarden, welken hij, gedurende vijf jaren, met grooten lof heeft vervuld. Zie P. H. PERLEKAMP, *De principibus ex gente Arausiaca Leidensis academiae alumni*, p. 130.

FREDERIK, eerst naar *Breda*, vervolgens naar *Vriesland*, en eindelijk naar het *Loo*. Alzoo trof den jeugdigen vorstenzoon, reeds in zijne kindschheid, de storm der tijden, gedurende welken hij, na zwaar lijden en strijden, het doel zijner hooge bestemming zoude bereiken.

»Van nu af,» zegt van KAMPEN, »bevat de geschiedenis der republiek bijna niets dan een jammerlijk tafereel van onlusten, oproeren, zamenrottingen en vereenigingen van misnoegden in alle gewesten, en in de meeste steden.» Dit alles te vermelden, gaat verre buiten ons bestek; wij zullen ons dus tot de allervoornaamste gebeurtenissen, die eenen onmiddellijken invloed op het geheel uitoefenden, moeten bepalen.

Elke poging tot bemiddeling der bestaande tweedragt tusschen het volk en den stadhouder vruchteloos blijvende, besloot eindelijk de prinses, eene vrouw van buitengewone zielskracht, zelve naar *den Haag* te reizen, om den knoop des geschils in den grond te kennen, en denzelven zoo mogelijk op te lossen; doch de doldriftige patriotten beletteden haar, tusschen *Gouda* en *Schoonhoven*, verder te reizen, en noodzaakten haar naar *Nijmegen* terug te keeren. De koning van *Pruissen*, broeder der prinses, vroeg te vergeefs voldoening voor dezen openbaren hoon, zijner zuster aangedaan. Nu wapende zich *Pruissen*; een leger van 20,000 man trok, den 13ten September 1787, het nog onlangs zoo gelukkige *Nederland* binnen, en als in een' oogwenk was de prins in al zijne waardigheden en ambten onvoorwaardelijk hersteld. Deze plotselinge omwenteling, hoewel door vreemde wapenkracht bewerkt, had echter plaats onder het

vrolijk gejubel van het grootste deel des volks, en scheen duurzaam te zullen zijn, wijl de stadhouderlijke waardigheid door *Engeland* en *Pruissen* werd gewaarborgd ¹.

Dit tijdperk van rust maakte zich WILLEM FREDERIK, op zeventienjarigen ouderdom, ten nutte, om, op het voorbeeld van MAURITS en FREDERIK HENDRIK, de Vaderlandsche hoogeschool van *Leyden* te bezoeken, en zich aldaar eenigen tijd aan de beoefening der wetenschappen te wijden. Zoodra zulks bepaald was, begaf zich de stadhouderlijke familie, die alles wat betrekking had op de vorming en opleiding harer kinderen, naauwkeurig gadesloeg, den 16^{den} September 1789 naar *Leyden*, ten einde het huis te bezigtigen, hetwelk de erfprins, gedurende Hoogstdeszelfs verblijf

¹ Bij gelegenheid van het herstel der oude constitutie en den terugkeer der vorstelijke familie in 's *Hage*, zag een gedenkpenning het licht, door den grooten kunstenaar SCHEP vervaardigd.

Op deszelfs voorzijde ziet men de keurig gewerkte borstbeelden van Z. D. H. prins WILLEM V en H. K. H. Hoogstdeszelfs gemalin, met een gepast opschrift.

Op de keerzijde hangen in even zoo vele medaljons de beeldtenissen van Hoogstderzelver drie kinderen, door bloemfestoenen omstrikt aan een' Oranjeboom.

Nevens elkander hangen de beeldtenissen van prinses LOUISA en van den erfprins WILLEM FREDERIK, in de kleeding van hunnen tijd, (de laatste dus met een' strik in het zaamgebonden haar) en met eene ster op de borst. Het omschrift om zijne beeldtenis is:

WILLEM FRED. pr. Haer. Aur.

d. i. WILLEM FREDERIK, erfprins van *Oranje*.

Van onder ziet men tusschen die zijner zuster en zijns oudsten broeders, de beeldtenis van den jongsten prins WILLEM GEORGE FREDERIK. Op een basement staat het jaartal

MDCCLXXXVII.

aan de hoogeschool dier stad, zou betrekken. Dit prachtige huis, behoorende aan Mr. D. VAN LEYDEN, gelegen tegenover de hoogeschool op het *Rapenburg*, later bewoond door mevrouw de weduwe MARCUS, en thans door den hoogleeraar Mr. H. COCK, diende in het jaar 1811 ter ontvangst van NAPOLEON BONAPARTE, den toen zoo magtigen keizer der Franschen. De erfstadhouder bezocht met zijne gemalin, de beide prinsen en prinses LOUISE, de kostbare verzameling van prenten en teekeningen van den heer JOHAN GAEL, regerend burgemeester der stad, en hoogst tevreden vertrok het gezelschap ten drie ure wederom naar 's Hage. Den 2^{den} November daaraanvolgende begeleidde de erfstadhouder zijnen oudsten ZOON WILLEM FREDERIK naar de Academie te *Leyden* in een jagt, hetwelk opvoer tot voor het bovengenoemde huis, waarin de erfprins zijn verblijf zoude houden. Hier vertoefde de stadhouderlijke familie eene korte wijl en keerde toen, na een roerend afscheid en eene vermanende toespraak aan den welbeminden zoon, naar de hofstad terug. Nog dienzelfden dag werd de erfprins door den rector-magnificus der universiteit, TE WATER, verwelkomd. Den volgenden dag maakten de stadsregering, de academische senaat, de kerkenraad, de krijgsraad en meerdere autoriteiten derzelve opwachting bij den jongen vorst. Vele studenten uit de vier faculteiten volgden den 4^{den} November dit voorbeeld. In welke mate de jeugdige vorst reeds terstond de welwillendheid en toegenegenheid van allen, die hem naderden, wist te winnen, blijkt genoegzaam uit hetgeen de geleerde RUHNKENIUS, die geen voorstander was der toen bestaande staatsinrigting, en van wiens onder-

WIJS WILLEM FREDERIK geen gebruik maakte, dienaangaande getuigt. De ersprins ontving RUHNKENIUS met de grootste minzaamheid, sprekende met hem over letterkundige onderwerpen, als een vriend der wetenschappen met haren grooten voorstander, vol leergierigheid en eerbied.

Onder het toezicht van den graaf VON STAMFORD en den hoogleeraar TOLLIUS, zette nu de ersprins te *Leyden* zijne studiën in onderscheidene wetenschappen (van welke hij reeds den voorgaanden winter te *Brunswijk* de gronden gelegd had), met onafgebroken ijver voort. Des morgens ten acht ure kwam de voortreffelijke, in de staatkunde en statistiek ervarene, KLUIT bij zijne Hoogheid; van tien tot elf ure de beroemde hoogleeraar PESTEL, en van elf tot twaalf ure de in het burgerlijk regt zoo bedrevene VAN DER KEESSEL, die eens aan de studenten van zijn *casuscollegie* verhaalde, nadat eene tamelijk ingewikkelde regtskwestie op gemeld collegie was behandeld, dat Z. D. H. de ersprins, opgever dezer kwestie was. Nadat de ersprins bij den rector-magnificus aan deszelfs huis als academieberger was ingeschreven, en daartoe den gewonen eed had afgelegd, oefende hij zich tevens in de natuurkunde, onder de leiding van den hoogleeraar DAMEN. Zoodra des daags zijne studiën waren afgelopen, was eene wandeling zijne gewone uitspanning. Gedurende zijn verblijf te *Leyden* gebeurde het, dat de prins, eens met iemand van zijn gevolg door eene achterbuurt wandelende, groot gevaar liep klappen te krijgen, omdat hij geen oranjelint droeg, hetgeen destijds algemeen in zwang was. Ter afwering van dezen onvoorziene aanval, was de prins genoodzaakt

zijne jas open te knopen, en, zoodra nu het gemeen de ster op zijnen rok zag, borst het in een vrolijk gejuich uit.

De erfprins zijne oefeningen in de wetenschappen aan de hoogeschool te *Leyden* voleindigd hebbende, woonde aldaar den 18^{den} Julij 1790 voor het laatst de godsdienstoefening bij in de *Pieterskerk* onder gehoor van den hoogleeraar *TE WATER*, die den jeugdigen vorst in gepaste bewoordingen toesprak en 's Hemels zegen en bescherming over hem afsmeekte. Drie dagen later, den 21sten Julij, verliet de erfprins *Leydens* beroemde hoogeschool, de loffelijkste getuigenissen van al zijne leermeesters medenemende. Opmerkenswaardig is onder anderen de rede van den hoogleeraar *PESTEL*, den 23sten Julij 1790, in den Senaat gehouden, waarin hij 's vorsten leergierigheid, geleerdheid, verstand en geheugen hoog verliet, zich vereenigende met de uitspraak van allen, dat men het dikwijls vergat eenen jongeling te hooren spreken, dewijl zijne redenen hem als den man van jaren kenmerkten.

's Vorsten welsprekendheid ook in de Latijnsche taal kan blijken uit eenen brief, op den 7^{den} Februarij 1791 uit 's *Hage* aan den Senaat geschreven, in welken hij zijnen nederigen dank betuigt voor het onderwijs aan hem gegeven, en waarvan hij, volgens de getuigenissen der professoren, de rijpste vruchten had mogen plukken, weshalve hij, ten bewijze zijner dankbaarheid, eene schilderij overzond, voorstellende de beeltenis van zijnen lofwaardigen voorvader prins *WILLEM I.* In denzelfden brief beveelt de prins zich in het aandenken van den Senaat eerbiedig aan, den zegen des Hemels over de universiteit afbeddende.

Deze belangrijke brief, welks hoofdzakelijken inhoud wij hier aanstipten, en welken wij, met den oorspronkelijken tekst, onder de bijlagen achter dit werk zullen opnemen, werd op den 12^{den} derzelfde maand op de vereeerendste wijze beantwoord, met de verzekering, dat men op de schilderij nimmer het oog zou vestigen, dan met dankbare erkenning aan den onsterfelijken *Vader des Vaderlands*, den verdediger der voorvaderlijke vrijheid en den vereeuwigden stichter van *Leydens* hoogeschool, doch tevens met geen minder aangename herinnering aan WILLEM FREDERIK, wiens naam den Senaat altijd dierbaar blijven zou ¹. WILLEM FREDERIK, de hoogeschool verlaten hebbende, werd nu als bevelhebber der stad *Breda* aangesteld, en benoemd tot generaal der infanterie. Op voordragt der provincie *Holland* verkreeg hij tevens zitting in den raad van state. Reeds vóór zijn vertrek naar de hoogeschool van *Leyden*, had WILLEM FREDERIK, vergezeld van zijnen bestuurder VON STAMFORD, eene reis gedaan door *Duitschland*, aldaar de voornaamste hoven bezocht, en hierdoor zijne vorming niet weinig bevorderd. Aan het Hof van *Berlijn*, alwaar hij met veel onderscheiding was ontvangen, leerde hij de beminnelijke zestienjarige FREDERIKA LOUISA WILHELMINA, dochter van FREDERIK WILLEM II, kennen,

¹ Degene, die van het jongtig leven en de wetenschappelijke opleiding van WILLEM FREDERIK meer wenscht te weten, vindt het een en ander meer uitvoerig in de reeds vroeger aangehaalde voortreffelijke redevoering van den hooggeleerden Heer P. H. PERKAMP, (uitgesproken in de gehoorzaal der Leydsche academie op den 8sten Februarij des jaars 1839): *De principibus ex gente Arausiaca Leidensis academiac alumnis*, pag. 25 et 150 seqq. in notis.

wier schoonheid en hart de jonge prins reeds vroeger had hooren roemen. Het vorstendom *Nassau*, hetwelk door *RENT van Nassau* aan prins *WILLEM I* was geschonken, en nu in geene halve eeuw een lid van het vorstelijk geslacht had gezien, werd tevens door *WILLEM FREDERIK* bezocht, tot groote vreugde der *Nassauërs*, die hem met algemeene vreugde ontvingen, en de aandoenlijkste blijken gaven van hunne getrouwe verkleefdheid aan het regerend Huis.

Toen de prins zijne letterkundige studiën had volbragt, reisde hij spoedig weder naar *Berlijn*, om zich met de bevallige *WILHELMINA* in den echt te verbinden; dezelve werd aldaar den 1sten October 1791 op het koninklijk slot plegtig voltrokken. Op dit doorluchtig huwelijk werden twee gedenkpenningen geslagen. Op de voorzijde des eersten ziet men de beelden des negentienjarigen erfprinsen met die zijner jeugdige gemalin.

Het opschrift luidt:

WILHELM(us) FRIDERIC(us) PR(inceps) HEREDIT(arius)
 , ORAN(iae) et NASSOV(iae) DIETZ.
 FRID(erica) LUIS(a) WILHELMINA PR(inceps) BORUSSIAE
 REG(is) FILIA.

d. i. *WILLEM FREDERIK*, erfprins van *Oranje en Nassau Dietz*.

FREDERIKA LOUISA WILHELMINA, prinses, dochter des konings van *Pruissen*.

Op de keerzijde staat een altaar, tegen hetwelk de *Pruissische* arend en *basrelief* is afgebeeld. Op het altaar staat een bloeiende rozestruik, van welken de god *Hymen*, kennelijk aan zijne fakkels, eene afgeplukte roos overreikt aan de ter andere zijde staande

Maagd van *Nederland* (kennelijk aan het wapenschild, dat zich aan hare voeten bevindt); hierop doelt het opschrift :

semper tecum florebit

d. i. zij (de roos) zal altijd bij u bloeijen.

In de afsnede staat :

CELEBRAT(ae) NUPTIAE

D. I OCTOBRIS

MDCCXCI.

d. i. Het huwelijk gevierd
den 1 October 1791. ¹.

Een nieuwe band vereenigde nu nog inniger de reeds zoo naauw verwante huizen van *Brandenburg* en *Oranje*. Dit huwelijk was echter geene vereeniging uit staatkunde of eigenbaat, gelijk zoo vele vorstelijke echtverbindingen, maar uit zuivere liefde en hoogachting, die noch veeljarige druk, noch de glans der koninklijke waardigheid heeft kunnen verstoren. Het vorstelijk paar kwam den 29sten October aan op het *Huis in het Bosch*, en deed den 2^{den} November, onder vele vreugdebetooningen, zijne openbare intrede in 's *Hage*, waar de doorluchtige echtgenooten door het grootste gedeelte der bevolking met veel statelijkheid en hartelijke liefde werden ontvangen en verwelkomd. Den volgenden dag was er gala ten hove. Hunne Hoogmogenden en de heeren van wege de generaliteit werden onthaald op een' prachtigen maaltijd

¹ Penningkundigen en verzamelaars van gedenkpenningen zal het welligt aangenaam wezen, te weten, dat van den hier boven beschreven gedenkpenning nog eenige weinige exemplaren voor f 7,80 in het zilver, en f 3 in het brons te bekomen zijn in het Rijks-dépôt van geschiedkundige penningen te *Leyden*, *Haarlemmerstraat*, wijk VI, N°. 596.

van ruim 100 couverts en een sierlijk nageregt, onder het uitvoeren van eene menigte fraaije muziekstukken. Eene schitterende illuminatie, van 's avonds acht ure tot middernacht getuigde tevens van de hartelijke deelneming des volks in deze heugelijke gebeurtenis. Gedurende eenige dagen maakten alle hooge ligchamen van staat en collegiën derzelver opwachting bij den erfprins en zijne gemalin, om hen met hun huwelijk geluk te wenschen. Het blijk van deelneming in het geluk der jeugdige echtgenooten van *Hollands* staten bestond in het aanbieden eener lijfrente van 18,000 gulden 's jaars aan de erfprinses; de acte daarvan werd haar in eene prachtige gouden doos overhandigd. Ook *Zeeland* bood haar eene dergelijke lijfrente aan van 1800 gulden. Het beminnelijke vorstelijke paar verrukte ieder, die het mogt naderen, door voorkomendheid en minzaamheid, en deed velen eene lagchende toekomst te gemoet zien, welk vooruitzicht nog meer vastheid scheen te verkrijgen, toen in het volgende jaar, den 6^{den} December 1792, onze tegenwoordige geliefde monarch geboren werd¹. Men verontrustte zich aanvankelijk niet over de staatsomwenteling, in 1789 in *Frankrijk* aangevangen, maar dezelve kreeg allengs zulk een schrikbarend aanzien, dat men eenen algemeenen oorlog begon te duchten.

De aanleiding tot de omwenteling in *Frankrijk* kun-

¹ Op den laatsten dag des jaars begaf zich eene commissie uit de algemeene staten, die de doopplegtigheid had bijgewoond en het peterschap bekleedde, naar het *oude Hof*, en bood den erfprins voor zijnen pas geboren zoon eene pillegift aan van tien duizend gulden 's jaars, en een aanzienlijk geschenk in de kraamkamer. *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, 1795, bladz. 22—23.

nen wij hier niet uiteenzetten, maar stippen alleen aan, dat door dezelve de onafhankelijkheid van alle vorsten en volken werd bedreigd, en *België* weldra door de Franschen veroverd. In dit dreigend gevaar knoopte onze staat onderhandelingen aan met *Frankrijk*, om den aanval, waaraan men ongereed bloot stond, te voorkomen. Reeds was men overeengekomen, dat *Engeland* en onze staat de Fransche republiek zouden erkennen, en hunne bemiddeling tot het bewerken van eenen algemeenen vrede aanbieden, toen eene afgrijpselijke gebeurtenis eensklaps alle hoop op eene gelukkige ontkenning verijdelde. *LODEWIJK XVI*, die niets meer ter harte ging, dan het geluk zijner onderdanen, de beste der Fransche koningen, na *HENDRIK IV*, werd het slagtoffer der alles vernielende vrijheidskoorts, welke het Fransche volk had aangegrepen, en hetzelfde tot waanzin deed overslaan. *LODEWIJK* besloot den storm, welke hem bedreigde, te ontvlugten, door heimelijk zijne hoofdstad te verlaten; doch op den weg van *St. Menhould* naar *Varennas* zich onvoorzigtig aan het portier vertoonende, werd hij herkend door den zoon van den postmeester *DROUET*, (een' heethoofdige Jacobijn), te *Varennas* aangehouden, naar *Parijs* teruggevoerd, in den *Tempel* streng bewaakt, en door de *Nationale Conventie* met eene meerderheid van vijf stemmen veroordeeld, om met de guillotine ter dood gebragt te worden. Naar het *Plein der Revolutie* gevoerd, waar een schavot was opgericht, vertoonen zich voor den koning drie beulen; hij wijst hen af, en ontkleedt zich zelve. Maar, ziende dat zij hem willen binden, is hij naauwelijks zijne verontwaardiging meester, en schijnt gereed om

zich te verdedigen. De geestelijke, die den koning in deszelfs laatste oogenblikken bijstond, (de heer EDGEWORTH VAN FIRMONT), ziet hem smeekend aan, en zegt: »Verdraag dezen hoon als eene laatste overeenkomst met uwen Heer, die zich uwer in zijn Paradijs zal ontfermen." Op deze woorden laat LODEWIJK, onderworpen en getroost, zich de handen binden, en naar het schavot voeren. Eensklaps doet LODEWIJK een' stap vooruit, en spreekt de onoverzienbare schare met eene sterke en vaste stem dus aan: »Franschen! ik sterf onschuldig aan de misdaden, welke men mij ten laste legt; ik vergeef de bewerkers van mijnen dood, en bid, dat mijn bloed niet kome over *Frankrijk*." Hij zou voortgesproken hebben, doch men gaf bevel de trom te roeren; dit gerommel verdooft de stem van den vorst; de beulen grijpen hem aan, en de geestelijke spreekt hem deze woorden toe: »*Zoon van den heiligen LODEWIJK, vaar op ten hemel!*" — Naauwelijks was zijn bloed gestort, of eenige dolzinnigen doopen in hetzelfde hunne pieken en zakdoeken, verspreiden zich door *Parijs*, onder het geschreeuw van *leve de republiek! leve de natie!* en gaan tot voor de deuren van den *Tempel* hunne onbeschofte en valsche vreugde uitgalmen, welke de menigte bij de geboorte, bij de troonbeklimming en bij den val van alle vorsten ten toon spreidt ¹.

Op het vernemen dezer gruweldaad, braken de meeste vorsten, die zich nog niet verklaard hadden, alle gemeenschap af met *Frankrijk*, dat nu de nieuwe

¹ THIERS, Histoire de la révolution française. Tome I, page 257 et 258.

révolutionaire staatkunde volgde, om, onder de leuze van *vrijheid, gelijkheid en broederschap*, niet aan de staten, als vertegenwoordigers des volks, den oorlog te verklaren, maar aan den stadhouder, wiens karakter en persoonlijke hoedanigheden grootelijks overeenkwamen met die van den ongelukkigen *LODEWIJK*. Reeds de eerste voortgangen des Franschen legers waren verontrustend. *DUMOURIEZ*, die *België* had veroverd, telde dertig duizend man krijgsvolk aan de *Schelde*, en omtrent zeventig duizend aan de *Maas*. *Holland* moest als met een' tooverslag worden veroverd; hij zou, gelijk hij het uitdrukte, zijn leger, als door het oog eener naald, in *Holland* voeren. *Breda*, hetwelk hem bij zijn verder voortdringen tot wapenplaats zou kunnen dienen, stond aan den eersten aanval bloot. *WILLEM V*, die zeer wel de waarde dezer vesting wist te schatten, schreef den 10^{den} Februarij 1793 aan den bevelhebber, graaf *BILANDT*: »Ik houde mij verzekerd, dat gij uwen plicht zult doen, en dat gij de stad niet zult overgeven, dan in het allerlaatste uiterste. Gij gevoelt wel, dat, als baron van *Breda*, ik een diep leedwezen zou moeten gevoelen, mijne stad te zien vernielen, en het ongeluk mijner vasallen, het verlies van mijn kasteel en van de kerk te zien, waarin de assche rust mijner voorvaderen. Maar gij zult ook begrijpen, dat de baron van *Breda* geen bevel hoegenaamd te geven heeft aan hem, die van wege de staten generaal het bevel voert over de troepen van den staat, in bezetting te *Breda*. Het is dus als kapitein-generaal van de Unie, als gouverneur en kapitein-generaal van *Brabant*, dat ik u moet gelasten, om geene het minste acht te slaan op mijne belangen als

baron van *Breda*, om aan niets anders te denken dan aan de verdediging der vesting, welke u is toevertrouwd, om uwe maatregelen te overleggen met hen, die van wege den staat daar zijn, ten einde u behulpzaam te wezen, om de stad te verdedigen; zoo lang maar immer mogelijk is, en de plaats niet over te geven bij verdrag, dan wanneer er eene bruikbare bres zal zijn, en gij geene middelen meer overhebt, om haar te verdedigen. Tracht dan, maar ook dan eerst, voor de bezetting en voor de ingezetenen de voordeligste voorwaarden, welke het in uwe magt zal zijn, te bedingen. Zoo het mogelijk is, zal men u hulp zenden. Ik herhaal het, ik zal uwen ijver beoordeelen naar de zorg, welke gij zult aanwenden, om het in *Breda* het langst mogelijk uit te houden; en maak u niet verlegen, indien mijn kasteel, indien alles, wat ik in mijne baronij bezit, verbrand of vernield worde. Ik ben aan mijn land mijn bloed verschuldigd voor deszelfs verdediging, zoo het noodig is, en ik ben evenzeer tot de opoffering mijner bezittingen verplicht, wanneer het de behoudenis geldt van mijn Vaderland ¹."

Zoo sprak de edelaardige WILLEM V, wien niets voor het behoud van het lieve Vaderland te dierbaar was. Doch hoe werden deze nadrukkelijke bevelen nagekomen? Naauwelijks hadden de Franschen 90 bommen en 100 granaten in de vesting geworpen, waarop hun

¹ *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, 1793, bladz. 1663—1664, waar deze brief in de Fransche taal is geboekt, en dien wij hier uit *Neêrlands Helden daden te land*, van prof. J. BOSSCHA, IIIde Deel, Iste St. hebben overgenomen.

uit 250 vuurmonden had kunnen geantwoord worden, of de graaf VAN BIJLANDT besloot tot de overgave, onder beding, dat de bezetting, bestaande uit 1335 man voetvolk, 175 dragonders en 153 artilleristen, met behoud harer wapenen en alle teekenen van krijgs-eer, de stad zou ontruimen. De Franschen kwamen den 27sten Februarij in *Breda*, en vonden aldaar, behalve het geschut, 300,000 pond buskruid en 5,000 geweren. De generaal VAN BIJLANDT, die zoo onvergeeflijk zijnen pligt had verzuimd, werd veroordeeld om met het zwaard over het hoofd te worden gestraft, en levenslang gevangen te zitten. Door tusschenkomst van den prins werd hem het zwaaijen van het zwaard over het hoofd kwijtgescholden. Na de flauwhartige verdediging en het verlies van *Breda*, gaf *Geertruidenberg* zich even spoedig over met 150 kanonnen. De *Klundert* echter, waar de kapitein J. M. baron von KROPPF het bevel voerde, verdedigde zich moedig. Schoon de bezetting slechts uit honderd man bestond, en het stadje hevig werd gebombardeerd, weigerde von KROPPF zich over te geven, en toen de Franschen stormenderhand in de werken binnendrongen, vonden zij het geschut vernageld. Het meerendeel der bezetting werd krijgsgevangen gemaakt. De wakkere von KROPPF nogtans trekt met veertig zijner manschappen de *Helpoort* uit, doch wordt onverhoeds door eene vijandelijke overmagt omsingeld. Men vermaant hem zich over te geven; hij verkiest den heldendood boven gevangenschap, rukt een' zijner vijanden het geweer uit de hand, schiet daarmede een' der uitgewekene Bataven ter neder, doch wordt op zijne beurt doodelijk getroffen. BILDERDIJK gedenkt, in zijne *Va-*

derlandsche Oranjezucht, den dapperen VON KROFF met de volgende regelen:

»Gij wist, gij zaagt, den dood voor oogen,
 »Gij zaagt hem, maar uw' plicht met één!
 »En, door een heldenhart bewogen,
 »Waarop gevaren niets vermogen,
 »Besloot gij, in dien dood te treën."

De kloekmoedige KROFF, wiens naam eene roemrijke vermelding in de geschiedenis verdient, had zich eenen weg willen banen naar de *Willemstad*, alwaar de brave luitenant-generaal KAREL, baron VAN BOETZELAAR, het bevel voerde. De hardnekkige verdediging dezer vesting werd met den besten uitslag bekroond; de Franschen beschoten haar zóó heftig met gloeiende kogels en granaten, dat slechts één enkel huis onbeschadigd bleef. Te midden der vreeselijkste tooneelen van brand en verwoesting, bleef VAN BOETZELAAR onwankelbaar, en op den 16^{den} Maart verspreidde zich door de stad de blijmare, dat de Franschen het beleg, dat vijftien dagen geduurd had, opbraken.

DUMOURIEZ had zich intusschen naar den *Moerdijk* begeven, om den overtocht te beproeven, en vervolgens naar *Dordrecht* over te steken, niet twijfelende alsdan, door de onderliggende partij begunstigd, gansch *Holland* te bemagtigen. Dit stoutmoedig plan werd echter vrijdeld, vooral door de waakzaamheid en kloeke houding van den schout-bij-nacht MELVIL, die met eene flottielje den mond der *Dordsche Kille* verdedigde. Een geweldige noord-ooster storm en tijdingen, dat zijne legermagt aan de *Maas* in groot gevaar verkeerde, deden hem eindelijk de onderneming opgeven. »Voor ditmaal," zegt VAN KAMPEN, »keerde de Voorzienigheid

zijne ontwerpen: haar *Nederland* zou geen schrikbewind van ROBESPIERRE, geene guillotine zien.”

Maar waar was en wat deed intusschen de erfprins van *Oranje*, WILLEM FREDERIK? Zoodra *Frankrijk* aan *Nederland* den oorlog had verklaard, aarzelde prins WILLEM (gelijk wij hem nu meestal zullen noemen) geen oogenblik, zijne dierbare gemalin en zijnen eerstgebooren lieveling te verlaten, om zijne talenten en zijnen arm aan het Vaderland te wijden. Terstond begaf hij zich naar *Frankfort*, om met den keizerlijken veldmaarschalk, FREDERIK JOSIAS, hertog van *Saksen-Coburg*, een mondgesprek te houden over de aanstaande krijgsverrigtingen. In het Vaderland teruggekomen, aanvaardde hij den 8ten Maart het opperbevel over de Nederlandsche krijgsmagt in *Zuid-Holland*, en vestigde aanvankelijk zijn hoofdkwartier te *Gorcum*¹; doch weldra beraamde hij, met den hertog van *York*, die zich met een Engelsch leger te *Dordrecht* bevond, het plan om de Franschen uit *Noord-Brabant* te verdrijven. *Breda* en *Geertruidenberg* werden spoedig heroverd, en reeds op den 4ten April 1793 was het grondgebied van ons gemeenebest geheel van vijanden gezuiverd. De gansche Nederlandsche krijgsmagt bestond echter slechts uit 16,000 man, in twee divisien verdeeld, die evenwel met den besten geest waren beziel. Prins WILLEM voerde meer onmiddellijk de tweede divisie aan, terwijl de eerste divisie aan de zorgen van prins FREDERIK was toevertrouwd. De beide vorstelijke broeders ontwikkelden weldra ongemeene krijgsbe-

¹ Op dezo gebeurtenis is een penning geslagen, die hoogst zeldzaam is, en over welken nader in de bijlagen zal gesproken worden.

kwaamheden , welke door onze bondgenooten , de Oostenrijkers en Engelschen , naar waarde werden geschat. Moeijelijk is het en vermoeijend , om al de bewegingen , schermutselingen , gevechten en aanvallen der wederzijdsche legers in *Vlaanderen* te volgen en te vermelden. Wij zullen ons derhalve bepalen tot datgeen , waaraan onze doorluchtige prinsen met hunne dappere landgenooten onmiddellijk deel hebben genomen. Aan de Nederlandsche troepen was de gewigtige taak opgedragen , om *West-Vlaanderen* tegen de aanvallen des vijands te beschermen. Prins WILLEM legerde zich in een kamp nabij *Doornik* naar de zijde van *Rijssel* , en zijn broeder FREDERIK vestigde zijn hoofdkwartier te *Kortrijk* en daarna te *Meenen*. Te *Hondschoten* werden 200 Nederlanders den aanval af van 600 Fransche Nationale Gardes , en de voorpost te *Rousbrugge* , welke geheel van geschut onthloot was , (insgelijks door eene groote vijandelijke overmagt en geschut aangevallen) , werd onder bevel van den luitenant LABONTÉ zóó onverschrokken verdedigd , dat de Franschen moesten afhouden. Den volgenden dag echter verschenen zij weder met eene nog talrijker magt ; doch LABONTÉ week niet , voordat hij bijkans geheel door den vijand was omsingeld , waarop de aftogt in zulk eene goede orde en met zoo veel beleid geschiedde , dat de onverschrokken luitenant , met gering verlies van volk , langs eenen omweg *Yperen* bereikte. Deze voorpostenoorlog was bijzonder geschikt , om soldaten en bevelhebbers , die thans voor het eerst in het veld waren , ondervinding te doen verkrijgen , en zich tegen al de ongemakken des krijgs te harden. Inmiddels had de opperbevelhebber der verbondene legers het voornemen opge-

vat, om de Franschen uit het kamp van *Famars*, waardoor *Valenciennes* gedekt werd, te verdrijven, ten einde deze vesting te bemagtigen. De Oostenrijkers en Engelschen zouden *Famars* en de hoogte van *Anzain*, welke mede sterk verschanst was, aanvallen, en prins WILLEM en zijn broeder FREDERIK eenen schijn-aanval tegen *Rijssel* ondernemen, opdat de bondgenooten niet in hunne regterflank zouden verontrust worden. Schoon onze beide jeugdige helden zeer wel gevoelden, dat hun de ondankbare taak werd opgedragen, om voor hunne meer begunstigde krijgsmakkers den weg ter overwinning te banen, trokken zij welgemoed ten strijde. Prins WILLEM verliet in den avond van den 22sten Mei zijn kamp bij *Doornik*, om de Franschen uit hunne kantonnementen in en rondom het dorp *Mouchin* en het stadje *Orchies* te verdrijven. Des nachts ten twee ure werd de vijand te *Mouchin* aangevallen; bloedig werd hier gedurende anderhalf uur gevochten, totdat de Franschen, met achterlating van vele dooden, twee stukken geschut en 60 gevangenen, den geheelen omtrek ontruimden. Na het opwerpen eener batterij, wierp men eenige granaten in *Orchies*, dat zich terstond overgaf, wyl angst den Franschen reeds naar een goed heenkomen had doen omzien. Het welgelukken dezer krijgsverrigting stelde de bondgenooten in staat, het kamp van *Famars* en *Anzain* zoodanig te omwikkelen, dat de vijand het geraden vond, onder begunstiging van den nacht, zijne stellingen te verlaten.

Prins FREDERIK had tevens tot het welgelukken van het hoofdplan krachtdadig medegewerkt door de regterflank zijns broeders te dekken. Te dien einde had hij, na de *Leye* te zijn overgegaan, den 23sten

post gevat bij *Halluin*; zijne voorhoede stond te *Roncq*, en het dorp *Tourcoing* werd door één bataljon voetvolk en één eskadron ruitery bezet. Eene vijandelijke legerafdeeling van 8000 man, welke uit *Rijssel* was getrokken, viel in den vroegen morgen van den volgenden dag op deze beide posten aan. Te *Roncq* voerde de kolonel VON QUADT het bevel over één bataljon infanterie, twee eskadrons huzaren en eenige jagers. Deze troepen verdedigden zich gedurende drie uren tegen 4000 Franschen met de grootste hardnekkigheid, schoon derzelver dappere aanvoerder VON QUADT reeds bij den aanvang van het gevecht zwaar werd gekwetst. Eindelijk moesten zij met achterlating van één stuk geschut afdeinzen; doch op nieuw door prins FREDERIK en de dappere granadiers van GUMOËNS ondersteund, herwonnen zij den verloren grond, en heroverden het verloren stuk geschut.

Te *Tourcoing* werd niet minder fel gestreden, doch de uitslag was niet zoo gelukkig. Deze post was bezet door één bataljon infanterie en één eskadron kavalery. Langs de talrijke wegen, welke op dit dorp uitloopen, werden de onzen op acht verschillende punten door eene groote overmagt aangevallen. Hieruit ontstond een moorddadig gevecht, hetwelk vijf uren aanhield, alvorens de kolonel VON ZILNHARDT, die den vijand tot tweemaal toe had teruggeslagen, tot den aftogt besloot. De Nederlanders waren geheel door den vijand omsingeld, en stonden daarenboven bloot aan de kwaadwilligheid der inwoners, die op de onzen uit hunne huizen vuur gaven. Men baande zich eenen weg over de lijken der vijanden, waartoe de ritmeester VAN HÜVELL, met de sabel in de vuist, het voor-

beeld gaf. Het was dus niet onverdiend, dat men in het Oostenrijksche legerberigt vermeld vond: »Dit posten-gevecht was roemrijk voor de Hollanders door de fermitieit en den moed, waarmede deze dappere troepen den aanval van eenen zoo veel talrijker vijand hebben doorgestaan.» De rapporten echter, welke prins WILLEM van al zijne krijgsverrigtingen naar 's *Gravenhage* opzond, waren altijd in eenen zedigen toon opgesteld, en worden door den grooten krijgskundigen SCHARNHORST geroemd, om derzelver juistheid en duidelijkheid.

Valenciennes, hetwelk men als den sleutel van *Parijs* beschouwde, en het doel dezer krijgsverrigtingen was geweest, werd, na een ongeloord geweld van kanon-mortier- en houwitservuur, door de bondgenooten bemagtigd. Gedurende het beleg dezer vesting, bleven de beide Nederlandsche prinsen geenszins werkeloos. Prins WILLEM, die de ledigheid der soldaten in hunne kantonnementen 's duivels oorkussen noemde, verontrustte dagelijks dezen of genen vijandelijken post, en oefende zijn volk door aanhoudende schermutselingen, waarin menigmaal de moed der onzen heerlijk uitblonk. Daar de lijn, welke prins WILLEM ter dekking van *Vlaanderen* te verdedigen had, het meest door de Franschen uit het dorp *Werwick* aan de *Ley* bedreigd werd, besloot hij hetzelve te vermeesteren. In dezen aanslag spreidde de opperbevelhebber en diens broeder FREDERIK veel beleid ten toon. De generaal majoor LODEWIK, prins van *Waldeck*, eene verschansing hebbende te vermeesteren, voerde zijne manschappen tegen eene vijandelijke batterij aan, onder den toeroep: »Jongens! toont, dat ge Hollanders zijt.» Men nadert

met de bajonet het vijandelijk geschut, dat losgebarsten den prins van *Waldeck* in de linkerborst treft, en met een tweede schot van het paard werpt. De onzen verliezen daarom het hoofd niet, maar nemen eene andere rigting, trekken de batterij om, en nemen bezit van het dorp *Werwick*, dat de Franschen in allerijl hadden ontruimd. Prins *WILLEM* betreurde den dood van den wakkere *WALDECK*, die in den avond van dien dag den laatsten adem uitblies. Reeds in het vorige jaar had deze wakkere krijgsman voor *Thionville* eenen arm verloren. »Hij was een man,» zegt *BOSSCHA*, »wien zijne moeder, van wie hij de lieveling was, toen zij hem eenen ring tot aandenken overhandigde, niet had behoeven op het hart te drukken: Zorg toch, dat gij u niet *in den rug* laat kwetsen.» In zijne laatste oogenblikken keerde zich *WALDECK* naar zijnen adjudant, en overhandigde hem dit kleinood met de woorden: »Geef dezen ring aan mijne moeder terug, en zeg haar, dat ik *in de borst* getroffen ben.»

Door de wijsheid der beschikkingen van prins *WILLEM* en de dapperheid zijner troepen, die zich tegen de overmagt des vijands wisten te handhaven, hadden de bondgenooten de gelegenheid, menige Fransche vesting te doen vallen. Niettegenstaande zoo vele voordeelen, aarzelden de bondgenooten, met vereenigde magt in *Frankrijk* te dringen, en het schrikbewind in deszelfs hartader aan te tasten. Het groote euvel van alle coalitiën, de tweedragt, begon hare verderfelijke toorts te zwaaijen. *Oostenrijk* vlamde op veroveringen, en nam de vestingen *Valenciennes*, *Condé* en *Quesnoy* in bezit, *krachtens het regt der verover-*

ring. De Engelschen, wien *Duinkerken* een doorn in het oog was, belegerden deze plaats vruchteloos. Door deze splitsing van magt, die niet meer op één punt aanhield, bleef *Frankrijk* behouden. De Nationale Conventie verklaarde ieder burger tot soldaat, en beschikte alzoo over millioenen menschen. De Franschen begonnen nu weder aanvallender wijze te handelen. Nadat zij *Duinkerken* hadden ontzet, waagden zij den 13^{den} September eenen aanval op het Nederlandsche leger, tusschen *Meenen* en *Werwick*, 8 of 10,000 man sterk. Prins WILLEM, aan de groote overmagt des vijands blootgesteld, bevroedde al het hagchelijke van zijnen toestand, en zond reeds de bagaadje en het hospitaal achterwaarts, toen hij door den opperbevelhebber COBURG sterk werd vermaand om stand te houden, onder belofte van tijdige hulp; hij bleef, en besloot zich tot het uiterste in zijnen post te handhaven. Om de Engelschen geheel van de Oostenrijkers af te snijden, grepen de Franschen met 30,000 man de Nederlanders van voren en in de regterflank aan, en drongen door tot *Werwick*, hetwelk zij tweemaal stormenderhand innamen, maar waaruit zij ook tweemaal werden verdreven. Onder bedekking eener sterke artillerie, maakten zij zich ten derdenmale meester van het dorp, nestelden zich in de huizen, vuurden uit dezelve op de bezetting, en noodzaakten haar tot den aftogt. Doch zoodra prins WILLEM en zijn broeder door eenen Oostenrijkschen stafofficier de verzekering ontvingen, dat de generaal KRAY hen met drie of vier eskadrons dragonders en huzaren te hulp snelde, besloot prins FREDERIK den aanval op *Werwick* te hernieuwen. Hij ging de zijnen op den weg der eere voor;

aanvankelijk scheen deze stoute onderneming te zullen gelukken, doch de ruitery van den generaal KRAY, door een geweldig blikkendoozenvuur bestookt, raakte in verwarring, en deinsde af. In het heetst van den strijd werd prins FREDERIK, aan het hoofd der zijnen vechtende, aan den linkerschouder gekwetst. Men droeg den zwaar gewonden vorst van het slagveld, en met hem vervloog de laatste hoop, om *Werwick* te heroveren. Ofschoon prins WILLEM den Oostenrijkschen generaal BEAULIEU, die door COBURG tot onderstand der onzen was afgezonden, boodschap op boodschap deed geworden, bleef deze werkeloos, zeggende, dat zijne troepen door de marschen van den vorigen dag nog te vermoeid waren, en eerst behoorlijk hun voedsel moesten gebruiken. Het gelukte echter prins WILLEM, met de Nederlandsche krijgsmagt, geheel aan haar eigen lot overgelaten, *Gent* te bereiken, en dezelve achter de *Schelde* in veiligheid te stellen.

Op de vleugelen der kinderliefde ijde de stadhouder naar zijne dappere zonen, van welke de jongste deszelfs bloed voor het behoud van het Vaderland gestort had ¹. Ook het leger werd door hem in oogenschouw genomen, en van wege den betoonden moed en trouw naar verdienste geprezen. Prins WILLEM,

¹ De wond, welke prins FREDERIK had bekomen, bleek ernstiger te zijn dan men aanvankelijk vermoedde. Van tijd tot tijd kwamen er brokjes en schilfers heen uit te voorschijn; zelfs begon men te vreezen, dat de arm zoude stijf blijven; doch, na het uitwerpen van alle verbrijzelde schilfertjes, genas de wond langzaam, en de prins behield het onbelemmerd gebruik van den arm, die zoo heldhaftig voor het Vaderland had gestreden.

begaan met het lot der weduwen en weezen van zoo vele gesneuvelde krijgslieden, drong bij zijnen doorluchtigen vader aan op het bijeenbrengen van een fonds, waaruit deze ongelukkigen zouden kunnen ondersteund worden. WILLEM V deed hiertoe een dringend voorstel aan de algemeene staten. »Niet alleen menschlievendheid,” zeide de edelaardige vorst, »maar ook 's lands dienst vordert zulks gebiedend. Zij, die hun leven voor het Vaderland blootstellen, moeten de gerustheid hebben, dat bij hun omkomen hunne nagelatene betrekkingen voor gebrek beveiligd zullen zijn.” De geschiedenis heeft, geenszins tot eer dezer Hoogmogende Heeren, aangeteekend, dat zij dit menschlievend voorstel verwierpen, onder voorwendsel, dat geldgebrek zulks niet gedoogde. Doch vele weldenkende Vaderlanders vereenigden zich tot daarstelling van een fonds, waardoor het loffelijk doel van den prins gedeeltelijk werd bereikt.

Het verlies der stellingen te *Meenen* en *Werwick* werd weldra vergoed door de komst van COBURG, met wien prins WILLEM zich tot het beleg van *Maubeuge* vereenigde. De Nederlanders, die inmiddels eenige versterking hadden ontvangen, telden nu 17,000 strijders. Den 9^{den} October werd *Maubeuge*, uit naam van prins WILLEM van *Oranje*, opgeëischt. Na bekomene weigering, werd de belegering met moed en beleid aangevangen. Eene verkenning langs het glacis der vesting ware den prins, die zich aan het hoofd van den staf bevond, bijkans noodlottig geworden; een kogel snorde hem langs de ooren, zonder dat de prins eenige onrust liet blijken. Den 14^{den} October waagden de Franschen eenen uitval, welke door de on-

verschrokkenheid onzer soldaten zóó roemrijk werd afgeslagen, dat vriend en vijand hunne dapperheid en hun beleid den hoogsten lof toezwaaiden. Jammer slechts, dat men, uit hoofde der nederlagen, welke de Oostenrijkers elders, vooral bij *Wattignies*, leden, het beleg moest opbreken. Voordat nog de Nederlandsche troepen bevel tot den aftogt bekwamen, waren de Oostenrijkers, die de stad aan de zuidzijde hadden ingesloten, reeds verdwenen, en zonder het beleid van den kapitein VAN BATENBURG zouden, door de overhaaste verwijdering der Oostenrijkers, elf stukken geschut, behoorende tot de batterij te *Douzies*, in handen der Franschen zijn gevallen. Schoon VAN BATENBURG zag, dat de Anspachsche brigade, welke zijne artillerie moest beschermen, den aftogt verhaastte en hem achterliet, konde hij echter niet besluiten den vijand het geschut prijs te geven. Om de opmerkzaamheid der Franschen niet te wekken, werden in de schietgaten afgezaagde boomstammen in plaats van het geschut gelegd, de raderen der affuiten met stroo en lont omwonden, en de kanonnen zachtjes langs den steenweg vervoerd; een opkomende mist begunstigde nog dit schrandere overlegd stuk, en VAN BATENBURG had het geluk, denzelfden avond behouden in het kamp der bondgenooten aan te komen.

Daar de krigsverrigtingen van 1793 hiermede een einde namen, betrokken de Nederlandsche troepen kantonnementen in den omtrek van *Nivelles*, alwaar het hoofdkwartier werd gevestigd. In de maand December begaf zich prins WILLEM naar 's *Gravenhage*. Wij wagen het niet de ontmoeting met zijne geliefde gemalin, die hem met het eerste pand hunner liefde op den

arm te gemoet kwam, te beschrijven. Hij, die echtgenoot en kind, na eene lange afwezendheid en het doorstaan van duizende gevaren, mogt wederzien, zou dit alleen naar waarheid kunnen schilderen. Reikhalzend had de jonggehuwde **WILHELMINA** naar de renboden uitgezien, die haar van haren aanbedenen gemaal tijding konden brengen. Hoe menigmaal had zij het liefderijk Opperwezen gedankt voor zijn behoud in die dagen vol gevaar, en nu drukte zij haren echtvriend aan haar van liefde kloppend hart! Zalige oogenblikken, die weldra door ernstige gebeurtenissen zouden worden gestoord. In dezen korten tijd van verademing, rust en huiselijk heil, vergat echter prins **WILLEM** geenszins de zware zorgen, die op hem rustten. Veel was er voor te bereiden voor den aanstaanden veldtocht, en op nieuw nam hij de belangen van de weduwen en weezen der gesneuvelde krijgslieden ter harte, en had het genoeg, dat door zijne bemoeijingen het fonds, waaruit aan deze ongelukkigen eene jaarwedde kon worden uitgekeerd, aanmerkelijk werd gestijfd.

De menschenliefde van den jeugdigen vorst was reeds vroeger bij voorkomende gelegenheden gebleken. Het lust ons als nu, ter afwisseling, het volgende aandoenlijk voorval daarvan ten bewijze aan te voeren.

In den jare 1791 ontving prins **WILLEM** van *Oranje* een bezoek van den hertog van *Mecklenburg-Strelitz*. Hij begaf zich met zijnen hoogen gast naar *Scheveningen*, om de afvaart der visscherspinken bij te wonen. De jeugdige vorst stond op het strand, toen de vaartuigen de zeilen spanden. Een jonge knaap, die zijne vlugheid wilde toonen, gleed uit, en stortte over boord in zee. Naauwelijks werd prins **WILLEM** dit ge-

waar of hij sprong hem ter redding in de golven na. Alle krachtinspanning was te vergeefs, en de prins zelf in het grootste gevaar van door de golven verslonden te worden. Toen hij eindelijk, met veel moeite gered was, riepen eenigen uit zijn gevolg: »Hoe kon Uwe Doorluchtigheid zulk een dierbaar leven voor dat van dezen knaap op het spel zetten?» — »Op het oogenblik dat deze jongeling in het water stortte, was het mij, alsof hij mijn broeder ware!» antwoordde de edelmoedige vorst.

Daar de drenkeling niet weder in het leven kon teruggeroepen worden, zocht de prins de bejaarde ouders, die om het verlies van hunnen geliefden zoon diep bedroefd waren, door een aanzienlijk jaargeld te troosten ¹.

¹ Deutsches Lesebuch für Schule und Haus, zunächst zur Beförderung religiös-sittlicher Bildung. Zweite Auflage. Crefeld, 1829, Seite 213—214.

Derde Hoofdstuk.

EINDE VAN HET STADHOUDERLIJK BEWIND.

(1794—1795).

Gij hebt dan wel verharde en domme zinnen,
Staatzuchtige, geldgierige als gij zijt,
Die 't Fransche paard zoo vierig trokt naar binnen;
Maar 't geen gij dacht te winnen, zijt gij kwijt.
(D'ECHE OF D'OPREOTE GESTOORDE VALKEID).

Niet lang mogt prins WILLEM in den boezem van zijn dierbaar gezin vertoeven. Reeds in het laatst der maand Januarij scheurde hij zich uit de armen zijner liefderijke WILHELMINA, omhelsde zijnen kleinen lieveling, stelde zich weder aan het hoofd van het Nederlandsche leger, hetwelk aanmerkelijk versterkt was, en vestigde zijn hoofdkwartier te *Luik*. Van *Namen* tot aan de zee werden de Nederlandsche grenzen door 150,000 Oostenrijkers, Nederlanders en Engelschen, onder het opperbevel van den prins van *Coburg*, bezet. De Franschen telden in het noorden 245,000 man onder de wapenen. Het plan der bondgenooten was, om zich van de sterke vesting *Landrecy* meester te maken, en vervolgens vooruit te dringen, daar *Parijs* het mikpunt was hunner krijgsbewegingen. Prins WILLEM, wien men een aanzienlijk Oostenrijksch korps onder den luitenant generaal graaf DE LATOUR had toegevoegd, werd met de taak belast, *Landrecy* te bemagtigen.

Nadat de vijand uit een sterk verschanst kamp, onder de muren van *Landrecy*, was verdreven, werd de stad den 20sten April door den prins aan alle zijden ingesloten. De Nederlanders, die in dit belangrijk wapenfeit zoo veel moed hadden aan den dag gelegd, reppen nu de handen, om de belegeringswerken daar te stellen. Reeds in den volgenden nacht werden de loopgraven geopend, en de stad binnen kort uit zes en veertig stukken geschut en achttien mortieren, op elf batterijën, bestookt, hetgeen in deze kleine vesting groote verwoesting aanrigtte. Daarop eischte prins WILLEM de stad op, schrijvende aan den Franschen kommandant ROULLAND:

»Het vuur onzer batterijën leert u, hetgeen gij te wachten hebt; het vuur van gisteren en dat van het *Te Deum*, hetwelk gij heden morgen gehoord hebt, heeft u de lange en vruchteloze pogingen van het leger, hetwelk u kwam ondersteunen en onze zegepraal aangekondigd! Dit leger is volkomen geslagen.

»Voor zoo veel wij reeds op dit oogenblik weten, heeft hetzelfde 52 stukken kanon, bij de 10,000 man aan dooden en gekwetsten en 1500 krijgsgevangenen, onder welke zich de kommandant van *Kamerijk* bevindt, verloren; men is nog bezig hetzelfde te vervolgen. Gij hebt volstrekt geen hulp of bijstand meer te wachten. Gij wordt gesommeerd, om op staanden voet de plaats van *Landrecy* aan de zegepralende wapenen van zijne majesteit den keizer over te leveren. Enkel om der menschheidswille en zoo vele ongelukkige slagtoffers te sparen, wil men u dezen dag nog wel eene eerlijke capitulatie aanbieden. Dit oogenblik voorbij zijnde, hebt gij eene dergelijke voorstelling

niet meer te wachten. Gij maakt u zelven in persoon verantwoordelijk wegens de rampzalige gevolgen eener weigering. De keus is schrikkelijk; neem aanstonds uw besluit.

W. FR. ERFPRINS VAN ORANJE,
*Kommandant-Generaal van het vereenigd
keizerlijk en Hollandsch leger."*

Op deze krachtige sommatie ontving prins WILLEM dit tergend antwoord:

Generaal!

»Indien de voorgegeven overwinning, waarmede gij u vleit, waar is, dan kan dezelve voor ons niets anders zijn dan eene aanmoediging, om de lotgevallen des oorlogs te volgen en te beproeven.

»Nooit hebben wij anders dan op onze vuisten vertrouwd! Republikeinen, die gezworen hebben, te overwinnen of te sterven, zullen nimmer meenedig worden; wij zullen ons thans allen aan den eed houden, van ons onder onze vestingen te laten begraven, of er in te overwinnen.

Ziedaar onze capitulatie."

Na de ontvangst dezer hooghartige weigering, wist prins WILLEM aan zijne bedreigingen de noodige klem bij te zetten; 9620 kogels en 4027 bommen van 30 tot 60 pond deden een derde deel der stad in puin verkeeren, terwijl het vuur uit de vesting geene noemenswaardige schade aan de werken der belegeraren toebrengt. De Fransche generaal ROULLAND, die de opeischong der stad op zulk eenen trotschen toon had

afgeslagen, door dit woedend krijgsgeweld gedwee geworden, verzocht na verloop van drie dagen, den 30sten April, om eene wapenschorsing in dezer voege:

Generaal!

»Onaangezien het schrikkelijk vuur uwer batterijën, zou ik, indien ik alleen met mijn hart te rade ging, om geene schikking vragen; maar uit menschlievendheid voor een groot getal slagtoffers, vraag ik van u eenen wapenstilstand van 48 uren, om raad te plegen met de geconstitueerde magten; omtrent de te nemene maatregelen om te capituleren. Ik zal u niet ontveinzen, dat mijne krijgstroepen gereed zijn, om zich eerder onder hare vestingen te laten begraven, dan om in eene schandelijke schikking te bewilligen. Gij hebt mij in uwen eersten voorgeslagen, om uit menschlievendheid te capituleren, en alleen tot dien prijs kan ik handelen.

ROULLAND."

Landrecy, den 11 Floréal, het tweede jaar der eene en onverdeeltbare republiek.

De prins, te zeer overtuigd van het groote belang dat de bondgenooten aan de spoedige verovering van *Landrecy* hechtten, en zonder acht te slaan op de bedreiging, dat de bezetting bereid was, zich onder de wallen te laten begraven, gaf ten antwoord:

Generaal!

»Indien gij binnen een half uur niet iemand zendt, die met volmagt voorzien is, om de capitulatie te sluiten en te teekenen, zal ik het vuur mijner batterijën gaan

verdubbelen, en gij zult verantwoordelijk zijn voor de ijselijke rampen, welke uwe hardnekkigheid zal veroorzaakt hebben. Gij hebt genoeg gedaan voor uwe eer; eene langere tegenweer wordt eene onnutte misdaad.

In het leger voor *Landrecy*, den 30sten April 1794, des morgens ten half elf ure.

W. FR. ERFPRIJS VAN ORANJE.

Kommandant-Generaal."

Binnen een half uur vertoonden zich twee gevolmagtigden, die eene overeenkomst teekenden, waarbij bepaald werd, dat de vesting onmiddellijk zou worden overgegeven, en de bezetting, ruim 6000 man sterk, krijgsgevangen blijven. Grooten roem behaalde prins WILLEM door het beleid en de kloekmoedige voortvarendheid, waarmede hij dit moeilijk werk, (KAREL V en prins EUGENIUS belegerden deze vesting te vergeefs), had aangevangen, voortgezet en voltooid ¹. DUMOURIEZ had reeds vroeger van prins WILLEM en zijnen broeder getuigd, dat zij de kunst van oorlog voeren en de dapperheid hunner voorvaderen hadden ten toon gespreid. Ook de staten generaal magtigden den stadhouder, om aan het leger en zijnen zoon derzelve erkentelijkheid te betuigen voor de uitstekende dapperheid en het ongemeen beleid, bij de belegering van

¹ BOSSCHA teekent hierop aan in zijn belangrijk werk: *Neêrlands heldendaden te land*, III deel. I stuk, blad. 88: »Le prince héréditaire d'Orange déploie beaucoup d'activité, de talents et de bravoure." Brief uit Brussel in de *Gazette de Leide* du 2 Mai 1794. »Le prince héréditaire d'Orange ne connaissait point de repos quand on se battait," zegt CROISSARD, *Mém. Mil.*, p. 92.

Landrecy aan den dag gelegd. Daarenboven had dit schitterend wapenfeit keizer FRANS van *Oostenrijk* zoo veel achting voor de krijgsbekwaamheden van prins WILLEM doen opvatten, dat hem het bevel werd toe- vertrouwd over een vereenigd leger van 50,000 man. Zijn broeder FREDERIK, die intusschen van zijne wonde was hersteld, verkreeg den rang van generaal der ka- valerie, en toonde weldra, dat het levensgevaar, waar- aan hij was blootgesteld geweest, geenszins zijnen moed en ijver had doen verflaauwen. Den 4^{den} Mei, des mor- gens vroeg, kwam prins WILLEM uit het leger in 's *Hage*, woonde aldaar de godsdienst bij in de Groote Kerk, en verscheen vervolgens op de parade, onder eenen grooten toevloed van aanschouwers, die zich over zijne gelukkige aankomst, na zulk een uitstekend wapen- feit, innig verheugden. Zeer kortstondig was dit verblijf; want reeds den 15^{den} Mei kwam er ter vergadering der algemeene staten een brief van den erfprins, uit het hoofdkwartier te *Forest*, welke de aangename tijding bevatte, dat de Franschen door den graaf van *Kaunitz* over de *Sambre* waren terug ge- dreven.

Na het veroveren van *Landrecy*, bragt COBURG den vijand eenige verliezen toe, die hem den weg naar *Parijs* schenen te banen; doch eensklaps verandert het tooneel des oorlogs. De Fransche directeur van oor- log, CARNOT, had een plan ontworpen, dat den val van *Nederland* zou na zich slepen. CARNOT, van wien NAPOLEON het strategische vraagstuk heeft leeren oplos- sen, om zoo vele strijders mogelijk, in eenen bepaal- den tijd, op één beslissend punt bijéén te brengen, had het stoute ontwerp gevormd, om de zwakke vleu-

gels der bondgenooten te verpletteren, en over de *Leye* en *Sambre* vooruit te dringen, ten einde het hoofdleger te omringen, en daardoor tot den aftogt te dwingen. Tot de uitvoering van dit plan, waartoe geene menschenlevens werden gespaard, verkoos hij den bekwamen *FICHEGRU*, die het bevel over het zoogenaamde *Noorderleger* bekwam, terwijl een tweede leger, dat der *Sambre* en *Maas*, 45,000 man sterk, en aangevoerd door den omzigtigen *JOURDAN*, zich aan het noorderleger moest aansluiten. Deze vereeniging, eindelijk met geluk en beleid volbragt, berokkende den ondergang van de republiek der *Vereenigde Nederlanden*. In eenige scherpe gevechten, welke geleverd werden, om den Franschen den overgang over de *Sambre* te betwisten, onderscheidden zich weder de Nederlandsche troepen. De kolonel *JACOB HENDRIK VAN TUYL VAN SEROOSKERKEN* gaf menig blijk van onversaagde dapperheid. Op den steenweg van *Beaumont* met een enkel eskadron tegen eene aanzienlijke overmagt strijdende, ziet hij zich eindelijk van alle kanten omringd; schoon reeds zeven wonden bekomen hebbende, slaat hij nog als een getergde leeuw van zich af, totdat zijne sabel aan splinters springende, hij door de Fransche huzaren wordt aangegrepen, die hem van het paard rukken en in de worsteling kleederen en sjerp van het ligchaam scheuren. Ten laatste valt de moedige kolonel door uitputting en bloedverlies neder, en wordt als krijgsgevangene weggevoerd.

In dezen hagchelyken stand van zaken verzocht keizer *FRANS ONZEN prins WILLEM*, het opperbevel over de verdedigingstroepen der *Sambre* op zich te nemen. Tot viermaal toe werden de vooruitdringende Franschen

teruggeslagen. Op den 3^{den} en den 16^{den} Junij behaalde prins WILLEM eene roemrijke overwinning; »doch niets was in staat,» merkt VAN KAMPEN hierop aan, »een heir te vernielen, dat, gelijk de waterslang der oudheid, na elken slag in koppen aangroeide.» Een heete, drooge zomer begunstigde daarenboven de herhaalde overtogten van den vijand over de niet zeer breede rivier, gelijk de strenge winter, die daarop volgde, ijsbruggen sloeg over alle wateren en rivieren, om het veroveringsplan te voltooijen. JOURDAN, ten vijfdenmale over de *Sambre* getrokken, om *Charleroi* te belegeren, werd ook nu teruggeslagen. Met een leger van 35,000 man, had prins WILLEM tegen 76,000 Franschen gestreden, de overwinning behaald, en 16 vuurmonden veroverd. Toen de linkervleugel van zijn leger bij *Fleurus* stond afgesneden te worden, stelt de jeugdige veldheer zich aan het hoofd van een regiment Zwitsers, dringt voorwaarts, plaatst zijn geschut op den hoogen grond van eenen molen, en begroet den vijand met zulk een geweldig schrootvuur, dat deze begint af te deinzen; de overwinning, die lang weifelend heen en weder zweefde, streek eindelijk neder op het leger van onzen dapperen vorst. »Het moet verwondering baren, (zegt BOSSCHA, in zijn door ons reeds meermalen aangehaald werk), dat eene zoo luisterrijke overwinning, waardoor een jong veldheer aan het hoofd van 35,000 man een leger van 76,000, onder zulke gewigtige omstandigheden, zegvierend heeft uit het veld geslagen, zoo weinige vermaardheid en naauwelijks den naam van veldslag, althans onder de veldslagen geenen onderscheidenden naam heeft verkregen. De oorzaak daarvan moet eens-

deels gezocht worden in den naijver der Oostenrijksche opperhoofden, anderdeels in de kort daarop gevolgde tijden, waarin de partijzucht niet gedoogde, dat de waarheid zich deed hooren, wanneer zij den lof te vermelden had van eenen prins van *Oranje*."

Ongelukkig verstonden de bondgenooten de groote kunst nog niet, om zich de overwinning ten nutte te maken, de zeldzaamste kunst van allen; want dezelve is niet alleen de vrucht van eenen gelukkigen aanval, maar van ingewikkelde berekeningen. In het leger der Franschen verschenen nu twee ambtgenooten van ROBESPIERRE, die van JOURDAN het bezit van *Charleroi* eischten. Liever dan zijn hoofd onder de guillotine te verliezen, trok deze veldheer, met sterkere magt, ten zesdenmale over de *Sambre*, ten einde *Charleroi* te bemagtigen. COBURG, van dezen nieuwen aanslag onderrigt, bragt zijne gansche legermagt in beweging. Er was den Franschen veel aan gelegen deze vesting in te nemen, voordat de versterkingen, (door ons leger met reikhalzend verlangen te ontmoet gezien), waren aangekomen. Reeds den 26sten Junij had de vijand alles tot eenen storm gereed, toen de kommandant der vesting eenen officier zond met eenen brief om in onderhandeling te treden. ST. JUST, een der twee Fransche volksrepresentanten, die zich in het leger bevonden, weigerde den brief te openen, zeggende: »wij hebben dit papieren vod niet noodig, maar de plaats!" De bezetting verliet de vesting op denzelfden avond, dat COBURG in het gezigt kwam der Fransche liniën. De overgave van *Charleroi* bleef hem onbekend. Het bezit dier vesting, die den vijand eene veiligere standplaats verzekerde, maakte voor dezen den slag, welke geleverd

zou worden, minder gevaarlijk; van achteren zag hij zich door de rivier beschermd. Alles werd nu van wederzijden tot eenen beslissenden slag voorbereid. Om de stelling van het leger der bondgenooten te verkennen, maakte de vijand gebruik van eenen luchtbal. De aanval begon den 26sten Junij in den vroegen morgen. Prins WILLEM, die tegenover KLEBER stond, en wiens legerbenden den regtervleugel uitmaakten, wierp de vijandelijke kolommen terug, vervolgde haar door het bosch van *Monceaux* tot aan den oever der *Sambre*, en bereikte zegevierend *Marchienne-au-Pont*. Op andere punten daarentegen streden de Oostenrijkers ongelukkig, of liever zij namen naauwelijks eenig ernstig aandeel aan den slag. Van lieverlede bijkans aan alle kanten door de Franschen omringd, door eenige batterijen bestookt, en vernemende, dat *Charleroi* reeds aan den vijand was overgegaan, kregen de Oostenrijkers het bevel tot eenen algemeenen aftogt. Prins WILLEM, die nog tusschen *Marchienne-au-Pont* en *Forchies* met onverpoosden ijver voortstreed, ontving, omtrent zes uur in den middag, van COBURG schriftelijk bevel om terug te trekken. Hoe de moedige vorst daarbij te moede was, laat zich moeilijk beschrijven. Den 28sten Junij schreef hij zelf uit zijn hoofdkwartier te *Roeulx* aan de staten generaal het volgende legerberigt: »Ik had reeds *Marchienne-au-Pont* bezet, toen ik de droevige tijding kreeg, dat de armee van den prins VAN COBURG, den linkervleugel uitmakende, zich genoodzaakt had gevonden, door de overmagt van den vijand, zich te repliëren, en dat de vesting, na een' storm uitgestaan te hebben, aan den vijand was overgegaan. Hierdoor, en wel op bekomen aanschrijving

van den prins VAN COBURG, heb ik mij verplicht gevonden, al de behaalde voordeelen en de genomen batterijen weder te abandonneren, en mij 's avonds tot *Haine St. Paul* te retireren, hetgeen in de beste orde, zonder eenig verlies van manschap of kanon geschied is, hebbende al de troepen, van de eerste tot de laatste, zich met zoó veel moed en dapperheid gedragen, dat, om niet eenige uit te zonderen, ik allen zoude moeten noemen".

Na den slag van *Fleurus* was *Oostenrijk* de opofferingen voor de *Nederlanden* moede, en trok deszelfs leger aan den *Rijn* en in *Italië* te zamen. Daar de *Oostenrijkers België* verlieten, moest prins WILLEM insgelijks terug trekken, en zich tot de verdediging der *Vaderlandsche grenzen* bepalen. De *Engelschen* bleven wel nog achter; doch daar derzelver aanvoerder, de hertog van *York*, weinig ijver en talenten aan den dag legde, bewezen zij ons geringe diensten, en hadden onze grensbewoners veel van het *Engelsche* krijgsvolk te lijden.

Onder dezen noodlottigen toestand van zaken, verscheen prins WILLEM V den 14^{den} Julij ter statenvergadering, om hunne hoogmogenden tot verdubbeling van moed en werkzaamheid aan te sporen. »Wanneer in het begin van het voorleden jaar," dus luidde de mannelijke taal van den erfstadhouder, »deze staat op het onverwachtst door de *Fransche wapenen* was aangevallen, en de vijand in een' zeer korten tijd genaderd was tot aan de laatste frontieren der provincie *Holland*, oordeelde ik, dat mijne verplichting in de onderscheidene posten aan mij toevertrouwd, vorderde, dat ik aan uwe hoogmogenden moest open-

leggen mijne bedoelingen , en de gronden van mijn vertrouwen op de redding van het Vaderland. Dit heb ik gedaan in een voorstel ter vergadering van uwe hoogmogenden op den 28ten Februarij 1793 , en ik heb het onuitsprekelijk genoeg gehad , van te zien , hoe in dat hagchelijk oogenblik de moed der natie is opgewakkerd , hoe de harten en handen der ingezetenen zich vereenigd hebben , hoe de bondgenooten van den staat krachtdadig hebben medegewerkt , en hoe het Gode behaagd heeft langs wegen , die wij niet konden voorzien , eene blijde uitkomst te geven , zoodat de vijand van onze grenzen is verdreven , en de overwinnende wapenen van den staat , met die van deszelfs vrienden en geallieerden , het tooneel des oorlogs tot op des vijands grondgebied hebben verplaatst.

»Wij beleven nu wederom , hoogmogende heeren ! een verwonderlijke ommekeer van zaken , zoodat de verkregene voordeelen voor het grootste gedeelte verloren zijnde , dezelfde vijand wederom is doorgedrongen , en op onze grenzen is aangevallen , en wij , in plaats van eenen aanvallenden oorlog te voeren , ons met onze eigene defensie moeten bezig houden.

»Het is in zulke omstandigheden , dat allen , die een meerder of minder deel hebben in het bestuur der publieke zaken , onbewimpeld voor hunne gevoelens moeten uitkomen , de goede ingezetenen met kordaatheid voorgaan , en op die wijze het onderling vertrouwen vestigen , zonder hetwelk een land niet kan behouden worden.

»Met dit oogmerk verschijne ik dan wederom in deze vergadering , om aan uwe hoogmogenden uit grond mijns harten te betuigen , dat ik bereid ben , en

vastelijk besloten heb, om, ondersteund door de wijze en kloekmoedige besluiten van uwe hoogmogenden en die der heeren staten van de bijzondere provinciën, goed en bloed op te zetten voor de verdediging des Vaderlands; om te verklaren, dat ik verre ben van te wanhopen aan de redding van den staat, wanneer wij met verdubbeling van moed en standvastigheid, in vertrouwen op den goddelijken bijstand, de middelen gebruiken, die voorhanden zijn; en om uwen hoogmogenden te verzekeren, dat ik het verzuimen van die middelen, en alle ontijdige vreeze aanzie als de gevaarlijkste stappen, die tot bewerking van den gewissen ondergang des Vaderlands kunnen gedaan worden.

»Ik wil nu, zoo weinig als in het verledene jaar, het gevaar verkleinen; de ware kennis van het gevaar is zelfs noodig, om de meest mogelijke kracht aan den wederstand te geven, maar, wanneer wij de historie van onze republiek raadplegen, zullen wij omstandigheden aantreffen, bij welke de tegenwoordige als uit het oog verdwijnen.

»Onze brave voorouderen hebben de vrijheid en onafhankelijkheid bevochten in het midden van zulke beklemdheden, dat er van de menschelijke zijde geene uitkomst te wachten scheen, en met dit alles verwierpen zij alle flauwhartige voorstellen, die hun gedaan werden. Zij rekenden het nog veel veiliger de gevaren van den oorlog te tarten, dan door eenen geveinsden vrede bedrogen te worden. Zoo lang koning PHILIPS en zijne aanhangers als vijanden moesten worden aangemerkt, hadden onze voorvaders zich alleen te verdedigen tegen openbaar geweld; maar wanneer de vijanden in schijn vrienden en broeders waren ge-

worden , zouden de wapenen van bedrog , verleiding en omkoopung oneindig gevaarlijker werktuigen zijn geweest , dan die van den oorlog.

»Of zouden ook de tegenwoordige omstandigheden erger zijn dan in het jaar 1672, toen niet alleen enkele steden , maar drie provinciën van het bondgenootschap door den vijand waren overheerd ; of in het jaar 1747 , toen geheel *Staats-Vlaanderen* en het sterke *Bergen op Zoom* verloren waren ; of eindelijk in het jaar 1793 , waarvan de gebeurtenissen nog versch in ieders geheugen liggen ? Hebben onze voorouders of wij toen den moed niet verloren , hoe zeer zoude men zich dan tegenwoordig schuldig maken aan lafheid , indien wij de verdediging van den staat met slappe handen aangrepen.

»Vergelijken wij de middelen ter verdediging , die de republiek tegenwoordig kan gebruiken , met die van vorige oorlogen , dan zijn wij zeker niet minder in staat en voorbereid , om eenen aanval af te weren , dan in de meeste der opgenoemde tijden. Het grootste gedeelte van onze grenzen is gedekt , en wordt nog verder in staat gesteld. Wij hebben eene armee , die zich in twee veldtogten beroemd gemaakt heeft door hare dapperheid , en die het des te meer zal doen , wanneer ze voor haardsteden en altaren moet strijden ; de bereidwilligheid en courage van ons scheepsvolk heeft zich in 1793 , en nu wederom , eenen welverdienden roem verworven.

»De republiek heeft bondgenooten , die , zooveel hunne omstandigheden het toelaten , haar zullen bijspringen ; maar hetgeen oneindig meer zegt dan op menschenhulp te bouwen , de God van hemel en aarde is zoo dikwijls tot onze redding opgekomen , wanneer de uit-

zigten stikdonker waren, dat wij in dit tijdstip ook nog grond hebben, dat wij in Hem kloeke daden zullen doen. Zijn er ondertusschen in de republiek zulke verbasterde Nederlanders, die naar de komst van den vijand wenschen, omdat ze daarin meenen te vinden het werktuig, om hunne bijzondere wraakzucht te voldoen, die even daarom hunne medeingezetenen kleinmoedig maken, alleen om hun de wapenen uit de handen te doen vallen, laat ons dezelve als binnenlandsche vijanden beschouwen, en met geene mindere opmerkzaamheid op hunne misdadige bedoeelingen het oog hebben, dan op die der buitenland-sche vijanden.

»Het vredelievend stelsel, hetwelk deze republiek, als een handeldrijvende staat, altoos heeft aangekleefd, houde ik voor het beste dat denzelven past; maar de hemel beware ons, dat wij den vrede zouden begeeren ten koste van onze veiligheid en onafhankelijkheid! Moeten wij deze onschatbare voorregten verliezen door eene vijandelijke overheering, dan zijn wij te beklagen, maar zoo wij dezelve vrijwillig uit vreeze opgeven, dan zouden wij de verachting der natie worden.

»Het is wereldkundig, dat deze staat geene oorzaak tot oorlog aan *Frankrijk* gegeven heeft; dit volk mogt de Christelijke godsdienst in hun land vervolgen, den alouden troon hunner koningen omverwerpen, over de vrijheid, het leven, de eigendommen hunner medeburgeren willekeurig beschikken, onze staat zag het met eene hartelijke aandoening van medelijden, maar had geene de minste gedachte, om den oorlog aan de opiniën van dit misleide volk aan te doen. Niettegenstaande onze gematigdheid zijn wij op het onver-

hoedst aangevallen, en deze aanval is voorafgegaan door een decreet van de nationale conventie, uit hetwelk blijkt, dat de reden van dezen verschrikkelijken oorlog is, om alle landen en volken gelijk te maken aan het ongelukkige *Frankrijk*, dat is, de godsdienst der vaderen te vernietigen, en de grondwetten van den staat, de zuilen onzer ware vrijheid, om te keeren; en deze zijn, hoogmogende heeren! de onderwerpen, waarover men in schikking zou moeten komen, indien men, in gevolge het oogmerk van den vijand, den oorlog zou willen eindigen; maar het zijn ook deze zelfde onderwerpen, die nooit kunnen of mogen onderworpen worden aan eenige onderhandeling, dan alleen om dezelve te handhaven en te versterken.

»Ik voor mij kenne geen middelweg tusschen kloekmoedig te strijden en lafhartig te bukken, en ik twijfele geen oogenblik aan de keuze van uwe hoogmogenden, van de staten der provinciën en van alle welmeenenden in den lande. Dat dan een ieder, van welke denkwijze in het godsdienstige of burgerlijke hij ook zij, (indien hij maar geen vijand is van zijn Vaderland en zijn eigen belang), zich vereenige rondom de zaak des Vaderlands; dat een ieder in zijnen kring dezelve helpe beschermen naar zijn vermogen; dat de noodige geldmiddelen aan den staat worden verschaft, en ik hope, ja ik mag meer zeggen, ik heb vertrouwen, dat wij ons zullen kunnen verdedigen, en, onder den goddelijken zegen, de eer en den voorspoed van het Nederlandsche volk handhaven.

»Ziet daar, hoogmogende heeren! hetgeen ik oordeele verschuldigd te zijn aan de gansche natie, waaronder ik geboren en opgevoed ben, voor wier onaf-

hankelijkheid een groot aantal mijner voorouderen hun leven ten beste gegeven hebben, voor welke ik zelf gereed ben het mijne op te offeren, en voor welke mijne beide zonen reeds getoond hebben niet onwaardig te zijn den naam, dien zij dragen. Ik verzoeken niets anders dan de medewerking dier zelfde natie, en de belooning van mij en mijn huis zal zijn, hare vrijheid, hare onafhankelijkheid, haar bestendig geluk."

Men besloot, overeenkomstig het voorstel des erfstadhouders, tot het krachtdadig verdedigen des vaderlandsch bodems, en daartoe alle middelen aan te wenden, over welke men nog beschikken kon, in vertrouwen op den bijstand der bondgenooten, maar nog meer op dien des Allerhoogsten, »die zoo dikwijls tot onze redding opgekomen was, wanneer de uitzigten stikdonker waren."

Deze hoop werd verijld; de Opperregeerder der wereld had het in Zijnen altijd wijzen raad geheel anders beslist. De Franschen behaalden eene aaneenschakeling van overwinningen, en onze onvermoeide prins WILLEM, die eenigen tijd in de velden van *Waterloo* had stand gehouden, zakte met het Nederlandsche leger naar onze grenzen af. De beide vereenigde Fransche legers trokken *Brussel* binnen, en geheel *België* onderwierp zich andermaal aan hunne heerschappij. De republiek was nu bij uitsluiting het mikpunt van al hunne krijgsbewegingen, welke welligt door eene algemeene zamenspanning der natie hadden kunnen verlamd worden. Maar tweedragt en partijhaat, door den vijand en onderscheidene uitgewekene Nederlanders onder de ingezetenen onderhouden en aan-

gestookt, vrijdelden de beste middelen, welke tot 's lands behoud werden beraamd. Onder den naam van *leesgezelschappen* rigtte men geheime clubs op, om de maatregelen der regering, vooral in alles wat de geldelijke en militaire aangelegenheden betrof, vruchteloos te maken, en het volk tot opstand voor te bereiden. Eenige der hoofden hielden zelfs briefwisseling met de Fransche regering, om haar tot verdubbelde krachtsinspanning tegen de republiek aan te zetten. Dit was geen verachtelijke vijand; alleen te *Amsterdam* telde men 36 leesgezelschappen, bevattende 3000 leden, en het ontbrak geenszins aan geld, om soldaten om te koopen en heimelijke bergplaatsen voor wapenen aan te leggen. Deze geest bleek het sterkste, toen prins WILLEM en de hertog van *York* te *Amsterdam* verschenen, om de regering der stad over de verdediging des lands te raadplegen. De patriottische partij bragt de gemoederen in beweging, en omtrent vier duizend burgers teekenden een verzoekschrift aan burgemeesteren, in hetwelk zij zoo verre gingen, van ronduit te verklaren, niet te dulden, dat de zeesluizen geopend en de zeedijken doorgestoken zouden worden, om het land rondom de stad onder water te zetten. Het Engelsche krijgsvolk schetsten zij af als losbandige roof- en plunderzieke benden, die zich alom befaamd gemaakt hadden door een gedrag, hetwelk zelfs door hun illuster hoofd niet meer scheen beteugeld te kunnen worden, weshalve zij zich openlijk tegen de inlegering van Engelsch krijgsvolk zouden verzetten. Deze stoutmoedige taal werd beantwoord met het in hechtenis nemen van zes der belhamels, doch hiermede was nog geenszins de kracht dezer misnoegden gebroken; zij

wachtten slechts op het gunstigste oogenblik, om zich openlijk te toonen.

Inmiddels hoopte prins WILLEM nog den steeds naderenden vijand door onderwaterzettingen en sterke verschansingen te keeren. Dan *Sluis* in *Vlaanderen* bezweek den 25sten Augustus, na eene hardnekkige verdediging. De generaal MOREAU deed hulde aan de dappere bezetting door te betuigen, dat hij haar met krijgseer liet uittrekken, tot eene getuigenis van de schoone verdediging dezer vesting¹. Ook 's *Hertogenbosch*, hetwelk zich naauwelijks verdedigde, ging den 9^{den} October verloren. Het verliezen van dit bolwerk der republiek werd gevolgd door dat van *Venlo*, hetwelk de Zwitsersche generaal PFISTER ontruimde, voordat nog de belegeraars één enkel schot op de vesting hadden kunnen doen. *Maastricht*, de sleutel der *Maas*, door 20,000 Franschen belegerd, ging den 4^{den} November verloren. De stad *Grave*, waarin zich slechts eene zwakke bezetting en 100 kanonniërs bevonden, hield eene tienweeksche belegering uit, en gaf zich eerst over, toen geen enkel huis meer onbeschadigd was. De meer dan tachtigjarige bevelhebber dezer vesting, ANDREAS DE BONS, die bijna zestig jaren den lande trouw gediend had, besloot zijne militaire loopbaan op deze roemrijke wijze.

Maar wat deed in dezen hoogen nood de opperbe-

¹ Toen de dappere verdedigers de *Zuidpoort* uittrokken, trad de kapitein FREDERIK LODIEWIK BEHR den generaal MOREAU te gemoet, zeggende: »Generaal! gij denkt eene vesting in te nemen, en gij bekomt maar een' hoop puin; gij denkt een garnizoen te overwinnen, en gij overwint slechts een hospitaal". Meer dan de helft der manschappen was door de landziekte aangetast.

velhebber der Nederlandsche krijgsmagt? Daar het grootste deel zijner krijgsmagt de grensvestingen bezette, had hij zijn hoofdkwartier gevestigd te *Gorcum*. Vandaar zond de wakkere, onvermoeide prins zijne bevelen naar alle punten, waar zulks noodig was; doch zelden werden dezelve behoorlijk opgevolgd. Vele zijner maatregelen werden door tegenmaatregelen gedwarsboomed, en zijn krachtige wapenkreet aan Gelderschman en Hollander vond in de ontroerde gemoederen weinig weérklank. »Zijne Hoogheid, mijn Heer Vader,» (dus luidde de bondige taal van den onverschrokken erfprins, die tot het laatste oogenblik niets verzuimde, wat tot het behoud des Vaderlands strekken kon), »mij gemagtigd hebbende, om de hulp van al de goede in- en opgezetenen, ter verdediging der grenzen, aan te nemen, en met dezelve tot behoud van godsdienst en Vaderland te mogen strijden, roep ik bij dezen ulieden allen op, trouwe en brave Gelderschen en Hollanders! om elk ter bescherming van huis en hof, van lijf en goed op te treden.

»Ziet daar wapenen, kruid en lood; neemt ze aan met alouden moed, en gebruikt ze met sterke handen. Niemand uwer zal, buiten zijnen wil, verder gaan dan zijne provincie; maar elk zal, in den omtrek zijner woning, den vijand den overtogt beletten. Elke vijftig van ulieden zullen mogen eenen luitenant en twee onderofficieren uit hun midden aanstellen, en ik zal u daarenboven nog officieren en onderofficieren tot uw onderwijs bijzetten.

»Strijden wij dan allen te zamen, dappere, trouwe landgenooten! voor ons gemeenschappelijk Vaderland; krijgslieden, burgers, landlieden, allen eensgezind,

allen onder ééne banier, allen tegen éénen vijand. Ik zal met ulieden, tot behoud van het Vaderland strijden, en God geve ons de victorie!"

In weerwil der aanhoudende zegepralen, bevond het vijandelijk leger zich geenszins in eenen benijdenswaardigen toestand. Het ontving van het Fransche gouvernement slechts kruid en lood. Sedert eenen geruimen tijd was het niet meer onder tenten gelegerd, en bivouakeerde, in den aanvang van eenen reeds strengen winter, onder boomtakken. Vele soldaten, geene schoenen hebbende, vlochten zich stroo om de voeten of sloegen zich matten om het lijf in plaats van kapotjassen. De officieren waren aan denzelfden leefregel onderworpen, droegen den ransel op den rug, aten kommiesbrood, en vergenoegden zich met hetgeen het toeval hun aanbood. De republikeinsche geestdrift echter, en eene reeks van overwinningen, spoorden de Franschen aan tot volharding, in de hoop dat de verovering van het rijke *Holland* het loon zoude zijn voor al deze ontberingen.

De legers van JOURDAN en PICHEGRU zich in het *Kleefsche* vereenigd hebbende, was het beleg van *Nijmegen* ligtelijk te voorzien. Deze gewigtige vesting werd dan ook weldra bijkans geheel van de landzijde ingesloten. De stadhouder, die in deze benarde omstandigheden veel moed en ijver aan den dag legde, wist den hertog van *York* te bewegen, om mede te werken tot behoud van dit belangrijk punt van verdediging. De Engelschen, die reeds een begin hadden gemaakt, om de stad te ontruimen, keerden met eene versterking van omtrent 3000 Hollanders terug. Den volgenden dag deed de bezetting eenen uitval, en vernielde eenige

vijandelijke batterijen en loopgraafwerken, doch het hoofddoel van dezen uitval werd niet bereikt. Daar de Oostenrijksche generaal CLAIRFAIT beloofd had, met eene Oostenrijksche legerafdeeling te *Wezel* den *Rijn* over te gaan, ten einde de Franschen van *Nijmegen* af te trekken, had men hem in de gelegenheid willen stellen zijne belofte te volbrengen. De Franschen deinsden inderdaad voor eenen korten tijd terug, maar CLAIRFAIT kwam niet opdagen. De stad zich geenszins in eenen weerbaren toestand bevindende, was men bedacht haar te ontruimen en de bezetting te redden. De Engelschen, die zich te *Nijmegen* bevonden, plunderden en beroofden de beangste ingezetenen, zeggende, dat anders de *French dogs* dit toch zouden doen. En zoodra er nu bevel kwam, om de vesting te ontruimen, waren zij de eersten, die afstrokken, en behouden de overzijde van den *Waal* bereikten. Maar de Nederlanders waren hierin niet zoo gelukkig; de twee middelste schuiten der schipbrug, die onder het bereik waren van het vijandelijk geschut, werden bijkans geheel vernield, waardoor de Hollanders zich genoodzaakt zagen, om van de gierbrug gebruik te maken. Toen een geheel bataljon daarmede overvoer, verbrijzelde een kanonskogel den gierketting. Hieruit ontstond een akelig tooneel van angst of verwarring, dat echter nog al gelukkig afliep, wjl de brug naar de stad terugdreef. Dit bataljon moest zich, met de andere, welke nog in de vesting waren, krijgsgevangen geven.

Hoewel de Franschen van zoo vele gewigtige vestingen meester waren, werd hun echter het verder voortdringen belet door de rivieren, welker oevers op de belangrijkste punten zóódanig met batterijen waren

bezet, dat de Franschen bij elken overtocht den dood in den mond liepen. Meer dan eenmaal werden zij daarvan overtuigd. Het scheen dus, dat de onvermoeide pogingen, door prins WILLEM daartoe in het werk gesteld, met eene goede uitkomst zouden bekroond worden. De Franschen zelve oordeelden hier dusdanig over. »Den 3^{den} November, zegt THIERS, trokken de Franschen *Nijmegen* binnen, en waren meester van deze gewigtige vesting, hetgeen zij te danken hadden aan hunne vermetelheid en den schrik, welken hunne wapenen inboezemden. Het oogenblik was eindelijk gekomen, om de kantonnementen te betrekken, wijl men meester was van al de gewigtige punten aan den *Rijn*. Ongetwijfeld, *Holland* te veroveren, zich de scheepvaart te verzekeren op de drie groote rivieren, de *Schelde*, de *Maas* en den *Rijn*, *Engeland* van deszelfs magtigsten bondgenoot ter zee te berooven, *Duitschland* te bedreigen, de gemeenschap onzer vijanden van het vasteland met die van den Oceaen te belemmeren, of ten minste hen te noodzaken, om den langen omweg over *Hamburg* te nemen; ons eindelijk het rijkste gewest der wereld te openen, voor ons zoo begeerlijk in den toestand, waarin zich onze handel bevond, was een doel, waardig, de eerezucht van ons gouvernement en onze legers aan te vuren. Maar hoe die verovering van *Holland* te durven wagen, eene verovering, bijkans ten allen tijde onmogelijk, maar vooral onuitvoerbaar in het regenzaizoen? Gelegen aan den mond van onderscheidene rivieren, bestaat *Holland* slechts uit strooken lands, tusschen de wateren dezer vlooden en die des Oceaans als ingeworpen. Deszelfs grond wordt onophoudelijk door de zee, den *Rijn*,

de *Maas* en de *Schelde* bedreigd, en daarenboven doorsneden door kleine rivierarmen en eene menigte kanalen en vaarten. Deze zoo bedreigde lage gronden zijn bedekt met tuinen, nijvere steden en tuighuizen. Bij elke schrede ontmoet een leger wijde wateren, welker oevers hooge dijken vormen, met geschut geplant, of takken van rivieren en kanalen, allen verdedigd door de kunst, of eindelijk vestingwerken, de sterkste van *Europa*. Die groote krijgswegingen, welke dikwijls de stelselmatige verdediging doen mislukken, door de belegeringen nutteloos te maken, zijn dus onmogelijk te midden van een land, door talloze liniën doorsneden en verdedigd. Bijaldien het echter een leger gelukt, zoo vele hinderpalen te boven te komen, en in *Holland* door te dringen, dan hebben de bewoners, gelijk zij daarvan onder *LODEWIJK XIV* het heldhaftig voorbeeld gaven, slechts hunne dijken door te steken, om den vijand, die vermetel genoeg is er zich in te wagen, in de golven te doen omkomen. Dan blijven hun nog hunne schepen over, waarmede zij, gelijk de Atheners, met hunne kostbaarste have het onweder kunnen ontvlieden, en betere tijden afwachten, of in *Indië* een uitgestrekt rijk, dat hun toebehoort, gaan bewonen. Al deze zwakheden worden nog grooter in het jaargetij der overstromingen, en eene verbindtenis met eene zeemogendheid als *Engeland*, maakt dezelve onoverkomelijk."

Prins *WILLEM* gevoelde dit meer dan iemand, en kwam dus den 6^{den} December zelf in den *Haag*, om den voorzitter der algemeene staten van den toestand der zaken kennis te geven. Ook vierde hij toen in den huisselijken kring den tweeden verjaardag van den

jongen erfprins WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK, in welk geboortefeest vele ingezetenen der hoofdstad hunne deelneming betoonden. Men vleide zich nog met eene gunstige wending in de kans des oorlogs. Een slappe winter en eene algemeene krachtingspanning der natie hadden *Holland* ook nu nog voor den inval der Franschen kunnen beveiligen, maar het een noch het ander gebeurde. Het Fransche leger had wel reeds bével ontvangen, de winterkwartieren, welke het zoo zeer behoefde, te betrekken; doch een bijkans wonderdadig toeval wakkerde de hoop van den vijand, om *Holland* te veroveren, weder op. Eene strenge koude, die *Maas* en *Waal* en de veelvuldige onderwaterzettingen in ijsbruggen deed verkeerren, stelde PICHEGRU, die zich te *Brussel* bevond, om zich van eene huidziekte te doen genezen, weder in staat zijn leger in beweging te brengen; een plotselinge dooi brak echter de gemeenschap tusschen zijne onderscheidene afdeelingen weder af, zoodat de vijandelijke veldheer reeds tot den aftogt besloot; doch nu ontving hij, zegt men, van wege een' voormalig lid van de akademie der wetenschappen te *Parijs*, QUATREMÈRE D'ISJONVAL, (die te *Utrecht* gevangen zat), eenen brief, waarin deze hem, op grond van de bewegingen, welke hij bij zijne spinnen had waargenomen, voorspelde, dat er een strenge winter op handen was¹. Hoe het zij, de aangevangen

¹ Van de *arachnologie* of de kunst, om uit de bewegingen en den arbeid der spinnen de weersverandering op te maken, vindt men reeds bij PLINIUS (H. N. Lib. XI, Sect. 28) gewag gemaakt. In 1588 verscheen te *Görlitz* een werk (*Ecuwigdurende Praktika*), waarin wenken daaromtrent gevonden worden. Gedurende de acht maanden dat QUATREMÈRE D'ISJONVAL gevangen zat, vond hij in eenige spinnen

dooi maakte plaats voor eene strenge vorst, die alle verdedigingsliniën, welke onze zwakke krijgsmagt moest verdedigen, weerloos maakte. DAENDELS, een uitgeweken Nederlander, die zich noemde *een' Gelderschen jongen, die het kunstje van den oorlog bij de Franschen geleerd had*, viel in den *Bommelerwaard*, en streed gedurende zes uren voor de stad *Bommel* op het ijs tegen de Engelschen, die eindelijk deze spiegelgladde kampplaats verlieten. *Bommel* en *Ileusden*, met verscheidene andere gewichtige posten, gingen verloren. Van de *Waal* trokken de Franschen over de *Lek*. Nog deed de erfstadhouder eene laatste poging om *Holland* te behouden, en den 7^{den} Januarij 1795 hielden prins WILLEM en zijn broeder FREDERIK eene bijeenkomst met de opperhoofden der Engelsche en Oostenrijksche legers, die echter niet te bewegen waren, hunnen aftogt te staken. Met iederen dag zag men de komst van den vijand te *Utrecht* te gemoet. In dezen dringenden nood beproefde men met de Franschen tot eene schikking te geraken. Zij zouden als vrienden ontvangen worden, maar niet in 's *Hage* komen, en de staatsregeling des lands eerbiedigen. Eer nog de bezending, welke dit voorstel overbragt, terugkwam, was *Utrecht* aan de Franschen overgegaan, en in den avond van denzelfden dag, den 17^{den} Januarij, verscheen de erfstadhouder ter algemeene statenvergadering, verzocht het ontslag zijner

zijn eenigste gezelschap. De opmerkingen, welke hij toen aangaande deze insecten maakte, heeft hij later, in 1797, te *Parijs* uitgegeven, en in dit werk, getiteld: *Araneologie*, maakt hij melding van zijne mededeeling aan PICHON.

beide zonen uit de dienst van den staat, en gaf den volgenden dag aan de algemeene staten en aan die van *Holland* schriftelijk kennis van zijn voornemen, om het Vaderland te verlaten. De liefderijke taal, waarin deze aandoenlijke verklaring vervat was, verdient door de geschiedpen opgeteekend te worden. „Daar de toestand, waarin het Vaderland zich bevindt,” dus schreef Zijne Hoogheid, »mij doet vooruitzien, welk lot mij te wachten staat, zoo de vijand verder doordringt, en ik geen hinderpaal wil zijn tegen den vrede, die voor de ingezetenen noodig is, heb ik besloten, om mij met mijn gezin van hier te begeven, in de hoop, dat uwe hoogmogenden zulks niet zullen afkeuren, biddende den Allerhoogste, om zijne dierbaarste zegeningen over het lieve Vaderland te willen uitstorten, in eene rijke mate dit voormaals gelukkig Vaderland te willen zegenen, en te maken, dat het wederom gelukkig worde. Ik betuig alles gedaan te hebben, wat in mijn vermogen was, om mijn lieve Vaderland wel te dienen; altijd heb ik daartoe alle pogingen aangewend, en het doet mij leed, hetzelfde niet meer van nut te kunnen zijn. Doch zoo de omstandigheden immer of ooit toelaten, dat ik mijn Vaderland, hetwelk ik hartgrondig bemin, weder van nut kan zijn, zullen uwe hoogmogenden mij altijd gereed vinden, om daartoe al mijne pogingen aan te wenden.”

Reeds dien zelfden dag, des morgens ten negen ure, verliet de gemalin des erstadhouders met hare behuwd dochter en haren tweejarigen kleinzoon (onzen geëerbiedigden koning), de hofstad, en reed met een klein gevolg, in drie koetsen, naar *Scheveningen*, al-

waar zij zich terstond aan boord begaf van eene visscherspink, (die van schipper DE HEIJER), welke met elf anderen, waarop zich haar gevolg en hare goederen bevonden, onder eene felle koude en nijpende vorst in zee stak, en naar *Engeland* stevende. Eerst des namiddags ten twee ure vertrokken de erfstadhouder en zijne beide heldhaftige zonen uit den *Haag*, vergezeld van eene groote menigte, die hen, onder onbeschrijfelijke aandoeningen, uitgeleide deed. Aan het Scheveningsche strand gekomen, nam een rappe visschersgast den ongelukkigen vorst op zijne schouders, en droeg hem door het water aan het boord van eene pink, welke hem voor altijd van den Vaderlandschen bodem zou verwijderen, waar niet eens zijn stoffelijk overschot bij dat zijner doorluchtige voorouderen rusten zou. Prins WILLEM en zijn broeder FREDERIK, die met FRANS I hadden kunnen zeggen: »alles is verloren behalve de eer,» werden op dezelfde wijze aan boord gebracht. Ieder oogeblik tijding van de afgezondenen uit *Parijs* verwachtende, aarzelde de erfstadhouder, om terstond bevel tot de afvaart te geven. In den namiddag kwam die brief, en de laatste hoop op eene gunstige wending in den staat van zaken was vervlogen. Wel werden er door sommigen nog pogingen gedaan, om WILLEM V te bewegen, in het Vaderland te blijven, doch daar langer toeven, uit hoofde van de vorst, het hem welligt onmogelijk zoude maken, de afreize te ondernemen, stak de pink te middernacht in zee. Een nog levend ooggetuige, die als een zestienjarige knaap den overtocht bijwoonde, hangt van deze treffende gebeurtenis een tafereel op, hetwelk de

schrijver der levensschets van Z. M. koning WILLEM FREDERIK heeft opgenomen, en dat ook hier wel eene plaats verdient. »Het bleek,» zegt hij, »dat al de prinsen en prinsessen zeer afgemat waren; want zoo-
dra zij bij ons aan boord waren, werden zij dadelijk door een' dommeligen slaap bevangen, waaruit wij te regt besloten, dat die hooge personen aan een' onbegrijpelijken angst en vermoeienis moesten zijn blootgesteld geweest. Ruim veertien dagen te voren waren wij aangenomen en bestemd, om, op den eersten wenk van hooger hand, bereidvaardig te zijn tot de overvoering der vorstelijke personen. De zon scheen helder op dezen dag, zijnde een Zondag. Het was in den nacht daaraan volgende ontzettend koud, maar de wind en het weder waren ongemeen gunstig. Een stuurman riep eenen anderen stuurman, van eene pink, die naast hem zeilde, toe: »de Voorzienigheid waakt over ons!» »Ja,» antwoordde de ander, »achter ons wordt voor ons gebeden.» De goedgehartige, vrome visscher sprak de waarheid. Vele welgezinden beweenden met ongeveinsde tranen het vertrek der erfstadhouderlijke familie, en smeekten den Algoede vuriglijk voor hare behoudene overvaart. De kleine vloot bereikte zonder ongeval, den 19^{den} en 20sten Januarij de havens van *Yarmouth* en *Harwich*. »Zoodra wij op de reede van *Yarmouth* waren gekomen,» dus vervolgt de hier boven aangehaalde ooggetuige, »bragten wij den kleine, (Z. M. WILLEM II), op het dek. Een schip voor de haven van *Yarmouth* loste zijn geschut, hetwelk een geschrei bij den kleine veroorzaakte, en mij dunkt, ik hoor hem nog roepen: »baker! baker! baker!» Deze angstkreet verscheurde

als ware het, het hart zijner teederhartige moeder en grootmoeder, die te zeer gevoelden, dat deze welkomstgroet aan het Britsche strand geenszins een voorbode was van geluk, maar het begin van een onoverzienbaar lijden. Welk een oogenblik van herinnering! Ruim eene eeuw geleden verscheen WILLEM III aan de Engelsche kust, niet als vlugteling, maar aan het hoofd eener ontzagwekkende vloot, om eenen troon te winnen. Thans zocht zijn naneef herbergzaamheid in hetzelfde land, welks afgunst en ontrouw ten onregte voor *Nederland* eene hoofdbron was, waaruit de miskennis, welke hem in het Vaderland zoo onverdiend te beurt viel, was voortgevloeid, en slechts een stortvloed van rampen bragt allen tot de bekentenis, dat 's lands heil met *Oranje* was ontvloden, en alleen de herstelling van dit doorluchtig vorstenhuis den poel van jammeren kon dempen, waarin het Vaderland voor eeuwig gedompeld scheen.

Vierde Hoofdstuk.

ORANJE BUITEN HET VADERLAND.

(1795—1799).

Er is eene Magt — men noeme haar Noodlot met de Heidenen, of God met de Geloovigen — er is eene Magt, die geheele volken, gelijk enkele menschen, drijft en voortstuwt, tot voltrekking van haar onwrikbaar raadsbesluit. Het republikeinsche *Nederland* en het Vorstenhuis van *Oranje*, in den smeltkroes der beproeving geworpen, om daaruit als eene constitutioneele Monarchij te voorschijn te treden — zoodanig is het onderwerp van dit belangwekkend treurspel.

J. BOSSCHA.

Te *Harwich* behouden aan wal gestapt, begaf zich prins *WILLEM V*, met zijne beide dappere zonen, (die in de twee veldtogten van 1793 en 1794 het onmogelijke tot redding van het Vaderland hadden beproefd), naar *Colchester*, alwaar weldra het gansche vorstelijke gezin bij elkander kwam. De regering dier stad betuigde den erfstadhouder bij monde van den secretaris, haar innig leedwezen, dat de ongunst der tijden zijne hoogheid gedwongen had een land te verlaten, waar hij in rijkdom, eer, aanzien en grootheid boven allen had uitgeschitterd, doch dat *Z. H.* in *Engeland* die deelneming en oplettendheid zoude ontmoeten, welke eigen was aan de Engelsche natie. Na eenige dagen toevens, vertrok het vorstelijk gezin naar *Hamptoncourt*, een aangenaam gelegen lustslot,

hetwelk het Britsche hof voor de doorluchtige ballingen had ingeruimd, en waar zij bij voorraad hun verblijf vestigden. Dit lustslot was vroeger gebouwd door WILLEM III, die in deszelfs omtrek zich gewoonlijk eenmaal ter week met de jagt verlustigde, maar aldaar ook eenen doodelijken val deed, door het struikelen van zijn paard, veroorzaakt door een' molschoop. Bij deze pijnlijke herinneringen voegden zich bedroevende tijdingen uit het Vaderland, voor welks rust en welvaart WILLEM V en zijne beide wakkere zonen zich zoo gaarne alle opofferingen hadden willen getroosten.

De veroveraar van *Holland*, PICHEGRU, werd op zijnen zegevierenden wandeltogt naar *Amsterdam* door de zwijmeldronken menigte allerwegen met uitzinnig gejuich begroet. De bevelhebbers van *Bergen-op-Zoom*, *Breda* en de *Willemstad*, die zich nog tegen de Franschen hadden staande gehouden, ontvingen van de staten generaal bevel, dezelve aan den vijand in te ruimen. Deze achtbare vergadering, die meer dan twee eeuwen de souvereiniteit over *Nederland* had gevoerd, werd ontbonden, en het oude staatsgebouw verder geheel en al gesloopt, hetwelk plaats maakte voor de *Bataafsche republiek*, eene verfranschte staatkundige schepping, welke, hoewel met het planten van vrijheidsboomen, vreugdebedrijven en volksfeesten toegejuicht, allengs het Vaderland onder schoonschijnende vormen eene weerlooze prooi der heerschzuchtige Fransche nationale conventie deed worden. De onderhandelingen, over 's lands onafhankelijkheid aangeknoopt, ontmaskerden weldra de gehuichelde trouw der Franschen, die ons vrijheid

de stad van Bergen had voor de doorluchtige hal-
len en zaal, waar zij bij voorraad hun
vergaderingen hielden, een vroeger gebouwd
huizeke, dat zij in de oude tinnen zich gewoon-
lijk vergaderden, en dat nu de pest verlostigde, maar
dat nu ook de pest verlostigde, door het strui-
ken van de stad, en de stad door een' mols-
ten, en de stad door de stad, en de stad door de stad,
en de stad door de stad, en de stad door de stad,
en de stad door de stad, en de stad door de stad,
en de stad door de stad, en de stad door de stad,
en de stad door de stad, en de stad door de stad,

De stad van Bergen, en de stad van Bergen, werd op zij-
nen stad van Bergen, en de stad van Bergen, naar Amsterdam door
de stad van Bergen, en de stad van Bergen, allerwegen met uitzinnig
geest en geest. De havelhebbers van Bergen-op-
Zaan, de stad van Bergen, en de stad van Bergen, die zich nog tegen
de Franschen hadden staande gehouden, ontvingen
van de staten generaal bevel, dezelve aan den vijand
te overgeven. Deze achtbare vergadering, die meer
dan twee eeuwen de souvereiniteit over Nederland
had gevoerd, werd ontbonden, en het oude staats-
gebouw verder geheel en al gesloopt, hetwelk plaats
maakte voor de *Bataafsche republiek*, eene verfransch-
te staatkundige schepping, welke, hoewel met het
planten van streeksboomen, vrengdebedrijven en
volkeesten vergaucht, allengs het Vaderland on-
der schoonschijnende vormen eene weerlooze prooi
der heerschzuchtige Fransche nationale conventie deed
worden. De onderhandelingen, over 's lands onaf-
hankelijkheid aangeknoopt, ontmaskerden, weldra de
geheimen raad der Franschen, die ons vrijheid

J. P. Lange sculpt.

CAPTAIN VAN LANDRECY.

M. Mouré del.

en broederschap hadden beloofd. Deze zoogenaamde onafhankelijkheid werd niet alleen met 100 milioenen en den afstand van een gewichtig deel onzer zuidelijke grenzen gekocht, maar 25,000 Franschen moesten daarenboven ten onzen koste in dienst worden gehouden. »Deze vernederende opofferingen,» zegt VAN KAMPEN, »in welke een WILLEM III, al had hem zulks het leven gekost, nimmer zou hebben bewilligd, werden bij een groot deel der natie met genoegen ontvangen, omdat men meende daarvoor de *vrijheid* te koopen. Te gelijker tijd werden de Nederlandsche schepen in de Engelsche havens, waaronder 4 oorlogsschepen, 110 koopvaardijvaarders en 6 rijk geladene Oostindievaarders, onder het voorwendsel der bezetting van *Holland*, (die men gewis door eenen tijdigen vrede had kunnen voorkomen) in beslag genomen, en eerlang bij de Engelsche oorlogsverklaring verbeurd verklaard. Zoo leed de nieuwe Staat, reeds in zijne geboorte, zonder kracht tot tegenstand, beide van vriend en vijand, en vertoonde zich slechts als een armoedig overblijfsel van dat bloeiende gemeenebest, waarvoor beurtelings *Spanje*, en *Zweden*, en *Engeland*, en *Frankrijk* hadden gesidderd.»

De goedhartige en edelaardige WILLEM V leed zichtbaar onder al deze noodlottige gebeurtenissen, welke elkander zoo snel opvolgden. Intusschen dreef de geest van werkzaamheid, welke prins WILLEM en zijnen broeder FREDERIK bezielde, deze jeugdige krijgshelden naar het vaste land. Vele Nederlandsche officieren, die uit gehechtheid aan het huis van *Oranje* hun Vaderland hadden verlaten, verzamelden zich

in het begin van Julij 1795 te *Osnabruck*, en bragten door werving een klein leger op de been. Terwijl prins WILLEM zich nog in *Engeland* bevond, om maatregelen te beramen voor de uitrusting en het onderhoud dier troepen, bestuurde prins FREDERIK de zamenstelling en oefening van het nieuwe leger, dat weldra tot 8000 manschappen aangroeide, met den besten geest bezielde, en gereed hunnen geliefden bevelhebber te volgen, waar zij hem slechts van nut konden zijn. Hoogst grievend was het alzoo voor den moedigen prins, den 4^{den} Augustus 1795 van FREDERIK WILLEM, koning van *Pruissen*, een kabinetsorder te ontvangen, waarin hem werd te kennen gegeven, dat *Pruissen*, met de Fransche republiek den vrede hebbende gesloten, de vereeniging van troepen in zijne staten door zijnen neef, den prins van *Oranje*, op de been gebragt, als gevaarlijk moest beschouwd worden voor de rust van *Noord-Duitschland*, en derhalve deze troepenvereeniging, welke den naam droeg van het *Rassemblement*, moest ontbonden worden. Prins WILLEM gevoelde al het smartelijke dezer teleurstelling, en ried den officieren, die uit liefde voor zijn huis de dienst der Bataafsche republiek verlaten en zelfs het hun aangeboden pensioen versmaad hadden, zich niet langer nutteloos voor hem op te offeren, maar liever naar *Holland* terug te keeren, waar zij welligt het huis van *Oranje* nog nuttig zouden kunnen zijn. Vele officieren en manschappen echter, die hiertoe niet konden besluiten, en bij vreemde legers geene dienst wilden nemen, werden naar *Engeland* overgescheept, waar zij, met toestemming van den erfprins, gebruikt werden, om de kusten te beschermen. Prins FREDERIK

DERIK trad in Oostenrijksche dienst, plukte weldra nieuwe lauweren, en verwierf zich zulk eene onbetwistbare aanspraak op de dankbaarheid van het huis van *Oostenrijk*, dat hetzelfde innig zijnen dood betreurde, toen de jeugdige krijgsheld onverwacht het slagtoffer zijner menschlievendheid was geworden ¹. De erfprins, door het sluiten van den vrede tusschen *Pruissen* en *Frankrijk* van het krijgstooneel afgetreden, vestigde nu zijn oponthoud te *Berlijn*, zich vleijende, dat koning **FREDERIK WILLEM**, (door eenen dubbelen band met het erfstadhouderlijke huis vermaagschapt), spoedig ge-

¹ Prins **FREDERIK**, door den keizer van *Oostenrijk* aan het hoofd geplaatst van eene dappere Hongaarsche brigade, behaalde in de merkwaardige veldtogten van 1796 en 1797, door zijne buitengewone veldheerstalenten en zijne groote koelbloedigheid in het dreigendste gevaar grooten roem. In 1798 viel dan ook den vreemden, jeugdigen protestantschen vorst de zeldzame eer te beurt met het opperbevel over het Oostenrijksche leger in *Italië* bekleed te worden. Daar er in het leger kwaadaardige koorts en heerschten, bezocht de menschlievende vorst dikwijls de kranke krijgslieden, om hen op te beuren en zich te overtuigen, dat er niets te hunner verpleging werd verzuimd. Hier ving hij waarschijnlijk de zaden op der besmetting, welke hem den 6den Januarij 1799, te *Padua*, in den ouderdom van 25 jaren, uit het leger rukte. Op zijn ziekbed vernemende, dat de Franschen zich stellingen verzekerden, welke hun bij het uitbreken der vijandelijkheden zeer voordelig konden zijn, schreef hij nog den Franschen generaal met stervende hand, dat hij den degen voor getrokken hield, zoo de generaal hierin geene verandering maakte. Aan dien eisch werd voldaan. Groot was de rouw van het leger over den dood van deszelfs geliefden opperbevelhebber, ongemeen de smart over zijn overlijden van zijnen dapperen wapenbroeder, den aartsbischop **KARL**, maar onbeschrijfelijk de droefheid van den teedergevoeligen **WILLEM V**, zijne liefderijke moeder en zijnen trouwhartigen broeder en krijgsmakker, prins **WILLEM**.

legenheid zou vinden , om op de Europesche aangelegenheden , ter gunste van het verdreven vorstengesin , eenen vermogenden invloed uit te oefenen. Uit dit oogpunt beschouwd , kon de erfprins wel geene betere verblijfplaats kiezen dan *Berlijn* , terwijl zijn doorluchtige vader de betrekking met het Engelsche hof onderhield. Waarschijnlijk is het aan de bemoeijingen van prins WILLEM bij het hof van *Berlijn* toe te schrijven , dat *Pruissen* en *Frankrijk* den 5^{den} Augustus 1796 een geheim verdrag sloten , waarbij bepaald werd , dat het huis van *Oranje* , voor deszelfs verliezen in *Nederland* , eene toereikende schadevergoeding in *Duitschland* zou bekomen. Toen echter de bisdommen *Wurtsburg* en *Bamberg* daartoe werden aangewezen , gaf WILLEM V te kennen , dat hij geene inbreuk wilde maken op de staatsinrigting van *Duitschland* , en er de hand niet toe zou leenen , dat geestelijke landen tot wereldlijke werden verklaard. Aan dit beginsel bleef hij ook later vasthouden.

Zoodra de staatsaangelegenheden den erfprins eenige verpoozing toelieten , hield hij zich bezig met wetenschappelijke oefeningen , of bezocht zijne toekomstige erflanden , om met derzelver toestand en wijze van bestier van nabij bekend te worden. Door aankoop eigenaar geworden van de heerlijkheden van vorst JABLONOWSKI in *Polen* , en later van schoone landgoederen in *Silezië* , vond hij in derzelver beheer en het aanleggen van onderscheidene volkplantingen ruime gelegenheid , om aan zijne groote neiging tot werkzaamheid te voldoen. Uitgewekene Hollanders werden daar liefderijk opgenomen ; prins WILLEM stond hun eenigen grond ter bebouwing af , met het noodige

akkergereedschap en vrijstelling van landpacht en belasting. In zijne Poolsche bezittingen schafte de erfprins grootmoedig de lijfeigenschap der inboorlingen af, en getroostte zich aanzienlijke opofferingen, om dezelve te verbeteren. Behalve de aangename uitspanning, welke hij vond in het theoretisch en praktisch beoefenen der zoo nuttige landhuishoudkunde, vond hij eene niet minder genoegelijke bezigheid in de opvoeding van zijnen voorspoedig opgroeijenden zoon, WILLEM FREDERIK GEORGE LODEWIJK, terwijl hij zich den 28sten Februarij 1797 mogt verheugen in de geboorte van eenen tweeden lieveling, WILLEM KAREL FREDERIK, eene gebeurtenis, welke voor eenigen tijd het leed verzachtte, hetwelk hij steeds over de rampen, die zijn Vaderland en stamhuis troffen, gevoelde. Wars van alle luidruchtige feesten en hofvermaken, vond hij in eene onophoudelijke werkzaamheid de beste verligting voor zijne smart, en daarom deed hij alle zaken meest zelf af. Het uitzigt intusschen om immer eenige vergoeding te erlangen voor hetgeen het huis van *Oranje in Nederland* was ontvallen, werd door de weifelende staatkunde van *Pruissen* meer en meer duister. De vrede van *Frankrijk met Oostenrijk te Campo-Formio*, de afstand van *België* aan de Fransche republiek en de erkenning der Bataafche republiek van de zijde der meeste Europesche mogendheden, vrijdelden genoegzaam al de verwachtingen der verdrevene stadhoudelijke familie. Alléén *Frankrijks* overmoed, de gruweltooneelen in *Zwitserland*, de krijgstogt naar *Egipte*, de bezetting van *Rome*, *Turin* en *Napels* spoorden alle nog onafhankelijke vorsten aan tot tegenweer: de tweede coalitie ontstond, en in de drie

eerste maanden van 1799 waren *Zuid-Duitschland*, *Zwitserland* en *Italië* grootendeels aan de heerschappij van *Frankrijk* en haren invloed onttrokken. Nu vereenigden zich *Groot-Britannië* en *Rusland* tot eene krachtige afleiding in *Holland*. Nog altijd was de partij des stadhouders, ofschoon onderdrukt, geenszins te verachten, en de verijdeling der schoone verwachtingen der patriottische partij, *Frankrijks* bemoeijingen met de inwendige aangelegenheden der republiek, schaamteloze geldafpersingen en vernederingen van allerlei aard hadden de geestdrift van 1795 reeds in 1799 aanmerkelijk afgekoeld. De uitgewekene officieren, die zich in *Engeland* bevonden, werden door den erfprins op het eiland *Wight* te zamen geroepen. Het aantal derzelve, met de overige Hollandsche uitgewekenen, bedroeg ongeveer 5,000 man. Met deze troepen zou zich een Engelsch leger vereenigen, dat, ondersteund door eene Russische krijgsmagt, tot eene landing in *Noord-Holland* bestemd was. Dit laatste punt had zoo vele moeilijkheden in, dat men hier te lande het minst vermoedde, dat *Noord-Holland* het bedoelde landingspunt konde zijn. Meer gevoegelijk had de landing kunnen ondernomen worden aan den mond der *Maas*, ten einde reeds bij den aanvang de tegenomwenteling midden in het land te doen uitbarsten; maar *Engelands* staatkunde doelde op de vloot, welke zich in het *Nieuwe Diep*, niet ver van den *Helder*, bevond. Vandaar de voorkeur van dit landingspunt, welke de gansche onderneming zou verijdelen. Den 15^{den} Augustus verscheen een smaldeel der Engelsche vloot aan de Zeeuwsche kust, doch met geen ander oogmerk, dan om den vijand omtrent het bedoelde landingspunt

in het onzekere te laten. Hiertoe moest ook dienen het landen van eenige Engelschen op het eiland *Schiermonnikoog*, hetwelk echter door den luitenant BROERS, in weerwil van de tegenwerking der ingezetenen, zóó dapper werd verdedigd, dat de Engelschen de vlugt kozen, die echter niet verzuimden eenige vaartuigen uit de haven mede te voeren.

Den 21sten Augustus verscheen de geheele Engelsche vloot, onder RALPH ABERCROMBIE, voor *Kijkduin*, doch de westewind met kracht opstekende, moest zij de kust verlaten, welke zij eerst na verloop van zes dagen weder kon naderen. Deze vertraging had hoogst gewigtige gevolgen. Bij de eerste verschijning der Engelsche vloot bevonden zich slechts 1300 soldaten in *Noord-Holland*, die inmiddels tot ruim 10,000 man waren aangegroeid. De generaal DAENDELS voerde over deze troepen het bevel, en beraamde maatregelen, om den vijand, na 'de ontscheping, tusschen twee vuren te brengen, en op de beide flanken aan te vallen. Den 27sten Augustus, des morgens ten vier ure, kwamen ruim 2000 man tegenover de *Kleine Keeten* aan wal, onder bescherming van een geweldig kanonvuur en het werpen van houwitergranaten. De kleine dappere schaar Nederlanders, die het spits moest afbijten, geraakte hierdoor eindelijk in verwarring en op de vlugt; de *Helder* ging verloren, en de Nederlandsche vloot, bestaande uit zes lineschepen, twee vijftigers, drie fregatten en één korvet, geheel met Oranjegezinde zee-lieden bemand, werd door den schout-bij-nacht STOKY aan deze trotsche heeren der zee overgegeven, die zich naderhand nog van vier lineschepen, vijf fregatten, vijf Oostindievaarders en vier andere schepen, in het

Nieuwe Diep liggende , meester maakten. Door deze noodlottige gebeurtenis was de *Bataafsche Republiek* in één oogenblik van hare grootste zeemagt beroofd , en *Engeland* had dus reeds aanvankelijk het heimelijk doel dezer landingsexpeditie bereikt.

Ook te lande waren de Nederlanders , nog door geene Franschen ondersteund , niet gelukkig. *DAENDELS*, anders gewoon , om als een kogel op zijn doel aan te streven , scheen dien bedaarden en standvastigen moed te missen , welke in eenen opperbevelhebber wordt vereischt. Hij maakte aanhoudend achterwaartsche bewegingen , en hierdoor kregen de Engelschen , 12000 man sterk , gelegenheid , om zich in eene versterkte stelling aan de *Zijpe* vast te zetten , en aldaar ongedeerd den opperbevelhebber *YORK* , met eene bezending van 10,000 Engelschen en 13,000 Russen , onder den generaal *HERMAN*, af te wachten.

De erfprins had aanvankelijk te *Lingen* een hoofdkwartier gevestigd , om door eenige uitgewekene Oranjegezinde officieren en jongelieden de omwenteling in de Oostelijke provinciën tot stand te brengen. Deze poging mislukte , en de heftige proclamatie , welke men overal in naam van den erfprins poogde te verspreiden , deed op velen eene verkeerde werking. Men vreesde , zegt *BOSSCHA* , om in plaats van eene Fransche provincie met een republikeinsch bestuur , eene Engelsche te worden onder de souvereiniteit van *Oranje*. Den 15^{den} September betrad *WILLEM FREDERIK* , die zich nu bij het tweede Engelsche transport bevond , na eene afwezigheid van nagenoeg vijf jaren , weder den vaderlandschen bodem. De Russen verschenen twee dagen later. Inmiddels was de generaal *BRUNE* met eenige

Fransche troepen de Nederlanders te hulp gesneld. Voor- dat er meer versterking kwam opdagen, werd BRUNE den 29ten September door den hertog van YORK, bij het dorp *Bergen*, aangevallen. In dezen slag streed de erfprins van *Oranje*, aan het hoofd van het middelpunt, tegen DAENDELS, en schoon de jeugdige held op nieuw blijken gaf van onverschrokken moed, zag hij zich echter tot den aftogt gedwongen. Hierbij kwam de volkomene nederlaag van den regtervleugel, zoodat de hertog van YORK, om niet alles op het spel te zetten, naar zijne verlatene verschansingen moest afdeinzen. Gelukkiger echter was de erfprins in den slag tusschen *Egmond op Zee* en *Alkmaar*. De Franschen ontruimden *Alkmaar*, waarop de erfprins zijnen intogt in deze stad deed, en het was inderdaad een hartverheffend schouwspel, toen de vorst den eerstvolgenden Zondag, den 6^{den} October, gemeenschappelijk met de gemeente de godsdienstoefening bijwoonde, en als vriend vertrouwelijk in het midden zijner vrienden zat, om de verkondiging van Gods Woord aan te hooren. Had een hooger geest in dat plegtig oogenblik den leeraar verlicht, hij had daarin reeds een gunstig voorteeken van volgende tijden kunnen voorzien, en in profetische verrukking mogen uitroepen: »Zoo zult gij in *Nederland*, eenmaal zitten als een vader onder zijne liefhebbende kinderen!”

De erfprins verwijlde slechts vier dagen in *Alkmaar*; reeds den 6^{den} October besliste de slag bij *Castricum* den terugtogt der bondgenooten. Men streed dertien uren achtereen met de grootste woede, voordat de afwisselende kans ten voordeele des Fransch-Bataafschen legers werd beslist. De hertog van YORK, nu op den

terugtogt bedacht zijnde, knoopte onderhandelingen aan met den generaal BRUNE, op welke een verdrag volgde, waarbij werd overeengekomen, dat de Engelsche en Russische legers vóór den 30sten November den Nederlandschen bodem moesten ontruimen, en de batterijen aan den *Helder* in haren vorigen staat brengen. De geroofde vloot bleef echter eene prooi der Engelschen, zoodat velen de voorgewende herstelling des stadhouders slechts als eene staatslist van *Engeland* beschouwden, ten einde den volslagen ondergang van onzen staat te bewerken, welken het reeds *Ceylon*, de *Molukken*, de *Kaap de Goede Hoop* en *Demerary* had ontnomen, na ons aan de willekeur der Fransche republiek te hebben prijs gegeven. Deze veldtogt, welke *Nederland* verbazende sommen kostte, had derhalve slechts daartoe gediend, om den afkeer der natie tegen de Engelschen te versterken, en tevens de liefde voor het huis van *Oranje* bij velen te verzwakken, hetwelk nu slechts als een werktuig in de handen van het baatzuchtige *Engeland* werd beschouwd ¹.

¹ Mr. W. BILDERDIJK geeft in zijne *Geschiedenis des Vaderlands*, XII deel, bladz. 107 en 108, aan zijne verontwaardiging over de baatzuchtige oogmerken der Engelschen lucht, en maakt daarvan een koddig tafereel. »Maar het oogmerk, zegt hij, was niet het land te bevrijden, maar alleen de vloot te bemachtigen en de Franschen naar derwaarts af te trekken. De erfprins van *Oranje* gaf zich naar derwaarts, maar werd buiten alle overleggingen gehouden en smadelijk uitgesloten van alle beleid; en niets wist hij van 't plan of oogmerk dier tocht. Geen paard kon hij te leen of te koop krijgen, en hij was genoodzaakt een klein huzaren paardje te huren, waarop hij de actiën die er voorvielen alleen en afgezonderd en als niemand toebehoorende, rondzwierf, en over de Engelsche dwaasheden, die YORK EN ABERCROMBIE onophoudelijk begingen het hoofd schudde. Die

De Fransche generaal BRUNE, die zich zelfs niet eens had bekreund, of de overeenkomst, met de Engelschen gesloten, zonder beding van de teruggave der vloot, door de Bataafsche republiek zou worden goed- of afgekeurd, ontving daarvoor eenen gouden degen en eene tonne gouds, en zoo ver ging zijne hebzucht en onbeschaamdheid, dat hij duidelijk te kennen gaf, dat hij hiermede zijne diensten niet naar waarde beloond achtte ¹. Zoo veel verguizing had de Bataafsche republiek reeds in het vijfde jaar harer vrijheid van hare Fransche broeders te verduren. »Teleurgestelden aan beide zijden!» roept BOSSCHA uit, en wij zeggen het hem volmondig na, »mocht gij kunnen, gelijk gij het zoudt willen, aan elken Nederlander het diep in het hart griffelen, dat alles moet worden opgeofferd, voor het behouden en verkrijgen van een *zelfstandig* volksleven in een vrij Vaderland!»

veldslag werd dan ook verloren en *met kunst* verloren; 't was een waarachtig spel *qui perd gagne*. En dan nog werden *hem* (den prins) van de Duitschers in hunne geschriften over die expeditie al die dominigheden, die er bedreven werden, en waarover hij zich het hart opvrat, verweten."

¹ In 1815 werd deze schraapzieke krijgsman te Avignon als Bonapartist door het gemeen vervolgd, in een huis gedreven, en daar wreedaardig vermoord. M. G. VAN KAMPEN, *Fransche heerschappij in Europa*, VIII deel, bl. 123.

Vijfde Hoofdstuk.

VERDERE GEBEURTENISSEN GEDURENDE DE FRANSCHHEERSCHAPPIJ.

(1799—1813).

Maar! de adem van een dwingland blaast,

De thronen storten neêr,

De volken zijn niet meer!

En de aarde, schokkende en verbaasd,

Ziet op en kent zich-zelve niet,

Noch weet, wie haar gebiedt!

Mr. W. BILDERDIJK.

Na deze ongelukkige proef, gaf WILLEM FREDERIK vooreerst de hoop op, om in het Vaderland terug te keeren. Te midden van al deze teleurstellingen, werd echter, den 1sten Maart 1800, zijn huisselijk heil vermeerderd door de geboorte eener dochter, de prinses PAULINE, in welker bezit hij zich slechts weinige jaren mogt verheugen. Intusschen verloor de erfprins het toekomstig lot van zijn huis niet uit het oog; doch na BONAPARTE's terugkomst uit *Egypte* naar *Frankrijk* en den beslissenden slag van *Marengo*, scheen alles tot den overwegenden invloed van het Fransche kabinet over *Europa* mede te werken. *Parijs* was thans het middelpunt van tallooze kuiperijen, en zelfs onafhankelijke vorsten overboden elkander, om eenige morgen lands en een gering aantal onderdanen meer te hebben. Gewis behoorde de erfprins van *Oranje* niet onder dit getal; want de schadeloosstelling, welke zijn huis be-

kwam, evenaarde in geen en deele het verlies, dat hij geleden had, en was daarenboven op de zonderlingste wijze verbrokken en door gansch *Duitschland* verstrooid. Dezelve bestond hoofdzakelijk in de vorstelijke abdij van *Fulda*, de abdij van *Corvey* en de rijksstad *Dortmund* in *Westphalen*, de abdij van *Weingarten* en de rijkssteden *Isny* en *Buchhorn*, in het zuiden van *Zwaben* gelegen, voor welke twee laatste steden, bij een besluit der rijksdeputatie, de stiften *Hofen*, *St. Gerold*, *Bandern* en *Dietkirchen* werden aangewezen. Hierbij kwam nog, dat de Fransche regering de bijzondere overeenkomst, welke de Bataafsehe republiek had aangegaan, om *Oranje* vijf millioenen guldens te betalen, als afkoop van deszelfs domeingoederen in *Nederland*, eigenmagtig vernietigde. En dit was slechts het voorspel der ongeregtigheden, welke het huis van *Oranje* van *NAPOLEON* had te verwachten.

Met *Nederland* zelf ging het niet veel beter; het scheen alsof *Frankrijk* beproeven wilde, of er geen einde zoude zijn aan het geduld der Hollanders, die zich de schreeuwendste geldafpersingen en onregtvaardigheden van allerlei aard moesten getroosten. Reeds tijdens den inval der Engelschen en Russen in *Noord-Holland*, klaagde de bekende generaal *LA FAYETTE*, (die, uit zijne staatsgevangenis in *Oostenrijk* ontslagen, het jaar 1799 in *Vianen* doorbragt), over de diefachtige behandeling, welke ons land van de Franschen te lijden had, terwijl de Fransche afgezant alhier, *LOMBARD DE LANGRES*, daarvan het volgende tafereel ophangt: »Na den Hollanders in de eerste oogenblikken veel geld afgeperst en jaarlijksche schattingen te hebben opgelegd, gelijk de Turk in zijn pachaliek, waren zij daarenbo-

ven nog, onder duizenderlei voorwendfels, aan allerehande knevelarijen blootgesteld. Wanneer een artikel van het traktaat luidde, dat eene hunner gewigtigste zeeplaatsen (*Vlissingen*), tot den vrede van het vaste land, gezamenlijk door een gelijk getal Fransche en Hollandsche soldaten zou bezet worden, dan leidde men daaruit af, dat de helft dezer stad in vollen eigendom aan *Frankrijk* behoorde; en telkens als men hun nieuwe sommen wilde aftroggelen, deed men dezen eisch met zoo veel onbeschaamdheid gelden, dat de arme Hollanders, begeerig om deze haven te behouden, eindigden met te betalen. Hadden wij in onze legers eenige in lompen gewikkelde, geheel uitgeputte bataljons, dan zond men ze naar *Holland*, en zoodra zij er schoon en blinkend uitzagen, vertrokken zij, om plaats te maken voor andere in even erbarmelijken toestand, die onze goede vrienden dan weder opknapten zoo als hunne voorgangers. Het zou nog iets geweest zijn, indien de Bataafsche regering de vrijheid hadde gehad, om zelve onze CESARS (krijgslieden) te kleeden; zij zouden de spaarzaamheid betracht en het goed gedaan hebben, maar neen, wij hadden eenen grooten sleep van werklieden, voerende in hun wapen groote scharen, dië, zich gerugsteund gevoelende, zelve het laken door het oog van de schaar haalden, zoodat de soldaat minder goed gekleed was, en hij aan *Holland* het dubbel kostte. Onder voorwendfel van den handel met *Engeland* te beletten, sloot eene bende zeeroovers alle havens, en wanneer een nationaal schip, beladen met koloniale voortbrengselen, zich verheugde, na op zee aan duizend gevaren ontsnapt te zijn, in behouden haven aan te komen, dan maakten onze vrij-

buiters er zich meester van, en in weerwil van de regtmatige aanspraak der eigenaars, den rouw van *Amsterdam* en de billijke verzoeken der regering, werd de lading eene prooi dezer bloedzuigers. Behalve het aanzienlijk traktament, was het zooveel voor de tafel van den opperbevelhebber; zooveel voor zijne bijzondere politie; zooveel voor de hoofdinspecteurs en commissarissen van allerhande aard: doggen, bulhonden, hazewinden, poedels, ieder had den vrijen lik, ja zelfs het minste deentje (deensch hondje), allen knabbelden aan den koek. Men zou gezegd hebben, dat het in *Holland* dukaten regende ¹."

De vrede van *Amiens* in 1802 scheen wel eenige verademing aan het zoo deerlijk geteisterde gemeenebest te zullen schenken; doch reeds het volgende jaar deden *Engelands* trotsche eischen en *NAPOLEON*'s fierheid den oorlog op nieuw ontbranden, en eene menigte Nederlandsche koopvaarders, op de trouw der verdragen uitgerust, en uit *Indië* naar het Vaderland stevenende, werd door Engelsche oorlogsschepen genomen en verbeurd verklaard. Door al deze vernederingen en gevoelige verliezen, begonnen zelfs de vroegere tegenstanders van *Oranje* in te zien, dat zij zich in hunne verwachtingen deerlijk bedrogen hadden, en geen land bloeijen kan, dat den wenk van vreemde overheerschers volgen moet.

Te midden van al deze gebeurtenissen stond prins *WILLEM V*, getrouw aan zijne eenmaal aangenomene grondbeginselen, den 29sten Augustus 1802, de scha-

¹ *Mémoires de LOMBARD DE LANGRES, ambassadeur en Hollande, 1798, 1799. Mr. W. BILDERDIJK, Geschiedenis des Vaderlands, XII deel, bladz. 326—327.*

deloosstelling, welke het huis van *Oranje* in *Duitschland* had bekomen, af aan zijnen ZOON WILLEM FREDERIK, die tegen het einde des jaars bezit nam van de hem toegewezenen landen, en te *Fulda* zijne verblijfplaats vestigde; doch steeds een gedeelte van den winter te *Berlijn* doorbragt ¹.

Na acht jaren ballingschap en in dertigjarigen ouderdom, trad dus WILLEM FREDERIK op in de rij der regerende Duitse vorsten, en zou nu de beste gelegenheid vinden, om zich te oefenen in de moeilijke kunst, om menschen van verschillende geëerdheid, zeden en godsdienst te bestieren, en gelukkig te maken. Door 's vorsten onvermoeide werkzaamheid, het invoeren van doelmatige besparingen, door vastheid van besluit en liefde tot regtvaardigheid, werden spoedig de meeste hindernissen uit den weg geruimd. Uit alle takken van bestuur verdwenen allengs de velerlei misbruiken, welke overal waren ingeslopen. »De hofhouding, zegt ARNOLDI, werd met de meeste bezuiniging ingerigt. Volgens zijne neiging zou de vorst misschien nog meer inkrimpingen hebben doen plaats grijpen, zoo hij de hofbeambten zijns afgetreden voorgangers niet had moeten overnemen en verzorgen. Het vorstelijk voorbeeld van matigheid werkte meer op de hem omgevendenden, dan door bevelen had kunnen geschieden. De landzaken werden behandeld in een geheim raadscollegie, waarbij de vorst voorzat en de zittingen, welke soms uren lang duurden, met onverpoosde oplettendheid bijwoonde.» Alle inkomende brieven en verzoekschriften werden door den vorst zelven geopend, gelezen en be-

¹ *Allgemeines deutsches Conversations-Lexicon, zehnter Band, Seite 787.*

antwoord. Voor een' ieder was hij toegankelijk, beperkende niemand in de vrijheid om zijne gevoelens rondborstig te openbaren. Bij tegenbedenkingen bleef hij kalm, en slechts eene enkele maal toonde hij tegen zijnen geheimen hofraad ARNOLDI, eenige gramstorigheid; doch de vorst, zegt ARNOLDI, had de edelmoedigheid, van nog denzelfden dag zijne overhaasting te erkennen, en de eerste te zijn, om, door eene verklaring, welke zijn hart tot eer verstrekte, het kleine onregt te vergoeden. Over het algemeen was de vorst van *Fulda* afkeerig van nieuwigheden, en eerst na lang beraad en rijp overleg werd in deze of gene oude inrigting eenige verandering gemaakt. Om geene belangen te kwetsen, behield elk deel zijner bezittingen deszelfs eigenaardige inrigting, zoodat niemand zich had te beklagen over dwang, om zich naar vreemde vormen te schikken; elk gevoelde zich gelukkig onder de bescherming en de zorg van eenen vorst, die zich weldra door minzaamheid, gemeenzaamheid en weldadigheid de liefde zijner onderdanen in zulk eene mate wist te verwerven, dat het vorstenhuis van *Oranje* nog heden bij hen in zegenend aandenken is gebleven. Uit de volgende bijzonderheden zullen wij zien, dat WILLEM FREDERIK zich deze ongemeene liefde zijner Duitsehe onderdanen heeft waardig gemaakt. Het was voor een' protestantsch vorst inderdaad eene moeilijke taak, om de liefde te winnen van de inwoners van een katholijk landje, die, sedert eeuwen aan het juk gewend, onder hetzelfde, bij rijkelijk voedsel voor het lichaam, maar des te schraler voor de ziel, in eene behagelijke rust leefden. In weerwil der grootste moeilijkheden werd er in de vier jaren van WILLEM

FREDERIK's regering veel goeds tot stand gebragt, zonder de zeden, gewoonten en denkwijze des volks te krenken. De geheel veronachtzaamde en gebrekkig ingerigte hoogeschool verwisselde hij in een *Lyceum*, op hetwelk MEISSNER en GIERIG onderwijs gaven, en de inkomsten der wereldlijk verklaarde stiften strekten niet tot voordeel van den vorst, maar geheel tot nut des lands en tot het stichten van een voortreffelijk gasthuis voor zieken. Overal waar de vorst van *Fulda* verscheen, verleende hij hulp, en daar hij meer voor zijne onderdanen dan voor zich zelven leefde, kon het niet anders, dan dat deze onderdanen zulk eenen vorst hoogschatteden en liefhadden. De heer geheimraad von ARNOLDI in *Dillenburg*, een achtingswaardig dienaar van WILLEM FREDERIK, (wiens getuigenis wij reeds vroeger hebben ingeroepen), heeft deszelfs kortstondige, doch weldadige regering over *Fulda*, en de verknochtheid der bewoners van dit land (welke nog in 1813 bleek uit eene deputatie aan de vereenigde monarchen), met de waarheid eens ooggetuigen en de kracht eens geschiedschrijvers te boek gesteld. Alleen de katholieke geestelijkheid, nimmer tevreden wanneer zij niet heerschen kan, met welke, reeds sedert den grooten eersten WILLEM, de vorsten van *Oranje* tot eenen bestendigen kamp schenen bestemd te zijn; slechts de katholieke geestelijkheid, schoon niet minder als de andere onderdanen met weldaden overhoopt, onderstond zich den vorst, toen hij gevallen was, aan te klagen. Ook hierin heeft later de Belgische geestelijkheid haar niet alleen nagebootst, maar nog verre overtroffen, en waarlijk met hetzelfde onregt.

Het is niet te ontkennen, dat sedert 1795 het ver-

lies der waardigheden en bezittingen zijner voorvaderen en van het geliefde Vaderland den erfprins zwaar had getroffen, maar op *Duitschlands* bodem, het vaderland van zijnen stam, in den omgang met *Pruissen's* goedhartigen koning en de voortreffelijke koningin LOUISE, met andere geliefde bloedverwanten, en in het vreedzaam bestier van een, wel is waar, klein, maar hem reeds dierbaar geworden land, had WILLEM FREDERIK daarvoor die vergoeding bekomen, welke zijn hart, vreemd aan heerschezucht en slechts voor liefdadigheid en huisselijk geluk geopend, voornamelijk verlangde ¹. Echter met 1806 stormden ongelukken van allerlei aard op hem en de zijnen los. Hoogstdezelfs vader, prins WILLEM V, had sedert den jare 1800 *Engeland* verlaten, en *Brunswijk* tot zijne verblijfplaats gekozen. Hier sleet de door zijne landgenooten zoo deerlijk miskende vorst, die door zijne regtschapenheid en zachtzinnigheid de algemeene achting verdiende, een gerust leven. Doch in het begin des jaars 1806 werd hij op straat door eene *beroerte* overvallen, aan welker gevolgen hij kort daarna, den 9^{den} April, in den ouderdom van achteuvijftig jaren, vrij onverwacht stierf. Omringd van zijne gade, zijne dierbaarste betrekkingen en de weinige getrouwen, die hem bijgebleven waren, gaf hij den geest, hartelijk beweend door allen. Het vorstelijk lijk werd bijgezet in de grafstede zijner doorluchtige aanverwanten, waar het stofelijk overschot nog rust. Door zijnen dood vielen WILLEM FREDERIK de landen van den Nassauschen stam

¹ Deutscher Regenten-Almanach auf das Jahr 1827; Historisch-biographische Gallerie der jetzt regierenden hohen Häupter. WILHELM I (FRIEDRICH), König der Niederlande, von Herrn N. G. VAN KAMPEN.

veel vroeger ten deel dan hij gewenscht had. Met kinderlijken weemoed betreurde hij eenen vader, die door eene voorbeeldige zuiverheid van zeden en godsdienstige onderworpenheid in de veelvuldige wederwaardigheden des levens, hem steeds tot een navolgenswaardig voorbeeld had verstrekt.

Kort na dit smartelijk verlies, liet hem het beruchte Rijnverbond, eene schepping van vreemde willekeur, slechts de keus over tusschen onteerende slavernij onder eenen Franschen dwingeland en het verlies zijner landen. Deze keus kon bij eenen afstammeling van den grondlegger der Nederlandsche vrijheid, bij eenen erfgenaam van WILLEM III, niet twijfelachtig zijn. Door NAPOLEON aangezocht, om tot het Rijnverbond, hetwelk den bestaanden rijksvorm in *Duitschland* vernietigde, toe te treden, onder bedreiging van, bij weigering, van al zijne bezittingen beroofd te worden, aarzelde prins WILLEM geen oogenblik, betuigende, dat het beter ware met eer te vallen, dan den beroemden naam van *Oranje*, door eigenwillige slaafsche onderwerping aan een vreemd juk, te bevleken. Zijne Nassausche erflanden werden hierop door den Franschen dwingeland onder de vorsten van *Nassau-Usingen* en *Weilburg* en NAPOLEON's schoonbroeder, den avontuurlijken MURAT, verdeeld. Het lot van het vorstendom *Fulda* was nog niet geheel beslist. De prins verkropte dezen ongehoorden, schaamteloos roof; doch hiermede was de maat van rampspoed nog geenszins vol gemeten. Prins WILLEM, die te redden zocht wat nog te redden was, verliet, in de eerste dagen van Augustus, *Fulda*, en reisde naar *Berlijn*, toen weinig vermoedende, dat hij zijn land nimmer zoude wederzien, schoon het uit-

barsten van eenen nieuwen oorlog met *Frankrijk* van dag tot dag waarschijnlijker werd. En in dit geval moest de prins, als bezitter van een regiment en als luitenant-generaal bij het Pruissische leger, aan den veldtocht deelnemen.

Pruissen, verontrust door NAPOLEON's heerschezucht en dubbelhartigheid, greep eindelijk naar de wapenen. Tot dusverre hadden NAPOLEON's zegepralen voornamelijk de vernedering van het huis van *Oostenrijk* bewerkt; doch zoodra *Oostenrijk* al deszelfs invloed op het Zuidwesten van *Duitschland* had verloren, zag *Pruissen* met leede oogen, dat het Fransche keizerrijk zich dien invloed aanmatigde, en dat, zonder eenen krachten tegenstand, hetzelfde waarschijnlijk even magtig zou worden in het Noorden van *Duitschland*, als *Oostenrijk* zulks in het Zuidwesten geweest was. Vooral het Rijnverbond, waardoor een aanzienlijk deel van het oude Duitsche keizerrijk onder het bestuur van *Frankrijk* geraakte, baarde *Pruissen* de grootste ongerustheid. Tot een tegenwigt dezer nieuwe magt, wilde *Pruissen* zich aan het hoofd stellen van een verbond van Noord-Duitsche vorsten, doch de pogingen, welke hetzelfde daartoe aanwendde, leden schipbreuk op NAPOLEON's heimelijke kuiperijen. Deze teleurstelling en de schande van door de Fransche regering misleid te zijn, verwekten in *Pruissen* eene algemeene verontwaardiging. Het volk brandde van begeerte, om de eer en onafhankelijkheid van *Pruissen* met de wapenen in de hand tegen *Frankrijk* te handhaven. Eenige voornamene jongelingen scherpten hun zwaard aan de deur van LA FOREST, NAPOLEON's afgezant, en wierpen de glazen in bij den minister, wien men beschouwde

Frankrijk te begunstigen. De koningin vertoonde zich dikwijls in den uniform van het regiment, dat haren naam droeg, galopperende aan het hoofd van hetzelfde, om de geestdrift der krijgslieden op te wekken. Deze geestdrift steeg weldra ten top, en indien de bekwaamheid der krijgsoversten beantwoord had aan den ijver en den moed der soldaten, dan ware welligt de veldtogt ten voordeele van *Pruissen* beslist. Geheel *Europa* had het oog gevestigd op *Pruissen*, als het eenigste lid van het Heilige Keizerrijk, hetwelk den openbaren vijand der Europesche vrijheid in zijne vaart zou kunnen stuiten.

In October 1806 brak de oorlog tusschen *Pruissen* en *Frankrijk* uit. *Pruissen* had zich intusschen met *Rusland* verbonden, maar wist de onderhandelingen met NAPOLEON niet tot de aankomst der Russen slepende te houden. Dit middel was ook niet gemakkelijk met NAPOLEON, die zich met geene woorden liet ophouden, wanneer het oogenblik van handelen gekomen was. Zijn antwoord op de vijandelijke mededeeling van den koning van *Pruissen* werd niet aan dezen monarch, maar aan de Fransche soldaten gerigt, in overmoed uitroepende: »*Pruissen* leere, dat men de vijandschap der groote natie niet kan uittarten, dan uit gebrek aan wijsheid en gezond verstand, en dat hare vijandschap verschrikkelijker is dan de stormen van den Oceaan!» De aanspraak van den Pruissischen monarch aan zijn volk ademde nederigheid en godsvrucht. »Het lot der wapenen en der volken,» dus eindigde dezelve, »is in de hand des Almagtigen; maar de duurzaamheid der overwinning en van den voorspoed wordt slechts door de goede zaak gewaarborgd.» Wij

weten, dat deze voorspelling wel niet terstond, maar toch eenige jaren later, zoowel voor *Pruissen* als ons dierbaar Vaderland en het huis van *Oranje*, ja voor geheel *Europa*, is vervuld geworden.

Koning FREDERIK WILLEM was ongelukkig in de keus van den opperbevelhebber zijns strijdlustigen legers. De hertog van *Brunswijk*, die in 1792 door DUMOURIEZ was geslagen, en thans den ouderdom van twee en zeventig jaar had bereikt, kreeg het opperbevel over 150,000 man, vol vertrouwen op hunnen moed, maar weinig vertrouwen stellende in de krijgsbekwaamheden van hunnen aanvoerder.

Reeds in de eerste dagen van September stond WILLEM FREDERIK met zijne afdeeling, behoorende tot den regtervleugel der hoofdarmée, tusschen *Maagdenburg* en *Erfurt*, niets verzuimende, wat strekken kon, om den zijnen moed en volharding in te boezemen. Intusschen waren de *Pruissen* in al hunne ontmoetingen met de Franschen ongelukkig, en het verlies van den dubbelen slag van *Auerstädt* en *Jena*, (op den 14de October) leverde *Pruissen* geheel aan NAPOLEON's willekeur over. De veldmaarschalk MOLLENDORF, onder wiens bevelen zich prins WILLEM bevond, door ouderdom, verwonding en den tegenspoed des legers, alle hoop op eene goede uitkomst verliezende, trok met een sterk corps af naar *Erfurt*. Gaarne had prins WILLEM zich al vechtende eenen weg gebaand naar *Maagdenburg*, doch de oude maarschalk vond dit een te groot waagstuk. Zoodra echter de groothertog van *Berg* (Muriel) voor *Erfurt* verscheen, gaf de vesting zich over, en de prins had het verdriet, om op het bevel van den maarschalk eene capitulatie te moeten onderteekenen, waar-

door hij met het geheele corps in krijgsgevangenschap geraakte. Onbegrijpelijk blijft voor de geschiedenis van dezen tijd de overijlde overgave der gewichtigste Pruisische vestingen. Het een en dertigste *bulletin* der Franschen luidde: »Wij hebben dertig generaals, achthonderd officieren en twee en twintig duizend gemeenen aan gevangenen, onder welke twee duizend artilleristen, bovendien vier en vijftig vaandels, vijf standaards, achthonderd twee stukken geschut, en millioenen ponden kruid, enz. buit gemaakt ¹.

Prins WILLEM echter werd, op zijn woord van eer, als krijgsgevangene ontslagen, en kreeg verlof, naar zijne gemalin terug te keeren, die zich met hare kinderen te *Berlijn* bevond. Groot was de onrust der inwoners van *Fulda* over het lot van hunnen geliefden vorst; niet voor den 22sten October vernam men aldaar, dat de prins te *Erfurt* krijgsgevangen was gemaakt, en dat het vier en twintigste *bulletin* met gewone keizerlijke korthed verklaarde, dat de prins van *Oranje Fulda* niet meer zou regeren. »De eerste daad der Fransche regering,» zegt ARNOLDI, »was het ledig maken van alle openbare kassen. 's Prinsen eigendom was, zoo veel doenlijk, in veiligheid gebragt. Mogten al eenige ondankbaren van de hooge geestelijkheid, en juist dezulken, die aan het Nassausche hof altijd bijzondere onderscheidingen hadden genoten, en, gelijk allen, zeer stiptelijk en ruim waren betaald geworden, zich niet schamen, om zich bij den Franschen maarschalk (MORTIER), over verkorting in hunne regten te beklagen, hoewel zij

¹ K. H. L. FÖLITZ, *Geschiedenis der Wereld*, IV deel, bladz. 47. Tweede Druk.

van dezen ten antwoord kregen : dat hij hunne pensioenen maar al te hoog vond ; mogt al de bisschoppelijke kapellaan PFAF, bij de intrede des nieuwen gouverneurs, van den kansel op verdrukking van kerk en staat onder de protestantsche regering schimpen, doch zich door zijne toehoorders zelve gelogenstraf moeten zien ; zoo beweenden daarentegen de meesten het verlies van eenen vorst, die sedert vier jaren voor het welzijn zijner onderdanen zoo werkzaam was geweest, en zelfs van de rijke domein-inkomsten van *Weingarten* zoo veel ter verligting van *Fulda* en ter bevordering van nuttige inrigtingen had opgeofferd." Behalve *Fulda* gingen ook *Corvey*, *Dortmund* en het graafschap *Spiegelberg* verloren, al hetwelk bij het kortstondige koninkrijk van *Westfalen* werd ingelijfd.

Zoodra de Franschen *Berlijn* naderden, alwaar NAPOLEON den 27sten October eenen zegepralenden intogt hield, verliet WILLEM FREDERIK's gemalin met hare kinderen de hoofdstad van *Pruissen*, en zocht eene schuilplaats in *Dantzic*, werwaarts zij door haren doorluchtigen gemaal gevolgd werd. Aandoenlijk was de ontmoeting der doorluchtige echtgenooten ; tranen besproeiden hunne wangen, doch geene klaagtoonen ontglipten hunne lippen ; eene godvruchtige onderwerping was de beste balsem voor het grievend leed, waaronder menig ander zou bezweken zijn. Men besloot zich te *Dantzic* te vestigen ; doch toen men vernam, dat in de hoofdstad alles weder rustig was, vond WILLEM FREDERIK het geraden, derwaarts terug te keeren, en begaf zich alzoo met zijne familie op reis naar *Berlijn*, alwaar de keurvorstin van *Hessen*, WILHELMINA's zuster, zich insgelijks bevond. Daar de ge-

zondheid der prinses, door een ontijdig kraambled, kort voor het uitbarsten van den oorlog veel had geleden, werd de togt langzaam en met de meeste zorgvuldigheid voortgezet; doch naauwelijks hadden de vorstelijke reizigers *Freienwalde* bereikt, of de gouverneur-generaal der Pruissische landen, CLARKE, die eene slaafsche vrees voor *Europa's* dwingeland koesterde, liet den prins aanzeggen, dat het hem niet vrij stond, naar *Berlijn* terug te keeren, schoon hij, volgens de capitulatie van *Erfurt*, aan geene bepaalde plaats of landstreek gebonden was. Deze onverwachte teleurstelling en de vermoeijenissen der reis in het barre jaargetijde, krenkten zichtbaar de gezondheid van WILLEM FREDERIK's zachtmoedige gemalin, wier gevoelig hart op nieuw werd gewond door den vroegtijdigen dood van hare eenige dochter, de beminnelijke PAULINE. Alleen de overtuiging, dat haar geliefd kind was overgevoerd naar betere gewesten, waar geen dwingeland ons geluk verstoort, deed haar in Gods altijd wijzen wil berusten. De *lijkkrans van mijn dochtertje* van den Rotterdamschen dichter SMITS, welken zij vroeger met genoegen had gelezen, troostte haar nu in haar lijden. En welke moeder zou zich bij het verlies van haar kind niet opgebeurd vinden, als zij den dichter de standsverwisseling van haren lieveling dus hoort bezingen:

Een rei van Englen zag
 Door 't dunne wolksfloers heen,
 Of ergens, hier beneên,
 Een zuivre parel ⁴ lag

⁴ Het denkbeeld, dat MARGARITA in het Latijn eene *parel* beteekent, bragt den dichter op deze fraaije speling in dit dichtstukje.

Die waardig was te pralen
In 't goud van 's hemels zalen.

In 't einde viel het oog
Op MARGAREETJE, een wicht,
Dat pas door 't levenslicht
Bestraald werd van omhoog,
En blijdschap noch ellende,
Noch deugd noch ondeugd kende.

Dat pareltje vol glans
Behaagde 't Engendom;
Des daalde 't in een' drom
Van 's hemels hoogen trans,
En streek, met pen en veder,
Bij GRIETJES wiegje neder.

Hier nam het, met een vaart,
Dat pareltje in zijn magt,
Belonkte en kustte 't zacht,
En vloog er meê van de aard',
Naar 't rijk der zaligheden,
Doch liet de schulp beneden.

Al deze rampen, welke de vorstin met Christelijke gelatenheid verduurde, verergerden echter zoodanig den reeds wankelenden toestand harer gezondheid, dat de geneesheeren er ten ernstigste op aandrongen, dat zij, in weerwil van het verbod van den gouverneur CLARKE, naar hare geboortestad *Berlijn* zoude terugkeeren. Niet zonder groote moeite verkreeg zij verlof, om vreedzaam in hare woning te vertoeven, totdat het NAPOLEON zoude behaagd hebben over haar lot te beslissen. Andermaal was zij nu gescheiden van haren doorluchtigen gemaal, die over de *Oder* moest terugkeeren, en zich gelukkig achten, dat hij niet,

gelijk zulks met andere aanzienlijke mannen (prins AUGUST van *Pruissen* en den generaal TAUENZEN) geschied was, gevankelijk naar *Parijs* werd gevoerd. De trouwhartige geheimraad ARNOLDI, die geene moeite, geen gevaar, geene opoffering ontzag, om zijnen vorstelijken meester in het ongeluk van dienst te zijn, kwam te *Berlijn* aan, en maakte de prinses bekend met al de verliezen, welke haar, haren gemaal en hare kinderen hadden getroffen. »Zij ontving dit berigt,» zegt ARNOLDI, »met eene gelatenheid en kalmte, met eene grootheid van ziel, die naauwelijks te verwachten was van eene zoo teedergevoelige vrouw, en in omstandigheden en betrekkingen, bij welke ligtelijk de standvastigheid en de moed van eenen man, reeds aan de slagen des noodlots gewoon, hadden kunnen bezwijken.»

Op verlangen der prinses beijverde zich ARNOLDI, om WILLEM FREDERIK in zijne zwervende ballingschap op te zoeken. Eerst na verloop van drie maanden gelukte het den onvermoeiden, onbaatzuchtigen man, zijnen geliefden heer, den 17^{den} Maart 1807, in *Pillau* te ontmoeten, vanwaar hij hem naar *Memel* volgde. Ook de prins vernam nu, volgens getuigenis van ARNOLDI, voor het eerst volkomen, doch met heldenmoedige lijdzaamheid, hoe vrienden en vijanden met zijne bezittingen en nagelaten eigendom hadden gehandeld; hoe, behalve het weinige, dat onder het gebied van *Beijeren* stond, niets meer te zijner vrije beschikking was gebleven. Wie zal den ongemeenen man zijne hooge bewondering weigeren, wanneer ARNOLDI hier nog den volgenden karaktertrek bijvoegt. »WILLEM FREDERIK scheen in dit oogenblik zijnen eigen onverdien-

den rampspoed te vergeten, zich enkel over het wederzien van eenen zijner getrouwen te verblijden; enkel bezorgd te zijn over diegenen, die besloten hadden hun lot aan het zijne te verbinden. Grootmoedig beloofde hij, zoo lang hem eenige middelen overbleven, in hunne behoeften te zullen voorzien. Met eigene besparingen, met ontberingen en opofferingen van allerlei aard, hield WILLEM FREDERIK zijn vorstenwoord tot in het laatste oogenblik der langdurige beproeving." Niemand zal het betwisten, dat WILLEM FREDERIK zich groot in tegenspoed vertoonde. Den erfgenaam van zoo vele groote vorsten, aan welke *Europa* en het protestantismus derzelver vrijheid te danken hadden, bleven slechts de bezittingen van een' bijzonder persoon, zijne landgoederen in *Polen*, over, en echter ademden al zijne woorden en daden kinderlijke onderwerping aan dien Vorst, die verheft en vernedert en met welgevallen nederziet op den ootmoedige, wiens lijden Hij dikwijls in vreugde doet verkeeren.

De verbetering zijner Poolsche bezittingen en voornamelijk de opvoeding zijner beide zonen, hielden den prins, die sedert 1807 van het groot staatkundig tooneel was afgetreden, onafgebroken bezig. De oudste dezer beide zonen, prins WILLEM GEORGE FREDERIK LODEWIK, oefende zich als jongeling in de militaire school te *Berlijn* en voltooide later zijne opvoeding aan de hoogeschool te *Oxford* in *Engeland*, wjl de ongunst der tijden hem ook den toegang tot de vaderlandsche hoogeschool te *Leyden* sloot, welke vroeger zijnen vader en later zijnen jongeren broeder geopend was. Naauwelijks had prins WILLEM GEORGE zijn twintigste jaar bereikt, of het heldenbloed zijner vaders, dat

zoo dikwijls voor de regten en de vrijheid der volken werd gestort, liet hem geene rust, om aan den strijd voor *Spanje's* onafhankelijkheid tegen de heerschappij der Franschen deel te nemen. Hij nam een zeer werkzaam deel aan den storm op *Ciudad Rodrigo*, op *Badajoz* en aan den slag bij *Salamanca* en *Vittoria*; bekwam van den prins-regent den rang van koninklijken adjudant, en bragt het eerst, op bevel van WELLINGTON, die hem onder de beste kriegsbevelhebbers zijner armée telde, de tijding der overwinning van den slag der Pyreneën naar *Engeland* over. De jongere zoon, WILLEM FREDERIK KAREL, groeide onder de oogen zijns vaders meer op tot stille deugden, tot de kunst om in vrede het land gelukkig te maken. Op de vaderlijke landgoederen ontwikkelde bij hem de kiem tot den toekomstigen stichter der kolonie *Frederiksoord*. Het verlies hunner dochter PAULINE werd den vorsteliijken ouders vergoed door de geboorte der prinses MARIANNE. Nog eenmaal scheen in 1809 de zaak van de onafhankelijkheid der volken tegen NAPOLEON krachtdadig verdedigd te zullen worden. In deze groote omstandigheid ontwikkelde *Oostenrijk* reuzenkrachten. Deszelfs legers overtroffen in aantal alles, wat het ooit op de been had gebragt; met inbegrip van het reserveleger toch bedroegen dezelve meer dan een half millioen strijders, over welke de aartshertog KAREL weder tot opperbevelhebber werd benoemd.

Prins WILLEM was aan het Oostenrijksche keizerlijke huis niet vreemd; niet alleen had zijn broeder in deszelfs dienst onverwelkbare lauweren geplukt, maar hij zelf had ook, onder en met keizer FRANS, in 1794 aan de *Sambre* den gemeenschappeliijken vijand met geluk

bevochten, en toenmaals reeds eene vertrouwelijke vriendschap met den aartshertog KAREL aangeknoopt. *Oranje* schaarde zich nu als vrijwilliger onder *Oostenrijks* banieren, rondom welke zich destijds vele vrije mannen verzamelden, die het verdienden eenen KÖRNER tot heldenzanger te hebben. Te *Wagram* streed WILLEM FREDERIK naast zijnen in alle slagen des noodlots beproefden vriend FAGEL, de prins met den rang van generaal-veldtuigmeester, FAGEL als keizerlijk staf-officier. Doch ook nu was het geluk hem tegen. *Frankrijks* magt had nog niet die hoogte bereikt, welke deszelfs val moest berokkenen. WILLEM FREDERIK had intusschen de grootste gevaren getart, en eene wonde aan het been bekomen, welke hem tot aan zijnen dood den noodlottigen slag van *Wagram* herinnerde. Niet vóór November kwam de prins te *Berlijn* terug. Men zag het hem aan, dat zijne bekomene wonde, de vermoeijenissen van den veldtogt en eene reis naar *Hongarijē* zijne anders sterke gezondheid hadden aan het wankelen gebragt; doch in den schoot zijner liefderijke familie kwam hij allengs tot zijne vroegere krachten terug.

De prins sloeg in stilte, doch niet zonder levendige deelneming, de reusachtige maatregelen gade, welke NAPOLEON tot overheersching van gansch *Europa* be- raamde, en die met den kruistogt tegen *Rusland* eindigden. De vreesselijke rampspoed van het zoo kolossale leger deed aller hoop herleven, zoowel die der oude vorstengeslachten, als der vrije mannen en volken, om welke de gemeenschappelijke nood den schoonsten band van eendragt vlocht. Prins WILLEM, die nimmer geheel aan den eindelijken val van NAPOLEON

had getwijfeld, onderhield thans zorgvuldig de betrekkingen, welke hij vroeger met eenige welgezinde mannen, wien het heil des Vaderlands boven alles ter harte ging, had aangeknoopt. Zulks geschiedde zoowel uit den drang der omstandigheden, als uit hartelijke liefde voor het land zijner geboorte en zijne oude medeburgers. In een gemeenebest geboren en opgevoed, bleef hem de willekeur van het zuidelijk en oostelijk *Europa* vreemd. Hoe veel hij ook door het misbruik der vrijheid had moeten lijden, wist hij te wel, uit welk bloed hij gesproten was, om daarom de vrijheid zelve te verguizen.

Doch ook de Nederlanders hadden van hunne zijde door eene harde ervaring geleerd, dat de vrijheid, welke de Franschen hun hadden toegezegd, niet de ware vrijheid was. De republiek had reeds in 1806, eene maand na den dood van den laatsten erfstadhouder, opgehouden te bestaan. De broeder van NAPOLEON, LODEWIJK, was op aandrang van den keizer als koning van *Holland* opgetreden. Doch deze, een goedhartig en welwillend man, had nog de zeden, de taal en zoo veel mogelijk den handel zijner nieuwe onderdanen ontzien. Eerst toen NAPOLEON (1810) ook zijnen broeder had gedwongen om van den troon afstand te doen en *Holland* bij *Frankrijk* ingelijfd, de staatsschuld tot een derde verminderd, de koloniale waren met eene belasting van 80 ten honderd bezwaard, den handel geheel vernietigd, de krijgsopschrijving ingevoerd, en zoo min de taal als de zeden en gewoonten der Nederlanders (die hij door eer- en schaamteloze prefecten en ambtenaren liet verdrukken) had geëerbiedigd, toen ontstond bij de gansche natie den vurigen

wensch om het oude, eerwaardige, lang miskende vorstenhuis hersteld te zien. Voor de eerste maal werd in 1811 deze wensch openbaar bij de opschrijving der Scheveningsche visschers (het huis van *Oranje* ten allen tijde zeer verknocht), die onder den uitroep: *Oranje boven!* door *Leyden* trokken. Doch, ofschoon deze volksuiting geene gevolgen had, brak de dageraad van *Neêrlands* verlossing toch eindelijk aan, niet in het Oosten maar in het Noorden. NAPOLEON, die middellijk of onmiddellijk meester was van geheel *Europa*, met uitzondering van *Engeland*, *Spanje* en *Rusland*, wilde keizer ALEXANDER dwingen alle gemeenschap met de Engelschen af te breken, ten einde het zoogenaamde *stelsel van het vasteland* ten strengste te handhaven. En toen de Russische monarch geen bevredigend antwoord gaf, rukte NAPOLEON met eene heirmagt van 600,000 uitgelezene strijders *Rusland* binnen, van welke er naauwelijks 30,000 terug kwamen. De hoop begon nu in aller harten te herleven. De verdere gebeurtenissen in *Duitschland* in het begin des jaars 1813, voornamelijk de bezetting van *Hamburg* door de Russen, bragten hier en daar het volk tot onberadene stappen. Te *Leyden*, *Zaandam*, in het groote dorp *Beijerland*, ja zelfs in *den Haag* moesten de oproerige bewegingen door Fransch krijgsvolk beteugeld worden. Doch onder den hooger en middelstand der natie vormde zich in stilte een planmatige opstand, gelijk in *Duitschland* door het *Deugdenbond*. Waarachtige vaderlandslievende mannen, zoo als GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP, ADAM FRANS VAN DER DUYN VAN MAASDAM, KEMPER, de graaf van LIMBURG STYRUM en anderen traden in een verbond. Na den slag van *Leipzig*

(18 October 1813) begonnen zij hun verbond onder de hooge standen der maatschappij uit te breiden. Ieder koos vier personen, die tot onvoorwaardelijke gehoorzaamheid jegens hem waren verbonden; elk dezer mannen moest zich weder aan vier vertrouwde mannen aansluiten, die op hunne beurt eene dergelijke verbindtenis aangingen, met de heilige belofte, om op den eersten wenk de wapenen op te vatten, zonder het plan en zelfs de hoofden van het verbond te kennen. Niets werd schriftelijk behandeld, doch de schrandere maatregelen der verbondenen verzekerden hun eene keurbende van 400 vaderlandsche mannen, die alleen wisten, dat zij tot het heil des lands zouden medewerken. De edelaardige graaf van LIMBURG STYRUM werd met de voorloopige krijgskundige schikkingen belast, en VAN HOGENDORP nam het ontwerpen der toekomstige staatsregeling op zich. Deze verbindtenis bepaalde zich, voorzigtigheidshalve, vooral bij *den Haag*. Doch ook zonder eenige inwerking op het volk werd de gisting onder alle standen spoedig algemeen, en plotseling vertoonde zich een schouwspel, naar hetwelk de gansche natie zoo lang reikhalzend had uitgezien.

Desde Hoofdstuk.

ORANJE, SOUVEREINE VORST OVER NEDERLAND.

(1813—1815).

De Heere regeert — de aarde verheugt zich!

Ps. 97 vs. 1.

De panische schrik welke de Franschen in *Nederland* bij de aannadering der bondgenooten beving, droeg veel bij tot het aanvuren van den opstand. *Amsterdam* was opgevuld met vlugtende ambtenaren uit *Vriesland* en *Groningen*, die over de *Zuiderzee* derwaarts kwamen. Het gemeen, dat deze vlugt reeds als eene zekere ontruiming van het land aanzag, sloeg over tot een oproer, hetwelk wel door de nationale garde, na twee onrustige dagen, gestild werd, doch haar tevens den moed gaf, om, op voorstel van den kapitein A. R. FALCK, het stedelijke Fransche bestuur te onthinden en een tusschenbestuur in den oud-Hollandschen vorm te benoemen. Men liet echter de Franschen voor 's hands gelooven, dat alles slechts geschiedde, om den opstand te dempen. In *den Haag* deed men intusschen eenen stouteren stap; ofschoon MOLITOR zich nog met een Fransch leger te *Utrecht* bevond, zette de volksmenigte de oranjekokarde op; de prefekt STASSART, door zijn geweten gejaagd, vlood naar *Gorkum*, en nu belastten zich de heeren VAN NO-

GENDORP EN VAN DER DUIN, na eene vergeefsche proef om de Staten-Generaal te herstellen, met het algemeen bestuur der *Vereenigde Nederlanden*, tot op de overkomst van den vurig terug gewenschten prins van *Oranje*.

De prins, die van zijne getrouwe aanhangers dikwijls tijding van den voortgang der gebeurtenissen bekwaam, was naar *Engeland* overgestoken, om zich meer in de nabijheid te bevinden. En het was op den 19ten November 1813, dat twee afgezonden van de nieuwe regering, HENDRIK DE PERPONCHER EN JACOB FAGEL, zich naar *Engeland* begaven, om den prins uit te noodigen, zelf de teugels des bewinds te aanvaarden, welke men reeds in zijnen naam had opgevat. Den 21sten, des morgens tusschen acht en negen uren, verschenen zij met de oranjekokarde versierd in *Londen*, welks bewoners, hierdoor in eene voorbeeldelooze geestdrift ontvlammende, onder een ontzettend gejuich, onze gezanten naar het paleis van den burggraaf CASTLEREAGH, secretaris van staat voor de buitenlandsche zaken, vergezelden. Van daar begaven zij zich naar den hoogen persoon, aan wien zij waren afgevaardigd. Reeds den vorigen avond was de prins door de telegraaf van *Yarmouth* van hunne komst verwittigd. Aan het voorportaal werden deze vreugdeboden door den kolonel FAGEL opgewacht, die hen terstond tot het vorstelijk gehoor binnenleidde. De trouwe deelgenooten van 's prins veelvuldige lotwisselingen, de heeren HENDRIK, ROBERT, WILLEM FAGEL EN P. A. RAGAY zijn de getuigen van deze boven alle beschrijving aandoenlijke ontmoeting. Woorden schieten te kort om de wederzijdsche gewaarwordingen en aandoeningen naar waarheid af te

malen; althans onze pen is hiertoe niet in staat. In welsprekenden en sierlijken stijl ontvouwt ons VAN DER PALM, in zijn *redekunstig gedenkschrift van Neêrlands verlossing*, den inhoud van den brief, welken de afgezanten den prins overhandigden. »Eindelijk,» dus luidde dezelve, »is het tijdperk daar, waarnaar wij sedert negentien jaren reikhalsden. *Neêrlands* vrijheid is aan het dagen. De goddelijke Voorzienigheid deed omstandigheden geboren worden, die haar mogelijk maakten, en nu wordt zij, dank zij de vaderlandsche trouw! niet door vreemde hulp ons aangebragt, maar rijst uit onzen eigenen boezem. Overal heeft de gisting der gemoederen zich geopenbaard, en de Fransen hebben de uitbarsting van dat edel misnoegen niet durven afwachten. Zij zijn gevlugt uit *Amsterdam* en 's *Gravenhage*. Terstond hebben wij den oranjestandaard geplant, en alles schaart zich rondom denzelfen. Wij hebben ons veroorloofd te spreken in naam uwer hoogheid, en te handelen op uwen last. De goede zaak vorderde dit gebiedend; daardoor alleen kon de opstand algemeen worden, de geestdrift bij allen ontbranden. Want er bestaan geene partij-schappen meer; zij zijn in den haat tegen de Fransen en in de ongelukken des lands verzwolgen. Van ORANJE wacht alles heil, aan ORANJE zweert alles trouw. Uwe hoogheid kome terug onder een volk, hetwelk den laatsten druppel bloeds voor haar veil heeft. Onze onderneming, wij ontveinzen het niet, is haghelijk; maar wij hebben op de edelmoedige hulp van *Engeland* gerekend. Door uwe hoogheid ingeroepen, zal zij sneller en overvloediger ons geworden; doch op u, doorluchtig vorst! rekenen wij bovenal. Aan uwe

goedkeuring onzer daden verbiedt ons hart te twijfelen; maar uwe komst is ons alles, is ons meer dan een leger waardig!"

De toestand van *Holland* was inderdaad nog zeer hagchelijk. Slechts de opene steden, 's *Hage*, *Leyden*, *Haarlem*, *Dordrecht*, *Gouda* en de kleine steden in *Noord-Holland* waren opgestaan, maar zonder wapenen, krijgsvorraad en sterkten. *Amsterdam* en *Rotterdam* hadden zich nog niet bepaald verklaard. De Franschen stonden nog met eene niet onaanzienlijke magt te *Utrecht*; in *Gorkum*, eene sterke vesting, werden dagelijks Fransche krijgsbenden verwacht: de beide sleutels van *Holland*, de *Helder* en *Hellevoetsluis* waren nog in handen van den vijand, ja zelfs *Amsterdam*, wanneer het zich ook hadde verklaard, werd nog door onderscheidene naburige schansen en de sterke vesting *Naarden* bedreigd. Doch WILLEM FREDERIK aarzelde geen oogenblik, om aan de roepstem der natie te gehoorzamen. De verwonderlijke geestdrift van het Engelsche volk op het hooren van *Neêrlands* bevrijding droeg niet weinig bij, om den prins op onverwijlde hulp uit *Engeland* te doen rekenen, en de opgestane Nederlanders nieuwen moed in te boezemen. Tot troost, geruststelling en bemoediging zijner trouwhartige vrienden in het Vaderland, schreef de prins aan onzen onvergetelijken VAN HOGENDORP eenen brief, welks rondborstige inhoud de schoonste vergoeding was voor al de gevaren, die men zoo gaarne voor het Vaderland en het doorluchtig huis van *Oranje* trotseerde.

»Mij gedragende aan hetgeen de kolonel FAGEL aan u van mijnentwege zal berigten,» dus luidde deze merkwaardige brief, »wil ik hem echter niet laten ver-

trekken, zonder u mijn innigst genoegen te betuigen, dat ik smaak bij de gelukkige gebeurtenis, welke mijn Vaderland op nieuw in den rang der Europesche volken plaatst. De wijze, waarop men zijn verlangen verklaard heeft, vervult mijn hart met diepe erkenenis en vermeerdert, zoo mogelijk, de verplichtingen, welke op mij berusten, om aan die verwachting te voldoen, en mij aan deszelfs voorspoed toe te wijden. De heer FAGEL zal u den indruk melden, dien het in *Holland* gehouden gedrag alhier gemaakt heeft, en tevens, dat de prins-regent en zijne ministers alle maatregelen hebben genomen, om ons met al hun vermogen bij te staan. Gij zult daarvan onmiddellijk de gevolgen bespeuren. Ik voor mij hope binnen weinige dagen te volgen, en verlang met ongeduld mijne landgenooten weder te zien, van welke ik sedert negentien jaren gescheiden was. Ik verheug mij daarmede te kunnen antwoorden op de dringende uitnoodiging, door de heeren DE PERPONCHER en JACOB FAGEL aan mij gedaan. Nog meer verblijde ik mij over de wijze, waarop alles is verrigt, en hecht mijne volle goedkeuring aan de beginselen, waarnaar men tot hiertoe gehandeld heeft. Houd u, bid ik, daarvan verzekerd, en geef zulks insgelijks te kennen aan die heeren, die zich met u, in de zorgelijkste oogenblikken, aan het hoofd hebben gesteld, als hebbende daardoor alle aanspraak verkregen op mijne erkenenis en op die hunner medeburgenen.

Mijnheer!

Londen den 22sten November 1813.

Uw. Zeer genegen Dienaar

W. F. PRINS VAN ORANJE ¹.

¹ Deze brief, oorspronkelijk in het Fransch geschreven, is niet,

Zoodra de prins alle Nederlandsche krijgslieden, die tot nog toe in *Engeland* in verscheidene kerkers zuchtten, uit hunne boeijen geslaakt zag, en van de Britsche regering de stelligste toezegging had bekomen, dat in allerijl hulptroepen en 20,000 geweren met al derzelve toebehooren naar *Holland* zouden worden afgezonden, maakte hij zich tot de afreize naar het Vaderland gereed. Na eene plegtstatige audiëntie in den vroegen morgen op *Carleton-house* (het paleis van den prins-regent), hij hetwelk de gezanten der bevriende mogendheden tegenwoordig waren, en een afzonderlijk gehoor in het kabinet van den prins-regent, werd WILLEM FREDERIK onder groot eerbetoon uitgeleid naar de voor hem gereed staande reiskoets, vergezeld van den kolonel DE PERPONCHER, een' der Nederlandsche afgevaardigden. »Ontzettend is de vreugdekreet" (zegt KONYNENBURG) eener tallooze menigte, thans op deze alom verspreide mare voor het Londensche paleis verzameld. Leve WILLEM FREDERIK! leve de prins van *Oranje!* Vrede met *Holland!* Eendragt met *Brittanje!* is het afwisselend gejuich, door duizenden aangeheven, waarvan de zeldzaamheid en de kracht alleen bij den vrijen Brit te zoeken is. Overal, in alle steden, vlekken en dorpen, waar men doortrekt, heerschen dezelfde blijde toon en geestdrift, aan het Britsche volk eigen, tot aan *Deal*, de bestemde plaats ter inscheping." In den morgenstond van den 26sten November bereikt de prins deze haven; de bezetting

zoo als men uit denzelfden zou opmaken, door den kolonel FAGEL naar het Vaderland overgebracht, (gelijk eerst bepaald was), maar door den heer T. CATOR, eerst onlangs uit *Holland* te *Londen* aangekomen, en van nabij met alles bekend.

is reeds onder de wapenen; oranjekleurige vlaggen en vaandels wapperen vrolijk in de lucht, en alle overheden van den burger- en kriegsstand bewijzen hem hunne eerbiedige hulde. De kapitein TORRINGTON ontvangt den prins aan boord van zijn lineschip *the Warrior* van 74 stukken, en hijscht de groote Oranje-vlag aan den grooten mast ten top, terwijl een koninklijk eereschot als dank- en vaarwelgroet aan de gansche reede losbrandt, hetwelk oogenblikkelijk door alle schepen wordt beantwoord. Een aanhoudende oostewind en slecht vaarwater vertragen den overtocht naar het Vaderland; eerst op den vierden middag ontdekt men de Hollandsche kust. Vandaar bekwam men geene gunstige berigten; *Amsterdam* en *Rotterdam* hadden zich wel verklaard, maar de overrompelde vesting van *Woerden* was door de Franschen onder moord en plundering weder bemagtigd; dit had eenen algemeen schrik verbreid, en velen tot de vlugt bewogen. Men trachtte alzoo den prins te overreden, te wachten, totdat de vooruitgezondene personen hem een teeken zouden geven, dat hij zich veilig aan land konde begeven. Doch hij versmaadt deze vreesachtige voorzigtigheid. Men nadert het trouwhartige *Scheveningen*, werwaarts reeds sedert eenige dagen eene tallooze schare is henengevloed, om den vorst te verwelkomen, wien's verschijning men, na negentien jaren afwezigheid, als het onseilbaar kenmerk beschouwt van *Neêrlands* verlossing. Eene sierlijke sloep roeit den prins en zijn gevolg naar den oever; de tuimelsprongen eener ongeduldige menigte, welke zich in de schuimende golven waagt, om het eerst het voorwerp harer liefde te aanschouwen, belemmeren zelfs de roeijers in

hun werk. Gelukkig echter bereikt men het strand, en thans weergalmt de duizend en honderdduizend malen herhaalden kreet: *Leve WILLEM FREDERIK! Heil aan Neêrlands vorst! vivat Oranje! Oranje boven!*” Door duizenden vergezeld, wandelt de prins den weg op van *Scheveningen* naar den *Haag*, en was reeds halfwege de stad genaderd, voordat de koetsen van den graaf VAN STYRUM en andere heeren hem ter afhaling tegenkwamen; zoo verrassend was deze gebeurtenis! Alles stroomde uit de stad naar buiten; mannen en vrouwen, grijsaards en kinderen, jongelingen en jonge dochters, zelfs zieken en zwakken, verdringen elkan- der, om den zoo hartelijk geliefden vorst te zien en niet uit het oog te verliezen, totdat de stoet het huis bereikt van den graaf van STYRUM. »Voor de geopende deur vertoonde zich de vorst eenen geruimen tijd, een- voudig gekleed, zonder eenigen praalstoet, aan het volk, als een vriend, na eene lange afwezigheid aan zijne vrienden teruggegeven, en vernam met aandoening de uitdrukking der algemeene blijdschap, die onder den vrijen hemel uit den mond van een vrij volk op zijn gevoelig hart sterker indruk maakte, dan de laffe en ijdele vleijerijen uit den mond van slaafsche hovelingen in eene prachtige troonzaal, op de omstaalde van een’ wil- lekeurigen overheerscher. Toen de vorst binnengetre- den was, liet men de deuren open, en ieder, zonder onderscheid van rang of stand, verkreeg den vrijen toegang, om hem met afgebrokene woorden en onder het storten van tranen te verwelkomen; allen ontving hij minzaam, allen drukte hij de hand, allen verze- kerde hij betere, gerustere, gelukkigere dagen dan zij hadden doorgeleefd — allen twijfelden bijkans aan de

wezenlijkheid van hetgeen zij hoorden en zagen, en vroegen elkander, of het ook slechts een droom ware.” En waarlijk, dit mogt, uit de eerste bedwelming der blijdschap bekomen, elk met regt vragen, die terugzag op de geringe krijgsmagt, waarmede men de Franschen moest bestrijden. Doch de openbare afkondiging van denzelfden dag ontvlamde op nieuw allen tot eene heilige geestdrift.

» Waarde landgenooten! Na eene scheiding van negentien jaren en na zoo vele rampen (dus luidden de woorden waarin de vorst zijn hart aan het volk ontboezemde) heb ik het onuitsprekelijk genoeg, dat ik door u zelve eenstemmig in uw midden worde teruggeroepen; ziet mij hier aankomen en gereed om, onder den Goddelijken bijstand, u in het genot van uwe vorige onafhankelijkheid en welvaart te helpen herstellen. Dit is mijn eenig doelwit en het opregt en vurig verlangen van mijn hart. Ik kan u de stellige verzekering geven, dat zulks insgelijks het oogmerk is van de bondgenooten. Het is in het bijzonder de wensch van Zijne Koninklijke Hoogheid, den prins-regent van het vereenigd koninkrijk *Groot-Brittanje en Ierland*. Hiervan zult gijlieden overtuigd worden door den grootmoedigen bijstand van dat magtig rijk, die ulieden onmiddellijk staat gegeven te worden en die den grondslag zal leggen van de hernieuwing dier oude en naauwe betrekkingen van vriendschap en alliantie, die zoo lang het geluk gemaakt hebben van beide staten. Ik ben bereid en heb vastelijk besloten, al het verledene te vergeven en te vergeten. Ons gemeen en eenig doeleinde moet zijn, de wonden van ons dierbaar Vaderland te heelen en hetzelfde in zijn’

vorigen luister en aanzien te herstellen. De herleeftde koophandel zal, zoo ik vertrouw, een der eerste en onmiddellijke gevolgen zijn van mijne aankomst. Alle partijschap moet voor altoos van onder ons gebannen zijn. Geene pogingen zullen van mijn' kant, en van dien der mijnen, onbeproefd gelaten worden, om uwe onafhankelijkheid, uw geluk en voorspoed te verzekeren en te bevestigen. Mijn oudste zoon, die, onder den onsterfelijken lord WELLINGTON, zich den roem zijner voorouders niet onwaardig getoond heeft, staat mij binnen kort te volgen. Vereenigt u dan, waarde landgenooten! met hart en ziel, met mij, en ons gemeene Vaderland is gered: de oude tijden zullen wel dra herleven, en wij zullen aan onze kinderen de dierbare panden kunnen overmaken, die wij van onze voorouders ontvangen hebben."

Deze openbare afkondiging, die terstond allen grond van partijschap den bodem insloeg, en het zegel drukte op de spreuk onzer vaderen: *Eendragt maakt magt*, werd met het grootste genoegen vernomen. In eene algemeene vrijwillige verlichting der huizen schitterde de vreugde des volks heerlijk uit.

Intusschen had zich in onze voormalige republiek, bij de aanzienlijkste mannen van beide partijen, de wensch geopenbaard, den vorst de *Souvereiniteit* op te dragen. Bij de Oranjegezinden was dit verlangen tot verheffing tot hooger rang van het geliefde en lang ontbeerde vorstenhuis, natuurlijk; bij de patriotten was het de vrees, met de herstelling van den ouden regeringsvorm, ook de bijna onvermijdelijke wrijvingen der staats- en stadhoudelijke magt, welker noodlottige gevolgen men zoo innig had betreurd, en het onbepaalde

en wankelende van deze magt zelve, vernieuwd te zien. Men wilde alzoo eene grondwettige monarchij, en de beide commissarissen der regering te *Amsterdam*, KEMPER en FANNIUS SCHOLTEN, namen het op zich, den prins aldaar (1 December 1813) als *Souvereine Vorst der Vereenigde Nederlanden* uit te roepen. Krachtig en schoon was hunne te dezen opzigte uitgevaardigde afkondiging, en wij betreuren het, dat wij dezelve korthedshalve, niet kunnen mededeelen.

Den volgenden dag kwam de prins, het eerst sedert negentien jaren, zelf in de hoofdstad des lands, doch hoe geheel anders, als in den van onheil zwangeren herfst van 1794! Hoe geheel anders waren nu de gemoederen gestemd! Zelfs onze welsprekende VAN DER PALM, die *Neêrlands* verlossing in zijnen betooverenden stijl beschreef, waagt zich aan de schildering van dezen jubeldag niet, en BOSSCHA verwijst zijne lezers naar de beschrijving van den intogt van TRAJANUS in *Rome* ¹. Het was echter moeilijk, den vorst tot het aanvaarden der hoogste waardigheid te bewegen. In treffende tegenstelling met zoo vele monarchen, die de vergrooting hunner magt ten koste der volken begeeren, streefde de edele vorst lang tegen, alvorens de commissarissen-generaal van het algemeen bestuur, voornamelijk de vaderlievende en vurige KEMPER, hem schier met tranen in de oogen overreedden, de stadhouderlijke waardigheid tegen de souvereiniteit te verwisselen. Hierop verscheen de volgende proclamatie, welke wij onzen lezers niet mogen onthouden:

¹ Zie PLINIUS, *Panegy.* C. 32, of M. STUART, *Romeinse geschiedenis* XVIIIde deel, bladz. 23. Tweede druk.

» *Wij WILLEM FREDERIK, prinse van Oranje Nassau, enz.*
 Onuitsprekelijk waren mijne aandoeningen, bij de intrede van heden binnen deze hoofdstad. Teruggegeven aan het volk, dat ik nimmer opgehouden heb te be-
 minnen, zag ik mij, na negentien jaren, als een vader in het midden van zijn huisgezin.

Nooit, Nederlanders! zal mijn ontvangst in *Holland*, nooit mijne intrede in *Amsterdam*, uit mijn geheugen gaan, en bij uwe liefde belove ik het u, bedrogen zult gij u niet vinden. Gij wilt het, Nederlanders! dat ik u meer zal zijn, dan ik u zonder mijne afwezendheid zou geweest zijn. Uw vertrouwen, uwe liefde legt de souvereiniteit in mijne handen, en van alle zijden dringt men op de aanneming daarvan, wijl de nood van het Vaderland, wijl de toestand van *Europa* dit vordert.

Welaan dan! Ik zal mijne bedenkingen aan uwe wenschen opofferen; ik aanvaard het ook alleen onder waarborging eener wijze constitutie, welke uwe vrijheid tegen volgende mogelijke misbruiken verzekert; ik aanvaard het in het volle gevoel der verplichting, welke mij deze aanneming oplegt.

Mijne voorouders hebben uwe onafhankelijkheid doen geboren worden. De handhaving daarvan zal de nimmer ophoudende taak van mij en de mijnen zijn. Ik reken, in deze nog altijd eenigzins hagchelijke oogenblikken, op uwe medewerking en opoffering, en wel- dra zal, na eene korte inspanning, geen vreemdeling meer op uwen grond aan de geestdrift der herborene natie, aan de zegenpralende wapenen onzer bondgenooten, onder Gods hulp, tegenstand kunnen bieden. Gegeven op het Raadhuis van *Amsterdam*, den 2^{den} December 1813."

De wensch der natie was hiermede verhoord, welke bij alle voorkomende omstandigheden toonde alles veil te hebben voor de herkrege nationale onafhankelijkheid. Geheel *Europa* nam ongeveerins deel in de plotselinge verlossing van *Nederland*; zelfs in *Duitschland* werden op 's vorsten heuchelijken intogt binnen *Amsterdam*, twee penningen geslagen. De eerste heeft de grootte van een drieguldenstuk, en is vervaardigd door den graveur STEINER.

De voorzijde vertoont 's prinsen borstbeeld, naar de linkerzijde ziende, met het omschrift:

FR. WILH. PRINZ. V. ORANIEN. SOUV. FÜRST ZU NASSAU
U. D. VER. NIEDERLANDE.

Op de keerzijde ziet men eene afbeelding van *Neêrlands* hoofdstad met het omschrift:

ER BRINGT UNS NEUES GLÜCK.

En in de afsnede:

AMSTERDAM

d. 2 Dec. 1818.

De tweede penning heeft op de voorzijde de afbeelding van de godin der overwinning met een vlammend zwaard in de regter- en eenen krans in de linkerhand. Het omschrift luidt:

GOTT SEGNETE DIE VEREINIGTEN BEERE.

Op de keerzijde leest men:

EINZUG

DES

SOUV. FÜRSTEN

DER VEREINIGTEN

NIEDERLANDE

IN AMSTERDAM

DEN 2ten DECEMBER 1813 1.

¹ Van dit penningje zijn in het *Rijks-depôt* te *Leyden* nog zilveren exemplaren te bekomen tegen één gulden het stuk.

Reeds den volgenden dag keerde de vorst, uit dringende noodzakelijkheid, naar den zetel des bewinds terug, en werd door den eerwaardigen heer burgemeester SLICHER in de hofstad met eene aanspraak verwelkomd, welke om derzelver kernachtigen en beteekenisvollen inhoud opgeteekend staat in het *Gedenkboek van Neêrlands Unie* 2.

De gezegende omwenteling wordt door penningvrienden ook nog herdacht door eene voor denzelfden prijs verkrijgbare kleine medalje, op welker voorzijde men twee kruiselingen over elkander liggende zwaarden ziet, terwijl het omschrift luidt:

VOOR VADERLAND EN ORANJE.

Op de keerzijde leest men in eenen eiken- en lauwerkrans:

XVII

November

MDCCCXIII.

* Dezelve was in deze woorden vervat: »Doorluchtig vorst! De roep van het magtige *Amsterdam* is de stem van geheel *Nederland*. Hij drukt het vurig verlangen uit uwer getrouwe Hagenaren, die *hier* uit kieschheid volgen, waar het hart gewenscht had voor te gaan. WILLEM DE EERSTE, SOUVEREIN VORST VAN NEDERLAND! (Hier verhief zich de vreugdekreet des volks, die den grijsaard eenen geruimen tijd in zijne rede stuitte. Op zijnen wenk ontstaat er eene nieuwe stilte, en nu vervolgt hij :) Doorluchtig vorst! Zie daar het middelpunt van vereeniging van alle bewoners des lands, van de vriendschap der bondgenooten, van den eerbied zelfs onzer vijanden! Ziedaar eene éénheid van bestuur, door den stamvader van uw doorluchtig huis bedoeld, dikwijls door de kundigen der natie begeerd, in de laatste jaren ten grondregel van ons staatsgebouw gelegd, en alleen zeer onlangs door overheersching beveelt! Zulk eene éénheid van oppermagt, gewaarborgd door een Nederlandsch vorst, die den wenk der Almagt onder dit alles erkent, die onze zeden eerbiedigt, onze belangen doorgrondt, wiens roem die van het Vaderland, wiens belangen die van het volk zijn, verzekert ons geluk, het leven onzer kinderen, de schatten van de godsdienst en de onafhankelijkheid van *Nederland*. WILLEM DE EERSTE, als SOUVEREIN VORST VAN NEDER-

Den 6^{den} December, den 21sten geboortedag zijns oudsten zoons, nam de nieuwe souvereine vorst de regering des lands uit de handen van het *Algemeen Bestuur* op zich. Reeds in de eerste dagen lachte het geluk den vorst toe. De inwoners van *den Briel*, aan den ingang der *Maas*, hadden met groote kloekmoedigheid de Franschen verdreven, die daarop, uit plotselingen schrik en vrees voor de Engelschen, de gewichtige haven *Hellevoetsluis* en de *Willemstad* benevens de flottielje, ja zelfs op den 10^{den} December de sterke vesting *Breda* verlieten en naderhand deze stad twee dagen te vergeefs bombardeerden. Den 30sten November had de generaal BULOW met zijne dappere Pruisen de stad *Arnhem* stormenderhand veroverd en den maarschalk MACDONALD over den *Rijn* teruggedreven, waardoor de generaal MOLITOR zich genoodzaakt zag, *Utrecht* te ontruimen; BULOW vereenigde zich in Januarij 1814 met de inmiddels gelande hoofdmagt der Engelschen, om *Antwerpen* aan te tasten. De belegering of liever insluiting van onderscheidene vestingen, welke de Franschen nog in het hart des lands inhielden, werd aan den landstorm en de landmilitie, welke zich intuschen gevormd hadden, toevertrouwd.

De vorst ondervond nu het genoegens zijne verstrooide familie rondom zich te verzameld te zien: zijne gemalin, den erfprins uit het Engelsch-Spaansche leger, de hooge prinses-moeder, door veel lijdens ook met dat deel der natie verzoend, hetwelk haar tot nog toe mis-

LAND, op dit oogenblik plegtig uit te roepen, is niets anders, dan de tolken te zijn van den algemeenen wil der natie, om zich te kwijten van de dierbaarste pligten aan God en het Vaderland."

kend had, en prins FREDERIK, die zich spoedig als vrijwilliger onder BULOW's vanen schaarde, en met dezen, in den aanvang der maand Februarij, zijne intrede in *Brussel* hield.

WILLEM FREDERIK was inmiddels met arbeid van al-
 lerhanden aard overhoopt. Het kwam er nu op aan, om
 eenen geheel uit de voegen gerukten staat, bij *Frank-
 rijk* ingelijfd en door vreemde wetten bestuurd, te voor-
 zien van inrigtingen, welke met de zeden, gewoon-
 ten en denkbeelden van het volk overeenstemden. Het
 is ons onmogelijk hier in bijzonderheden te treden; wij
 stippen slechts aan, dat, reeds in de eerste zes maan-
 den van 's konings regering, de verdediging des lands
 geregeld, een staand leger van 25,000 man op de been
 gebracht, de Amsterdamsche kweekschool voor de zee-
 vaart hersteld, in plaats der Fransche tolwetten de Hol-
 landsche van het jaar 1725 ingevoerd, de aanhaling der
 koopwaren geheel afgeschaft, het lijfstraffelijk regt eeni-
 germate gewijzigd, eene commissie tot geheele omsmel-
 ting van het hooger onderwijs, (hetwelk de Franschen
 op de leest hunner universiteiten hadden geschoeid),
 benoemd, en het lot der leeraren van de godsdienst
 verbeterd was, terwijl de Fransche en in het algemeen
 alle censuurwetten werden afgeschaft, van welke na-
 derhand in *Nederland* zelfs de schaduw niet is over-
 gebleven, doch waarvan de Belgische drukpers later
 het schandelijkste misbruik heeft gemaakt. Bovenal
 wenschte de vorst de nieuwe grondwet spoedig inge-
 voerd te zien. Vele Nederlanders verlangden, dat hij
 tot aan den vrede eene dictatoriale magt zoude be-
 houden; doch de vorst was zoo afkeerig van eene on-
 beperkte monarchij, dat eene door hem benoemde com-

missie, volgens het vroeger ontworpen plan van den heer VAN HOGENDORP (wien de koning den graventitel schonk), reeds in den aanvang der maand Februarij, met een ontwerp van grondwet gereed was, hetwelk de vorst nu aan 600 Notabelen, uit de aanzienlijkste kundigste en gegoedste personen gekozen, ter beoordeeling liet voorleggen. De oude, bij het volk zoo geliefkoosde namen werden daarin behouden, doch de provinciale staten behielden geene souvereine magt meer, maar werden tot de verrigtingen van een administratief collegie beperkt, onder de leiding van eenen door den koning aangestelden gouverneur. Zij behielden echter het regt tot het benoemen der afgevaardigden voor de Staten-Generaal, welke, volgens dit eerste ontwerp, nog uit eene kamer bestonden, en de wetgevende magt met den koning deelden, aan wien de uitvoerende geheel verbleef. Den 29sten Maart werd dit ontwerp door 458 van de 483 bijeengekome Notabelen aangenomen (117 waren afwezig), en den 30sten, op denzelfden dag dat *Parijs* aan de bondgenooten overging, legde de souvereine vorst in de *Nieuwe Kerk te Amsterdam*, waar de RUITER's assche rust, den eed af op de grondwet. Alvorens echter daartoe over te gaan, beantwoordde de prins de treffende aanspraak van den voorzitter der vergadering op eene plegtige wijze en naar de behoefte des tijds in dezer voege:

»Het is voor mij een uitstekend genoegen mijn oordeel over de Grondwet door de verklaring van zoo vele en kundige mannen bevestigd te zien.

»Niet minder aangenaam zijn mij de betuigingen van ijver en verkleefdheid, die ik bij deze plegtige gelegenheid van eene aanzienlijke vergadering mag ontvangen.

»Alles moet ons aanmoedigen, om in onze pogingen ten beste van het Vaderland onvermoeid te volharden: de nationale eer, ons welbegrepen belang, de zichtbare gunst, met welke de Allerhoogste ons bijstaat.

»Juist heden zijn er vier maanden verloopen, sedert ik in *Nederland* terugkwam, en in dit korte tijdsbestek zijn wij in het groote werk der herstelling van den staat veel meer gevorderd, dan iemand had durven verwachten.

»De vreemde mogendheden hebben de herwinning van ons onafhankelijk bestaan niet alleen toegejuicht, maar ook hare tevredenheid over de opdracht der souvereiniteit aan mijn huis gestaafd door daden, welke ons allen eene onbegrensde dankbaarheid moeten inboezemen.

»De gewigtigste onzer buitenlandsche betrekkingen, vooral die met het edelmoedige *Groot-Brittanje* (?), zullen eerlang eenen nog hooger trap van vertrouwelijkheid en wederkeerige dienstvaardigheid bereiken.

»Niets echter doet mij geruster de toekomst te gemoet zien, dan de ondervinding, die ik heb, van de gezindheid en de stemming der natie zelve.

»Hare bereidvaardigheid voor de goede zaak heeft mij in staat gesteld om, in weinige weken, in dit uitgeputte en van alles beroofde land, meer dan vijf en twintig duizend man op de been te brengen, van welke het grootste getal, wel gewapend en uitgerust, eerstdaags onder de aanvoering mijner zonen op de grenzen vereenigd zal zijn.

»Hare eendragt in alles, wat de grootste belangen betreft, is voor de snelle vorming van de landmilitie, van den landstorm en van de schutterijën, en nu door

de aanneming zelve der grondwet, ten duidelijkste gebleken.

»Ik weet, mijne heeren! dat ik Uwer aller wenschen te gemoet kom door te zorgen voor de onverwijldte invoering dier grondwet, en door te dezen einde al die aanstellingen te doen, zonder welke hare werking nog lang onvolledig en gebrekkig blijven zoude.

»Ook zal van nu af deze gewigtige taak mijne aandacht voornamelijk bezig houden en in derzelve vervulling zal ik door diezelfde onpartijdigheid en zorgvuldigheid voor de algemeene welvaart geleid worden, welke ik tot dusverre getracht heb in iedere daad mijner regering uit te drukken.

»Blijft de grondwet in haren geest en strekking ongeschonden, zoo blijft het Vaderland tevens bewaard voor alle verdeeldheid, voor alle twisten over het gezag, voor allen naijver tusschen de provinciën. Zij laat aan de zedelijke ingezetenen geene meerdere vrijheid, aan den souverain geene ruimere magt, te wenschen over. Maar volk en vorst, regenten en geregeerden, vinden in hare billijke en liberale voorschriften de aanleiding en den waarborg tevens van hunne onderlinge eenstemmigheid en samenwerking.

»En het is in deze gevoelens, die de vrucht zijn van eene langdurige en bedaarde overweging, en die nog worden versterkt en verhoogd door de plegtigheid van dit gedenkwaardig oogenblik, dat ik mij bereid verklaar, om in de handen van deze vergadering, als vertegenwoordigende de Vereenigde Nederlanden, den eed af te leggen, welke de grondwet voor den souverainen vorst bepaalt.»

Nu rigtte zich de souverain overeind, en sprak, met

ongedekten hoofde en luide stem den volgenden eed uit:

»Ik zweer, dat ik eerst en bovenal de grondwet van de Vereenigde Nederlanden zal onderhouden en handhaven, en dat ik wijders de onafhankelijkheid van den staat, de vrijheid en de welvaart van deszelfs ingezetenen, met al mijne krachten bevorderen zal.»

»Zoo waarlijk helpe mij god *Almagtig!*»

De voltrekking dezer onvergetelijke plegtigheid werd der natie verkondigd door het bulderen der kanonnen, en de verschijning van den wapenheraut met zijne ambtgenooten, die op onderscheidene pleinen der hoofdstad, onder het geschal van pauken en trompetten, onder de menigte zilveren en koperen gedenkpenningen uitstrooiden.

De voorzijde van dezen penning vertoont 's vorsten hoofd links ziende, met het omschrift:

WILLEM D. G. G. (*door Gods genade*) PRINS

VAN ORANJE-NASSAU.

Op de keerzijde staat in eenen krans:

GEHULDIGD

TE

AMSTERDAM

MDCCCXIV.

Rondom in den rand:

SOUVEREIN VORST DER VEREENIGDE NEDERLANDEN ¹.

De algemeene vrede waarborgde en bevestigde wel- dra deze grondwet. De vestingen, door de Franschen nog in het hart van het land bezet, werden ontruimd,

¹ Ook deze penning is in zilver voor f 1,50 en in koper voor f 0,50 te bekomen in het Rijks-depôt van geschiedkundige penningen te Leyden.

het eiland *Walcheren* weder aan den staat verbonden, de vloot aan de *Helder* teruggegeven, en alzoo de *Vereenigde Nederlanden* onder derzelver eersten vorst weder volkomen in den rang der soevereine staten van *Europa* opgenomen. De vorst heelde bijkans gelijktijdig met den algemeenen vrede de diepe wonde, welke de financiële maatregelen van NAPOLEON, die de staats-schuld tot op een derde verminderde, aan het vermogen der inwoners had toegebracht. De *werkelijke schuld* (het bestaande derde deel) gaf onmiddellijk interest; van de *uitgestelde* (namelijk de beide andere derden) zou jaarlijks ten minste 4 millioenen door het lot in werkelijke schuld overgaan. Tevens moest men, om dit voordeel te kunnen genieten, 100 gulden voor elke 6000 (tegen interest) bijbetalen, hetgeen den staat in deszelfs dringende behoefte geen en geringen onderstand verleende.

Naauwelijks echter was de oude republiek onder nieuwe vormen weder herrezen, of reeds liet 6de artikel van den Parijschen vrede duidde voor dezelve eene vergrooting aan. »*Holland*, werd daarin gezegd, onder de soevereiniteit van het huis van *Oranje*, zal eene vergrooting van grondgebied bekomen.” Bij een bezoek van keizer ALEXANDER in *Holland* en na eene samenkomst van dien magtigen alleenheerscher met de koningen van *Pruissen* en *Groot-Britannië* in *Engeland*, werden de grondslagen dezer uitbreiding van grondgebied voorloopig zoodanig bepaald, dat *België*, onder gelijke regten, met *Holland* zou vereenigd worden. Daar *Oostenrijk* gaarne van deze afgelegene en, uit hoofde harer verdediging, zeer kostbare bezitting afzag, ontmoette de aanneming van dit te *Londen* voor-

loopig ontworpen verdrag weinig zwaarigheid. Reeds in de maand Augustus 1814 had zich onze vorst in naam der verbondene mogendheden naar *Brussel* begeven, en in Februarij 1815 werden alle *Oostenrijksche Nederlanden*, benevens het bisdom *Luik*, met de voormalige republiek der *Vereenigde Nederlanden* tot een geheel zamengesmolten. Echter verwisselde de souvereine vorst nog zijnen titel niet tegen eenen hooger; slechts het oogenblik des gevaars drong hem daartoe. Zoolang de koningstitel slechts een sieraad scheen, draalde WILLEM FREDERIK dien aan te nemen; zoodra echter het gevaar des Vaderlands het hem ten pligt maakte, om door dezen titel alle onzekerheid omtrent de vereeniging van *Holland* met *België* weg te nemen, was hij daartoe besloten.

Bevende Hoofdstuk.

NIEUWE PROEF VOOR NEDERLAND EN ORANJE.

(1815).

Door trots tot aan 't gestarnt' gerezen,
Dacht hij een halve God te wezen —
Daar blijft van al zijn' valschen glans
Alleen de vloek hem overleven;
Hij ziet zijn' schandnaam aangeschreven
Bij Gengiskans en Tamerlans.

Mr. BERNHUIS PEITH.

Nauwelijks had de vredezon door hare koesterende stralen *Europa*, en inzonderheid het vaderland, nieuwe kracht en leven geschonken, of een onheilspellend onweder, in *Frankrijk* opgekomen, dreigde al hare vruchten op eens weder te vernielen. NAPOLEON, door de verbondene monarchen met meer grootmoedigheid behandeld, dan ooit een' vernielers des menschedoms was beschoren, ontvlood het eiland *Elba*, hem ter ballingschap toegewezen, landt den 1sten Maart 1815, met nauwelijks duizend man, te *Cannes*, eene kleine haven in de golf van *Juan*, en dringt door in *Frankrijk*.

De krijgsmagt, tegen hem afgezonden, eer en pligt verzakende, verbroedert zich met degenen, die zij moesten bestrijden. LODEWIJK XVIII wijkt naar *Gent*, en reeds den 20sten Maart trok NAPOLEON zegevierend *Frankrijks* hoofdstad binnen, waar hij nog eenmaal,

doch slechts voor eenen korten tijd, als souverein zou heerschen.

Geheel *Europa* stond verbaasd over dit schaamteloos verraad; doch eenparig was het besluit, om met den trouweloozen veroveraar der negentiende eeuw in geene onderhandeling te treden, en hem met gemeenschappelijke krachten te bestrijden. Intusschen had men reden zich over *België* te verontrusten, hetwelk *NAPOLEON*, ten opzichte van deszelfs industrie, zeer had begunstigd. Doch in andere opzichten was zijne onderdrukking te ondragelijk geweest, en had hij te zeer aan de geestelijkheid mishaaagd, dan dat de Belgen aan de lokstem van dezen luichelaar der liberaliteit zouden hebben durven gehoor geven. De Noord-Nederlanders vooral gaven door woord en daad, door medewerking en milddadigheid, het schoonste voorbeeld, dat zij hun vaderland tegen den man des bloeds wilden verdedigen. Uit alle standen, vooral uit de aanzienlijkste geslachten, boden zich een aantal jongelingen aan, om als vrijwilligers op hunne eigene kosten de wapenen aan te gorden; »zoodat al de Noordelijke provinciën slechts ééne eenige uitgestrekte oefenplaatschenen, die, hoe weinig oorlogzuchtig de Nederlander ook zijn moge, nu in zijne oogen een verlustigend schouwspel opleverde ¹.” Dat ook *WILLEM FREDERIK* het gevaar, hetwelk ons Vaderland dreigde, niet gering achtte, schoon hij, door een volkomen vertrouwen op Gods hulp, groote kalmte aan den dag legde, blijkt uit vele doortastende maatregelen en de siere houding,

¹ A. J. LASTDRAGER, *Gedenkstuk der verlossing en herstelling van Nederland, in den jare 1813*. Derde Stuk, bladz. 132.

welke hij aannam, om aan al de ingezetenen het meeste vertrouwen in te boezemen, door de veel betekenende aanvaarding van den koninklijken titel; van welk besluit *Neêrlands* geliefde regent den Staten-Generaal den 16den Maart in eene plegtige vergadering kennis gaf, met uiteenzetting der gronden, die dezen stap als hoogst wenschelijk moesten doen beschouwen. De proclamatie, welke deze gewigtige gebeurtenis denzelfden dag aan het volk bekend maakte, ontvouwt dit alles in het breede, en verdient alzoo opzettelijke vermelding.

»WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.»

»Aan al degenen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut!

»Naauwelijks had de eenstemmige wil der mogendheden, op het congres te *Weenen* vergaderd, zich voor de vereeniging van al de *Nederlanden*, onder hetzelfde gemeenschappelijk gebied, verklaard, of de ingezetenen der Belgische provinciën betuigden ons, om strijd, hunne vreugde over dien gewigtigen maatregel, en hun verlangen, dat tot hen wierde uitgestrekt dat souverain gezag, hetwelk de liefde der *Hollanders* ons bevorens opgedragen had.

»Door die betuigingen diep getroffen, hadden wij echter besloten, alle verandering in de bestaande betrekkingen uit te stellen, totdat de raadplegingen van het congres volkomen ten einde zouden zijn geloopt, en deszelfs beslissingen in haar geheel konden worden ten uitvoer gebracht. Maar de onverwachte gebeurtenissen, die in eenen naburigen staat plaats

vinden, nopen ons, om dat besluit te laten varen. Zij schrijven ons voor, om aan den ijver onzer onderdanen, door gelijken ijver, te beantwoorden, en niemand hunner in de onzekerheid te laten over zijne pligten en onze voornemens.

»Het is, nu zich nieuwe zwarigheden, in het verschiet, schijnen te vertoonen, het is op het oogenblik, dat, voor zoo vele volken, de droeve herinnering eener vreemde overheersching herboren is, dat de oprigting dringender wordt van een rijk, welks aanzien de staatkunde van geheel *Europa* als een noodzakelijk bolwerk der algemeene rust en veiligheid, beschouwd heeft.

»Bemoedigd door de denkwijze der magtigste souverainen, ons verlatende op de edele zucht voor burgerlijke vrijheid en onafhankelijkheid, het Nederlandsche karakter eigen, sterker nog door de menigvuldige bewijzen van verknochtheid, die wij dagelijks ontvangen, aanvaardden wij thans den scepter met geene andere bedoeling, dan om onze heerschappij te doen dienen tot heil van al degenen, die aan dezelve zijn onderworpen, en om hun het ongestoorde genot te verzekeren van al de weldaden des vredes en der eendragt.

»En alzoo wij willen, dat de benaming zelve van den nieuwen staat reeds dadelijk ten onderpand strekke van de naauwe en broederlijke verbindtenis, die tusschen al onze onderdanen plaats vinden moet, hebben wij ons bewogen gevonden om te verklaren, zoo als wij verklaren bij deze: dat alle landen, denzelven behorende, van nu aan, vormen het *Koninkrijk der Nederlanden*, hetwelk, als zoodanig, door ons en onze wettige nakomelingen, volgens het regt van eerstge-

boorte moet worden bezeten, en dat wij, voor ons zelve, en voor de vorsten, die, na ons, den alzoo opgerigten troon bekleeden zullen, de koninklijke waardigheid en titel aannemen; bij dezen laatsten echter dien van *Hertog van Luxemburg* voegende, uit hoofde der afzonderlijke betrekkingen, welke dat landschap bestemd is, om met *Duitschland* te onderhouden.

»Maar, hoezeer ook deze bepalingen strooken met hetgene Wij aan de uitgestrektheid der *Nederlanden*, en aan de beschaafdheid van derzelver talrijke en naijvere inwoners, verschuldigd zijn, niet minder achten Wij ons verplicht, om zorg te dragen, dat niet de naam, dien Wij steeds, in alle wisselingen der fortuin, met eere gedragen, en onder welken onze voorvaderen, aan de zaak der vrijheid, zoo menigvuldige diensten bewezen hebben, vernietigd worde en verdwijne. En begeeren en bepalen Wij uit dezen hoofde, dat, voortaan, de vermoedelijke erfgenaam van het koninkrijk der *Nederlanden* zal aannemen, voeren en behouden den naam en titel van *Prins van Oranje*, denzelven reeds, onmiddellijk bij deze, aan onzen beminden oudsten zoon, met des te inniger genoegen verleende, omdat Wij ons verzekerd houden, dat hij den alouden luister daarvan zal handhaven, door de stipte vervulling zijner pligten, als onze eerste onderdaan, en als toekomstige beheerscher van den nieuwen staat, en door, ten allen tijde, met moed en zelfopoffering, te waken voor de regten van zijn huis, en voor de veiligheid van het vreedzame en gastvrije grondgebied der *Nederlanden*.

»Gij allen, landgenooten! die dat grondgebied be-

woont, ontsluit uwe harten voor het vertrouwen en de hoop!

»De bestanddeelen van staatsgeluk zijn allen in uwe eigene magt; zijt den vaderlande verkleefd, eendragtig en vrij van allen naijver, en gij zult sterk genoeg zijn voor de afwering van al de gevaren, die u bedreigen mogten.

»*Europa* beschouwt uwe hereeniging met belangstelling en welwillendheid. De *grondwet*, die bereids, voor een groot aantal uwer, verbindende is, zal, welhaast, de wijzingen ondergaan, die haar met de belangen en wenschen van allen in overeenstemming moeten brengen, en dáár zult gij dien waarborg vinden van de godsdienst, op welke Wij allen den hoogsten prijs stellen. Weldadige inrigtingen zullen, onder den zegen des Allerhoogsten, de vrije ontwikkeling van alle soort van volksvlijt, en de herleving uwer van ouds beroemde kunsten, bevorderen. En zoo uwe gevoelens en uwe pogingen aan die beantwoorden, welke uw koning u, op dezen plegtigen dag, hartgrondig en onherroepelijk toewijdt, zal de voorspoed, die u te beurt valt, nog eeuwen lang het erfdeel zijn van een dankbaar nageslacht.»

Niet alleen de Noord-Nederlanders, maar ook de Belgen juichten 's vorsten kloek besluit, om in deze hagchelijke oogenblikken den koninklijken titel te aanvaarden, luide toe, terwijl de verdedigingsmaatregelen, welke daarop volgden, en met bedaardheid en ernst werden volvoerd, het vertrouwen en de liefde der ingezetenen nog verhoogden. *Maastricht, Venlo, Nijmegen, Grave, 's Hertogenbosch, Breda, Bergen op Zoom, en Antwerpen*, werden in staat van verdedi-

ging gebracht, en de *Schelde* en de *Maas* met kleine oorlogsvaartuigen bezet. Tot aanmoediging van den krijgsman en tot regtmatige belooning van hem, die met beleid, moed en trouw voor het behoud van het vaderland zou strijden, stelde de koning de *Militaire Willemsorde* in, die den naijver onzer dapperen nog verhoogde. Heerlijk blonk dan ook hun moed uit in den veldtocht tegen *Europa's* geweldenaar, vooral aan den kruisweg *Quatre-Bras*, onder aanvoering van den prins van *Oranje*, die geen oogenblik het vuur ontzag, en te *Waterloo* (16 en 18 Junij 1815), waar Nederlanders met Engelschen en Hanoveranen wedijverden, om de woedende aanvallen van NAPOLEON'S oude ruiterbenden en voetknechten af te keeren, en dezen eindelijk, met behulp der toegesnelde Pruisen, te verdelgen. Onze geschied- en oudheidkundige SCHELTENA heeft, in zijne uitmuntende beschrijving van NAPOLEON'S laatsten veldtocht, de door Duitse dagbladen verbreide fabel, als ware de zege bij *Quatre-Bras* tot op WELLINGTON'S aankomst alleen aan den hertog van *Brunswijk* te danken, volkomen wederlegd, en bewezen, dat de prins van *Oranje* met ruim 3,000 Hollanders en Belgen van 'smorgens 6 ure, totdat WELLINGTON verscheen, en vervolgens tot 'savonds laat, den aanval van NEY kloekmoedig heeft afgeslagen, terwijl de hertog van *Brunswijk* eerst des namiddags te *Quatre-Bras* verscheen. NEY erkende zelf, dat hij het punt, waar de prins zich bevond, had moeten laten varen. Twee dagen later werd de jeugdige held aan den linkerschouder bij *Waterloo* gewond, en de opperbevelhebber WELLINGTON schroomde niet te betuigen, dat hij geen lof groot genoeg kende voor den prins van

Oranje. Ook stelde deze heerlijke zegepraal, waarbij 's konings zoon, (gelijk vroeger diens broeder), zijn bloed voor *Nederland* had gestort, het nieuwe koninkrijk in volkomene zekerheid. De tweede Parijsche vrede van den 20sten November 1815 voegde nog bij hetzelfde de vestingen *Mariënburg* en *Philippeville*, eenige belangrijke districten in *Henegouwen* en *Namen* in de nabijheid der *Ardennen*, benevens de heerlijke schilderstukken, die de Franschen uit *Holland* en *België* hadden geroofd, alsmede het kostbare stadhouderlijke kabinet van naturalien, hetwelk reeds in 1795 uit 's *Gravenhage* naar *Parijs* was vervoerd.

Doch eene nieuwe zwarigheid ontstond nu in dat deel des rijks, hetwelk thans, na meer dan eene tweehonderdjarige scheiding, weder met de republiek was vereenigd. Reeds sedert den Spaanschen tijd was de invloed der Katholieke geestelijkheid in *België* groot geweest; de verlichte Duitsche keizer JOZEF II had met ongunstigen uitslag tegen haar gekampt, NAPOLEON had haar echter weten te bedwingen, doch na zijnen val, was zij met vernieuwde kracht (en in den waan alsof haar een deel der overwinning toekwam), herrezen. Inzonderheid de toenmalige bisschop van *Gent*, MAURITS VAN BROGLIO, een Franschman, was geheel met Ultramontaansche grondstellingen en begrippen doortrokken, en scheen in de negentiende eeuw in het klein de rol van eenen GREGORIUS of INNOCENTIUS te willen spelen. Toen nu de koning reeds op den 22sten April eene commissie uit de beide deelen des rijks had benoemd, om de in *Noord-Nederland* ingevoerde grondwet voor *België* te wijzigen, en zij haar ontwerp daarvoor den koning had aangeboden, volgens hetwelk de

Staten-Generaal uit twee kamers zouden bestaan , de eene uit levenslange (niet erfelijke) door den koning benoemde personen, de andere uit de afgevaardigden der provinciën, terwijl de vergaderingen der tweede kamer openlijk zouden gehouden worden, en de belijders van alle godsdiensten gelijke regten genieten, stookte de bisschop van *Gent*, uithoofde van deze laatste bepaling, het vuur van twist en tweedragt dapper aan, verbiedende aan al zijne onderhoorigen de ontworpen grondwet aan te nemen, omdat de Roomsche Katholieke leer niet tot de heerschende godsdienst van den staat werd verklaard. Wyl de geest en strekking der Katholieke geestelijkheid in gansch *België* van denzelfden aard waren, zoo kon de uitslag van de vergadering der notabelen, welke aldaar, even als in *Holland*, ter beoordeeling van bovengenoemd ontwerp te zamen geroepen was, geenszins gunstig zijn. De grondwet werd door 796 notabelen verworpen en door 527 anderen aangenomen; doch 126 hadden uitdrukkelijk verklaard, dat slechts godsdienstige naauwgezetheit hen terughield. De koning had intusschen ook eene vergadering der Staten-Generaal in dubbelen getale in de noordelijke gewesten te zamengeroepen, en hier werd dezelve eenparig aangenomen, zoodat, in de beide deelen des rijks te zamengenomen, eene groote meerderheid zich voor de omgewerkte grondwet had verklaard. De koning voerde derhalve deze grondwet in, en toen, den 21sten September, de eerste algemeene vergadering der gezamenlijke Nederlanders te *Brussel* bijeen gekomen was, had de plegtige huldiging des konings plaats in dezelfde stad, waar *KAREL V*, niet minder plegtig, voor ruim twee en eene halve eeuw

de teugels des bewinds aan zijnen zoon PHILIPS had overgegeven, wiens bloedige regering oorzaak was geweest, dat de Noordelijke gewesten zich aan zijn gebied hadden onttrokken. »Het was aller vurige hede,» zegt VAN KAMPEN, »dat, evenzeer als op dien afstand een bange tijd van dwingelandij, ellende, be-roerte en burgerkrijg was gevolgd, dus nu van de inhuldiging van WILLEM DEN EERSTEN, koning der *Nederlanden*, zich het rijk der wetten, en eene nieuwe eeuw van volksheil, vrede en onderlinge eendragt mogt dagteekenen.»

Achtste Hoofdstuk.

HET EERSTE TIJDPERK VAN DEN VIJFTIENJARIGEN VREDE.

(1815—1821).

In weerwil van alle verschillen tusschen de regering en wetgeving (die van den thans in *Europa* heerschenden geest getuigden), en zelfs de natuurlijke rampen, die een gedeelte des rijkts troffen, was nogtans *Nederland* een der gelukkigste oorden van ons werelddeel.

H. G. VAN KAMPEN.

Schoon men zich algemeen verheugde over de vermeerdering van magt en aanzien, welke het dierbare vorstenhuis was te beurt gevallen, waren er echter, die de vereeniging van *België* niet beschouwden als eene bijvoeging van *België* aan *Holland*, maar veeleer van *Holland* aan *België*. Welligt heeft zich nimmer een vorst in moeilijker omstandigheden bevonden, dan koning *WILLEM I*, door de vereeniging van al de *Nederlanden* onder zijnen schepter.

De hoogere en ten deele ook de middelstand in *België* waren, voornamelijk sedert 1795, na de inlijving bij *Frankrijk*, geheel met Fransche denkbeelden doortrokken en aan Fransche zeden en gewoonten zoodanig verkleefd, dat zij niets meer verlangden, dan de voortdurende vereeniging met een rijk, welks groote uitgebreidheid voor den gereeden afzet der Belgische

fabriekgoederen, ontegenzeggelijk van groot belang was. Ten opzichte van het godsdienstige waren deze lieden over het algemeen vrijdenkers, en in het staatkundige noemden zij zich liberalen, doch waren echter meestal aanhangers van BONAPARTE. Verre weg het grootste deel van den middelstand, een deel der hoogere en de geheele geringere klasse, waren integendeel, door de inbreuk op de regten der geestelijkheid, op dezen veroveraar verbitterd, en wenschten minder *Frankrijk*, dan *Oostenrijk* terug. In alle betrekkingen stonden deze laatsten onder de leiding der geestelijkheid, en waren afkeerig van eene toenadering tot ketters, ofschoon hunne oude Vlaamsche zeden en spraak hen meer met de Hollanders deden overeenstemmen. In één punt waren beide partijen het eens: afkeer van de Hollanders en hunne regering, die om hunne taal bij gene, en om hunne godsdienst bij deze gehaat werden. Wanneer men dit niet uit het oog verliest, en daarbij in aanmerking neemt den toevloed van Fransche vluchtelingen, het, ten minste schijnbaar, strijdig belang der landbouwende en industriële Belgische provinciën, met de grootendeels handeldrijvende Hollandsche gewesten, van welke *genen* verbodswetten of zware belastingen op vreemde fabrieksgoederen, *dezen* algeheele of ten minste weinig beperkte handels-vrijheid verlangden, dan zal men al het zwaarwigtige van de taak bevroeden, om al deze vreemdsoortige bestanddeelen tot een regelmatig geheel te verbinden en in harmonische werking te brengen. Dit was de taak, welke *Neêrlands* koning had aanvaard! Om dezelve, zoo veel zulks aan mensche-lijke krachten gegeven is, te vervullen, behoefde hij

een onuitputtelijk geduld, staatkundige wijsheid, strenge onpartijdigheid en onwankelbare standvastigheid. En terwijl WILLEM FREDERIK door milddadigheid en inschikkelijkheid zijne nieuwe onderdanen trachtte te winnen, mogt hij echter zijne oude getrouwe landgenooten niet aan *België* opofferen. Godsdienstige en staatkundige vooroordeelen konden, gelijk men zich vleide, door de afwisselende residentie des konings en der Staten-Generaal in 's *Gravenhage* en te *Brussel* en de daardoor ontstane wisseling van denkbeelden, en door de voor iedereen weldadige regering des konings, zoo niet geheel overwonnen, ten minste aanmerkelijk verzwakt worden; doch het bleek ook weldra, dat de verschillende belangen der beide hoofddeelen des rijks niet minder moeilijk te vereenigen waren. Ook heerschte er onder de Belgen misnoegen over hunne gelijkstelling in de vertegenwoordiging met het Noorden, wijl zij vermeenden, dat, daar hunne bevolking een miljoen zielen meer telde, zij een grooter aantal afgevaardigden naar de algemeene Staten behoorden te zenden dan de Noord-Nederlanders, die, bij zulke eene schikking, ongetwijfeld in de meeste gewigtige vraagstukken steeds het onderspit zouden hebben moeten delven. Schoon *België* de zware schulden, die op *Noord-Nederland* drukten, gelijkmatig moest helpen torschen, werd zulks ruim vergoed door de kostbare koloniën, door *Holland* in de gemeenschap gebragt, die weldra aan *België* eenen vertierweg voor hunne goederen aanbood, welke hunne verwachting nog overtrof. Nogtans was het aantal dier volkplantingen door *Engelands* baatzuchtigheid aanmerkelijk gesmaldeeld. Langs allerlei omwegen wist *Engeland* de *Kaap de Goede*

Hoop, de koloniën *Berbice*, *Essequëbo* en *Demerary* voor zich te behouden. De afstand van *België* aan *Holland* gaf *Groot-Brittannië* daartoe eenige schoon-schijnende voorwendsels aan de hand, zoodat de offeringen, door *Holland* reeds aanvankelijk aan *België* gebragt, als hoogst aanzienlijk mogten beschouwd worden. De teruggave onzer Oostindische bezittingen werd ons door den prins-regent toegerekend als een blijk van verkleefdheid aan het huis van *Oranje* en van vriendschap voor den Nederlandschen staat. Intusschen duurde het nog tot den nazomer van 1816, voordat *Java* en andere Oostindische bezittingen aan *Nederland* werden teruggegeven.

Dat de belangen van *België* en *Noord-Nederland* moeilijk waren te vereenigen, bleek weldra, toen de koning het stelsel van vrijen algemeenen handel met het belang der inlandsche fabrieken en andere takken van bestaan wilde doen overeenstemmen. Het tarief van in- en uitgaande regten van den 3^{den} October 1816 zou dezen Gordiaansche knoop niet met geweld doorhakken, maar allengskens ontbinden; echter meenden de Noord-Nederlanders, dat de handel, die hoofdzenuw van den staat, daarbij aan de industrie der zuidelijke provinciën aanmerkelijk werd opgeofferd. Toen daarentegen de mislukte oogst van 1816 eene ongemeene duurte der eerste levensbehoeften veroorzaakte, wilden de Belgen, dat de regering de toevlugt zoude nemen tot het verbod van uitvoer van koorn; deze maatregel was reeds door de tweede kamer der Staten-Generaal aangenomen, doch werd door de eerste verworpen, waarop het verbod, door 's konings invloed, slechts tot de landzijde werd uitgestrekt.

Deze gelukkige maatregel verlevendigde ongemeen den handel van *Neérlands* hoofdstad, en behoevde het rijk, bij de reeds bestaande duurte, voor hongersnood, wijl het koren in *Nederland* veel minder in prijs was als in *Duitschland*, waar men tot strenge verbodswetten toevlugt had genomen. Verre over de drie duizend schepen, grootendeels met granen beladen, vielen in de haven van *Amsterdam* binnen, zoodat, hoe groot ook de ellende in de overige deelen van *Europa* mogt wezen, *Nederland* voor stellig gebrek behoevde bleef. Intusschen ontstonden er op verschillende plaatsen, uit vrees voor gebrek, opschuddingen, waarvan in *Frankrijk* weder het voorbeeld was gegeven. Om in den nood des volks te voorzien, zette de koning van *Frankrijk* premien op den invoer van granen in dat land, en toen een schip met granen uit *Brugge* derwaarts vertrok, begon het gemeen het hoofd op te steken; zelfs las men te *Gent* in de dagbladen «*Vaarwel! tarwe, voorwerp onzer liefde!*» De gisting onder het volk werd algemeen; de bakkers en aardappelkoopers te *Antwerpen*, *Lier*, *Gent*, *Brugge*, *Namen*, *Dinant*, *Leuven* en nog eenige andere plaatsen hadden veel te lijden van het graauw, dat magazijnen, zolders en schepen, met koren of aardappelen gevuld, als woeste rooversbenden plunderden. Te *Brussel* wist de prins van *Oranje* den woesten hoop te stillen, die den tweeden verjaardag van den slag van *Waterloo* tot oproer bestemd had. Gepaste, krachtige maatregelen stuitten nog in tijds al deze wooneelen van verwarring en buitensporigheid, een bewijs, dat het holzieke Belgische gemeen door vastberadenheid en krachtbetoon wel te bedwingen is. In de noordelijke gewesten des rijks

bleef het doorgaans rustig; zelfs in het volkrijke *Amsterdam*, waar de armoede aan weggeworpene beenderen knaagde, leed men geduldig wat de Voorzienigheid ons toeschikte. Alleen in *Rotterdam* hadden eenige oproerige tooneelen plaats, welke echter zeer spoedig ophielden, terwijl in *Leijden* door tijdige maatregelen alle onrust werd voorgekomen.

Er kwamen weldra merkwaardige wetten en verordeningen tot stand, om de nieuwe orde van zaken te bevestigen. De theehandel, dien men in 1815 aan eene uitsluitende maatschappij had willen afstaan, werd met goedvinden der Staten-Generaal vrij verklaard. De provinciale staten kwamen in werking, en de reglementen, daarop bepaald, stelden drie klassen van vertegenwoordigers vast: de *ridderschap*, de *steden* en den *landelijken stand*. Intusschen begonnen zich in de geldmiddelen reeds de kanker te toonen, die onophoudelijk aan het levensbeginsel van den nieuwen staat zoude knagen. De begrooting van 1817 bedroeg *f*73,400,000, doch werd niet door de geraamde inkomsten gedekt. De achterstand van vroegere jaren en de twintig millioenen, welke men noodig had, om de zuidelijke grenzen van het rijk te bevestigen en te wapenen, vereischten een buitengewoon krediet van vijf en veertig millioenen. Zulk een aanzienlijk te kort te midden van den vrede moest tot nadenken leiden, om het stelsel van *vrijen handel*, hetwelk de meeste voordeelen beloofde, te beproeven, doch de regering, te angstvallig bekommerd voor de *stoffelijke* belangen der Belgen, verleende te veel gehoor aan het verbodstelsel, ten behoeve der Zuid-Nederlandsche fabrieken, maar waakte tevens strengelijk tegen de misdaden der drukpers

en de aanmatigen der geestelijkheid. De echt vaderlandsche minister **GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP**, voorzitter van den raad van staten, ijverde voor de vrijheid van handel, doch zijne pogingen leden schipbreuk op de tegenstreving der zuidelijke gewesten.

»Te midden dezer werkzaamheden, zegt **VAN KAMPEN**, daverde het land van vreugde over de terugkomst des erfgenaams van den troon uit *Rusland*, waar hij met de zuster van den grooten en goeden **ALEXANDER** gehuwd was (Sept. 1816).” Het volk, althans in *Noord-Nederland*, vergat eenige oogenblikken het lijden der knellende duurte, om zich geheel aan feesten voor den held van *Quatre-Bras* en *Waterloo* over te geven, die met ongehuichelde vreugde werd ingehaald.

De rigting echter van den geest der Belgen, welke hemelsbreed van die in *Noord-Nederland* verschilde, was een kwaad, dat den koning, hoe verheugd ook over het hooge huwelijk van zijnen dapperen oudsten zoon, onophoudelijk de meeste zorg en kommer baarde, en geen wonder dus, dat Z. M. met leede oogen zag, dat van tijd tot tijd verscheidene hevige revolutionairen, uit *Frankrijk* gebannen, zich in de zuidelijke gewesten, vooral te *Brussel*, vestigden ¹. Onder dezen bevonden zich ook **CUYET** en **CAUCHOIS LE MAIRE**, twee heethoofden, die zich aldaar als boekhandelaren hadden nedergezet, maar niet ophielden de Fransche regering te smaden en te verguizen. Toen nu, volgens een besluit der groote mogendheden, alle ballingen uit *Frankrijk* zich moesten verklaren, of zij hunne woon-

¹ De abt **DE SIÈYES**, als tweede consul de ambtgenoot van **NAPOLEON, CAMBACÈRES**, de schilder **DAVID**, gewezen boezemvriend van **ROBESPIERRE** en anderen, hadden hun verblijf te *Brussel* genomen.

plaats in *Rusland*, *Oostenrijk* of *Pruissen* wilden nemen, dewijl buiten deze staten hun zulks niet vergund werd, wendden zich deze beide Franschen, die bevel bekwamen, om binnen acht dagen het Nederlandsche grondgebied te verlaten, met een verzoekschrift aan de Staten-Generaal, zich beroepende op een artikel der grondwet, dat den vreemdeling in *Nederland* vrijheid en veiligheid waarborgt. Zij dreven hunne eischen zoo ver, dat zij niet alleen aanspraak maakten op de handhaving van hun regt, maar zelfs vrijheid verzochten tot vervolging van hem, die hen wilde verbannen, echter er uit voorzigtigheid de betuiging bijvoegende, dat hiermede geenszins de koning bedoeld werd. Dit verzoekschrift werd ter inzage der leden ter griffie nedergelegd. Eenige Belgische afgevaardigden wilden terstond de zaak onderzocht hebben, en hierop drong ook de edele KEMPER aan, doch geenszins, om deze gevaarlijke avonturiers te beschermen, maar ten einde allen laster te voorkomen, dewijl daaruit zou blijken, dat de regering steeds haren pligt vervulde. De groote man sprak in eene voortreffelijke redevoering over het onmetelijk onderscheid tusschen de oude brave vlugtelingen onder LODEWIJK XIV en de oproerstokers en heethoofden van dezen tijd, wier geringste geschriften konden getuigen, hoe gevaarlijk hunne tegenwoordigheid in ons midden was te achten, voorspellende tevens de zware rampen, welke deze *verkondigers der regeringloosheid Nederland* eenmaal zouden berokkenen. In eene volgende zitting werd dan ook het verzoek dezer bannelingen door *alle* leden afgestemd, met uitzondering der heeren HOFSCMIDT en SURLET DE CHOKIER, die aantekening verzochten, dat

zij hunne goedkeurende stem geweigerd hadden. De regering werd dus hier door bijna de geheele kamer ondersteund.

De regering keurde het nu noodzakelijk, niet minder gestreng te werk te gaan met eenen anderen Franschman, den reeds vermelden bisschop BROGLIO van *Gent*, die toonde, dat hij zijnen naam (*verwarring*) niet te vergeefs wilde dragen. Gaarne zou hij koning WILLEM hebben behandeld, gelijk GREGORIUS VII den Duitschen keizer HENDRIK IV, maar wij bevonden ons niet meer in de middeleeuwen; echter brouwde hij kwaads genoeg, en ongetwijfeld is het aan zijnen invloed toe te schrijven, dat de sacramenten der stervenden geweigerd werden aan den heer WARGNY, die, als lid der tweede kamer, den eed op de grondwet had afgelegd, totdat hij denzelven plegtig zou hebben herroepen, en de 7000 Francs, welke hij als bezoldiging had genoten, aan de armen afgestaan. Met reden begon nu de bisschop te vreezen, dat hij gevat en te regt gesteld zoude worden, en week naar *Frankrijk*, om deze schande te ontgaan. Het hof van *assises* te *Brussel* veroordeelde hem, bij verstek, tot *deportatie*, dat is, om door gewapende mannen over de grenzen des lands gebragt te worden. Deze doortastende handelwijze bragt de beste vruchten voort, want de geestelijkheid onderwierp zich aan haar lot, en stak (gedurende tien jaren) het hoofd niet weder op, voordat eene nieuwe inschikkelijkheid haar weder den moed gaf, om hare krachten te beproeven.

Ook buiten het vaderland had het hoofd van den staat getoond, dat *Neêrlands* regten tegen openbare aanranding even nadrukkelijk zouden gehandhaafd worden.

De Algerijnen, die den opbloeienden handel schrik aanjoegen, door de koopvaarders buit te maken, en het scheepsvolk tot eene wreede slavernij te doemen, moesten in bedwang gehouden worden. Onze dappere vice-admiraal VAN DER CAPELLEN kruiste met zes fre-gatten en ééne korvet in de *Middellandsche zee*, en vereenigde zich in de maand Augustus 1816 met de Engelsche vloot onder lord EXMOUTH, om de Algerijnen voor hunne op nieuw gepleegde gruweldaden te tuch-tigen. Intusschen werd de toegang tot *Algiers* en de haven van 1200 kanonnen voorzien, en de verdedi-genswerken meestal door Christenslaven, onder aan-drijven van den onmenschenlijken Bey OMAR zelf, tot stand gebragt.

De 27ste Augustus was getuige van den onver-shrokken moed onzer zeelieden; bijna half *Algiers* werd door Britsche magt en Nederlandschen moed vernield, en de trotsche OMAR gedwongen, alle chris-tenslaven zonder losgeld uit te leveren, en te verkla-ren, *dat hij in de volgende oorlogen, met welke Chris-tenmogendheid het ook zijn mogt, de gevangenen niet meer als slaven, maar volgens de gewoonte der chris-tenvolken zou behandelen.* Meer dan 1000 Christen-slaven, onder welke 24 Nederlanders, werden dadelijk in vrijheid gesteld. Openlijk beleed de Engelsche ad-miraal, dat hij dank verschuldigd was aan allen, die on-der zijn bevel stonden, maar vooral aan den vice-admi-raal VAN DE CAPELLEN en aan de officieren van het es-kader van Z. M. den koning der *Nederlanden*, »zich vleijende, dat zij zouden gelooven, dat het aandenken hunner diensten niet dan met zijn leven zoude ein-digen.”

Het vaderland juichte over dezen zeetriomf, en men dankte het den koning, dat de eer der verguisde Nederlanders door wel beraamde maatregelen zoo luisterrijk was hersteld. De scheepvaart der Nederlanders in de *Middellandsche Zee* bleef nu voortaan ongestoord, en ook in den vrijheidskamp der Grieken, in welken alle harten in *Nederland* deel namen, behield de koning eene werkelijke onzijdigheid, niet *die* bedriegelijke, welke den *Turken* de middelen verschafte, den strijd zes jaren achtereen vol te houden, en naakte negers tot naar *Europa* over te voeren, om *Griekenland* geheel te verwoesten.

Uithoofde van den grooten afstand, had deze oorlog geenen wezenlijken invloed op het inwendige van den staat, welke daarentegen hevig geschokt werd door de strijdende belangen van de beide deelen des volks. De koning vleide zich, dat door een stelsel van beurtelingsche toegevendheid gevaarlijke botsingen zouden worden verhoed, maar eindelijk begon de schaal aanmerkelijk naar den kant van *België* over te hellen. Eene wet tegen den slavenhandel werd in de zitting van 1818—1819 met bijkans algemeene stemmen aangenomen. Doch de begrooting van ruim 73 millioenen, welke door nieuwe middelen moest worden gedeckt, ontmoette groote tegenkanting van de zijde der Noordelijke leden. Twee geheel nieuwe belastingen op koffij en suiker en een zwaar tarief van uitgaande en inkomende regten, moesten den groothandel aan ondragelijke lasten en bezwaren blootstellen. Geen wonder dus, dat de graaf VAN HOGENDORP, die onvermoeide voorstander des vrijen handels, en de rondborstige KEMPER, een persoonlijk vriend des konings,

zich daartegen uit al hun vermogen verzetteden. Na eene driedaagsche raadpleging, ging nogtans het ontwerp met eenige verzachtende wijzigingen door, wyl de Belgische leden met elkander waren overeengekomen, gezamenlijk voor eene wet te stemmen, welke de fabrieknijverheid hunner landgenooten ten koste van den handel begunstigde.

»Groot was de droefheid en bekommering, zegt VAN KAMPEN, in *Holland* vooral over dezen uitslag. Nu zag men de gevolgen dier schijnschoone maar heillooze vereeniging met een volk, zoo geheel vreemd aan onze denkwijze, belangen en zeden. De wensch naar afscheiding was toen reeds algemeen; in alle gezelschappen hoorde men dien uiten, en de jammerlijke toegevendheid van het ministerie berispen. Het bleef niet bij woorden. De minister APPELIUS, aan wien het plan werd toegeschreven, zich te *Rotterdam* met zijn gezin, tijdens de kermis, in de zeer talrijke verzameling der *Vauxhall* bevindende, werd door een groot aantal misnoegden omringd en gedrongen, ja bijna niet zonder opzet verdrongen. Met moeite ontsnapte hij aan dezen pijnlijken toestand en zonderlinge wraakneming op eenen minister."

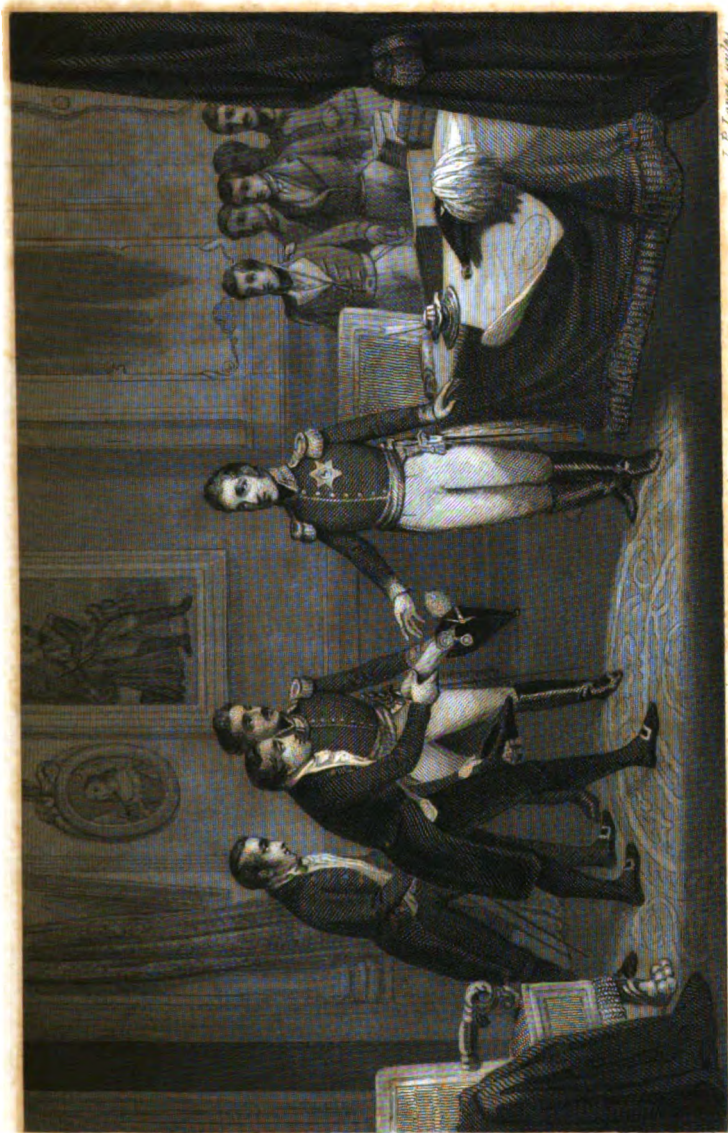
Er is geen twijfel aan, dat de koning, ofschoon zulks niet openbaar werd, met groot leedwezen de ontstemming zijner zoo vreedzame Hollanders vernam. Op het laatst van 1819 werd de *tienjarige begrooting*, welke in het volgende jaar moest beginnen, aangeboden, maar werd den 24ten December door de tweede kamer verworpen, wyl men meer spaarzaamheid in de uitgaven vorderde. De begrooting werd daarop van 76 op 59 millioenen gebragt, en nu door de meerderheid aange-

nomen. Meer andere verschillen tusschen de regering en de wetgeving, hoofdzakelijk uit de onzalige vereeniging tusschen Zuid en Noord voortspruitende, baarden den koning groote zorg. Eene wet op de schutterijen vond tegenstand; in het Zuiden was en wilde men geene schutterij, schoon het Noorden dien last gewillig torschte. De moeilijkheden der wetgeving schenen onoverkomelijk. De Belgen wilden het wetboek van NAPOLEON, voor hunne zeden geschikt, behouden; de Noord-Nederlanders, wiens zeden en gebruiken het ieder oogenblik kwetste, wenschten vurig naar verandering. De nimmer eindigende strijd, welken de Nederlanders met zee en rivieren heeft te voeren, bragt daarenboven, in Januarij 1820, groote ellende over de *Betuwe* en den *Alblasserwaard*. De Waal- en Rijndijken bezweken voor eenen geduchten ijsgang, waardoor midden in den winter eene schrikbarende overstroming ontstond. De onuitputtelijke liefdadigheid echter van den Nederlander lenigde, op voorgang van den geliefden monarch, de ramp, welke echter bezwaarlijk geheel te herstellen was. Deze zelfde hoofddeugd onzer natie had reeds vroeger, met medewerking des konings, de *Maatschappij van Weldadigheid* doen oprigten, aan welker hoofd prins FREDERIK zich stelde, met het doel om de verarmde landgenooten, door het bebouwen van uitgestrekte heidevelden, vooral in *Drenthe*, de gelegenheid te verschaffen, hun eigen brood te verdienen. De waardige generaal VAN DEN BOSCH, door eenige menschen vrienden ondersteund, had het eerst dit plan ontworpen, terwijl de eerste kolonie op de groote Drenther heide, naar 's koning geliefden tweeden zoon, den naam

van *Frederiksoord* bekwam. De heilrijke gevolgen dezer onderneming waren een spoorslag, om aan het plan eene grootere uitgebreidheid te geven. De vondelingen werden gezonden naar *Veenhuizen*, doch toen men deze maatregel ook op de weeskinderen wilde toepassen, vond zulks hier en daar aanmerkelijke tegenkanting. Onverbeterlijke en hardnekkige bedelaars werden naar eene inrigting van strenger aard, naar de *Ommerschans*, vervoerd. De Maatschappij bereikte daarmede een dubbel doel: de verbetering van het lot van vele behoeftige huisgezinnen, en de ontginning van een gewest, hetwelk voor negen tiende deelen nog onbebouwd lag. En bijaldien men den toestand van *Nederland*, gedurende dit eerste tijdperk van het herstel onzer onafhankelijkheid, onder den schepter van koning *WILLEM*, naauwkeurig wil nagaan, dan zal men tot het besluit komen, dat, in weerwil van alle geschillen tusschen de beide deelen des rijks, die toestand, vergeleken met het overige van *Euro-pa*, geenszins ongunstig was. Schoon de groote koop-handel kwijnde, waren nogtans onderscheidene takken van denzelfen vrij aanzienlijk, terwijl de fabrieknijverheid in *België*, onder de bescherming der regering, met fieren moed het hoofd opbeurde. Ook schonk de landbouw zulk eenen overvloed van voortbrengselen, dat de boer over den verminderden prijs zijner waren begon te klagen, »doch deze klagten deden het hart van den menschenvriend wèl, want zij bewezen, dat de arme nu althans geen broodsgebrek had te vreezen." De Nederlander zag met eenen gerusten blik de toekomst te gemoet, vertrouwend op de vaderlijke gezindheid van zijnen geëerbiedigden koning.

van *Frederiksvoord* bekwaam. De heilrijke gevolgen dezer onderneming waren een spoorslag, om aan het plan eene grootere uitgebreidheid te geven. De vindingen werden gezonden naar *Veenhuizen*, doch toen men deze maatregel ook op de weeskinderen wilde toepassen, vield zulks hier en daar aanmerkelijke tegenstand. Overstuurlijke en hardnekkige bedachten werden door een wijziging van strenger aard, over de maatregelen vervoerd. De Maatschappij heeft tevens een ander deel: de verbetering van de weeskinderen, de liefdevolle huisgezinnen, en de overtuiging van de gewest, hetwelk voor negen tiende deels van *Frederiksvoord* lag. En bijaldien men den toestand van *Frederiksvoord*, gedurende dit eerste tijdperk van het eerste onafhankelijkheid, onder den schijnt van koning willen, nauwkeurig wil nagaan, dan zal men tot het besluit komen, dat, in weerwil van alle geschillen tusschen de beide deelen des rijk, de toestand, vergeleken met het overige van *Europa*, gunstige omstandigheden was. Schoon de groote koophandel kwijnde, waren nogtans onderscheidene takken van denzelfden voortvarend, terwijl de fabrieknijverheid in *Frederiksvoord* onder de bescherming der regering, met fierer moed het hoofd opbeurde. Ook schonk de landbouw zulk eenen overvloed van voortbrengselen, dat de boeren over den verminderden prijs zijner waren begon te klagen, doch deze klagten deden het hart van den menschevriend wel, want zij bewezen, dat de arme nu althans geen broodsgerebrek had te vreezen. De Nederlander zag met eenen gerusteten blik de toekomst te gemoet, vertrouwend op de vaster geandheid van zijnen geëerbiedigden koning.

J. P. Langlois sculp.

M. Moret del.

Un officier vient à l'ordonnance au bar. L'ordonnance vient à l'ordonnance au bar.

Megende Hoofdstuk.

TWEDE TIJDPERK VAN DEN VIJFTIENJARIGEN VREDE.

(1821—1825.)

Hier slaat geen wrokkend, wreed tiran,
In 's burgers overwinst zijn klauwen,
Noch kan een' moesten arbeiderman
In zijn bezittingen benaauwen;
Geen weeuw wordt hier geperst, geen wees wordt hier gedrukt,
En door een roofharp het vleesch van 't lijf gerukt.

J. MACQUET.

Koning WILLEM door de uitkomst ziende, dat het stelsel van hooge regten jaarlijks verbazende *te korten* in 's lands geldmiddelen veroorzaakte, trachtte de regering tot het oude Hollandsche van lage regten terug te keeren, en dus een liberaal stelsel van belastingen in het rijk in te voeren. De belastingen op den turf, de steenkolen en de koffij wilde men doen vervangen door belastingen op het zout, het slagvee, het gemaal en eenige andere artikelen, en tevens de in- en uitgaande regten op hoogstens drie ten honderd verminderen. Tot gemoetkoming der nijverheid, zouden er, in plaats van beschermende belastingen, 1,300,000 guldens aan premiën tot derzelver opbeuring en ondersteuning aangewezen worden.

De Belgische afgevaardigden kantten zich heftig aan tegen een stelsel, dat den handel begunstigde, de gemeenschap minder belemmerde, de koffij vrijstelde,

doch het brood en bier belastte. Het regt op het gemaal noemde DOTRENGE eene wet, ALVA waardig. De graaf van HOGENDORP, KEMPER en andere Hollandsche afgevaardigden, raadplegende met de ondervinding, welke leerde, dat in de zeventiende eeuw in *Noord-Nederland* de bloei des handels geenszins den ondergang der fabrieken had berokkend, spraken met zooveel nadruk en kennis van zaken, dat den 30ten Junij 1821, des nachts ten half een, de wet met 55 stemmen tegen 51 werd aangenomen. In de eerste kamer ging dezelve door met 21 tegen 17 stemmen, en den 12^{den} Julij werd zij door den koning als staatswet uitgevaardigd, schoon de Belgen volhielden, dat het zuiden aan twintig of dertig Amsterdamsche kooplieden werden opgeofferd, en deze wet niet veel beter was dan een *broedermoord*.

De bijzondere accijnswetten daarentegen, alsmede het tarief van uit- en ingaande regten, meer in den Belgischen geest ontworpen, vonden goedkeuring bij de Belgische afgevaardigden, en werden in October 1822 met eene groote meerderheid van stemmen aangenomen. Het bleek echter weldra, dat deze accijnswetten, door de heffing op den oorsprong, in plaats van bij den uitslag, zeer ten nadeele der bloeiende koren-brandewijnstokerijen te *Schiedam* werkten. »Zou het,» vraagt VENTURINI bij deze gelegenheid »zou het wenschelijk zijn, koning en heer te heeten van een volk, waaronder zooveel tweespalt heerscht?» Doch hij had moeten zeggen (laat VAN KAMPEN er op volgen) *van twee volken*. En eenige jaren later bleek het slechts al te duidelijk, dat beide volken te veel verschilden, om onder éenen en denzelfden schepter te staan.

Eene nader gewijzigde wet op de schutterijën, waarbij bepaald werd, dat in gemeenten beneden de 2,500 inwoners slechts rustende schutters, in de andere dienstdoende zouden zijn, die niet dan met toestemming der Staten-Generaal buiten de grenzen van het koninkrijk behoeften te dienen, werd met 73 tegen 14 stemmen verworpen, wijl men de strekking dier wet beschouwde als *»geschikt om een militair ligchaam in te stellen, zoowel voor oorlog als vrede»*. Ook vond men de krijgstucht en de straffen al te gestreng. In het zuiden werd dus al weder geene schutterij ingevoerd, welke in het Noorden op den ouden harden voet in stand bleef.

Het *burgerlijk wetboek*, door den beroemden regtsgeleerde REUVENS en onzen voortreffelijken KEMPER ontworpen, en aan de Staten-Generaal aangeboden, leed schipbreuk op den Belgisch-Franschen geest. De eerste artikels van hetzelfde maakten plaats voor zulken, welke bijkans geheel met het Fransche wetboek NAPOLEON overeenstemden, en regtstreeks tegen den Oud-Hollandschen geest indruischten. Pijnlijk was het voor de Oud-Hollandsche trouw, na negen jaren nog geklonken te blijven aan een wetboek, dat, door louter bedrog en bedriegers te zien, als ware het tot bedriegerij uitlokt en, door talloze formaliteiten, den gang van het burgerlijk leven ongemeen belemmert. Men vergat echter niet, en men hield er zich in het Noorden van overtuigd, dat de koning het goede zocht, maar door den krachtigen tegenstand van het Zuiden niet altijd konde bereiken. Echter ontbrak het den Belgen niet aan uiterlijk vertoon van welwillendheid en verknochtheid aan den koning en zijn doorluchtig huis.

Nadat in de laatste dagen van 1820 het paleis van den prins van *Oranje* en dat der Staten-Generaal te *Brussel* door brand vernield was, stelde de heer *RYCKE*, lid uit *West-Vlaanderen*, voor, om den kroonprins op 'slands kosten een nieuw paleis te stichten, als een bewijs van erkentelijkheid der natie voor den moed, betoond te *Quatre-Bras* en *Waterloo*. De heer *GENDEBIEN* uit *Henegouwen*, vader van den in de Belgische onlusten zoo bekend geworden' minister, verdedigde dit voorstel, er bijvoegende: »De vlammen mogen het paleis, dat de prinsen bewoonden, vernield hebben, maar de tempel, door de liefde en dankbaarheid in aller harten gesticht, is tegen hare verwoestingen veilig; die tempel, met elken dag verfraaid en bevestigd, zal even lang als onze natie en haar vorstelijk stamhuis bestaan!!» Ofschoon dit voorstel niet door-ging, werden er echter naderhand drie millioenen aangewezen voor de voltooiing van het paleis des konings en het herstellen der andere gebouwen.

In ditzelfde jaar bezochten koning *GEORGE IV* en de hertog van *WELLINGTON* de *Nederlanden*. Het hof deed alles, om deze doorluchtige personen met eerbewijzen te overladen; doch zij werden in *België* ijskoud ontvangen. *WELLINGTON*, de vestingen op de grenzen in oogenschouw nemende, werd te *Luik* zoo sterk uitgesloten, dat de veldmaarschalk het niet raadzaam keurde zich te vertoonen. Koning *GEORGE* daarentegen, gevoelig voor de blijken van vriendschap en vertrouwen, van koning *WILLEM* ontvangen, kwam, op zijne heen- en wederreize naar *Hanover*, andermaal ons hof bezoeken.

Deze goede verstandhouding tusschen de beide vor-

sten kon echter niet verhoeden, dat de Engelschen onzen voorspoed in de *Oost* met leede oogen aanzagen.

Het koninkrijk *Palembang*, op de zuidoostkust van *Sumatra*, een voornaam steunpunt onzer bezittingen in *Oostindië*, trachtte zich van de Nederlanders onafhankelijk te maken. De sultan *BADAROEDIEN*, gestijfd door Engelschen invloed, liet de Britsche vlag in plaats der onze van zijn welbevestigd paleis wapperen. Men gevoelde, dat het met ons gezag in *Indië* gedaan was, zoo de oproerige sultan niet wierde beteugeld, te meer daar reeds ééne onderneming tegen hem vruchteloos was afgeloopen.

De generaal-majoor *DE KOCK* verscheen met drie fregatten en een aantal kleinere vaartuigen, transportschepen en landingsbooten aan den mond der rivier van *Palembang*, en vereenigde zich met de schepen, die deze rivier meer dan een jaar geblokkeerd hadden. Schoon de toestand der Nederlanders hagchelijk was, toch werden door kloek beleid en zeldzame dapperheid alle zwarigheden te boven gekomen. In weerwil van een geweldig vuur werden alle batterijen op het in den stroom verschanste eiland *Gombora* en aan de rivier grootendeels met de bajonet ingenomen. Van onze zijde telde men niet minder dan 318 dooden en gekwetsten; doch de sultan *BADAROEDIEN* werd gevankelijk naar *Java* gevoerd, en *ACHMET-NAJM-AL-DIEN*, een neef van den vernederden dwingeland, aanvaardde nu, als leenman der Nederlandsche regering, de teugels des bewinds. Men bekwam eenen aanzienlijken buit en in het geheel 200 stukken geschut. Hoogst gewigtig was deze zegepraal voor onze koloniën. Geheel *Nederland* juichte over de bemagtiging van *Palembang*,

welke door den onbezweken moed der Nederlanders alléén, zelfs ten spijt der afgunstige Engelschen, zoo roemrijk werd verkregen. De koning toonde zich verrukt over zulk eene overwinning, en werd door het gansche wetgevend ligchaam in ongeveinsde bewoordingen met dezelve geluk gewenscht. Een fraaije gedenkpenning vereeuwiget het aandenken dezer luisterrijke zegepraal ¹. In dit jaar (1821) maakte men zich nog van het eiland *Billiton* meester.

¹ Deze penning heeft eene middellijn van 4 Ned. duimen.

Op de voorzijde ziet men de welgelijkende beeldtenis van Z. M. WILLEM I, met het omschrift:

WILM. NASS. BELG. REX. LUXEMB. M. DUX.

d. i. Willem van Nassau, Koning der Nederlanden, Groot-Hertog van Luxemburg.

Op de dikte van den hals leest men den naam des stempelsnijders van dit gedeelte des pennings, MICHAUT.

De keerzijde, welke uitstekend fraai bewerkt is, vertoont een krijgsman in den ouden stijl en in ligte wapenrusting, met den helm op het hoofd, een schild over den linkerarm, eene spies in den opgeheven regterarm en een zwaard van het lijf afhangende; de krijgsmantel fladdert door de lucht; de strijder staat op den voorsteven van een antiek schip en rust met het uitgestoken linkerbeen tegen het voorste gedeelte daarvan, ten einde met des te meer kracht de spies naar het land te kunnen werpen, vanwaar eene overwinning komt aanvliegen, welke in de linkerhand een' palmtak houdt, en in de regterhand een' krans, waarmede zij den overwinnenden krijgsman bekroont. Het omschrift luidt:

HOSTIUM MUNIMENTIS EXPUGNATIS, SATRAPE CAPTO, BELLO CONFECTO.

d. i. De vijandelijke werken vermeersterd, den Sultan gevangen genomen, den oorlog ten einde gebracht.

Onder staat:

AD PALEMBANG

d. XXIV Jun. MDCCCXXI

BRAEMT F.

(Bij Palembang, 24 Junij 1821.)

Ook de veete tusschen Noord en Zuid scheen allengs te bedaren; door wederzijdsche welwillendheid en toegevendheid hoopte men nieuwe botsingen der belangen te verhoeden en eene naauwere verbroedering aan te kweeken. Allerbelangrijkste werken, zoo als *het Zederik-kanaal, de Zuid-Willemsvaart* en *het Noord-Holland-sche kanaal*, dat pronkstuk onzer eeuw, alsmede het aanleggen van onderscheidene straatwegen waren zoo vele bewijzen, dat de koning alle krachten inspande, om de stoffelijke belangen zijner onderdanen te bevorderen. Tot dekking echter van de te korten der drie vorige jaren, bedragende 22 millioen, en ter verkrijging van 8 millioen voor de vestingen, 13 millioen voor kanalen en straatwegen, 4 millioen voor oorlogsschepen en 3 millioen voor den opbouw der te *Brussel* verbrande paleizen, te zamen 50 millioen, werd aan de Staten-Generaal de *Domeinwet* voorgelegd. Dezelve moest in de behoefte der schatkist voorzien zonder bezwaar der ingezetenen. Te dien einde zouden 's lands domeinen bij wijze van loterij worden vervreemd, en eene leening tegen $5\frac{1}{2}$ ten honderd geopend; doch men vreesde de buitengewone magt, welke aan het domeinbestuur werd toegekend, en verwierp de wet met 75 tegen 20 stemmen. Deze beslissing griesde den koning ongemeen, die in zijne boodschap van 14 Junij 1822 te kennen had gegeven, dat dit ontwerp van

De prijs van dezen penning, waarvan nog exemplaren voorhanden zijn in het Rijks-depôt te *Leyden*, is

in zilver f 6.75.

in brons „ 1.75.

Zie P. O. VAN DER CHUS, Tijdschrift voor Alg. Munt- en penningkunde, 1e deel, bladz. 68 en 69.

wet de vrucht was van een tweejarig onderzoek ; nogtans had men in deze belangrijke handeling geene gestrengde scheidslijn tusschen Noord en Zuid bespeurd.

Met de betuiging van den koning, dat geene teleurstelling in zijne verwachtingen immer zijne bezorgdheid voor de belangen zijner onderdanen zou doen verminderen, maar veeleer het nieuwe bezwaar, thans geboren, hem des te krachtiger zou aansporen, om hetzelfde, door de best mogelijke middelen, zoodra mogelijk van hunne schouders te nemen, werd aan de tweede kamer een ontwerp van wet aangeboden, tot het scheppen van een kapitaal werkelijke schuld van *f* 57,500,000, tegen den koers van 47 ten honderd, waardoor in de buitengewone behoeften van *f* 26,985,000 zou worden voorzien. Met eene groote meerderheid van stemmen werd dit ontwerp van wet door de Staten-Generaal goedgekeurd.

De verligting der natie, waarvan de koning in zijne boodschap had gesproken, bestond in het aanzoek, om hem ter waarde van 500,000 guldens jaarlijks aan domeinen af te staan, zich beroepende op art. 31 der grondwet, en, ofschoon men in de kamer hevig over den waren zin van dit artikel twistte, werd echter de wet met 39 tegen 21 stemmen aangenomen. Van de 110 leden der Staten-Generaal waren er slechts 60 tegenwoordig, wijl de meeste zuidelijke leden, uit achting voor het blijkbaar verlangen des konings, zich hadden verwijderd. De graaf VAN HOGENDORP was een der ijverigste tegenstanders dezer wet, welke de koning weldra tot een onderpand deed dienen eener te *Brussel* op te rigtene *bank*, strekkende om handel, fabrieken en landbouw te gerijven.

Het in de vorige zitting verworpen *Domeinbestuur* werd nu vervangen door het *Amortisatie-Syndicaat*, belast met de schuldvernietiging en de werkzaamheden van het *Syndicaat der Nederlanden*. Hetzelve bestond uit vijftig leden, van welke *zeven* den altijd-durenden kleinen raad uitmaakten, terwijl de overigen slechts nu en dan, in vereeniging met de eersten, vergaderden, om het verrigte goed te keuren. De som van 23½ millioen, overgebleven van de voorgestelde 50 millioenen, welke aan het *Domeinbestuur* zouden gekomen zijn, werd verhoogd tot 30 millioen, en als eerste fonds aan het *Amortisatie-Syndicaat* toegevoegd. Ook de domeinen kwamen onder deszelfs beheer, met vrijheid om die van tijd tot tijd te vervreemden, uit de opbrengst kanalen en wegen te voltooijen, en de schatkist jaarlijks met eene aanzienlijke som te stijven. De graaf VAN HOGENDORP, de moedige bestrijder der domeinwet, bevroedende, dat men onder eenen anderen naam trachtte te bereiken, wat het eigenlijk doel der eerste wet schijnt geweest te zijn, (meerdere onafhankelijkheid van de goedkeuring der Staten-Generaal in geldelijke bemoeijingen), stemde tegen; doch de meerderheid, in deze wet minder bezwaar vindende dan in de vorige, uit hoofde dat de betalingen niet in papier, maar in geld zouden geschieden, nam dezelve aan. Men voorzag de wrange vruchten niet, welke deze geheimzinnige instelling eenmaal dragen zou!

Onder de aangelegenheden van meer of minder belang, die in dit jaar tot stand kwamen, behoort ook de regeling van het muntwezen, waardoor het tientallige stelsel van maten en gewigten werd ingevoerd.

Het vierde eeuwfeest van de uitvinding der drukkunst, welke op de verlichting, beschaving en ontwikkeling van den menschelijken geest zulk eenen verbazenden invloed heeft uitgeoefend, werd den 10^{den} en 11^{den} Julij 1823, bij de diepe rust en vrij algemeene welvaart, welke *Nederland* kenmerkten, te *Haarlem* met allen mogelijken luister gevierd. De hoogleeraar VAN DER PALM en de geliefde volksdichter TOLLENS verheerlijkten dit jubelfeest met eene welsprekende redevoering en eenen uitmuntenden feestzang. Onbezorgd en in blijde vooruitzigten vierde men een feest, hetwelk niet alleen een feest voor *Nederland*, maar voor de gansche menschheid mogt genoemd worden.

Eindelijk scheen het dan ook den koning te gelukken de Belgen te winnen; de tegenstand in de kamers verflauwde; de katholieke geestelijkheid zweeg, en de tolken der democratie begonnen zelfs 's konings deugden luide te verheffen. De oorzaak daarvan was niet moeilijk op te sporen. In *Frankrijk* naderde men meer en meer het oude, weshalve de liberalen aldaar en in *België* er een genoeg in vonden een' protestantsch vorst te verheffen, die reeds getoond had de heerschezucht der geestelijkheid te willen beteugelen. De ROTTEA, een gezworen vijand van de geopenbaarde godsdienst en hare bedienaren, bragt het pausdom eene gevoelige wonde toe, door hetzelfde in zijn *Leven van SCIPIO RIZZI* in het hatelijkste daglicht te stellen, hetgeen echter niet verhinderde, dat de geestelijkheid zich later met haren ergsten vijand verbond, om zich met woeker op de regering te wreken. Ook de buitenlander vermoedde thans niet den minsten zweem van volksverdeeldheid in *Nederland*, zoodat VENTURINI

(in zijn *Chronik des neunzehnten Jahrhunderts*) niet schroomt van hetzelfde een bevallig tafereel op te hangen.

»Het rijk, zegt hij, staat onder een' geheel nieuwen scepter, gevoerd door eene hand, die slechts door éénen der beide volkstammen, waarover hij zijn gebied uitstrekt, geacht en bemind wordt. Twee godsdiensten verdeelen het volk, en deszelfs welvaart grondt zich op tweederlei verschillende belangen. Het heeft twee talen, gelijk twee hoofdsteden, en op bepaalde tijden begeeft zich de regering van de eene landstreek naar de andere. En toch geene onrustig woelende beweging van volksleiders; geene nuttelooze *declamatiën* over wederzijdsche regten en pligten der regering en der geregeerd wordenden; geene partijen, die elkander zoeken te vernielen; geen woordenpraal en geene kostbare vertooning! Dit alles zijn uitwerkingen der bedaarde rede, der bedachtzaamheid en *hartstogteloosheid* van den *Nederlander*, die zeer goed kan berekenen, wat voor zijn belang dienstig is, en die, wanneer hij de slotsom heeft opgemaakt, gelijk bij de ontworpenen vrije scheepvaart op den *Rijn*, standvastig en onwrikbaar bij zijne eenmaal aangenomene stellingen blijft, en slechts voor geweld onderdoet, Zijne staatslieden doen, hetgeen doelmatig is, niet slechts zonder luidruchtigheid, maar ook met zoo weinig kosten als mogelijk, en daarom *gelijkt de nieuwe, uit zoo verschillende bestanddeelen zamengestelde staat in kracht en duurzaamheid thans reeds naar staten, die bereids sedert eeuwen bestaan!* Dit is echter geenszins te danken aan de wijsheid dergenen, die hem te voorschijn bragten, maar veeleer slechts een gevolg der verlichte vastberadenheid van hen, die de rol,

welke hun ten deel is gevallen, behoorlijk doordacht hebben." Zoo gunstig dacht VENTURINI (die omtrent alle vorsten en regeringen doorgaans te hevig en onbillijk is) in 1824 over *Nederland* en deszelfs doorluchtigen monarch.

De financiewetten werden in het volgende jaar door de tweede kamer, zonder merkeliijken tegenstand, aangenomen. Het amortisatie-syndicaat bekwam door eene nieuwe leening, op de domeinen gevestigd, *honderd* millioenen, en de *Zederik- en Zuid Willemsvaart* werden door *nieuwe geldleeningen* afgewerkt, voor welke, volgens HOGENDORP, de gelden reeds bij vorige wetten zouden zijn toegestaan. *Brussel* en *Antwerpen* bekwamen hierdoor gemeenschap met den *Rijn*, welks handel zich nu grootendeels naar *Antwerpen* begon te verplaatsen, hetgeen vele takken daarvan te *Amsterdam* deed kwijnen. De handel in huiden geraakte bijkans geheel in handen der *Antwerpenaren*, en die in koffij verslapte ongemeen. In plaats van voordeel begonnen onze koloniën schade aan te brengen. En uit hoofde van den lagen prijs zagen onze groote kooplieden met angst de aankomst van een schip met koffij uit *Java* te gemoet.

Niet zonder bezorgdheid zag de koning dezen gang van zaken, en peinsde op middelen, om dit kwaad te verhelpen. Bij een koninklijk besluit van den 29sten Maart 1824 kwam de Handelsmaatschappij tot stand. Zij begon met een kapitaal van 37 millioenen tegen 4½ ten honderd, waarvan de renten door Z. M. werden gewaarborgd, en had niet alleen ten doel, om eigen' handel en scheepvaart naar andere werelddeelen op te beuren, maar tevens om fabrieken en trafijken

te verlevendigen, en den in vroegere tijden zoo bloeienden scheepsbouw aan te moedigen. De regering verleende aan de Handelmaatschappij hare bijzondere ondersteuning, en voorzag door haar in al de behoeften onzer overzeesche volkplantingen. De inschrijvingen rezen dadelijk 5 ten honderd boven het kapitaal, alhoewel de zetel der maatschappij niet in eene koopstad, maar in eene hofstad, zonder haven en van elke haven verwijderd, te 's *Gravenhage*, gevestigd werd, tot groote spijt der Amsterdammers, die daarop regtmatige aanspraak meenden te hebben. Eerst na de Belgische omwenteling werd dit bezwaar opgeheven.

Schoon handel en zeevaart, scheepsbouw en nijverheid hierdoor, over het algemeen, aanmerkelijk werden opgebeurd, hief de landbouwer luide klagten aan. Door het misgewas van de jaren 1815, 1816 en 1817 en de daaruit ontstane schaarschheid en hooge prijzen der veldvruchten, waren de landerijen allengs zoo duur verpacht geworden, dat de pachter niet meer aan zijne verplichtingen kon voldoen, zoodra de hemel vruchtbare jaren zond, en de prijzen ongemeen lager werden. Men klaagde, dat de grondbelasting bijkans de zuivere opbrengst evenaarde, en riep om een beschermend regt op den invoer der granen. Op het geroep der landeigenaren en pachters, vooral op aandrang der Belgen, kwam er eene verhoogde belasting op den invoer tot stand, van het last tarwe 24 gulden, 15 van de rogge, 12 van de garst en 7 van de haver. Deze maatregel was echter een nieuwe last voor den reeds zoo gedrukten handel, en *Amsterdam*, voorheen de korenschuur van *Europa*, verloor deszelfs

bloeiende graanmarkt. »Zoo verliep dan, zegt VAN KAMPEN, ook in die koningin der steden de handel van jaar tot jaar, een treurig gevolg der opgedrongene vereeniging met het steeds meer en meer onluikende *België*!” De ontevredenheid der Amsterdammers bleef dan ook niet achter, te meer, daar zij beweerden dat de wet op hen, zonder eenige oogluiking of verzachting in de voorgeschrevene vormen, ten strengste werd toegepast, terwijl te *Antwerpen* met alles de hand werd geligt. Tot gemoetkoming van den handel stelde de regering nu eenige veranderingen voor in het tarief van in- en uitgaande regten, welke, bijkans alle tot ontlasting strekkende, door HOGENDORP en KEMPER ijverig werden verdedigd en door de Staten-Generaal goedgekeurd.

Door onze beklagelijke vereeniging met *België* vorderden ook de wetboeken langzaam. Met weerzin torschte men in *Noord-Nederland* nog de wet des Corsicaanschen tirans, omdat de verfranschte Belgen ons het *Code Napoleon* zochten op te dringen. De dood van KEMPER, die het meest van allen ijverde voor de invoering van een nieuw wetboek, was een onherstelbaar verlies; de Leydsche hoogeschool verloor in hem een harer schoonste sieraden, het Vaderland, tot welks verlossing hij zoo krachtdadig had medegewerkt, een' moedig en onbaatzuchtig verdediger, en de koning, wiens *ware vriend* hij was, zijn' trouwhartigsten raadsman. Bij de gebeurtenissen van 1830 gevoelde de monarch slechts al te zeer, dat KEMPER hem te vroeg was ontvallen. Een ingeslagen voeteuvel ontruikte hem in de maand Julij 1824 op het onverwachtst aan het Vaderland en zijne dierbaarste betrekkingen. VAN DER PALM stichtte hem in zijne lofrede een gedenkstuk,

onvergankelijk dan een grafsteente van porfier of marmer.

Het jaar 1824 was voor de Nederlanders nog merkwaardig door een verdrag van ruiling van sommige onzer Oostindische bezittingen met *Engeland*, waardoor de vaart en handel in de straat *Sunda* geheel aan de onzen, die in de straat *Malacca* onbetwist aan de Britten verbleef. Dit verdrag was inzonderheid voor *Nederland* voordeelig, als strekkende, om botsingen met het magtige *Albion* te voorkomen, hetwelk weldra met leedwezen bespeurde, dat de oprigting der Handelsmaatschappij de vaart der Britten op *Java* eenen gevoeligen knak had toegebracht. Ook mogen wij niet onvermeld laten, dat in dit jaar de opening van het groot Noord-Hollandsch kanaal plaats had, hetwelk *Amsterdam* eenen nieuwen en veiligen weg naar zee verschafte, en waarop een der rijkste en fraaist bewerkte gedenkpenningen is geslagen, welke onder 's konings regering vervaardigd zijn ¹.

In den aanvang des volgenden jaars werd *Nederland* plotseling in diepen rouw gedompeld. In het laatst van October en het begin van November 1824 had-

¹ Op de voorzijde van dezen penning prijkt het welgelijktend afbeeldsel van Z. M. WILLEM I met het omschrift:

WILHELMUS I BELGAE REX, LUXEMB. MAGN. DUX.

d. i. WILLEM I, koning der Nederlanden, Groot-Hertog van Luxemburg. Op de keerzijde ziet men de groote Willemsluizen van het Noord-Hollandsche kanaal, door welke NEPTUNUS (het zinnebeeld van de zee of den Oceaan) gewapend met zijnen drietand, en staande op zijne door twee paarden getrokken kar of wagen, binnenkomt. Op den voorgrond aanschouwt men aan de linkerzijde het Y, voorgesteld onder de gedaante van eenen liggenden riviergod, en aan de rechterzijde de zittende Stedemaagd van *Amsterdam*, in blijde houding,

den in de Oost- en Noordzee de vreesselijkste stormen gewoed. *Petersburg* was door eene ontzettende overstroming geteisterd. De woede der winden deed in de eerste dagen van 1825 vele schepen vergaan. Nog bedaarden zij niet. De *Zuiderzee*, door de aanstuwende noorderbaren tot eene schrikkelijke hoogte gerezen, deed op onderscheidene punten de tegen haar opgeworpene zeeweringen bezwijken. *Groningerland*, *Overijssel*, *Vriesland* en *Noord-Holland* werden een spel der ontembare golven. Ook *Gelderland* en *Drenthe* bleven niet verschoond. De buitenstad van *Rotterdam* stond grootendeels onder water; zelfs *Antwerpen* leed eene schade van anderhalve millioen aan goederen. Meer dan veertien duizend menschen, behalve degenen, die, door het water verrast, omkwamen, waren geheel beroofd van huisvesting, voedsel, deksel en kleeding. De ellende ging alle beschrijving te boven. Doch *Amsterdam* (bijkans eene prooi der woedende zee) bleef gespaard. Door dankbaarheid en men-

en de hand uitstreckende naar NEPTUNUS, dien zij schijnt te verwelkomen. Bovenaan leest men:

NOVA AMSTELODAMUM OPERTA NEPTUNO VIA.

d. i. Een nieuwe weg naar *Amsterdam* voor NEPTUNUS geopend. Onderaan staan de woorden:

CANALI HOLL. SEPT. REGIS AUSPICHS

PERFECTO LAETATUR CIVITAS.

A^o. MDCCCXXIV.

d. i. Door de voltooiing van het Noord-Hollandsch kanaal wordt de stad (*Amsterdam*) verblijd in het jaar 1824.

Zie P. O. VAN DER CHIJNS, Tijdschrift v. Alg. Munt- en Penningkunde, IIe Deel, bl. 304 en 305.

Exemplaren van denzelven zijn te bekomen in het Rijksdepôt te *Leyden*, in zilver voor f 19.25 en in brons voor f 5.

schenliefde gedreven, snelden vele inwoners der hoofdstad te hulp, om duizenden deerniswaardige natuurgelieven, met eigen levensgevaar, aan eenen wissen dood te ontrukken. Het hoogloffelijke collegie *Zeemanshoop* ging voor, en werd daarin door vele vaderlandslievende mannen krachtadig ondersteund. De koning, wiens milddadigheid ten allen tijde bij algemeene rampen heerlijk uitblonk, gaf uit zijne bijzondere kas eene tonne gouds, om in den eersten nood te voorzien, en tien dagen na het ongeluk ontvingen de Staten-Generaal eene koninklijke boodschap, bij welke aanzoek werd gedaan om eene bijdrage van 8 millioenen, welke met welgevallen ontvangen werd. In zoo verre zulks mogelijk was, werd de ramp *ten volle* hersteld; want de dierbare menschenlevens kon niemand aan de treurende betrekkingen teruggeven; doch de liefderijke toespraak, minzaamheid en deelneming van den wakkeren prins van *Oranje* (de koning was door ongesteldheid verhinderd, om zelf de overstroomde gewesten te bezoeken) goten eenen verkwikkenden balsem in de diepe wonde. Vorst en volk gaven alzoo om strijd de schitterendste bewijzen, dat liefdadigheid nog steeds in *Nederland* haren zetel gevestigd houdt.

„Die deugd is u als ingezworen,
 Mijn landgenooten! gij gevoelt
 Den wellust, die het hart doorwoelt
 Van hem, wien de eedle taak van weldoen is beschoren;
 Gij komt, gij redt, wat zalig lot!
 'k Verlies me, ja! daar rijst Gods tempel!
 Gij ingewijden! drukt den drempel;
 Dáár, waar het weldoen leeft, is God.”

Tiende Hoofdstuk.

HET LAATSTE TIJDPERK VAN DEN VIJFTIENJARIGEN VREDE.
(1825—1830).

Wat mag den staat toch baten
Een vorst zoo vroom als vroed,
Als geen der onderzaten
Hun huisambt regt voldoet?
Als dat niet wel en gaat
Vervalt de staat van binnen;
Gemerkt de huisgezinnen
De grond zijn van den staat.

HERMANUS DE BECKER.

De overstroming van Februarij 1825 viel bijkans gelijktijdig voor met de viering van het vijfde halve eeuwfeest van *Leydens* hoogeschool. Het ontzet dier stad, het 250jarige feest harer bevrijding van *Spanje's* beleg, was in October 1824, onder begunstiging van het schoonste weder, plegtig herdacht. VAN DER PALM vergeleek in eene sierlijke redevoering de dagen van 1574 met die van 1824, en boeide duizenden aan zijne welsprekende taal. Het daarop gevolgde 250jarige feest der hoogeschool (8 October 1825) deed een ontzettend aantal landgenooten en vreemden derwaarts stroomen. Die stichting onzer vaderen, het loon van hunnen onbezweken moed, nu een vierde van duizend jaren gestaan hebbende, verdiende allezins de geestdrift, zóó algemeen en zóó luide aan den dag gelegd. De

studenten hielden eenen optogt, in kleeding en schikking volkomen overeenstemmende met dien, welke in 1575 bij de inwijding der hoogeschool had plaats gehad. Vuurwerk en verlichting, redevoeringen en dichtstukken, maaltijden en volksvermakelijkheden wisselden elkander af, en verhoogden het genot dier blijde dagen, terwijl de studerende jongelingschap, innig begaan met het droevige lot dergenen, die door de woedende golven have en goed hadden verloren, tevens haren penning offerde op het altaar der menschlievendheid.

In den zomer van hetzelfde jaar had te *Haarlem* eene tentoonstelling van voortbrengselen der Nederlandsche nijverheid plaats gehad. De koning, die zoo gaarne alle takken van voorspoed begunstigde, en tevens de beide aaneengeklonkene natiën wilde vereenigen, had bepaald, dat er om de vijf jaren, beurtelings in het Zuiden en in het Noorden, eene dergelijke tentoonstelling zou worden geopend. De eerste had in 1820 in de aloude fabriekstad *Gent* plaats gehad en groot genoeg gegeven. De tweede tentoonstelling, te *Haarlem*, was een schitterend bewijs van den snellen vooruitgang der nationale nijverheid. De Belgen overschaduwden, zoo door het aantal als de keurigheid van kunstvoortbrengselen van allerlei aard, hunne stiefbroeders, en geraakten daardoor in de beste luim, die nog bevorderd werd door het goede onthaal, hetwelk hun en eene groote menigte vreemdelingen te beurt viel. Muzijk, vuurwerk, verlichting en andere volksfeesten veraangenaamden deze vrolijke dagen. »Weinig dacht de goedaardige Hollander (merkt van KAMPEN hierop aan), dat de herhaling van dit feest in

België het sein tot oproer, plundering en brandstichting worden zou!"

De koning, die niets verzuimde, om de stoffelijke belangen der Belgen te behartigen, begon nu ook alle pogingen in het werk te stellen, om de geestelijkheid, welke bij de omliggende oorden twee eeuwen ten achter was, en zich aan middeleeuwsche stellingen en gewaande voorregten hardnekkig vasthield, te verlichten en te verbeteren. Eene voorbeeldelooze onkunde in de noodzakelijkste wetenschappen voor haar beroep werd als het voornaamste struikelblok beschouwd, om haar eenigermate met den geest der negentiende eeuw in overeenstemming te brengen. En daar het nu onmogelijk was, de reeds bestaande geestelijken te hervormen, wilde de koning allengs eene nieuwe Belgische geestelijkheid scheppen. De Jezuïten, welke zich in *België* begonnen te nestelen en de geestelijkheid telkens opruiden, werden verbannen, en de *Seminariën*, die onder de leiding der geestelijkheid stonden (waarin geen eigenlijk letterkundig onderwijs gegeven, maar juist datgene geleerd werd, wat de geestelijkheid wilde), afgeschaft. In plaats der verbodene onwettige *kleinere kweekscholen* verkreeg de zoo verdienstelijke schoolwet van 1806 in *België* meer en meer toepassing, zoodat men zich vleide in dit schoone land allengs een beter, meer verlicht menschengeslacht te vormen. Voor het onderwijs in *Nederland* werd tienmaal meer besteed dan in het naburige zoo veel grootere *Frankrijk*, en weldra begon hetzelfde ook in *België* heilrijke vruchten voort te brengen. De koning zag dit met welgevallen, en wilde nu insgelijks het hooger onderwijs aan de opleiding en vorming van aankomende gees-

telijken dienstbaar maken. Z. M. ging dus eenen stap verder. Bij de drie Belgische hoogeschoolen bestond geene godgeleerde *faculteit*, en om nu het hogere onderwijs ten meesten nutte der aankomende geestelijken te doen strekken, besloot de koning tot het oprigten van het *Collegium philosophicum*, alwaar alle voorbereidende wetenschappen zouden onderwezen worden. Het *Collegium philosophicum* moest te *Leuven* gevestigd worden en in verband staan met de hoogeschool aldaar. In de bisschoppelijke *Seminariën* zou, na verloop van twee jaren, geen onderwijs meer in de voorbereidende studiën mogen gegeven worden, en geen kweekeling in dezelve kunnen worden opgenomen, die niet vooraf het *Collegium philosophicum* had bezocht. Jonge lieden, die de voorbereidende en godgeleerde studiën op buitenlandsche hoogeschoolen volbragten, zouden niet onder de Nederlandsche geestelijkheid worden opgenomen. Schoon de koning zeer wel wist, dat de menschlievende pogingen van keizer JOZEF ter hervorming der Belgische geestelijkheid schipbreuk hadden geleden op hare slimheid tot bewaring van hare magt en haren invloed op de menigte, waaraan zij eene volslagene onverschilligheid paarde omtrent de middelen, om haar doel te bereiken, vertrouwde Z. M. echter op den bijval der *Liberalen*, eene magtige partij in *België*, die den koning hemelhoog verhief, en zijn bestuur het *liberaalst* van gansch *Europa* noemde. Deze liberalen waren grootendeels godloochenaars of ten minste Deïsten van den ergsten stempel, en geen wonder dus, dat onder deze partij vele lieden schuilden, die er eene eer in stelden den gewezen prefekt der *Zuiderzee*, den graaf

DE CELLES (die nu weder zijnen familienaam, DE VISSCHER, had aangenomen) onder de hunnen te tellen. Men wil dat deze verrader, de geëardheid der Belgen volkomen kennende, den koning de oprigting van het *Collegium philosophicum* heeft aangeraden, wel vermoedende, dat uit het voltrekken van dezen maatregel wanorde en misschien opstand zou ontstaan, om alsdan des te beter in troebel water te visschen. Behalve dat de benaming van *Collegium philosophicum* de geestelijkheid geweldig ergerde, beging men bij de oprigting eene dubbele onvoorzigtigheid. Er werden twee leerstoelen ingesteld, welke blijkbaar niet tot de voorbereidende wetenschappen behoorden, maar tot het godgeleerd onderwijs: één leerstoel voor het kerkelijk regt, en een ander voor de kerkelijke geschiedenis. De zaden tot misnoegen en oproer waren nu gestrooid; doch de geestelijkheid begreep, dat dezelve eerst moesten rijpen, alvorens handen aan het werk te slaan. Na verloop van twee jaren, wanneer de *verplichting* zou intreden, dat de jonge lieden de bisschopscholen moesten bezoeken, kwam de tijd, om zich te laten gelden. Men hield zich dus stil en veinsde Christelijke onderwerping en lijdzaamheid. Het hof van Rome gaf daartoe den wenk, schoon het tevens aan de Nederlandsche Regering eene sterke *nota* over het Collegie toezond.

Den 17^{den} October werd hetzelfde plegtig ingewijd, en tot aankoop van boeken schonk de koning dadelijk 5000 gulden. De aartsbisschop van *Mechelen*, die van den paus den raad had ontvangen, om zich in de zaak lijdzaam te gedragen, verwijderde zich op het land; doch de bisschop van *Namen* gaf aan zijne

verbolgenheid lucht, door te verklaren, dat de kweekelingen van het *Collegium Philosophicum* nimmer in zijn kerspel tot priesters zouden worden gewijd. Eenige kleinere seminariën moesten zelfs met geweld gesloten worden.

Middelerwijl dit alles in *België* voorviel, werd het nieuwe reglement op het bestuur der hervormde kerk in *Nederland* bijkans zonder eenige tegenkanting ingevoerd. Aan de synoden, klassen en ringen werden derzelver bijzondere regten en pligten voorgeschreven, en hoewel sommigen meenden, dat de staat zich te veel invloed op de kerkelijke zaken aanmatigde, was men over het algemeen met dit reglement tevreden. De bedenkingen op hetzelfde waren meerendeels afkomstig van de voorstanders der kerkelijke regtzinnigheid, toen slechts een gering getal uitmakende.

De toestand der geldmiddelen *scheen* niet ongunstig; althans het *amortisatie-syndicaat* zorgde, dat er dit jaar geen te *kort was*, en de opcenten op het gemaal, (eene in *België* zeer gehate belasting), van 13 tot 5 konden worden verminderd. Velen echter kwamen de verrigtingen dezer instelling verdacht voor, omdat hare werkzaamheden niet openbaar werden gemaakt.

Ongunstiger was intusschen de toestand onzer Oost-Indische bezittingen. Om zoo veel mogelijk den staat der zaken op te nemen, had de gouverneur-generaal VAN DER CAPELLEN in 1824 eenen reistogt gedaan naar de *Molukken*, alwaar hij door de inlanders met groote vreugde werd ontvangen, wyl zij de vrijheid erlangden, om overal nagel- en muskaatboomen aan te kweken, hetgeen vroeger alleen op *Amboina* en *Banda*

mogt geschieden. Op *Celebes* teruggekomen, werd hij door de voornaamste opperhoofden des eilands begroet, behalve door de koningin van *Boni*, die, gerugsteund door den koning van *Tanette*, weldra eenen bloedigen oorlog begon, waarin echter de Nederlanders overwinnaars bleven. Met groote moeite werden nog de onlusten gestild, welke, zoo op de West- als Zuidoostkust, door de talrijke Chineezzen, die de goudmijnen aldaar bewerkten, waren aangestookt. Ook op *Sumatra* wisten de dweepzuchtige Mahomedaansche Padries de eilanders tot opstand aan te zetten, welke door moed en krachtbetoon werd bedwongen. Op *Java* zelve ontbrandde het vuur der muerij. *DIEPO NEGORO*, voogd en bloedverwant van den jeugdigen sultan van *Djocjokarta*, wiens vader te *Batavia* gevangen zat, was het hoofd van den opstand. De Nederlanders stonden aan de verschrikkelijkste wreedheden ten doel, en zelfs de belangrijke koopstad *Samarang* liep eenige oogenblikken gevaar, om in de handen der opstandelingen te vallen. Door deze aanhoudende oorlogen en vele andere noodlottige omstandigheden, vooral door het verzenden van een overgroot aantal ambtenaren, die geplaatst moesten worden, ontstond er in de *Indische* kas een te kort, hetwelk de koning door middel van bezuiniging wenschte te dekken. »Vernederend, zegt *VAN KAMPEN*, was het echter voor den waren *Hollander*, dat tot het invoeren daarvan een *Belg*, de heer *DU BUS DE GHISIGNIES*, werd gebezigd, even alsof er geen *Hollander* kon gevonden worden, in staat om een stelsel van bezuiniging in te voeren. De landgenooten van de oprigters der Maatschappij van *Oostende*, die, juist

eene eeuw te voren, door onze vadersen geweerd was, zagen zich dus tot het opperbestuur over diezelfde koloniën verheven, in wier zeeën men toen hunne vadersen niet eens wilde toelaten. Wij zullen naderhand zien, in hoeverre de heer DU BUS aan de Nederlanders in *Indië* genoeg gaf."

Door de lage koffijprijzen in *Europa* bleef de vaart op *Indië* van de Handelmaatschappij nog weinig winstgevend. Men dacht zulks echter te verhelpen door zwaardere lasten te leggen op de fabriekgoederen der buitenlanders, die echter, andere voortbrengselen, vooral koffij, in teruglading nemende, den handel en de welvaart van dat eiland eerder bevoordeelden dan schade aanbragten. Deze maatregel werkte alleen gunstig voor de Belgische fabrieken, wier goederen nu op *Java* hoe langer zoo algemeener worden. De tegenwoordige regering van *België* zelve heeft getuigd, dat, gedurende de laatste jaren der vereeniging, de helft van al de Belgische fabrikaten naar *Java* werd uitgevoerd. De handel, scheepvaart en nijverheid verspreidden over *België* eenen ongekenden bloei, waaraan de Noordelijke gewesten, naar evenredigheid, slechts een gering deel hadden.

Intusschen duurde de benijdenswaardige rust in het koninkrijk der *Nederlanden* nog voort. De magtige Belgische geestelijkheid, geen en steun, maar veeleer heftigen tegenstand vindende bij de *Liberalen*, die zich aan de regering aansloten, werd van alle pogingen, welke zij anders had kunnen in het werk stellen, teruggehouden. In het werk van eenen beroemden Franschen Liberaal, »*Europa's Toekomst*,» werd koning WILLEM verheven boven alle vorsten van *Europa*, we-

gens zijne liefde tot alle vrije instellingen; en in een boek van denzelfden schrijver: »*de Souvereinen van Europa*,» las men eene niet minder schitterende lofrede op de Nederlandsche regering. Wel deden eenige redenaars van de geestelijke partij zich in de Staten-Generaal hooren tegen de oprigting van het *Collegium Philosophicum*, hetwelk zij als eene schending der godsdienstige vrijheid beschouwden, doch zij werden door eenige welsprekende zuidelijke leden der tegenpartij tot zwijgen gebragt. »Mogt de koning ons voor de *Jezuïten* beschermen, en van de belasting op het gemaal bevrijden!» dus eindigde DOTRENGE zijne aanspraak in de zitting der Staten-Generaal van 1825 en 1826, terwijl REYPHUIS aantoonde, dat de regering niet alleen het regt had om het *Collegium Philosophicum* daar te stellen, maar ook om ambten en waardigheden te weigeren aan zulken, die buiten 's lands hunne studiën hadden voltrokken, wjl zij daar beginselen hadden kunnen leeren aankleven, geheel strijdig met de belangen van het Vaderland.

Inmiddels geraakten wij met *Duitschland* in een ernstig geschil over de Rijnvaart. De oeverstaten eischten van onze regering onbepaalde vrijheid om den *Rijn* tot aan zee te bevaren. Daar men vreesde, dat ons Vaderland hierdoor als ware het de trechter zou worden, waardoor de vreemdeling zijne goederen regtstreeks uit zee naar *Duitschland* zou brengen, en vergat, dat de Rijnvaart, wegens kromten en ondiepten, geheel andere schepen vereischt dan de zeevaart, weigerde men de vrije Rijnvaart, die eerst in 1834 werd bewilligd, en veel tot verlevendiging van den Hollandschen handel heeft bijgedragen. Zeker heeft ook de vrees,

dat Duitsche fabriekgoederen de Belgische zouden kunnen verdringen, de regering destijds aangespoord de onbepaalde vrijheid der vaart op die rivier niet te verleen. Het hof van *Oostenrijk*, als voorzitter van het Duitsche verbond, betoonde zich over dit besluit ten hoogste gebelgd, en trachtte te betoogen, »dat de verbondene mogendheden in 1814 de kroon aan het huis van *Oranje*, en de *onafhankelijkheid* aan *Nederland* hadden geschonken, onder *voorwaarde der vrije Rijnvaart*.” Schoon de regering, uit een staathuishoudkundig oogpunt beschouwd, welligt verkeerd had gehandeld met de vrije Rijnvaart te weigeren, werd het nu echter uit een staatkundig oogpunt van belang, deze vernederende taal met kracht en klem te beantwoorden.

De baron VERSTOLK VAN ZOELN, onlangs door den koning tot minister van buitenlandsche zaken benoemd, overhandigde aan den Oostenrijkschen gezant, grave VON MIER, eene *nota*, waarin werd aangetoond, dat *Nederland* nimmer de regten zijner onafhankelijkheid had verbeurd, en in 1813 zijne vrijheid zelve had hernomen, waardoor het den bondgenooten eene gewichtige dienst had bewezen, en den val van den Franschen kolossus aanmerkelijk bespoedigd. Verder werd betoogd, dat, daar de koning geenszins de kroon uit de handen van vreemdelingen, maar alleen van God en den vrijen wil zijner geliefde onderdanen ontvangen had, men uit dit beginsel geene aanspraak op de vrije Rijnvaart kon maken; ook was de koning geen medeonderteekenaar geweest van het Parijzer verdrag in 1814, bij hetwelk de verbondene mogendheden de vrije Rijnvaart hadden vastgesteld.

Duitschland toonde zich gebelgd; *Pruissen* deed vertoogen, en reeds verbreidde men in de oeverstaten, dat *Engeland* met geweld den *Rijn* voor zijne gemeenschap met *Duitschland* zou openen. De koning, die uit dit standpunt met regt de vrije Rijnvaart weigerde, vond echter goed in zoo verre toe te geven, dat alle tollén op den *Rijn*, tegen het heffen van een matig regt, zouden worden afgeschaft; doch dat daarentegen de *Lek* voor den Rijnmond moest worden gehouden. De oeverstaten ook hiermede geen genoegen nemende, duurden de onderhandelingen over deze aangelegenheid, welke de Duitschers zoo zeer tegen ons in het harnas joeg, nog vijf jaren vruchteloos voort.

De Belgen, in wier belang deze maatregel werkte, verheugden zich hierover; zelfs de beruchte STASSART zwaaide deswege de regering grooten lof toe. De hoop op verbroedering tusschen Zuid en Noord begon den koning weder toe te lagchen. De Hollander kwam te dien einde den Belg menigmaal te gemoet. Vele onzer landgenooten bereisden *België*, vestigden er zich voor langeren of korteren tijd, en bragten aldaar veel geld in omloop. De maatschappij tot *Nut van 't Algemeen* telde reeds in *België* verscheidene departementen, en schreef, gelijk andere letterkundige genootschappen, prijsvragen uit over de overeenkomst der Vlaamsche en Hollandsche tongvallen, over de geschiedenis der zuidelijke gewesten, en over beroemde mannen, die in *België* gebloeid hadden. Onderscheidene Belgen werden tot leden van het Koninklijk Nederlandsch Instituut benoemd, en vele Hollanders verkregen het lidmaatschap van de Brusselsche akademie der wetenschappen. Doch ook nu ging men weder

eenen stap verder. De regering bepaalde, dat het gebruik der Nederlandsche taal in sommige opzichten verplichtend zou zijn, en in de pleitzaal geene andere mogt gebezigd worden. Deze maatregel ontmoette groote tegenwerking bij de *Liberalen*, die meest uit jonge advokaten bestonden, wien het geweldig tegen de borst was, dat zij hunne Fransche denkbeelden in eenen hun vreemden vorm moesten gieten, en in plaats van over hunne welsprekendheid de toejuiching van het publiek in te oogsten, somtijds deerlijk bespot werden. Men had op den bijval der Antwerpenaren en Vlamingen gerekend, doch aan den leiband der geestelijkheid loopende, verfoeiden zij al wat van Holland was, en schaarden zich aanvankelijk aan de zijde der tegenstanders van dezen ontijdigen en onstaatkundigen maatregel. Hier en daar echter bespeurde men allengs eenige toenadering. De heer VAN LENNEP schreef eene Nederduitsche spraakkunst, aan welke een ruim vertier ten deele viel. De kweekschool voor onderwijzers te *Lier*, onder leiding van den heer SCHREUDER, vond aldaar veel goedkeuring, en beantwoordde aan het doel harer oprigting. De heeren MEIJER, KINKER, VISSCHER, WURTH, SCHRANT, D' HULSTER, WILLEMS en andere mannen van geleerdheid en smaak beijverden zich om het Hollandsch niet alleen in *België* voort te planten, maar om de taal onzer vaderen aldaar te doen hoogschatten en beminnen. De vereenigde pogingen van zoo vele voortreffelijke mannen bragten wel in den beginne eenige vruchten voort; doch de opgewekte geestdrift begon spoedig aanmerkelijk te verflaauwen, »een bewijs van den invloed der verbolgene geestelijkheid, die de vereeniging met *Holland* zoo veel mogelijk tegenwerkte.”

Daarenboven had het koninkrijk der Nederlanden groote rampen te verduren. De uitbarsting van 1225 tonnen buskruid in het magazijn te *Ostende* op den 19^{den} September 1826, veroorzaakte aldaar een treurtooneel, hetwelk met dat in 1807 te *Leyden* was te vergelijken. Eene hevige ziekte langs de kusten, vooral in *Groningen*, *Vriesland*, *Overijssel* en *Holland*, ontstaan door eenen bij uitstek warmen zomer, die de nadeelige dampen uit de nog kort geleden door het brakke water overstroomde landen had ontwikkeld, dompelde het Vaderland in groote verslagenheid. Inzonderheid te *Groningen* woedde de ziekte allerhevigst; vele sieraden der maatschappij bezweken onder dezelve, en de hoogeschool moest hare lessen eenen geruimen tijd staken. Op sommige plaatsen in *Vriesland* en elders, lagen drie vierde der inwoners aan het ziekbed gekluisterd. Gróot was de ellende, die hieruit ontstond; doch hulpvaardigheid, menschenliefde en weldadigheid verzachtten veel leed, en vertoonden zich weder in het beminnelijkste licht. Eerst in de lente van 1827 nam de ziekte aanmerkelijk af, en nog gedurende den ganschen zomer vertoonden zich daarvan sporen.

Deze ramp, hoe gevoelig ook, ging voorbij, doch de kwijning des handels in *Noord-Nederland* scheen ongeneeslijker van aard. Dit spoorde de Hollandsche Maatschappij der wetenschappen te *Haarlem* aan, eene prijsvraag uit te schrijven over het herstel des handels, welke beantwoord werd door den heer J. VAN OUWERKERK DE VRIES, een' gewezen koopman van *Amsterdam*, die in zijne bekroonde verhandeling erkende, dat na »*twalf* jaren van herstelden vrede in *Europa*, de eerste stralen van het aangebroken licht, die zoo ruim en

vrolijk op ons nederschoten, weder beneveld waren." De oorzaken van dit verval waren hoofdzakelijk te vinden in de mededinging van *Antwerpen*, en de hinderpalen, welke de Belgische afgevaardigden der regering in den weg leidden, in hare pogingen, om den handel zoo veel mogelijk te begunstigen. *Antwerpen* trok den koffijhandel grootendeels aan zich, en *Hamburg* stak met jeugdige kracht het hoofd omhoog, geheel bevrijd van alle belemmerende tollën en belastingen. »*Amsterdam*, de oude koningin der steden, door die twee mededingsters van hare voormalige schatting beroofd, werd bedreigd met langzame uittering."

In de vruchteloze hoop om de Belgen eenmaal door overmaat van weldaden te winnen, beaamde de regering gereedelijk de eischen der Belgen om beschermende wetten voor de voortbrengselen van den landbouw en de nijverheid. Dit bleek weder in 1826, toen de regering onder anderen eene belasting voorsloeg van 34 gulden op de 100 Nederlandsche ponden inkomende gemaakte wollen stoffen en 120 gulden op de katoenen en gemengde stoffen. Deze drukkende maatregelen werden door de Belgen toegejuicht, doch door de Hollandsche leden der Staten-Generaal met grooten ernst bestreden. »Het was zoo ver gekomen, zegt VAN KAMPEN, dat de maatregelen der regering, door hare beste vrienden afgekeurd, in den gewezen *Haagschen Satraap* (DE STASSART) eene voorspraak moesten vinden!"

»Te willen," riep STASSART in euvelmoed uit, dat de negentiende eeuw juist hetzelfde zij als de zestiende, is eene niet minder treurige dwaling ten aanzien van den koophandel als van de staatkunde. De *hersen-*

schimmen, die eene blinde eigenbaat zich hieromtrent schept, kunnen de jammerlijkste gevolgen hebben. Eene korte ondervinding was genoegzaam, om ons daarvan te overtuigen. *De verlichte vorst, die ons op eene zoo vaderlijke wijze regeert, doet ons eenen beteren weg inslaan, en alles verzekert ons, dat de waarachtige belangen van een land, hetwelk tevens landbouw, fabrieken en koophandel heeft, niet meer aan de buitensporige eischen van eenen uitsluitenden handel zullen worden opgeofferd.* Wij moeten niet uit het oog verliezen, dat de harmonie van het maatschappelijk ligchaam in de juiste evenredigheid aller deelen van hetzelfde bestaat: de koophandel verzekert den uitvoer onzer voortbrengselen en begunstigt verstandige ruilingen; hij zal dus aanzienlijke winst genieten en worden hetgeen hij onder ons worden moet, een der krachtigste steunpilaren van het algemeene welzijn."

Men begreep den zin dezer gekunstelde taal, welke zoo veel beteekende, als dat *Holland* zich gelukkig moest rekenen het kanaal te mogen zijn, door hetwelk de Belgische nijverheid zich over alle gewesten kon verspreiden. »Is het te veel gezegd, merkt VAN KAMPEN hierop verder aan, wanneer wij beweren, dat *Holland*, onder zulk eene vereeniging, langzamer dan die met *Frankrijk*, — maar toch eindelijk even zeker — niet meer dan een land zou geworden zijn, waar men boter en kaas voor den uitvoer vond, maar geene welvarende steden noch kapitalisten?"

Dat *Noord-Nederland* het lastdier was van *België*, bleek genoegzaam uit de welsprekende redevoering van den heer WARIN, die rondborstig aantoonde, dat men nu reeds in *Holland* 20 gulden hoofd voor hoofd in

de directe belastingen betaalde, terwijl zulks in het rijke *Oost- en West-Vlaanderen* door elkander slechts acht gulden bedroeg, alsmede dat *Antwerpen*, hetwelk in 1825 MEER goederen had ingevoerd, dan *Amsterdam*, slechts 995,904 gulden aan in- en uitgaande regten had betaald, en *Noord-Holland* 1,471,554. Men schreef dit verschil algemeen toe aan den sluikhandel te *Antwerpen*, waar een minder naauw toezigt scheen te bestaan dan te *Amsterdam*.

Intusschen is het niet te ontkennen, dat de regering al het mogelijke deed om den handel van *Noord-Nederland* door verbetering der gemeenschap te verlevendigen. Het groote *Noord-Hollandsche Kanaal*, de verbreding der vaart tusschen *Amsterdam* en *Gorinchem*, het *Zederik- en Zuid-Willems-Kanaal* waren hiervan schitterende bewijzen. En nu had de koning, wiens ijver tot het aanleggen van grootsche werken niet verflaauwde, op voorlichting der heeren GOUDRIAAN en BLANKEN, het plan gevormd, om het *Y* door middel van eenen dijk, met sluizen voorzien, af te sluiten, en een kanaal te maken door *Waterland* tot aan de zee door *Marken*. Men dacht hierdoor zoowel de veiligheid van de scheepvaart als de gezondheid van de hoofdstad te bevorderen, en de aanzienlijke onkosten van onderhoud aan den dijk rondom het *Y* en de gedurige uitbaggeringen, om hetzelfde op eene behoorlijke diepte te houden, uit te sparen. De *Amsterdammers* integendeel beschouwden deze onderneming als nadeelig, omdat de geregelde aankomst der schepen uit het *Y*, bij de afsluiting en opening alleen door sluizen, ongemeen zou belemmerd worden, terwijl, zoodra het *Noord-Hollandsch kanaal* door eenig

ongeval onbruikbaar werd, de gemeenschap naar zee voor groote schepen geheel zou zijn afgesneden.

De stad *Amsterdam* deed dan ook tegen de af-damming van het *Y* zulke krachtige vertoogen, dat de koning den reeds begonnen arbeid liet staken. De vreugde hierover was in *Amsterdam* algemeen, en ten blijke der levendigste blijdschap werd de beurs prachtig verlicht. Veel genoeg baarde het tevens dat, in plaats van het gestaakte werk, vóór de stad dijken werden aangelegd, die, haar voor overstroming beveiligende, tevens twee dokken vormen, waarin de schepen als in veilige uitgediepte havens kunnen liggen, tot welke ruime schutsluizen den toegang verleenen. De overige gemeenschap tusschen het *Y* en de stad bleef geheel vrij, zoodat nu van die zijde alle vrees voor belemmering of verloop van den handel was weggenomen.

Te *Rotterdam* hield men zich insgelijks met een groot ontwerp bezig. Om door eene verkorting van den langen, moeilijken weg der schepen naar deze stad den handel aldaar op te beuren, groef men het schoone *Voornsche Kanaal*, hetwelk zich van de Noord-zijde van het eiland *Oost-Voorn*, tusschen *Heenvliet* en *Zwartewaal* uitstrekt tot *Hellevoetsluis*, nabij welke plaats het met eene slaauwe bogt aan de zuidzijde van het genoemde eiland in het *Haringvliet* eindigt. Door dit kanaal werd de scheepvaart naar *Rotterdam* zoo gemakkelijk, dat *Rotterdam* met *Antwerpen* kon wed-ijveren. De koning droeg veel tot de voltooiing van dit belangrijk werk bij, en *Nederland* had reden zich over dezen geest van vooruitgang te verheugen; zelfs vreemdelingen, die ons land bezochten, stonden

opgetogen over het grootsche van vele dezer nuttige werken, die aan het land een veel fraaijer voorkomen gaven, en den handel zooveel gemak en voordeel verschafte.

Ook was de regering er ernstig op uit, om met andere natiën voordeelige handelsbetrekkingen te onderhouden of aan te knooien. Eene onderhandeling echter, door den Nederlandschen minister FALCK met *Engeland* aangeknoopt, over een handelsverdrag, zoo-veel mogelijk gegrond op wederzijdsche gelijkstelling met nationale schepen, kwam niet tot stand, wijl men de onbillijke vorderingen van den minister CANNING niet wilde toestaan. De Engelsche afgezant in den *Haag* ontving daarop eenen korten brief (in zeer ondichterlijke rijmen), die alle verdere onderhandelingen over deze gewigtige aangelegenheid afsneed ¹.

¹ Men vindt deze laffe snakerij in het *Foreign Quarterly Review*, May 1832, dus luidende :

In matters of commerce, the fault of the Dutch
Is giving too little and asking too much,
With equal advantage the French are content,
So we'll clap on Dutch bottoms a twenty percent,
Twenty percent,
Twenty percent,
Nous frapperons FALCK with twenty percent.

(get.) GEORGE CANNING.

In zijne *Geschiedenis van den vijftienjarigen vrede* geeft VAN KAMPEN ons daarvan de volgende vertaling :

• In zaken van handel is het gebrek der Hollanders, dat zij te weinig geven en te veel vragen. De Franschen zijn met gelijk voordeel tevreden; dus zullen wij op de Hollandsche bodems twintig percent leggen. Twintig percent! twintig percent! wij zullen FALCK met twintig percent wel vinden.

Hier rekende CANNING echter buiten den waard. De buitensporige

De toestand onzer overzeesche bezittingen baarde intusschen den koning, als haren opperbestuurder, grootte zorgen. De oorlog op *Java* verslond vele menschenlevens en verbazende schatten. Met blijkbare nijdvreugde vergrootten de Engelschen nog de nadeelen, welke de Nederlanders van de oproerlingen hadden te lijden. DIEPO NEGORO, het hoofd des opstands, moest echter spoedig voor de wapenen der Nederlandsche krijgsmagt wijken, doch vond eene schuilplaats in het gebergte, alwaar de opstandelingen moeilijk konden vervolgd worden. Deze volk- en geld-vernielende oorlog duurde nog vier jaren voort, en bragt niet weinig toe, om de laatste dagen van het bestuur van den waardigen gouverneur-generaal VAN DER CAPPELLEN te vergallen. Om in de behoeften der Indische geldmiddelen te voorzien, sloeg de koning aan de Staten-Generaal eene leening voor van 20 millioen, die in dertig jaren zou worden afgelost. Dit ontwerp van wet werd door de Belgische afgevaardigden heftig bestreden, die den gouverneur-generaal van verzuim, verspilling en wanbestuur beschuldigden; doch na een uitvoerig en uitmuntend advijs van den heer VAN ALPHEN werd de wet bij meerderheid van stemmen aangenomen.

De koning benoemde nu den baron DU BUS DE'GHISIGNIES tot opvolger van den heer VAN DER CAPPELLEN, die naar de omstandigheden, waarin hij had verkeerd, veel goeds tot bevordering der algemeene welvaart had tot stand gebragt. Wij zullen hier geene bijzon-

impost op het zout, door Nederlandsche schepen uit *Engeland* gehaald, deed de uitvoer daarvan uit *Engeland* naar *Nederland* geheel ophouden, zoodat de Engelsche regering het weldra raadzaam oordeelde, dezen maatregel in te trekken.

derheden aangaande het bestuur van den baron DU BUS vermelden, maar in het algemeen aanmerken, dat deze nieuwe landvoogd niet alleen onverbiddelijk streng te werk ging jegens sommigen, die wellicht van de menschlievendheid zijns zachtmoedigen voorgangers een schandelijk misbruik hadden gemaakt, maar tevens de spaarzaamheid, welke hem was voorgeschreven, zoo ver dreef, dat zelfs bekwame, onmisbare ambtenaren met hunne huisgezinnen knellende ontberingen hadden te verduren. Ook de geleerden, die op last der regering onze rijke Indische bezittingen natuurkundig moesten onderzoeken, bleven eenen geruimen tijd van alle hulpmiddelen verstoken, en dit was een ware roof aan de wetenschap gepleegd, des te meer te bejammeren, daar de taak van DU BUS dubbel gemakkelijk was gemaakt, door bij dezelve 20 millioen aan geld of krediet te voegen. Intusschen mogen wij niet verzwijgen, dat onder zijn bestier het eiland *Nieuw Guinea* werd onderzocht, en op den verjaardag des konings, den 24ten Augustus 1828, de westkust van hetzelfde plegtig in bezit genomen. Het aldaar aangelegde fort bekwam, naar den Commissaris-Generaal van Neêrlands-Indië, den naam van DU BUS, en zoodra de N. Guinesche vorsten en grooten zich op het fort bevonden, las de heer VAN DELDEN, commissaris tot het in bezit nemen van de westkust van *Nieuw Guinea*, de volgende afkondiging voor:

»Alzoo door Z. M. den koning der *Nederlanden* is bevolen, bezit te nemen van de kust van *Nieuw-Guinea*, van 141° lengte van *Greenwich* op de zuidkust, en van daar west- en noordwaarts, tot aan de kaap de *Goede Hoop* op de noordkust gelegen;

»Zoo is het, dat ik, **ARNOLDUS JOHANNES VAN DELDEN**, als daartoe door den gouverneur der Moluksche eilanden (**MERKUS**) geautoriseerd, hier in het openbaar en in het bijwezen van de kommandanten van Zr. Ms. korvet *Triton*, de brik *Siwa*, de schooner *Iris* en de heeren officieren van gemelde bodems; den kommandant en de officieren van het detachement militaires; de heeren ambtenaren, uitmakende de commissie van natuurkundig onderzoek, benevens de equipagies en manschappen van Zr. Ms. vaartuigen en het detachement voornoemd, verklaar, in naam en van wege Z. M., bij deze plegtig bezit te nemen van dat gedeelte van *Nieuw Guinea* en de landen daar binnen liggende, aanvang nemende van den 141° lengte van *Greenwich*, op de zuidkust en van daar west, noordwest en noordwaarts op tot de kaap de *Goede Hoop*, op de noordkust gelegen, behoudens evenwel de regten, welke de sultan **TIMORE** op de distrikten van *Mazary*, *Karondefer*, *Ambarssura* en *Amperpon* zou mogen hebben.

»En opdat van deze bezitneming ten allen tijde zal kunnen blijken, zal door mij van deze plegtigheid worden opgemaakt proces-verbaal, om te dienen, daar waar het mogt behooren».

Een luid »hoera!» van alle aanwezenden volgde op deze voorlezing; de Nederlandsche vlag rees statig omhoog, en werd door 101 schoten begroet. De inbezitneming van *Nieuw Guinea*, den sleutel der Molukken, mag als eene gewigtige gebeurtenis beschouwd worden. »Immers dit uitgestrekte land, zoowel door deszelfs luchtstreek als ligging, geschikt om alle voortbrengselen van *Java* en *Sumatra* op te leveren, verschaft welligt eenmaal onberekenbare handels-

voordeelen, waarvoor, zoo niet wij, dan ten minste het nageslacht, zich nog eenmaal kan verheugen ¹”.

Schoon de toestand onzer Indische bezittingen steeds nog zorgelijk bleef, beloofden echter de genomene maatregelen eene spoedige bevrediging, en als men het goed en kwaad, dat het koninkrijk der *Nederlanden* in 1826 aanbood, tegen elkander opweegt, dan behield het goede toch ruimschoots de bovenhand. De wrokkende geestelijkheid werd door de vermogende kracht der drukpers, waarover de Liberalen in *België* beschikten, in toom gehouden, terwijl de koning, geschraagd door de liefde en trouw zijner Noord-Nederlanders, hare stem kon verachten. Doch in 1827 werd door de listige kuiperijën van eenen man, die sommigen den boozen geest van *Nederland* noemen, eene bron van onheil geopend, welke het staatsgebouw zou ondermijnen en plotseling in één doen storten. Aanvankelijk had DE CELLES, door de Belgen tot lid der Staten-Generaal benoemd, zich heftig tegen de maatregelen der regering aangekant, doch nu veinsde hij eensklaps de tegenpartij te verlaten, en zich aan de zijde des konings te scharen. Door zijne gladde tong en zijne talenten wist hij zich in 's vorsten gunst te dringen; hij werd ridder van den Nederlandschen Leeuw en afgezant aan het hof van *Rome*! »In dit voorbeeld, meer dan eenig ander,” zegt een geacht schrijver, »is aan vorsten en volken eene waarschuwendende les gegeven: *zich nimmer van booswichten te bedienen, zelfs niet tot bereiking van heilzame oogmerken.*”

¹ *Gedenkstuk van Neêrlands heldendaden ter zec.* Tweede deel, bladz. 515 en 516.

Na een kort verblijf te *Rome* heette het, dat DE CELLES alle moeilijkheden, welke er tusschen *Nederland* en den Heiligen Stoel bestonden, had uit den weg geruimd, en er in geslaagd was, een Concordaat voor de Roomsche kerk tot stand te brengen. Dit Concordaat, juist twaalf jaren na den slag van *Waterloo* gesloten, was nogtans niets anders dan eene overwinning van den geest des kwaads over dien des goeds, verwoestende alles wat met zooveel opoffering en inspanning was daargesteld; het was de doos van *Pandora*, die de grootste jammeren over *Nederland* zou storten. Wie herinnert zich hier niet de dichtregelen van onzen BELLAMY, waarin een verrader des Vaderlands dus krachtig wordt geteekend:

Zijn gansche ziel zal valsheid wezen,
 Zijn mond een kerker vol bedrog.
 Zijn helsche ziel zal niemand vreezen,
 Steeds juichend denken: 'k werke nog!....
 Gij zoudt vergeefs zijn werking storen,
 Vergeefs is hier eenforsch geweld.
 Tot ramp voor 't Vaderland geboren,
 Is hij ten vloek des volks gesteld.

Elde Hoofdstuk.

SLOT VAN HET LAATSTE TIJDPERK VAN DEN VUFTIENJARIGEN VREDE.

(1827—1830).

Ook u, mijn Vaderland, 'k zie als een lam u bloeden!
Des tijgers klaauw tast naar uw' strot!
Ach, waar is redding? — Neen, niets kan ons meer behoeden.
Wie bergt het hulkje nog bij 't worstelen der vloeden?
Gij kunt dat, Gij alléén, o God!

WELMANS.

Het *Concordaat met Rome*, gegrond op dat, hetwelk in 1801 met NAPOLEON gesloten werd, bevatte op zich zelf wel weinig aanstootelijks, doch uit de *Bulle*, te dier zake uitgevaardigd, was het blijkbaar, dat de gewezen prefekt der *Zuiderzee* den paus geveleid had, dat de koning zich de uitlegging, welke zijne Heiligheid aan de geslotene overeenkomst gaf, zou laten welgevallen. Althans de paus beweerde, dat het *Concordaat* ook toepasselijk was op de noordelijke gewesten des rijks, en er bij de vijf aanwezige bisdommen nog drie moesten gevoegd worden, waaronder één te *Amsterdam* voor *Holland, Utrecht, Overijssel, Friesland, Groningen*, en *Drenthe*. De edelmoedige en doorluchtige koning zou in de bezoldiging voorzien van de door den paus aangestelde geestelijken van hooger en lageren rang, die dan den eed van trouw

aan hunnen landsheer zouden mogen afleggen. Alles wat tot eene naauwkeurige omschrijving der bisdommen werd vereischt, zou door den Roomschen stoel nader worden geregeld, die zich tevens het regt voorbehield, om voor de eerste maal de nieuw op te rigtene kerken van herders te voorzien. De bisschoppen zouden toezigt houden over de *Seminariën*, (in welke de jongelingen, als nieuwe planten, van hunne teedere jeugd af, moesten worden opgeleid), en leerstoelen oprigten, waar die jongelingen in *wijsgeerige vakken* gepast onderrigt zouden erlangen. In het onderhoud van al deze inrigtingen zou de koning behoorlijk voorzien, gelijk zulks door zijnen gezant hij het Roomsche hof was beloofd. Ook twijfelde de bisschop van Rome geenszins, of Z. M. zou *edelmoedig* zorgen voor het onderhoud der pastoors, *overeenkomstig hunne waardigheid*, en alles vermijden, wat het schenken of erfmaken aan kerken zou kunnen verhinderen. Degenen, die zich verstoutten, deze pauselijke bulle aan te randen, zouden zich niet alleen de gramschap van God, maar ook die van PETRUS en PAULUS berokkenen. Ook gaf de opperkerkvoogd in eene *allocutie* (aanspraak) te kennen, dat de jonge geestelijken niet meer verplicht waren, het *collegium philosophicum* te bezoeken. Door al deze bijhangselen werd het *Concordaat* de gevaarlijkste twistappel, welke in het koninkrijk der *Nederlanden* kon geworpen worden.

De geestelijkheid, die zich tot dus verre uit onmagt had stil gehouden, toonde hare vreugde over het *Concordaat*, en zocht reeds bij voorraad van deze zegepraal partij te trekken. De *Liberalen* daarentegen hieven kreten aan van verontwaardiging; terwijl de pro-

testanten, die zich eerst tamelijk onverschillig hadden betoond, maar nu ontwaarden, dat de oude vijand zich van het vossenvel had bediend, om zijn gezag niet alleen in *België*, maar zelfs in het hart van *Holland* te herwinnen, zich ernstig begonnen te verontrusten. Te *Amsterdam*, alwaar, volgens de pauselijke bulle, een bisschopszetel en eene Kathedrale kerk zou worden gesticht, ontveinsden de hervormden niet altijd hunne bitterheid, en zagen de toekomst donker in.

De minister van binnenlandsche zaken trachtte, door eenen rondgaanden brief aan de gouverneurs der provinciën, den indruk der onrustbarende uitdrukkingen in de pauselijke bulle, zooveel doenlijk, te verzwakken, verklarende, dat sommige bewoordingen minder naauwkeurig waren, en de uitvoering van het *Concordaat* niet zou plaats hebben, voordat de nog openstaande bisschopsplaatsen vervuld waren. Ook beweerde de minister, dat het niet uit de bulle bleek, dat de paus het *collegium philosophicum* afkeurde, doch hij werd hierin door den aartsbisschop van *Mechele* openlijk tegengesproken; de Belgische geestelijkheid, vroeger gedwee, wilde nu weder regeren. De *Liberale*n, voorstanders eener onbeteugelde vrijheid, waren verontwaardigd over de toegevendheid der regering, en zochten zich nu te wreken over de invoering der Nederlandsche taal bij de regthanken. De hoofden der *Liberale*n waren, zoo als wij reeds vroeger aanmerkten, jonge advokaten, als DUCPÉTIAUX, VAN DE WEIJER en vele anderen, die het niet konden uitstaan, dat hunne verhevene bloemen van Fransche welsprekendheid, in de gehate Nederlandsche taal er belagchelijk uitzagen, en deerlijk verwelkten. Daarenboven was

het aantal dier pleitbezorgers veel vermeerderd door de menigvuldige *beurzen*, die de regering aan de Belgische hoogeschoolen voor studenten in de regtsgeleerdheid had daargesteld. Vele jonge advokaten, die geen bestaan hadden en geene ambten konden bekomen, hielden zich bezig met het schrijven van artikelen voor de dagbladen, welke meestal tegen de regering waren gerigt, wyl men dan op beter vertier kon rekenen. De *Liberalen* werden alzoo van ijverige voorstanders hevige bestrijders der regering, welke nu van hen alles te vreezen had. De geschillen, welke er ontstonden over het strafwetboek, waarin onder anderen de geeseling werd gehandhaafd, boden den heethoofden schoone gelegenheid aan, om over de onwettelijke barbaarschheid der Hollanders uit te varen. Ook de doodstraf, welke men in sommige gevallen wilde toepassen, was voor de zoo even genoemde wetgeleerden een steen des aanstoots. Zij, die niet schroomden in koelen bloede eene gansche maatschappij uit heerschzucht en eigenbaat in het verderf te storten, namen uit valsche menschlievendheid den misdadiger in hunne bescherming. DUCPÉTIAUX verstoutte zich, om de aanmerkingen van den referendaris ASSER, ter staving, dat de doodstraf in sommige gevallen noodzakelijk was, onder den hatelijken titel van *verdediging der doodstraf* uit te geven. Men betrok den jeugdigen schrijver in regten, en stak als ware het in een wespennest; een zwerm van pleitbezorgers kwam in beweging. Men beschouwde de gevangenneming van DUCPÉTIAUX als eene *aanranding der drukpersvrijheid*, en trok te velde tegen den heer ASSER en nog meer tegen den minister van justitie VAN MAANEN, dien men tevens als

den bewerker hield van het verbod, om in de Fransche taal te pleiten. De Liberalen koesterden eenen woedenden haat tegen dezen minister, wyl zij zeer goed bemerkten, dat hij de regering aanspoorde, om niet langer op twee gedachten te hinken, maar een vast stelsel te kiezen, en dan zonder aarzelen door te tasten. Daar het uit den weifelenden gang der regering scheen te blijken, dat men *Rome* vreesde, waren de Liberalen er op bedacht, om tot de partij der geestelijkheid toevlugt te nemen. Nu eenmaal de gemoederen waren verbitterd, nam men alle gelegenheden te baat, om de handelingen der regering te berispen en in een hatelijk daglicht te stellen. Er rezen veelvuldige klagten op tegen het *Amortisatie-Syndicaat*, omdat deszelfs werkzaamheden tot hiertoe in een plegtig donker bleven gehuld. Daarenboven eischte de geestelijkheid *onbepaalde vrijheid van onderwijs*, ten einde hetzelfde geheel in hare handen zou vallen, en het *toezigt van regeringswege* afgeschaft worden. Met drieste onbeschaamdheid klaagde zij, dat niet alleen de bijbelsche geschiedenis en de heerlijke zedekunde des Christendoms aan het opkomende geslacht op de scholen werden onderwezen, maar dat men hetzelfde ook bekend maakte met het Nieuwe Testament, den persoon van *CHRISTUS* en de wonderen en weldaden, door den Zaligmaker verrigt. Alles scheen mede te werken, om de Liberalen en geestelijken elkander te doen naderen, en vóór de bijeenkomst der Staten-Generaal in den herfst van 1828 was de gemelde vereeniging reeds tot stand gekomen. De voornaamste leden der Belgische afgevaardigden van beide partijen hadden deze zaak geklonken, gelijk zulks spoedig aan

de uitwerkselen bleek. »Hoe bedriegt soms de uitkomst de verwachting!» roept VAN KAMPEN in verbazing uit. »Eene *overeenkomst* tusschen twee partijen, die elkander als twee vijandige polen schenen te moeten afstooten, gelukt in een paar maanden!»

In gevolge de grondwet, opende de koning, den 20sten October 1828, te *Brussel* de vergadering der Tweede Kamer. Z. M. keurde de aanmatigingen af van de Provinciale Staten, die zich, naast de regering en de Staten-Generaal, in raadplegende lichamen trachtten te herscheppen, zich niet ontziende, om te redetwisten over de verantwoordelijkheid der ministers, vrijheid van drukpers, over gezworenen en andere onderwerpen, in strijd met de grondwet, welke van de Provinciale Staten wil, dat zij stil en vreedzaam het materiële welzijn hunner medeburgers zullen bevorderen. Uit de redewisselingen, welke over de aanspraak des konings in de Tweede Kamer voorvielen, bleek duidelijk de verbroedering tusschen de partij der geestelijkheid en die der Liberalen. In de raadzaal ontzag men nog wel den persoon des konings, doch de ministers werden van schreeuwende dwingelandij beschuldigd. Hierdoor gingen de oogen der Noordelijke leden open, die zich nu, even als de regering, bedreigd zagen door de Belgische leden van beiderlei kleur, welke geene middelen te heilig zouden achten, om den troon omver te werpen, en daarna elkander den voet te ligten. De geest des volks verklaarde zich zeer luidruchtig ten voordeele van de tegenstanders der regering, en aan het hoofd der beweging plaatste zich een man, die zich vroeger als den bittersten vijand des pausdoms had gekenmerkt,

maar zich nu vleide, dat er uit eenen algemeenen opstand eene republiek zou geboren worden, aan welks hoofd hij, als een tweede WASHINGTON, hoopte te schitteren. Wij bedoelen hier den advokaat KAREL DE POTTER, geboren te Brugge, van wien wij reeds hebben gewag gemaakt als schrijver van het leven van SCIPIO RIZZI, aartsbisschop van Pisa, die om zijne verlichte denkwijze door het Hof van Rome met de grootste verbittering was vervolgd. DE POTTER, wiens eerzucht geene palen kende, meende zich destijds bij de regering aangenaam te maken, met in dit boek de Roomsche Kerk vinnig door te strijken; doch hij miskende den geest des bestuurs, hetwelk, wel is waar, de misbruiken wilde tegengaan, maar geenszins de godsdienst zelve aanranden. De hooge eereposten, waarmede hij zich geveleid had, bleven achter, en nu, woedend over de ondergane teleurstelling, trad hij in verbond met lieden, die hij anders diep verachtte.

Met een onbeschaamd gelaat kraamde hij de tastbaarste onwaarheden uit, en noemde openlijk alle ondergeschiktheid aan de wettige orde, ondragelijke *slavernij*. In een der dagbladen van zijne partij (*Courrier des Pays-Bas*) riep hij het volk toe: »Laat ons de ministeriëlen beschimpen en verguizen!» Daar dit tergend gezegde zoo goed was als eene aansporing tot het plegen van gewelddadigheden, werd hij voor de regtbank geroepen en tot achttien maanden gevangenschap veroordeeld. In de gerechtszaal had het gemeen veel opschudding veroorzaakt, en op straat schreeuwde het luidkeels: *Leve DE POTTER! Weg met VAN MAANEN!* Uit zijnen kerker, waar hij niet buiten toegang zat, spoorde deze volksmenner de thans tegen

de regering vereenigde partijen aan, om het bestuur met de wapenen van laster en ophitsing te bestrijden. Hierin kon hij rekenen op de hulp van TIELEMANS (een' bakkerszoon van *Brussel*, door 's konings onverdiende goedheid uit het niet verheven), van DE STASSART, DE CELLES, VAN BOMMEL, aan wien de bischopszetel van *Luik* was toevertrouwd, en een aantal duisterlingen en nieuwigheidszoekers. De onbeschaamdheid der dagbladen kende nu geene grenzen; zelfs de persoon des konings werd in het laatst van 1828 en den aanvang van 1829, op de gruwelijkste wijze gehoond en verguisd. Men predikte onbewimpeld den koningsmoord, schold den vorst, die *België* tot eene ongekende hoogte had opgevoerd, voor eenen ellendeling, en betuigde den troon *aan de kaak* te zullen stellen.

Om den volksgeest in eene koortsachtige spanning te brengen, rieden de zamenzweerders het onderteekenen aan van verzoekschriften (*petitiën*), waarin op de ministeriële verantwoordelijkheid, op de vrijheid der drukpers, op het vrije gebruik der Fransche taal en op vrijheid van onderwijs werd aangedrongen. Deze wenk ging geenszins verloren. De onderteekenaren groeiden welhaast tot veertig duizend aan; alle kunstgrepen werden daartoe in het werk gesteld; de geestelijkheid weigerde de absolutie aan de ongehoorzamen, en de *Liberale*n maakten de onnoozelen, die lezen noch schrijven konden, diets, dat er alleen om de afschaffing der belasting op het gemalene graan verzocht werd.

In weerwil van zooveel miskenning en verguizing van den kant der Belgen, die als 's konings jongste

kinderen met de meeste toegevendheid en liefde werden behandeld, ging de regering ijverig voort, om handel en nijverheid te begunstigen. Tot opbeuring van den handel, nam men de toevlugt tot het stelsel van *Entrepôts*, ten einde vrijheid van regten te kunnen verleenen voor die goederen, welke, uit zee aangebragt, aldaar opgeslagen, en later weder uitgevoerd zouden worden, zonder met het binnenland eenige gemeenschap te hebben. Hoewel sommigen met deze noodhulp tegen de aanmatigingen der Belgen niet veel ophadden, beschouwden toch anderen de *Entrepôts* als het beste middel, om in de gegevene omstandigheden den gezonken handel der hoofdstad te verlevendigen.

Op de *Rapenburgergracht* verhief zich nu eene dubbele reeks van pakhuizen, die menig Amstellaar, in verband met het *Noord-Hollandsche kanaal*, met fierheid beschouwde. Ook te *Rotterdam* en *Antwerpen* werden dergelijke vrijplaatsen voor den handel daargesteld. Om *Gent* tot eene zeehaven te maken, ontwierp de koning het kanaal van *ter Neuzen*, gelijk men zulks omtrent *Brussel* ook poogde te doen door het verbreeden van de *Rupel* en de *Senne*, om vervolgens van daar een kanaal naar *Charleroi* te graven, ten einde binnendoor met *Frankrijk* te water gemeenschap te hebben. Te *Mechelen* werd eene vereeniging ingesteld, om de bereiding van *cachemiren shawls* tot grootere volkomenheid te brengen. De koning nam daartoe 200 van de 800 aandeelen, elk van 800 gulden. Voor *Noord-Nederland* werd eene nieuwe *Westindische Maatschappij* opgericht, welke echter weinige teekenen van leven heeft gegeven. De

koning deed intusschen alles wat hij vermogt, om zijne onderdanen gelukkig te maken; doch de vloekverwanten in *België* gingen voort met hunne helsche plannen. Daar zij de Zwitsersche troepen in Nederlandsche dienst als een hecht bolwerk van den koninklijken troon beschouwden, moesten deze dappere krijgslieden worden afgedankt. »Thans was,» zeiden de woelgeesten, »die tijd gekomen, of liever hij was er voor lang geweest. Waarom, te midden van eenen diepen vrede in *Europa*, zulke vreemde krijgsbenden te onderhouden, huurlingen der regering en bal-lasten der lijdende schatkist? Had men niet genoeg aan zijne landskinderen? Of moest men welligt deze bewaken?» De regering viel uit eergevoel in den strik, welke haar zoo listig gespannen was, en met het einde van 1829, toen hun dienstdag was afgeloopen, werden de Zwitsers, met toekenning van een billijk pensioen, ontslagen. De wet op de schutterijen daarentegen, die reeds meermalen was verworpen, kwam nu aanmerkelijk gewijzigd tot stand, welligt op eenen wenk van de hoofden der *Unie*, die het thans gaarne zagen, dat een groot aantal Belgen wapenen bekwam, en in derzelver behandeling geoefend werd.

De voortdurende oorlog op *Java* baarde de regering mede groote zorg. Om in de buitengewone uitgaven daarvoor te voorzien, moest het reeds aan *Neêrlands-Indië* toegestaan krediet met 15 millioen worden vermeerderd. De Belgen beweerden, dat zulks een offer was, hetwelk *België* voor zijn aandeel aan *Holland* bragt, geenszins erkennende, dat de zuidelijke fabrieksteden bijkans geheel *Java* van kleedingstoffen voorzagen, (doordien de buitenlandsche goederen te zwaar belast

waren, om mede te dingen, en de handel in *Holland* door de lage koffijprijzen aan groote verliezen was blootgesteld. Bij al deze moeilijkheden voegden zich nog de kuiperijen der vereenigde Belgische tegenpartij bij de verkiezingen van 1829. Ten einde de regering op alle mogelijke wijze te belemmeren, waren de volksmenners ijverig in de weer, om aan de kiezers de personen voor te schrijven, welke zij, zoowel in de provinciale als algemeene Staten, te benoemen hadden. Daar ook de Oud-Nederlandsche provincie *Noord-Brabant* voor een goed deel met de Belgen zamenspande, vond de regering bij de opening der zitting van 1829 eene overwegende partij, wyl onder de afgevaardigden van *Noord-Nederland* geene genoegzame eenheid bestond, en velen de zaken over het algemeen niet zoo zwaar inzagen. »De Hollandsche natie moest door het vuur der rampen verstaald worden.»

De regering, nog steeds hopende den dreigenden storm door voorkomendheid te bezweren, stelde eene nieuwe wet voor op de drukpers, in eenen milderen geest dan het koninklijk besluit van 1815 tegen oproerige bewegingen, destijds gevreesd door NAPOLEON'S onverwachte terugkomst. De meerderheid der Staten-Generaal vond deze wet nog te streng, zoodat de regering dezelve dermate wijzigde, dat er geene kracht meer in overbleef. Iedereen mogt nu, als ware het, laten drukken, wat hij wilde, zonder eenige straf te vreezen. Ten aanzien van de vrijheid der drukpers, de *Conflicten* en de ministeriële verantwoordelijkheid verschilden ook vele Noordelijke leden van de regering, welke zij overigens in de meeste gevallen met

ernst en nadruk ondersteunden. Ten aanzien van het hooger, middelbaar en lager onderwijs, scheen de regering niet ongenegen, om meerdere ruimte te verleenen; doch de zaak bleef gedurende de zitting van 1828—1829 nog hangende, schoon de vrienden van het oude en hechte groote vrees koesterden, dat de Belgen allengs ook in dit gewichtig punt de overwinning zouden behalen.

Na de sluiting der zitting deed de koning eene reis door de Zuidelijke gewesten des rijks. Overal heerschten bloei en welvaart; het volk, voor een oogenblik de inblazingen der raddraaiers vergetende, juichte den bewerker van *België's* voorspoed luide toe; dit was inzonderheid het geval in *Gent* en *Luik*; de koning was hierover sterk getroffen; en toen men aanmerkte dat de *petitiën* tegen de zoogenaamde grieven niet het werk waren der natie, maar van eenige woelgeesten, beëamde de koning zulks, in een oogenblik van billijke verontwaardiging hierop antwoordende: *Dit is het werk van eerloozen (infames)*. Deze woorden gingen van mond tot mond en werden door de omwentelingsgezinden gretig tot hun oogmerk gebezigd. In trotschen waan zich bij de edele Geuzen van 1568 vergelijkende, sloegen zij eenen penning, welke aan de eene zijde de grondwet vertoonde, en aan de andere eenen bundel van tien pijlen, met het opschrift: *Getrouw tot de eerloosheid toe*. Weldra schaamde men zich niet meer tot de orde der *eerloosheid* te behoorren, en spoedig zou het blijken, dat men de *eerloosheid* tot gids had gekozen, en hare wenken getrouw opvolgde. De toon der dagbladen werd nu van dag tot dag heviger. »Het is moeijelijk,” zeide een Leu-

vensch dagblad, »eenen koning in staat van beschuldiging te stellen, maar er is toch slechts één minuut noodig, om een henniptouw om eenen koninklijken hals vast te maken, of eenen CAPET op de plaats der Guillotine vast te binden. Zeker doorluchtig persoon meent een' grooten en sterken wil te hebben, omdat hij hardnekkig is. Weleer rekende hij op de lafheid der natie, maar de natie is moedig geworden. Men heeft haar veel kwaad gedaan; zij zal zich weten te wreken." De schrijver van dit verfoeijelijk dagblad, een dolzinnige student ROUSSEL genaamd, bleef ongestraft.

De regering, vreezende, dat zij op den duur niet tegen den stroom zou kunnen oproeijen, en door de *Liberalen* zoo slecht voor hare gunstbetooning beloond, zocht nu de geestelijkheid te winnen. Het groote struikelblok, het *Collegium Philosophicum* werd opgeheven, en omtrent het lager onderwijs betoonde de koning zich insgelijks bereid toe te geven. Doch deze ongemeene inschikkelijkheid deed den hooften toon der geestelijkheid niet dalen; geene toegeeflijkheid, geene voorkomendheid kon haar meer bevredigen. De volksgeest in *Noord-Nederland* verkropte met spijt de inschikkelijkheid, welke de regering voor de onbillijke eischen en de verguizingen der Belgen betoonde; doch men had de toestemming der Staten-Generaal voor de tien- en eenjarige begrooting noodig, en dit oefende grooten invloed uit op de handelingen van het bestuur. In de maand October 1829 werd de vergadering der Staten-Generaal te 's Hage door den koning met eene verzoenende aanspraak geopend. Reeds dadelijk kwam er eene zaak van belangrijken aard

ter bane, waarin de Belgische afgevaardigden hunne krachten konden beproeven. De provinciale staten van *Holland* hadden den advocaat BRUGMANS van *Amsterdam*, een' vriend van den minister VAN MAANEN, tot lid der Staten-Generaal benoemd. De zuidelijke leden kantten zich hevig tegen de toelating van den heer BRUGMANS aan, omdat hij tevens lid was der *Permanente Commissie* van het *Amortisatie-Syndicaat*, schoon verscheidene andere leden der Staten-Generaal leden van het Amortisatie-Syndicaat waren, en zelfs de president der *Permanente Commissie* sedert lang lid was van de eerste kamer. Men beriep zich thans op Art. 92 der grondwet, waarbij het lidmaatschap der Staten-Generaal wordt ontzegd aan dengenen, die eenen post bekleedt, waarvoor men den lande rekenschap schuldig is. De heer BRUGMANS werd door de meerderheid *onbevoegd* verklaard om zitting te nemen, doch door den koning tot staatsraad in buitengewone dienst benoemd wordende, ergerden zich de Belgen hierover geweldig, als daarin een bewijs ziende, dat de koning het besluit der kamer openlijk afkeurde. Nu was de leus der zuidelijke leden: *geene herstelling der grieven, geen geld voor de staatsuitgaven!* Terwijl de kamer in deze spanning verkeerde, kwam een beuzelachtig geval de onrust nog vergrooten. Een Fransch gelukzoeker, FONTAN, uit *Frankrijk* naar *Brussel* gevlugt, om de straf te ontduiken, welke hij wegens een personeel schotschrift tegen KAREL X te vreezen had, ontving van onze regering berigt, dat hij zich niet langer te *Brussel* mogt ophouden, maar dat hij een verblijf in de Noordelijke gewesten kon kiezen. FONTAN, die liever vertoefde in een oord, waar reeds

zoo veel brandstof was opgehoopt, beschouwde zulks als eene beleediging, en riep in overmoed uit: »Hoe? in de moerassen van *Holland*? Onder halve Barbaren? Mijne gezondheid zou daaronder lijden, mijn leven wegwijnen.” Schoon *Frankrijk* verzocht om dezen gevaarlijken mensch uit te leveren, wilde men echter onzerzijds daartoe niet besluiten, en gebod hem eenen andermaal *Brussel* te verlaten. Toen nu FONTAN deze waarschuwing in den wind bleef slaan, werd hij opgeligt en met krijgsmagt over de grenzen op Hanoversch grondgebied gevoerd. Van daar zond hij een verzoekschrift aan de Staten-Generaal, hetwelk onder de zuidelijke leden groote opschudding veroorzaakte. Na hevige woordenwisselingen van wederzijden verkreeg dit verzoekschrift eene eerlijke begrafenis op de griffie. De naauwgezette DE CELLES had zich bijzonder voor dezen Franschen omwentelaar in de bres gesteld, en aangemerkt: »dat ook de kleinste zaak, zoodra zij met een algemeen beginsel samenhangt, gewigt verkrijgt, en alsdan de vergadering in het geval was van den regter, die ook bij eene kleine zaak de beginsels van het regt onderzoekt.” Hoe gemoedelijk!

Terwijl het einde des jaars vast naderde, en de oogenblikken dus kostbaar waren om over het *Budget* te raadplegen, had men drie dagen met deze beuzelachtige zaak te zoek gebragt. De regering gevoelde, dat het meer dan tijd was, om door te tasten, en den woelgeesten te doen zien, dat de snoode lastertaal en de grofste onwaarheden, waaraan de toemellooze drukpers zich dagelijks schuldig maakte, niet langer straffeloos zouden geduld worden. In de vermaarde boodschap van 11 December 1829 verklaarde de koning,

dat de vrijheid van godsdienst zou worden gehandhaafd, maar dat dezelve niet in toemeloosheid der kerkelijken mogt ontaarden; aangaande de verantwoordelijkheid der ministers zou de koning zich houden aan hetgeen daaromtrent in de Grondwet voorkwam, en »om het kwaad (hetwelk de drukpers stichtte) nadrukkelijk tegen te gaan, en daardoor tevens de goede ingezetenen bij het genot van vrijheid en orde, 's lands regering en alle staatsambtenaren in de uitoefening der hun aanvertrouwde pligten te handhaven, en het gezag en de regten, aan den koning en zijn huis door de Grondwet verzekerd, ongeschonden te bewaren" werd aan de Staten-Generaal een ontwerp van wet voorgesteld, waarbij eene *bescheidene* beoordeeling van alle staatsaangelegenheden werd veroorloofd, doch elke aanranding van den koning en het koninklijk gezin gestraft zou worden, met twee tot vijf jaren gevangenis, en elke inbreuk op bestaande wetten met een tot drie jaren. In geval men zich bij herhaling aan overtreding dezer wet schuldig maakte, zou de straf worden verdubbeld. Deze vastberadenheid der regering, op welke de Belgen niet hadden gerekend, maakte eenen heilzamen indruk. Na eene zesdaagsche raadpleging, waarin 54 leden het woord voerden, werd de een- en tienjarige begrooting aangenomen, ten minste voor zoo veel de *uitgaven* betrof; die ten aanzien der *ontvangsten* werd met eene zeer geringe meerderheid verworpen. De regering droeg nu eene nieuwe wet voor, waarin eene belasting op de koffij werd vastgesteld. Daar het bij de Belgen zoo gehate regt op het gemaal nu tegen dat op de koffij werd verwisseld, en zij begrepen, dat men na de krachtige koninklijke boodschap van 11

December niet meer zou verwerven, stemden allen, met uitzondering van den beruchten STASSART, voor de wet. Niettegenstaande de nieuwe wet vooral op *Holland* zou drukken, hadden ook al de Noordelijke leden, uit vernuchtheid aan den koning, en om aan de zoogenaamde *grieven* der Belgen geenen meerderen voet te geven, in de wet toegestemd.

Ten gevolge der koninklijke boodschap van 11 December ontvingen alle regterlijke ambtenaren en politie-besturen eenen rondgaanden brief van den minister van justitie, waarin ernstig aangedrongen werd, om de beginselen der regering, in die boodschap vermeld, krachtadig te helpen handhaven, met bijvoeging, dat zij binnen 48 uren te verklaren hadden, of zij bereid waren, om met ijver, trouw en vastheid den aangewezen weg te volgen. De regering zelve ging nu voor. Degene, die zich als hare opzettelijke bestrijders hadden doen kennen, vervielen ten hove in ongunst; velen werden van hunne ambten ontzet, en DE STASSART, die verscheidene jaren achtereen onverdiend een jaargeld van 1800 gulden had getrokken, verloor dien begeerlijken buit. Hoezeer dit alles eenen sterken indruk verwekte, hielden echter de geheime kuiperijen niet op, en scheen de drukpers nog weinig gebreideld. De uitzinnige student ROUSSEL waagde het den koning (in het *Journal de Louvain*) een' NERO te noemen, doch werd hierom door den akademischen Senaat verbannen. ROUSSEL was woedend, en verscheen weder bij de lessen van den hoogleeraar WARCKÖNIG; de studenten juchten hunnen makker luide toe, en beschimpten en vervolgden hunnen achtenswaardigen leeraar zóó heftig, dat deze verplicht was te vlug-

ten, en zich onder de bescherming te stellen van de hoofdwacht.

Dit geval baarde vrij wat opzien, doch een plan tot eenen geregelden tegenstand tegen de regering, hetwelk DE POTTER in zijne gevangenis ontwierp, was een meer verontrustend verschijnsel. Hij schreef den koning eenen brief, waarin hij Z. M. aanried geheel anders te regeren, en dus aan de wenschen der Belgen te voldoen. Ten einde den koning hiertoe te noodzaken, of liever den troon omver te werpen, vermaande hij zijne medestanders zich plegtig te verbinden, om niemand tot vertegenwoordiger van de burgerij, van de provincie of de natie te kiezen, die niet van hunne partij was. »Het oogenblik van den worstelstrijd tusschen de *Natie* en het *Ministerie* is daar!” schreef DE POTTER in den *Courrier des Pays-Bas*, van den 3^{den} Februarij 1830. Deze rustelooze stokebrand werd nu in strengere hechtenis gehouden en zijne papieren onderzocht. Uit dezelve bleek, dat er een gevaarlijk *complot* bestond. TIELEMANS, destijds referendaris bij het ministerie van buitenlandsche zaken, DE NEVE, uitgever van een der hevigste bladen der geestelijkheid, den *Catholique* te *Gent* en van het Vlaamsche dagblad den *Vaderlander*, alsmede een der schrijvers, BARTELS geheeten, werden in hechtenis genomen en in staat van beschuldiging gesteld, wegens aanslag en zamenspanning tot omverwerping der bestaande regering. Dit was tevens het geval met de drukkers en uitgevers van den *Courrier des Pays-Bas* en den *Belge*, COCHÉ-MOMMENS en VAN DER STRAATEN, die reeds deswege voor den regter waren geroepen ¹.

¹ De eedgenooten duiden elkander in hunne briefwisseling door-

Uit het regtseding tegen DE POTTER en de zijnen bleek middagklaar, dat zij schuldig waren aan eene regstreeksche opruijing tot een complot, verandering van regering ten doel hebbende. DE POTTER werd tot acht, TIELEMANS EN BARTELS tot zeven, en DE NEVE tot vijf jaren ballingschap veroordeeld, terwijl COCHET-MOMMENS EN VAN DER STRAATEN in vrijheid werden gesteld. De bannelingen wilden zich nu in *Pruissen*, waarschijnlijk te *Aken*, vestigen; doch van wege de Pruissische regering werd hun te kennen gegeven, dat men hen wel als reizigers wilde doorlaten, maar niet als inwoners dulden. Nu wendden zij zich naar *Frankrijk*, doch werden door het ministerie POLIGNAC insgelijks afgewezen. Niemand was met deze gevaarlijke gasten gediend. Eindelijk kregen zij vrijheid om zich naar *Zwitserland* te begeven. Reeds waren zij derwaarts op weg, toen zij de tijding van de groote

gaans onder bedekte namen aan. Zoo heette TIELEMANS, *Carolina*; DE BROUCKÈRE, de heer *Weerhaan*; DE CELLES, de *Spergieman*; DE STASSART, *Lochman* of *Lafontaine*; DE SECUS, de *grijzaard*; DUCPETIAUX, de *hertogin*; CORNET DE GREZ, de *remplaçant*; de bisschop van Luik (VAN BOMMEL), *Melchisédek*; VAN DE WEIJER, de *advokaat*; de *Courrier des Pays-Bas*, de *Postiljon*; TIELEMANS sprak meestal van DE POTTER als van eene vrouw en noemde hem *Zij*. De koning werd onder den naam van den *Voogd* aangeduid. Hoe ver bij DE POTTER de zucht tot omwenteling ging, blijkt onder anderen uit uitdrukkingen als deze: *„Ik hoop, dat het vuur haast in de kruidkamer zal komen. Waarachtig, ik wil ook springen, als alles met mij mede springt. Nooit heb ik zulk een geluk gesmaakt als in het vorige jaar. Vervolging is mijn element, en zonder mijne vrienden wenschte ik wel, mij tot zoenoffer voor het menschdom te stellen!!! Zie Procès de DE POTTER, etc, Brux., chez BREST VAN KEMPEN, een onmisbaar stuk voor de kennis der Belgische omwenteling.*

omwenteling te *Parijs* ontvingen, en derwaarts henen snelden.

De veerkracht, welke de regering had aan den dag gelegd, begon aldra weder te verslappen. De wet op de drukpers, van welke wij hierboven melding maakten, kwam nu in de tweede kamer in behandeling, en daar de stemmen volmaakt gelijk stonden, zag de regering zich genoodzaakt eenige punten te verzachten, waarna dezelve met eene aanzienlijke meerderheid werd aangenomen. Ook omtrent het onderwijs zag de regering naar eenen middelweg om, welken zij meende te vinden, door aan de provinciale Staten en vooral de plaatselijke besturen eenen grooteren invloed op het onderwijs toe te kennen, en de bijzondere scholen meerdere vrijheid te verleen. Schoon de uitmuntende schoolwet van 1806 hierdoor reeds aanmerkelijk werd verzwakt, bleef de Belgische geestelijkheid echter even ontevreden, terwijl men in het Noorden dezen maatregel bejammerde. Ten einde de *Liberalen* ook zoo veel mogelijk te gemoet te komen, werd de verplichting om in sommige opzigten, en in de pleitzaal de Nederlandsche taal te bezigen, ingetrokken. Deze toegevendheid bleef weder geheel vruchteloos.

Ter voltooiing der regterlijke instellingen moest men overgaan tot de vestiging van eenen *Hoogen Raad* in het hoogste beroep. De Belgen eischten, onder groot geschreeuw, de plaatsing van het Hof binnen hunne grenzen, namelijk te *Brussel*. *Amsterdam* meende, als hoofdstad des rijks, waar weinige inrigtingen van openbaar nut gevestigd waren (zelfs niet de Handel-Maatschappij), aanspraak te hebben op het Hooge Geregtshof. De koning bevond zich hier weder in eenen

moeijelijken tweestrijd, en vestigde in den zomer van 1830 den *Hoogen Raad* in 's *Hage*. De hoofdstad zweeg over 's konings beschikking eerbiedig stil, doch de Belgen maakten groot gedruisch, en riepen, dat hun land *ten behoeve* van het Noorden werd uitgeput. Met smart zag de Hollander de ondankbaarheid der Belgen. »Hij vergeleek met die oproerkreten, met die toegevendheid, *België's* onmetelijken aanwas: hij zag den handel van *Antwerpen* dagelijks, ten koste van *Amsterdam* en *Rotterdam*, toenemen, verscheidene handelstakken geheel derwaarts verleggen, vele huizen uit *onze* koopsteden zich daarheen verplaatsen, en *Antwerpen* reeds dubbel zoo veel handel drijven als *Amsterdam*. Hij zag *Gent* en *Brussel*, hetzij reeds dadelijk, hetzij in een naderend verschiet, *zeehavens* worden, en *Brussel* met eenen spoed aangroeijen, die in de werkelijkheid bijkans de vlugt der verbeelding te boven ging, daar jaarlijks nieuwe, prachtige straten, paleizen en praalgestichten verrezen, die echter aan den toevloed van vreemdelingen, door 's konings welwillende zorgen naar deze hoofdstad gelokt, naauwelijks konden voldoen. Hij zag er de nooddruft tot welvaart, de welvaart tot rijkdom, den rijkdom tot schatten verhoogen: te *Gent* en te *Verviers* de fabrieken, door 's konings ondersteuning geboren, eenen nooit gehoorde bloei, ten gevolge van beschermende wetten, die den handel drukten, verkrijgen, en *Hollands* kolonisten en onderdanen in het Oosten met Belgische stoffen kleeden. Hij zag *Henegouwen* en *Luikerland* door ijzermijnen, smederijen, kolengroeven en andere werken, eenen rang onder de welvarendste gewesten verkrijgen. Hij zag dit alles, wierp den blik op de

nog altijd kwijnende Leydsche fabrieken, op *Amsterdam's* langzame uittering, waar het aantal inkomende schepen jaarlijks verminderde, op de belemmeringen en regten, ten behoeve der eeuwig klagende Belgen, zelfs op den graanhandel, dien voor *Amsterdam* zoo dierbaren tak, gelegd. Hij zag, dat men op nieuw, ten behoeve van *België*, een' gewigtigen handelstak, de koffij, bezwaarde; hij zag dit alles, en zuchtte — maar zweeg. Te wel overtuigd van 's vorsten moeilijken toestand, zocht hij dien niet te vermeerderen, wanneer slechts niet telkens nieuwe bezwaren hem kwamen drukken ¹." Dit tafereel van den bloeienden toestand van *België* is geenszins overdreven te achten; maar aan deze schoone bloem knaagde een vergiftige worm, welke dezelve ras zou doen verwelken.

De vergadering der Staten-Generaal werd den 2^{den} Junij door eene koninklijke boodschap gesloten. Niemand vermoedde toen, dat het de laatste *gewone* vergadering van dat ligchaam voor de Zuidelijke en Noordelijke gewesten van het koninkrijk der *Nederlanden* zoude zijn. Zelfs de verrader TIRLÉMANS had zich daarmede niet geveleid; deze deugniet vreesde, dat bij opstand de Pruisen *België* voor eenen bepaalden tijd zouden komen bezetten, en de Fransche regering zulks gelaten aanzien. »Een volk» zeide hij, »kan niet optrekken, zonder dat zijne regering het wil.

¹ N. G. VAN KAMPEN, *Gedenkboek van Neêrlands moed en trouw, gedurende den Belgischen opstand*, bladz. 21, in welk belangrijk werk vele zaken uitvoerig geschetst zijn, die door ons slechts ter loops kunnen worden aangestipt.

Frankrijk kan het dus ook niet, zonder zijne regering te hebben omvergeworpen." Het toen in *Frankrijk* regerende koningsgeslacht viel; en nu achtte het verbond van bijgeloof, heersucht en losbandigheid den tijd gekomen, om bij het licht van verbrande paleizen en fabrieken, bij het puin van vernielde gebouwen, bij de afschuwelijkste tooneelen van verwoesting, plundering en moord de nieuwe vrijheid te vieren. Doch wij zouden de gebeurtenissen te veel vooruit loopen, en besparen ook liever dit verhaal voor een volgend hoofdstuk.

Ewaalfde Hoofdstuk.

OPSTAND VAN BELGIË.

(1830.)

Als door eene onzichtbare hand werd de scheuring al wijder en wijder, tot dat het gezonde deel, in alle kracht tegenover het bedorvene en misdadige kroost des oproers geplaatst, als Natie, in de kracht des Allerhoogsten, kon zeggen: Tot hiertoe en niet verder!

H. G. VAN KAMPEN.

In de maanden Julij en Augustus 1830 had, op last des konings, de derde vijfjarige tentoonstelling van voorwerpen der nationale nijverheid te *Brussel* plaats. Landgenooten en vreemden stonden verbaasd over de onnoemelijke schatten van kunst, smaak en rijkdom, aldaar uit alle oorden des rijks te zamen gebragt. De koning zelf verscheen te *Brussel*, om deze luisterrijke tentoonstelling te bezoeken, en in de vreugde zijner zoo hoog begunstigde onderdanen te deelen. De ontvangst, welke hem te beurt viel, was echter niet zoo hartelijk als men had mogen verwachten, op een oogenblik dat de Belgen de zegepraal der nijverheid vierden, en haar vermogende beschermer in hun midden verscheen.

Naar *Holland* terug gekeerd, begaf zich de koning naar 't *Loo*, om in *Gelderlands* bekoorlijke dreven

eenige verademing te zoeken van de staatszorgen, die hem drukten. Hier smaakte de rusteloos werkzame vorst, in het midden van zijn liefderijk gezin, eenige rust, totdat de prins van *Oranje* zijnen koninklijken vader de schrikmare kwam verkondigen: »te *Brussel* is opstand! *Brussel* is afgefallen!»

Het voorbeeld van *Frankrijk*, alwaar het juk van het koninklijk gezag, (dat deszelfs perken onvoorzigtiglijk had overschreden), met geweld was verbroken, had den zamengezworenen moed doen vatten, om aan de uitvoering hunner snoode plannen de hand te slaan. Men had drie dagen te voren de vertooning van het zangspel *la Muette de Portici*, zoo rijk in oproerige tafereelen, aangekondigd tegen den 25sten Augustus. Deze omstandigheid was voor de woelgeesten te gunstig, om zich dezelve ongebruikt te laten ontglippen. Vooreerst zou deze opera, welke sedert eenigen tijd niet had mogen worden opgevoerd, veel volk trekken; en ten andere het publiek, opgewonden door de menigvuldige oproerkreten, in dit stuk voorkomende, zich meer geneigd gevoelen, om de Brusselsche MASANIËLLO's te ondersteunen. Zij hadden zich niet misrekend.

Bij het uitgaan van den schouwburg begon het oproer onder de kreten: *weg met den koning! weg met Holland! leve Frankrijk!* De onstuimige menigte begaf zich naar het huis van LIBRY, uitgever van den *National*, een dagblad, welks onstaatkundige bitsheid tegen de kwalijkgezinden de regering meer schade dan voordeel had toegebracht. In dit huis werd alles geroofd of verbrijzeld. Na dit schandelijk bedrijf hoorde men den naam van den politie-directeur DE KNIP uitgalmen, en weldra was zijn huis in- en uit-

wendig heerlijk beschadigd. Een andere troep begaf zich intusschen naar het hôtel van den minister van MAANEN, die zich destijds in *den Haag* bevond. Onder de leus van: *leve DE POTTER! weg met VAN MAANEN!* stormde men het huis in; alles werd vernield en eindelijk het gebouw in den brand gestoken. Onder het uitbraken der gruwelijkste vloeken en scheldwoorden, aanschouwde de razende menigte, met helsche vreugde op het gelaat, de vlammen, die dit ruime gebouw verteerden, en voor hunne stad zoo noodlottig hadden kunnen worden, wyl deze vernielende horde niet gedoogde, dat de brandspuiten in werking werden gebracht.

Maar waren er dan geene burgerlijke of krijgsgesaghebbers, om de woede van het gemeen te stuiten? Eene onbegrijpelijke nalatigheid of lafhartigheid scheen allen te bezielen, die met de handhaving der openbare rust waren belast; de een wachtte de bevelen af van den ander, of meende niet bevoegd te zijn voor te gaan in het beteugelen van den berooiden hoop. Niemand scheen te weten, dat in tijden van oproer en gevaar elk gezaghebber verplicht is de muisters bij den kop te vatten, en het oproer in deszelfs geboorte te smoren. Het wapenmagazijn der schutterij werd nu door het graauw overweldigd, het paleis van den gouverneur beroofd, de papieren tot het gewestelijk bestuur behoorende, verscheurd en vernietigd, en eindelijk het gebouw in den brand gestoken; nog andere huizen deelden in hetzelfde lot. Onder het brullen van: *leve DE POTTER! weg met den koning! leve Frankrijk! leve NAPOLEON!* trokken de oproerlingen in haveloos gewaad en met helsche aangezichten door

de straten der stad, welke bij het aanbreken van den dageraad het voorkomen had van eene met storm veroverde vesting. Doch de roof- en plunderzucht werd hoogst gevaarlijk voor de gegoede ingezetenen en eigenaren van gebouwen; men gevoelde dit, en eindelijk vatte de burgerij de wapenen op; dit was het oogmerk van het eerste gedeelte der zamenzwering.

Het tweede gedeelte kon nu eenen aanvang nemen, en was minder gevaarlijk voor de geheime aanstokers van den opstand. In den loop van dien dag gelukte het de burgerij, om de plundersaars tot rust te brengen, en nu slopen in hare gelederen de dagbladschrijvers, derzelver vrienden en vertrouwelingen, de handlangers van de liberalen en de geestelijkheid, en zochten de burgers, die vrijwillig de wapenen hadden opgevat, voor zich te winnen. »Het volk is verbittert,» zeiden zij, »dat is ongelukkig; maar eene groote ramp was onvermijdelijk. De regering houdt het oor voor de billijkste eischen gesloten. Wij eerbiedigen den koning en zweren trouw aan het huis van *Oranje*. Maar wijl het weigert ons regt te doen, en zoo vele rampen uit deszelfs stijfhoofdigheid voortspruiten, moeten wij door eene fiere houding degenen, die den koning op het dwaalspoor brengen, bestrijden; laat ons voor de orde en openbare veiligheid waken, maar ook de wapenen niet nederleggen, vóór dat wij het herstel der grieven, die het voorwerp onzer petitiën uitmaken, hebben verkregen.»

De burgerij viel in den strik, door deze mannen met zulk eene helsche list gespannen. »Door ons voor het volk te verklaren,» antwoordde men, »ontnemen wij tevens elk voorwendsel tot plundering en oproer, en

wij leggen de wapenen niet af, voordat de regering ons eene algeheele voldoening heeft gegeven." De Belgische omwenteling was hiermede tot stand gebracht.

Zoodra de woeste menigte niet meer in de stad durfde rooven en plunderen, stuift zij de poort uit, verwoest kostbare fabrieken, meer dan twintig buitenplaatsen, en verscheidene huizen van arme dorpelingen. Men berekende de schade op meer dan één millioen guldens. Intusschen plaatste zich aan het hoofd der burgermagt de baron EMANUEL D'HOOGVORST, een der zaamgezworenen, die nu ook de oproerleus begon te dragen.

Op last des konings had de prins van *Oranje* zich met zijnen broeder, prins FREDERIK, aan het hoofd van eenige in alle haast bijeenverzamelde troepen, op weg naar *Brussel* begeven, niet om wraak te nemen, maar met het vreedzaam oogmerk, om den muitelingen bij het minste teeken van berouw, vergiffenis te schenken, hunne klagten aan te hooren, en dezelve billijk bevindende, te verhelpen. Te *Vilvoorden* verschenen eenige Brusselaars in het hoofdkwartier; zij gaven den beiden prinsen te kennen, dat zij met geene gewapende magt *Brussel* konden binnentrekken, zonder de grootste verwarring te veroorzaken; maar men noodigde den prins van *Oranje* uit, alleen derwaarts te komen, en als redder en bevrediger van het volk op te treden. De prins, die in *België* altijd om zijne gemeenzaamheid, zijne rondborstige en minzame redenen, om zijne goedaardigheid en luchthartigheid was bemind geweest, besloot alles toe te geven, ten einde de zaak in der minne te schikken. Reeds bij de intrede der stad ziet hij zijn liefderijk doel verijld.

De kleuren des oproers op hoed en borst van dertigduizendtallen, op vaandels en vlaggen, verkondigden hem het mislukken zijner vreedzame oogmerken. Wezens met helsche gelaatstrekken omsingelden den held, die door minzame toespraak hen zocht te winnen. De prins gevoelt, dat hij den verraders is in handen gevallen, en alleen eene stoute daad hem nog uit hunne klauwen kan redden; de ridderlijke koningszoon geeft zijn moedig ros de sporen, en met eenen stouten sprong is de opgeworpene straatverschansing overschreden. Woedend over het ontsnappen hunner prooi, werpen de onzinnige muiters den prins steenen achter na; doch de weg is nu vrij, en de prins bereikt ongedeerd zijn paleis, bij de derwaarts gewekene troepen onder den graaf VAN BULANDT, die beloofd had de Brusselaren niet te zullen aanvallen, bijaldien hij niet door de muiters werd verontrust, en men hem eenig voedsel verschaftte. De prins vertoefde slechts drie dagen in de oproerige stad, welke hij toen om lijfsbehoud moest verlaten. Reeds waren vijf mannen naar *'s Gravenhage* vertrokken, om van den koning de verwijdering van den minister VAN MAANEN, een nieuw stelsel van verkiezing voor de Staten-Generaal, de verantwoordelijkheid der ministers, de verplaatsing van het Hooge Gerechtshof naar de Zuidelijke gewesten, en de loslating van alle schrijvers, om staatkundige misdrijven vervolgd wordende, te erlangen. De langmoedige monarch ontving deze afgevaardigden met onverdiende goedheid, en beloofde hun alles in nadere overweging te zullen nemen, doch verklaarde tevens, *niets met het pistool op de borst te kunnen doen.*

De gebeurtenissen te *Brussel* verwekten in het Noorden de grootste verontwaardiging; de geestdrift voor den koning en diens geschondene regten werd weldra algemeen. Doch dit verlangen ging gepaard met den ernstigen wensch, om gescheiden te mogen worden van een volk, aan welks bloei en welvaart *Noord-Nederland* in meer dan een opzigt was opgeofferd. *Amsterdam* bragt het eerst van alle Holland-sche steden dezen wensch voor den troon ¹. Om den

¹ In het veel gelezen staatkundig verloop van Mr. S. P. LIPMAN, advocaat te *Amsterdam*, hetwelk reeds den 8ten September 1830 in het licht verscheen onder den titel van: *de scheiding van België in gerselver gevolgen getoetst*, werden de beweegredenen voor *eene algeheele scheiding* bondig uit een gezet. »Thans zijn wij nog in staat,» dus liet deze uitmuntende regtsgeleerde zich hooren, »de voorwaarden eener geheele afscheiding te regelen, ons voor schokken te bewaren, welke uit eene gedeeltelijke splitsing ons dreigen. Rigten wij geen gebouw op, dat bij den eersten storm ons verpletten zal. Neen, *geene scheiding of eene algeheele!*

»Men bedriege zich niet met het oude sprookje van het Euro-pesche evenwigt, ons niet met de rampzalige rol van *Europa's* rust-bewaarders. Geen leger, te groot voor onze krachten, te klein voor zijne bestemming, veroorzake de verwaarloozing onzer marine, die eenmaal de zenuw van den staat was. Treden wij weder op de voorvaderlijke voetstappen, en wedijveren wij op nieuw met *Engeland*, nu een wijzer bestuur en gunstigere omstandigheden onzen ijver ondersteunen.

»Behouden de Belgen hunne vestingen, wij onze dijken, zij hunne legers, wij de marine, zij hunne begrippen, wij onze koloniën! Ja, nemen wij des noods op die voorwaarde, doch op die voorwaarde alleen, onze nationale schuld voor onze rekening, en de dag, waarop de scheiding tot stand komt, zal de schuldbrieven, op de oude Hollandsche trouw gevestigd, weder op de vorige hoogte zien.»

Wij meenen er niet aan te mogen twijfelen, dat deze *voorspelling*

Belgen aanvankelijk eenige voldoening te geven, werd de minister VAN MAANEN, die den opstandelingen altijd een doorn in het oog was geweest, uit de staatsdienst ontslagen. Doch nu bleek het, dat VAN MAANEN slechts het voorwendsel, de koning alleen het doel hunner zucht naar verandering was geweest. »Het is te laat,» riepen zij, »wanneer toch de scheiding plaats heeft, alsdan behoort VAN MAANEN tot *Holland*, en is dus *geene grievende meer*, daarenboven vernietigt de benaming van *eervol ontslag* al de uitwerking van dezen maatregel; men vernietigt met de eene hand al het goede, dat men met de andere deed.» Elke toegeeflijkheid, elke inwilliging baatte niets; zelfs de plegtige afkondiging, dat de koning bij de zamenroeping der Staten-Generaal de scheiding tusschen *Holland* en *België* zoude voorstellen, kon den storm niet doen bedaren; 's konings bekendmaking werd door de muisters openlijk verbrand.

Den 13^{den} September opende de koning de Staten-Generaal, alwaar ook de Zuidelijke leden waren verschenen, met eene roerende aanspraak, en gaf te kennen, dat het eerste, het gewigtigste was — niet de oorzaken van het kwaad, maar — de middelen tot herstel te onderzoeken. Te dien einde werd aan de Staten-Generaal de vraag voorgelegd, of *herziening der grondwet* of *scheiding* dit gewigtige doel het best konde bevorderen. De koning gaf dus hier een door-

zich zou hebben verwezenlijkt, indien op dezen voet de scheiding *onverwijld* ware tot stand gekomen. *Nederland* had, helaas! nog negen rampvolle jaren door te worstelen, alvorens het zich van alle kluisters bevrijd zag.

slaand bewijs, dat *hij* zich onzijdig wilde houden, en de beslissing geheel aan de wetgevende magt overliet.

»Onbeschrijfelijk was de vreugde en liefde, waarmede de brave vorst, zoo bij de komst als bij het vertrek uit de vergaderzaal, door het talrijk bijeen geschaarde volk werd ontvangen. De lucht weërgalmde van gejuich; gelijk in de eerste dagen der omwenteling was hoofd en borst met de kleur des vorsten versierd. Men schreef den Vader des Vaderlands den kommer, dien hij over zijne ontaarde voedsterzonen gevoelde, door verdubbelde liefdeblijken van zijne echte kinderen te willen vergoeden. Ook in de vergaderzaal rees de geestdrift der Hollandsche leden ten top. In het doorborende gevoel hunner snoodheid of nietigheid durfden hierbij zelfs de Belgen niet zwijgen. De vreemde gezanten, die dit tooneel bijwoonden, mogten daarvan aan hunne hoofden verslag doen; het kon ten tegenhanger voor de daden der *vrijheidsvrienden* verstreken" ¹.

Op de vraag des konings, of er veranderingen in de grondwet verkieslijk waren, en of men behoorde over te gaan tot de scheiding der beide hoofddeelen des rijks, verklaarde zich de *Commissie* der Staten-Generaal (daartoe uit hun midden benoemd), voor de splitsing van het rijk in twee verschillende staten, onder éenen koning en door den band van een al-tijddurend bondgenootschap vereenigd. Deze beslissing had misschien den weg kunnen banen tot eene tijdelijke bevrediging der Belgen met het huis van

¹ N. G. VAN KAMPEN, *Gedenksboek van Nederlands moed en trouw*, gedurende den Belgischen opstand. Bladz. 65.

Nassau en het Noorden des rijks; doch de scheuring werd, als door eene onzichtbare hand, al wijder en wijder. Terwijl in 's *Hage* over deze groote vraag werd geraadpleegd, verhief zich de geest des opstands te *Namen*, te *Bergen* en op verscheidene plaatsen in *Braband*, met nieuwe woede. *Brussel*, het broeïnest der inuiterij moest worden onderworpen, ten einde door dit voorbeeld den opstand te dempen. De regering echter wilde haar ontwerp van toegeeflijkheid blijven volgen, maar de eedgenooten vonden een middel om de kloof onherstelbaar te maken. Eerst hadden zij door eenen stortvloed van petitiën het volk tot oproer aangezet, vervolgens gewapenderhand herstelling der zoogenaamde grieven geëischt, daarna deze grieven ter zijde gesteld, om in schijn op de scheiding der beide deelen des rijks, onder denzelfden sceptor, aan te dringen, maar dit alles inderdaad om den weldoener van *België* vervallen te verklaren, en den teugel des bewinds zelven te bemagtigen. De gewapende burgerwacht moest allengs plaats ruimen voor het gemeen, en de onruststokers, misnoegd over het vertragen der scheiding, verspreidden het gerucht, dat de Hollandsche leden en het geheele volk ten hoogste op hen verbitterd, en zij zelven, laat staan de afgevaardigden, naauwelijks meer veilig waren. Men dreigde om het Brusselsche graauw, als den hond van de keten, weder los te laten. In dezen toestand drongen eenige Belgische leden der wetgevende vergadering, die tot den laatsten dag verknochtheid aan het huis van *Oranje* veinsden, ondersteund door een aantal gegoede, en naar het schijnt welgezinde ingezetenen van *Brussel*, bij den koning aan, om in *België's* hoofdstad de orde

gewapenderhand te herstellen, onder verzekering, dat de troepen zich slechts hadden te vertoonen, om den Brusselschen middelstand de gelegenheid te verschaffen, zich met de krijgsmagt te vereenigen. Lang aarzelde de koning; doch eindelijk ontving prins FREDERIK den last *Brussel* te bezetten, doch met de meest mogelijke sparing der stad. Aan het hoofd van slechts 8000 man trachtte de prins aan dit bevel te gehoorzamen. Het valt niet moeilijk, om na den uitslag eene zaak te beoordeelen; doch halve maatregelen, vooral met oproerlingen, zijn altijd doodelijk, gelijk ook nu op eene treurige wijze zou worden bevestigd. Den 3 September trokken de Nederlandsche troepen in vier kolommen, met den stormtred door de poorten van *Schaarbeek*, *Leuven*, *Namen* en *Vlaanderen* de stad binnen. Geene burgers vertoonden zich, maar het schuim der stad, geholpen door Luiksche kolonwerkers, en Fransche en Spaansche gelukzoekers, die niets dan moordlust ademden. Na eenen hardnekkigen tegenstand bereikte men de beneden- en de bovenstad. Uit vensters, kelders en van de daken regende het kogels, pannen, straatsteen, stoelen, kisten, kagchels, kokende olie, ongebluschte kalk, sterk water en andere vernielende voorwerpen op onze krijgslieden neder. »Vreesselijk was op dat pas het aanzien der stad. Men hoort het klein geweer en geschut: de geweer- en kanonskogels vliegen over de straat; het pelotons- en geschutvuur, vereenigd met de trommel en het akelige gebrom der alarmklok, duidt de vreesselijkste aller rampen — een gevecht in eene sterk bevolkte hoofdstad aan.» Het lust ons niet dit bloedige treurspel verder te schilderen. De her-

haalde pogingen van prins FREDERIK, (wiens hart ineenkromp over dezen ongedachten keer van zaken), om met de opstandelingen in onderhandeling te treden, mislukten. Gedurende de schrikkelijke dagen van hun verblijf in dit moordhol, sloegen onze krijgslieden dertig malen den telkens aangroeienden vijand kloekmoedig af, zonder daartoe bijkans gebruik te maken van het geschut, ten einde de misdadige stad zoo veel mogelijk te ontzien. Eindelijk zochten de oproerlingen de dappere manschap met eenen kring van vlammen te omringen, en staken het paleis der Staten-Generaal en naderhand dat des prinsen van *Oranje* in den brand. De prins opperbevelhebber moest nu de oproerige stad door grofgeschut en vuur vernielen, of dezelve ontruimen. Hij besloot tot het laatste, en verliet in den nacht van den 26sten op den 27sten September *Brussel*, met zoo veel orde en beleid, dat men zulks eerst den volgenden dag met eene soort van verbazing in de stad vernam.

Intusschen hadden wij ruim 700 man aan dooden, gekwetsten en vermisten te betreuren. Ook besliste de aftogt de algemeenwording van den opstand in de andere Zuidelijke gewesten des rijks. *Luik* was reeds voorlang afgefallen, en weldra moest insgelijks het kasteel wegens gebrek aan levensmiddelen ontruimd worden, wyl de generaal DAINÉ, een Belg (die uit hoofde van genotene weldaden voor een' man van beproefde trouw doorging), den voorraad voor het kasteel bestemd, den opstandelingen had in handen gespeeld. De generaal VAN GEEN, die *Namen* tot dus verre had in bedwang gehouden, moest, toen de Belgische troepen na de ramp te *Brussel* eene drei-

gende houding aannamen, het kasteel verlaten; de Hollandsche krijgslieden bleven bij de Belgen gevangen, doch de officieren werden ontslagen. *Bergen in Henegouwen, Ath, Doornik* en andere sterke plaatsen, waar de Hollanders in kleineren getale dan de Belgen garnizoenen hielden, gingen verloren; overal werden onze soldaten ontwapend en vastgezet. *Brugge* en *Ostende* volgden spoedig het voorbeeld van *Brussel*. De zoo voorbeeldeloos welvarende stad *Gent*, waar de wakkere BERNHARD VAN SAKSEN-WEIMAR het bevel voerde, hield zich wel langen tijd onbezoeideld van mouterij, doch volgde eindelijk ook den algemeenen stroom.

De bewerkers van den opstand, die, toen er te *Brussel* gestreden werd, de hoofdstad hadden verlaten, zaten geenszins stil, om nu de geheele klem der regering in handen te krijgen. Sedert het begin van den opstand hadden reeds drie regerings-commissiën elkander verdrongen, en nu maakte de vierde plaats voor het *Centraal Comité*, bestaande uit een driemanschap: DE POTTER uit *Brugge*, ROGIER uit *Luik* en VAN DE WELDER uit *Brussel*. Alle openbare akten werden niet meer in naam des konings, maar in dien van *de regering bij voorraad* uitgegeven. Luide verkondigde men, dat de Belgen van al hunne verplichtingen omtrent het huis van *Nassau* waren ontheven, wijl de rijkszetel met vuur en staal was aangerand, om vrijen burgers hunne onvervreembare regten te ontwringen. In deze omstandigheden besloot de koning nog eene poging te doen, om tot eene vreedzame scheiding te geraken. De prins van *Oranje* werd tot opperlandvoogd met onbepaalden last over de Zuidelijke gewesten aan-

gesteld, doch weldra bleek het, dat ook deze maatregel het doel geheel miste. De Brusselsche volksmenners eischten, dat de Hollandsche troepen tot *over den Moerdijk* zouden terugtrekken, tevens dreigende, dat geen maatregel van den prins iets zou baten, zoodra men er 's konings hand in herkende. Het bleek alzoo, dat langmoedigheid niets vermogt, en men van den Belgischen overmoed alles te duchten had. De koning, hiervan eindelijk overtuigd, vaardigde den 5^{den} October eene proclamatie uit, waarbij zijne getrouwe onderdanen werden te wapen geroepen. Zie hier den hoofdinhoud van dit belangrijk stuk, hetwelk wij niet onvermeld mogen laten :

»Getrouw aan den eed op de grondwet gedaan en overeenkomstig de verplichtingen, die Wij ten aanzien onzer Bondgenooten vervullen moesten, hebben wij tot hiertoe vruchteloos alle middelen tot demping van den gewapenden opstand in de Zuidelijke gewesten beproefd. Door de zich, met verbazende snelheid, opgevolgde gebeurtenissen, buiten staat, om de getrouwe ingezetenen aldaar tegen de overmagt te beschermen, gevoelen wij, dat het noodzakelijk is uitsluitend bedacht te wezen op het welzijn van die deelen van het rijk, waar onwankelbare trouw aan ons huis en aan de instellingen eener welgeordende maatschappij, ook nu weder zóó ondubbelzinnig aan den dag is gelegd.

»Gij ziet hoe spoedig de beginselen, waardoor eene beklagenswaardige menigte in beweging is gebracht, tot de vreesselijkste jammeren hebben gevoerd. Uwe bedachtzaamheid, uw pligtgevoel, uw opgeklearde zin voor waarheid en regt, hovenal het geloof aan god,

die de wreker der ongerechtigheid is, behoede u, om door den stroom te worden medegesleept. De handhaving van de vrijheid, welke in de *Vereenigde Nederlanden* eeuwen lang gebloeid heeft, zou alsdan welligt voor altijd onmogelijk, en uw bederf onvermijdelijk zijn!

»Uwe krachten, bewoners dier getrouwe gewesten! worden in deze oogenblikken tot bescherming van uwen geboortegrond vereischt. De toestand van dit rijk vordert, dat eene algemeene wapening te dien einde spoedig tot stand gebragt zij; en dat dezelfde veerkracht, die elders tot vernieling aangewend wordt, hier tot behoud van al wat uw dierbaar en heilig is, in het werk worde gesteld.

»De grondwet schrijft, in omstandigheden gelijk die, waarin wij thans zijn geplaatst, het dragen der wapenen voor, als eenen der eerste pligten van alle ingezetenen van het Rijk. Dit voorschrift komt met uwe wenschen overeen. Welaan! **TE WAPEN** op de dringende bede van uwen vorst. **TE WAPEN** voor de zaak van orde en regt. **TE WAPEN**, onder ootmoedig en biddend opzien tot den Almagtigen god, die *Nederland* en *Oranje* zoo dikwerf uit de grootste gevaren heeft gered.”

Deze wapenkreet vond weérklank bij de geheele natie. Onbeschrijfelijk was de geestdrift, waarmede dezelve werd ontvangen. Uit alle noordelijke gewesten des rijks stroomden vrijwilligers aan, om het oude Vaderland tegen elke aanranding te verdedigen. Milde gaven werden allerwegen op het altaar des Vaderlands geofferd; de *Staats-Courant* had geene ruimte genoeg, om al de vrijwillige giften te vermelden; wijdloopige aanhangsels waren daartoe noodig.

Een gedeelte der schutterijën werd ter beschikking van den oorlogsminister gesteld; den 11^{den} October volgde eene oproeping tot voorbereiding van den tweeden en derden *Ban* der schutterij en later van den landstorm. De algemeene geestdrift en zelfop-offering deden al deze maatregelen toejuichen. Liefde voor het regerende huis, vurige begeerte om het voorouderlijk dierbaar *Vereenigd Nederland* ontslagen te zien van het baatzuchtige *België*, waren de drijfveeren, die den burger-krijgsman zijnen stillen werkring, zijne dierbaarste betrekkingen deden verlaten, onder de dubbele leuze: *Verdediging van Oud-Nederland, onder het Huis van Oranje! scheiding van België!* Bij de opening van de kamers der Staten-Generaal op den 18^{den} October, gaf de koning in eene aanspraak, die getuigde van zijn verscheurd hart, maar tevens van zijn vertrouwen op den Almagtige, tot groote blijdschap der natie te kennen, dat zijne zorgen zich meer uitsluitend tot de Noordelijke gewesten zouden bepalen, en dat derzelver krachten en middelen *alleen in hun belang zouden worden gebezigd*. Vermogende lieden rustten afzonderlijke vrijcorpsen uit. De luitenant-kolonel VAN OYEN, te *Moergestel*, bood den koning een aantal getrouwe Noord-Brabanders aan, om als eene afzonderlijke schaar, den vaderlandschen grond voor vreemden overlast te beveiligen. Dit aanbod werd in den *Staats-Courant* loffelijk vermeld, met de bijvoeging: »wat er ook in of met *België* gebeuren moge, de natie zal de onafhankelijkheid van den dierbaren grond der vaderen weten te verdedigen; zij wapent zich *daarvoor alleen*, en steunt, met haren koning, in het volste vertrouwen op de regtvaardig-

heid der zaak, op de hoede des Almagtigen." Wij zouden buiten ons bestek treden, wanneer wij al de vermogende vaderlandlievende mannen en jongelingen wilden vermelden, die afzonderlijke vrijcorpsen oprigttten, of zelven te velde trokken, om het gemeenschappelijke vaderland te verdedigen. Binnen weinig tijds stonden 100,000 man gereed, om tegen de meineedigen op te trekken. Geen wonder dan ook, dat de aandoenlijke blijken van aanhankelijkheid en liefde, welke *Oranje* dagelijks van zijn getrouw volk ontving, hem bij al het leed, dat hem over den Belgischen opstand griefde, eenmaal in verrukking deden uitroepen: »*Ik ben er trotsch op, over zulk een volk, als het Oud-Nederlandsche, te regeren!* ¹.

¹ Op de algemeene wapening werd een penning van aanzienlijke grootte vervaardigd.

Op de voorzijde ziet men 's konings borstbeeld naar de linkerzijde, waaronder:

VAN DER KELLEN F.

Met het omschrift:

WILLEM I, KONING DER NEDERLANDEN.

Op de keerzijde: Een jeugdig krijgsman, in antieke kleeding met helm, spies en schild (op welk laatste de bundel pijlen met het omschrift: *eendragt maakt magt*) offert op een brandeud altaar, waarop de woorden.

VOOR VADERLAND EN KONING.

In den rand staat:

MET GOD TROK Elk TEN STRIJDE.

In de afsnede:

Algemeene wapening

1850, 1851.

De prijs van dezen penning is in zilver f 10,80; in brons f 5.

land der zaak, op de luide des Almagtigen." Wij moeten weten ons hestek teeden, wanten wy al de vromste vaderlandlievende mannen en jongelingen weten verzamelen, die afzonderlijke rijencompes opstellen, en zelve te veld te trekken, om het gemeenschappelijke vaderland te verdedigen. Binnen weinig tijt, kunnen 300,000 man gereed, om tegen de overmoedigen op te trekken. Gese wonder dan ook, dat de vandoenlijke bliken van eenhankelijkheid en liefde, welke *Oranje* dagdijke van zijn getrouw volk ontving, hem hi te dit land, dat hem over den Belgiechen opstand gevoelde, eenmaal in verrukking deden uitroepen: *>Ik ben er traich op, over zulk een volk, als het Oud-Nederlandsche, te rageren!* 1.

Op de algemeene wapening werd een penning van aanzienlijke waarde geslagen.

Op de voorzijde ziet men 's koning, borsthoeld naar de linkerzijde, waaronder:

VAN DES KELLENS F.

Met het omkeelen:

WAPEN VAN DEN KONING DER NEDERLANDEN.

Op de achterzijde. Een jeugdig krijgsman, in antiëke kleeding met helm, aan om schuld (op welk laatste de bandel pijlen met het omkeelen *omkeelt maakt magt*) offert op een brandend altaar, waarop de vanden

VOOR VADERLAND EN KONING.

In den rand staat:

MET GOD TROK EIK TEN STRIDE.

In de afsnede:

Algemeene wapening

1830, 1831.

De prijs van diesen penning is in zilver f 10,80; in brons f 5.

WAPENSCHOUWING IN HET KAMP BIJ RUEN (1831).

Deze algemeene geestdrift was het behoud van het Vaderland, want moedwil en trouweloosheid kenden paal noch perk. Door de tegenwoordigheid des prins van *Oranje* was *Antwerpen* eenigen tijd schijnbaar getrouw gebleven, doch den 26ten October werd het masker eensklaps afgeworpen. Daar het hoofdleger naar *Breda* was afgetrokken, bezat CHASSÉ, bevelhebber van *Antwerpen*, geene genoegzame magt meer, om de muitelingen in toom te houden. Onze troepen aan de honderdmaal talrijker vijanden ter prooije staande, loste de generaal uit het kasteel eenige kanonschoten op de stad; dit werkte, en had ten gevolge, dat men wederzijds eenen wapenstilstand aannam. Doch in den morgen van den 27sten bemagtigde het gemeen, dat zich aan geene overeenkomst stoort, de *Roode* en de *Bergerhoutsche* poort, en liet nu de horden der opstandelingen, die middelerwijl de poorten genaderd waren, de stad in. Hunne aanvoerders, NIËLLON, een tooneelspeler; KESSELS, die vroeger met eenen gestranden walvisch in de hoofdsteden van *Europa* had rondgereisd, en MELLINET, een Franschman, die in den slag van *Waterloo* gekwetst en te *Brussel* genezen was, wilden den wapenstilstand, met eene *burgerlijke* magt gesloten, niet erkennen, en eischten op hoogen toon de overgave van het kasteel en de oorlogsvaartuigen voor de stad. Op het stelsel van toegeeflijkheid jegens de Belgen rekenende, tastten zij het magazijn aan, dat tusschen het kasteel en de stad is gelegen, en werwaarts onze troepen zich begeven hadden; hetzelfde werd opengeschoot, en nu vlugten onze krijgslieden, die geenen last hadden om zich te verdedigen, door de ijzeren poort naar de citadel. Ook *Hollands* zee-

magt, uit Oud-Nederlandsche harten zamengesteld, stond aan den euvelmoed der Belgen bloot. Op de kanonneerboot N°. 2, onder het bevel van den luitenant der tweede klasse, JAN CAREL JOSEPHUS VAN SPEYK, welke het digst onder den wal lag, vielen vier gekwetsten, en nu achtte zich de moedige jongeling gerechtigd zijn kanonvuur te openen. Hij werd hierin gevolgd door de gansche vloot en het kasteel, en nu was het uur der tuchting aangebroken. De eer van *Holland* werd luisterrijk gewroken. Van des namiddags vier ure tot omtrent middernacht werd de trouwelooze stad door honderden bommen en congrevische vuurpijlen, door duizenden houwitseren of geschutkogels zwaar geteisterd. De *Kloosterstraat* en het *Entrepôt* waren bijkans geheel vernield; 230 huizen lagen in asch en puin, 100 waren geheel onbruikbaar geschoten en 250 zwaar beschadigd ¹. Deze regtvaardige straf joeg schrik in het hart der Belgen; doch zoodra het gevaar was geweken, brak hun overmoed weder los, schreeuwende: »dat, gelijk het moordtooneel te *Brussel* den koning de kroon van *België* had gekost, dus dat te

¹ Op het bombardement van *Antwerpen* werd een gedenkpenning vervaardigd, op welks voorzijde de generaal wordt voorgesteld in vollen uniform en voorzien van al deszelfs onderscheidingsteekenen, met het omschrift:

D. H. BAR. CHASSÉ, GENERAAL DER INFANTERIE, OPPERBEVELHEBBER VAN HET KASTEEL VAN ANTWERPEN.

Op de keerzijde leest men: ANTWERPEN OP BEVEL VAN DEN GENERAAL CHASSÉ GEBOMBARDEERD, XXVII October MDCCCXXX.

En in den rand:

Hij tuchtigde het verraad en handhaafde het wettig gezag.

De prijs van dezen, in het Depôt te *Leyden* verkrijgbaren, penning is in zilver f 7.60; in brons f 2.25.

Antwerpen de regten van het geheele huis van *Oranje* deed vervallen, daar de prins verraderlijk, onder vleijende woorden, de veege stad aan de woede der Hollanders en den handelsnijd van *Amsterdam* had laten opofferen."

Intusschen weerde *Staats-Vlaanderen*, dat zich ook in 1672 tegen de geweldige overmagt van LODEWIJK XIV zoo kloekmoedig had gedragen, eenen gevaarlijken aanval af. Doch *Venlo* werd, met medewerking der burgerij, door den verraderlijken generaal DAINE overrompeld. De zwakke bezetting, onder den overste van SCHEPERN, bleef krijgsgevangen. Ten einde *Maastricht* in behoorlijken staat van tegenweer te brengen, kreeg de hertog van SAKSEN-WEIMAR in last, de bezetting te versterken, en op dien togt *Venlo* te hernemen. Met eene legerbende van ongeveer 8000 man, bestaande uit voetvolk, ruitery en rijdende artillerie, bereikte hij zonder hindernis *Maastricht*, waar de medegebragte versterking hoogst welkom was, alhoewel de brave bevelhebber der stad, de generaal DIBBITZ, tot dus ver door krachtdadige middelen uitmuntend voor de rust gezorgd had. Nu meende men den opstandelingen de stad *Venlo* te ontrukken; reeds had de hertog met de zijnen *Bree* bereikt, toen hij de onaangename tijding vernam, dat er eene *wapenschorsing* was gesloten. Tot beter verstand van hetgeen wij hier aanstippen, zullen wij voor eenige oogenblikken onze aandacht moeten vestigen op de onderhandelingen, welke er te *Londen*, onder bemiddeling der vijf groote mogendheden, waarborgers van het Weener verdrag, gevoerd werden; wjl *Neêrlands* lot en dat van zijnen geëerbiedigden koning minder door wapenkracht, dan door de diplomatie is beslist geworden.

Deertiende Hoofdstuk.

DE CONFERENTIE TE LONDEN.

(1830—1834).

Vroeger toch, kondet gij den diepen afgrond onmogelijk peilen : conferentiën, in willekeurige regtbanken veranderd, waarvoor gij uwe zaken zoudt moeten gaan bepleiten; protocollen, die uwe grenzen afbakenen, over uwe vaarten, wegen, in gemeenschap met België gemaakte schulden, beschikken, en u het voeren van den wettigsten krijg, die immer gevoerd werd, oppermagtig zouden verbieden.

E. M. DORPEN.

In de eerste verbijstering des Belgischen opstands had koning WILLEM zich gewend tot de groote mogendheden (die zich verbonden hadden het bestaan van het koninkrijk der *Nederlanden*, in het algemeen belang van *Europa* gesticht, te handhaven), om *onderling de middelen te beramen, om een einde te maken aan de onlusten in zijne staten*. De onderhandelingen over dit gewigtig vraagstuk werden te *Londen* geopend, waar de beroemde FALCK *Neêrlands* belangen voorstond. De doorslepenen TALLEYRAND, die de andere mogendheden had weten te bewegen de Fransche Julij-omwenteling te erkennen, en nu ook *Frankrijk* op de Londensche conferentie vertegenwoordigde, stelde al dadelijk de leer van *geen tusschenkomst* op den voorgrond.

Dit stelsel werd goedgekeurd en verkondigde reeds terstond onzen geëerbiedigden monarch, dat hij meer van de bondgenooten te vreezen dan te hopen had. Er werd nu gehandeld over eenen wapenstilstand, welke van onze zijde werd aangenomen, maar door de Belgen verworpen, omdat zij de grenzen niet wilden erkennen, die het grondgebied der *Vereenigde Nederlanden* in Mei 1814 van dat van *België* afscheidten, onder belagchelijke voorwendsels aanspraak makende op de ontruiming van *Maastricht* en *Staats-Vlaanderen*. Deze onbeschaamdheid ontstemde de Londensche conferentie, die nu bepaalde, dat de Nederlandsche en Belgische troepen derzelver wederzijdse stellingen zouden behouden, tot op de sluiting eener wapenschorsing, *welker schending als eene daad van geweld tegen de mogendheden zou worden beschouwd*.

De wapenschorsing werd eindelijk door de Belgen aangenomen, doch bijna gelijktijdig kwam te *Brussel* het zoogenaamde *nationale congres* bijeen, waarin, op aandrang der geestelijkheid, tot de uitsluiting van het huis van *Nassau* uit de regering van *België* ten eeuwigen dage, werd overgegaan. *Nederland* stond verbaasd over de schaamteloze ondankbaarheid der Belgen, ofschoon het niets liever wenschte, dan dat de noodlottige kluisters, die ons aan *België* ketenden, op billijke voorwaarden, zoo volkomen mogelijk verbroken wierden. In overeenstemming met dezen geest der natie, bragten vier achtbare leden der statengeneraal, den 13^{den} November, een ontwerp van adres aan den koning bij de tweede kamer ter tafel, waarin rondborstig aan Z. M. werd te kennen gegeven, dat,

hoe onbeprekter de scheiding van *België* wezen zou, en hoe meer *Holland* geene andere aanraking met dat land, dan van nabuur, zou overhouden, des te meer voldaan zou worden aan het ernstig verlangen en de vurigste wenschen der natie, welke zij vertegenwoordigden. Dit voorstel werd echter door de meerderheid der leden niet beaamd, waarschijnlijk uit vreeze, van daardoor de belangen van het koninklijk huis eenigzins te verkorten.

In het laatst van 1830 en het begin van 1831 verstoutten zich de Belgen, om *Maastricht* meer en meer in te sluiten, en veroorloofden zich onderscheidene strooptogten op het grondgebied van *Noord-Brabant*. Ofschoon de Belgen dus toonden, dat zij de wapenschorsing geenszins eerbiedigden, drongen zij niettemin bij de conferentie aan op de vrijheid der scheepvaart op de *Schelde*, eischende zelfs, om *onder eigen vlag* de *Schelde* onbelemmerd in en uit te zeilen. En inderdaad verklaarden nu de vijf mogendheden, dat de vaart op de *Schelde* voor *alle* schepen vrij moest zijn, zonder andere tolregten of onderzoek, dan die in 1814 vóór de vereeniging van *België* met *Holland* waren vastgesteld. Met deze verklaring was de souvereiniteit der *Vereenigde Nederlanden* op de *Schelde* voor altijd vernietigd. Om verdere onheilen af te weren, gaf de koning wijselijk toe, onder de betuiging, »dat niet hij, die overmand onrecht lijdt, maar slechts hij, die met overmagt en onder bedreiging van dadelijk geweld onrecht aandoet, bij de uitkomst verliezen moet.” Het baarde derhalve groote bevreemding, dat men geen gebruik maakte van de vrijheid, om de regten van 1814 op de *Schelde* te

heffen, maar alle schepen, zelfs Belgische, vrij liet doorvaren. »Welke beginselen van staatkunde of bovenmatige kieschheid dezen ministeriëlen maatregel mogen aan de hand gedaan hebben, hij heeft in 1832, door het opwerpen van eenen droevigen twist-appel, in het beroep der Belgen op hersenschimmige regten, die zij van de ongevergde inschikkelijkheid onzer regering ontleenden, de wrangste vruchten voor den Nederlandschen handel en scheepvaart gedragen ¹»

Schoon de scheepvaart op *Antwerpen* geheel was vrijgesteld, gingen de Belgen voort *Maastricht*, niet alleen aan den west-, maar ook aan den oostkant van naderbij te benaauwen, in de ijdele hoop, dat verraad van binnen hun de stad, zoo als *Venlo*, zoude in handen spelen. Op den 17^{den} Februarij 1831 ontvingen zij echter van wege de conferentie den stellingen last de blokkade op te heffen, en binnen de perken, voor de wederzijdsche troepen omschreven, terug te keeren; bij gebreke van voldoening zouden de mogendheden tot maatregelen van dwang overgaan.

Daarentegen scheen de inschikkelijkheid van *Neêrlands* vorst op de conferentie eenen goeden indruk te hebben gemaakt. De inhoud der protocollen van den 20sten en 27sten Januarij was zoo billijk, dat de koning niet aarzelde dezelve, zonder eenige aanmerkingen, terstond aan te nemen. Bij deze werd bepaald, dat de grenzen van *Noord-Nederland* zouden hersteld worden, zoo als zij waren in 1790, en het groot-hertogdom *Luxemburg*, onder de vorsten van *Nassau*,

¹ N. G. VAN KAMPEN, *Gedenkboek van Neêrlands moed en trouw gedurende den Belgischen opstand*, bl. 216.

aan het Duitsche Verbond verblijven. Het overige van het gewezen koninkrijk der *Nederlanden* zou *België* uitmaken, dat voortaan beschouwd moest worden als een *altijd onzijdige staat*, terwijl de bepalingen van het *Weener Congres* ten opzichte der rivieren, die het wederzijdsche grondgebied doorstroomen, in stand zouden blijven. De schulden moesten verdeeld worden naar de regtstreeksche belastingen, zoo als die tijdens de vereeniging door de beide deelen des rijkts gedragen werden, hetgeen voor *België* op ruim de helft of *zestien een en dertigste gedeelten* werd geraamd. Daarentegen zouden de Belgen, op denzelfden voet als de Nederlanders, op de koloniën mogen handel drijven, doch voorloopig hun aandeel in de vervallen renten der schuld voldoen. Het beslag, op de goederen van het huis van *Oranje-Nassau* in *België* gelegd, moest worden opgeheven, en de grensscheiding door wederzijdsche gelastigden ten spoedigste geregeld worden. De conferentie deed geene uitspraak over den persoon, aan wien de *souvereiniteit* van *België* zou worden opgedragen, doch deze zou *de schikkingen, bij deze protocollen gemaakt, moeten aannemen*. Al deze bepalingen waren bestemd, om in een bepaald verdrag veranderd, en in dien vorm ter bekrachtiging aan alle hoven van *Europa* aangeboden te worden.

Koning WILLEM gaf aan deze grondslagen der scheiding van *België* en *Nederland* zijne volle en algeheele toestemming; maar geheel anders was het gedrag der Belgen, die, steunende op de partij der beweging in *Frankrijk*, de protocollen aan lord PONSOMBY op hoogen toon teruggaven, als aanspraak makende op *Staats-Vlaanderen*, *Limburg* en het groothertogdom *Luxem-*

burg, schoon dit laatste door de verbondene vorsten, te *Weenen* bijeenvergaderd, aan koning WILLEM was toegekend, als eene schadeloosstelling voor zijne Nassausche bezittingen ¹.

De Fransche koning, LODEWIJK FILIPS, terug deinzende voor het denkbeeld, om, tegen den geest zijns volks, *België* tot inschikkelijkheid te dwingen, verklaarde aan TALLEYRAND, zijnen afgezant te *Londen*, dat hij de bepalingen omtrent de grensscheiding en de schulden niet aannam, en hierdoor geraakte alles weder in het onzekere.

Intusschen was het Belgische congres te *Brussel* bijeengekomen, om tot de verkiezing van eenen vorst over te gaan, en niettegenstaande LODEWIJK FILIPS den Belgen, door zijnen minister SEBASTIANI, had doen weten, dat hij de keus van zijnen zoon, den hertog van NEMOURS, niet zou goedkeuren, werd echter deze vorst, in weêrwil van alle bedenkingen, met 97 van de 192 stemmen gekozen. De andere stemmen waren gevallen op den hertog van LEUCHTENBERG, zoon van den overledenen EUGENIUS BEAUHARNAIS, NAPOLEONS stiefzoon, en den aartshertog van *Oostenrijk*. Een tiental leden van het congres werd naar *Parijs* afgevaardigd, om den jeugdigen vorst de kroon aan te bieden. LODEWIJK FILIPS wees, in eene plegtige troonzitting, dit voorstel af, en toonde daardoor zijnen vastberaden wil, om eenen oorlog te voorkomen, welke *Europa* ander-

¹ »Koning WILLEM had destijds met weêrzin deze schikking aangenomen, en nimmer (zegt een geacht schrijver) heeft welligt eene heillooze landverwisseling bij vorst en volk zulke smartelijke gevoelens opgewekt, als de gedwongene ruiling der Nassausche Staten tegen het genoemde groothertogdom.»

maal in eenen stortvloed van jammeren zou gedompeld hebben. Nu besloot het congres een regentschap op te rigten, en benoemde tot hetzelfde *SURLET DE CHOKIER*, »en dus,” zegt *VAN KAMPEN*, »tot *Herder des Volks*, hetwelk hij echter minder gelukkig verstond te weiden dan zijne kudde.” *Frankrijk* nam kort daarna de vaste bepalingen der Londensche conferentie wegens het grondgebied en de onzijdigheid van *België* aan, en ware nu ook *België* toegetreden, hoe vele rampen zou zulks aan *Europa* en inzonderheid aan ons Vaderland hebben bespaard!

Van tijd tot tijd gaven de Belgen de treurigste bewijzen, dat zij zelfs den gesloten wapenstilstand niet eerbiedigden, zoodra zij meenden den Hollanders eenige afbreuk te kunnen doen. *VAN SPEYK* werd het slagtoffer hunner trouweloosheid, maar, als een andere *CLAASSEN*, voerde hij tevens zijne vijanden met zich voor Gods regterstoel ¹. *Neêrlands* roem eischte des-

¹ De verdienstelijke graveur *VAN DER KELLEN* vervaardigde op den heldendood van *VAN SPEYK* eenen fraaijen gedenkpenning voor eigene rekening, en naderhand eenen tweeden voor rekening van het land, op welks voorzijde in het verschiet de kanonneerboot N°. 2 voorgesteld wordt, op de baren der onstuimige *Schelde* in de lucht springende.

Eene genius, op den voorgrond zwevende geplaatst, voert de wapperende Nederlandsche vlag ten hemel, terwijl zij den vlaggestok met de regterhand omvat houdt. Het omschrift is:

DE VINDICE CELSIOR IGNE

d. i. [De roem der Nederlandsche vlag is] verhevener door het wrekende vuur.

In de afsnede leest men:

AD ANTVERPIAM

V FEBR. MDCCCXXXI

d. i. bij Antwerpen

5 Februarij 1851.

tijds een offer, en het werd gebragt door eenen jeugdigen held, die het nimmer had kunnen verduren, dat zijne landgenooten door den meinedigen Belg als het lafhartigste volk van *Europa* werden uitgekreten.

Niet alle Belgen echter waren tegenstanders van de Hollanders en het doorluchtig huis van *Oranje*. De meeste handelaren en fabrikanten kwamen daarin met elkander overeen, dat men alle krachten moest inspannen, om den kroonprins als afzonderlijk vorst aan het hoofd der regering te plaatsen. De pogingen, daartoe door den overste GRÉGOIRE en den bevelhebber van *Antwerpen*, VAN DER SMISSEN, gedaan, mislukten. De Belgische Oranjelieden kozen bij den eersten tegenstand de vlugt. De plundertooneelen van het graauw, dat hiertoe door eene Jacobijnsche vereeniging onder TIELEMANS werd aangezet, begonnen op nieuw. De voor-

Op de keerzijde ziet men in een' zeer fraai gewerkten eikenkrans, onder eene ster het volgende opschrift:

J. C. J. VAN SPEYK

AD TUENDUM

DATAVI NOMINIS

ET

APLUSTRIS DECUS

ULTRO

INCENSA NAVE

MORTEM OPPETENS.

d. i. J. C. J. VAN SPEYK offerde, bij het vrijwillig in de lucht doen springen van zijn schip, zich op, ten einde de eer van den Nederlandschen naam en de Nederlandsche vlag te handhaven.

Prijs in zilver f 9,75; in brons f 2,25. Verkrijgbaar in het Depôt te *Leyden*, alwaar men insgelijks den eerstgenoemden gedenkpenning kan bekomen, in zilver voor f 7,60; in brons voor f 2,25. Zie over denzelfden het Tijdschrift voor Alg. Munt- en Penningkunde I deel, bladz. 72.

standers van het huis van *Oranje* werden vervolgd en geplunderd, en de drukpersen van den *Vrai Patriote* verbrijzeld. Te *Ath* hechte men aan den vrijheidsboom eene galg voor de *Verraders des Vaderlands*. Deze gruwelen wekten zelfs in *Engeland* en *Frankrijk* verontwaardiging, zoodat, uit vreeze eener gewapende tusschenkomst der mogendheden, de volksmenners het gepeupel weder in toom hielden.

Intusschen bleven de Belgen aanspraak maken op het groothertogdom *Luxemburg*; zelfs spoorde de regent SURLET DE CHOKIER de Luxemburgers aan tot verzet tegen de beschikkingen der Londensche conferentie. »Ik heb gezworen,» zeide hij, »de onafhankelijkheid van het Belgische gebied te handhaven, en ik zal mijnen eed houden. Laat u, Luxemburgers! noch door beloften verleiden, noch door bedreigingen verschrikken. Het congres *protesteert* tegen de acte der Londensche conferentie, en de natie, die het *Hollandsche* leger wist te overwinnen, zal het protest zijner vertegenwoordigers handhaven. Ten spijt der protocollen van 1815 begonnen wij onze omwenteling; — ten spijt der protocollen van *Londen* zullen wij haar eindigen.» Uit hoofde dezer tergende proclamatie riep onze gezant den bijstand in der conferentie, welke de rust, de wapenschorsing en het wederzijdsch grondgebied had gewaarborgd. De Belgen werden nu vermaand hunne krijgsmagt uit het Luxemburgsche te doen trekken, onder bedreiging van, in het tegengestelde geval, *België's* onafhankelijkheid niet te erkennen, en alle betrekking der vijf mogendheden met hetzelfde af te breken.

Toen nu de Belgen zagen, dat wederstreven niet

langer kon haten, trachtten zij onze regering, onder schijnschoone woorden, van de conferentie af te trekken, door haar voor te slaan, met elkander in onderhandeling te treden, zonder medewerking der conferentie. »Niet van buiten kan de vrede komen,» schreef de minister LEBEAU aan onzen minister van buitenlandse zaken, VERSTOLK VAN ZOELÉN, »wij moeten ons zelve die geven.» Onze regering gaf aan deze poging wijselijk geen gevolg. Den 10^{den} Mei kwam de conferentie tot een nieuw besluit, waarbij aan de Belgen werd te kennen gegeven, dat, bijaldien zij den 1sten Junij 1834 niet aan het verlangen der mogendheden hadden voldaan, alle betrekkingen tusschen haar en *België* zouden ophouden, en wanneer de Belgen, gelijk zij dreigden te doen, den wapenstilstand verbraken, de mogendheden tegen die daad van vijandschap maatregelen zouden weten te nemen. Door zich trouw aan de uitspraken der bemiddelende mogendheden te houden, scheen *Nederland* eindelijk deszelfs doel te zullen bereiken; doch eene verachtelijke kuiperij bragt hetzelfde weder in den pijnlijksten toestand.

De Engelsche afgezant bij het Belgische congres, lord PONSONBY, omhelsde in schijn de Oranjegezinde partij, ten einde al hare plannen aan de omwentelingsgezinden te kunnen mededeelen. Met ongewone doorslepenheid wist hij de Belgen te overreden, dat al hunne wenschen zouden bevredigd worden, bijaldien zij prins LEOPOLD van *Saksen-Coburg*, weduwnaar der Engelsche kroonprinses, die men te voren aan den prins van *Oranje* had toegedacht, tot hunnen koning verkozen. De Belgische minister van buitenlandsche zaken, LEBEAU, was den Engelschen diplomaat hierin

zeer behulpzaam, zoodat reeds den 1sten Junij 1831, met eene meerderheid van 152 der 196 stemmende leden, de kroon van *België* aan prins LEOPOLD werd opgedragen. Prins LEOPOLD, die vroeger zou gezegd hebben: »Men moet krankzinnig of een bedelaar zijn, om den Belgischen troon te aanvaarden,» trad nu echter in onderhandeling. De conferentie ontwierp thans, op aandrijven van *Engeland* en *Frankrijk*, een voorloopig verdrag van achttien artikelen, ten einde de aanneming der kroon door LEOPOLD te verwerven. Intusschen wist LEBEAU de Belgische vergadering over te halen, om dit verdrag, hetwelk genoegzaam alles op losse schroeven stelde, niet af te wijzen. »Wij behoeven,» riep LEBEAU in geveinsde verrukking uit, »geene mogendheid meer te vreezen, want door de voorafgaande artikelen zelve staat de geheele zaak thans tusschen ons en *Holland*.» Deze aanneming der achttien artikelen geschiedde den 9^{den} Julij met 126 stemmen tegen 70. In *Nederland* was men diep verontwaardigd, toen men vernam, dat de conferentie het 11de en 12de protocol (door onzen geëerbiedigden koning aangenomen en door de mogendheden als *Neêrlands* uitsluitende regten gewaarborgd) eensklaps geheel ter zijde stelde, en in het nieuwe concept-verdrag vele veranderingen, allen in ons nadeel, had opgenomen. Ofschoon koning WILLEM plegtig had verklaard, dat, ingeval een vorst de souvereiniteit van *België* in bezit nam, zonder vooraf de genoemde protocollen te hebben aangenomen, die vorst zou beschouwd worden, als met deze daad zelve tot hem in eene vijandige houding geplaatst, en dus als zijn vijand, verliet LEOPOLD den 16^{den} Julij Londen, en werd den 21sten Julij op het

Koningsplein te *Brussel* op eene stellaadje als koning der Belgen ingehuldigd. De maat der ongerechtigheid was hiermede volgemeten. Het scheen, dat de vijf mogendheden zulks ook vermoedden; want uit vreeze, dat koning WILLEM gewapenderhand billijke voorwaarden van scheiding zou eischen, betuigde de conferentie in eene nadere nota van den 25ten Julij, dat de vijf mogendheden, de in November geslotene wapenschorsing gewaarborgd hebbende, gehouden waren, eene vernieuwing van vijandelijkheden te voorkomen. Doch, daar de verbindtenissen, met den koning aangegaan, door de zoo dubbelzinnige 18 artikelen waren geschonden, bestond er van de zijde der Nederlandsche regering geene noodzakelijkheid meer, om zich verder ongewroken door de Belgen te laten honen. Het regt was onbetwistbaar aan onze zijde; de natie werd ongeduldig, en hare jongelingschap, die sedert acht maanden werkeloos aan de grenzen stond, brandde van begeerte den overmoed der Belgen te straffen. De Vriezen, blakende van strijdlust, riepen: *Vooruit of naar huis!*

Den 23sten Julij verscheen de koning zelf in het leger, om zich van de stemming en den toestand der Nederlandsche krijgsmagt te overtuigen. Dien dag en den volgenden hield de koning, vergezeld van den prins van *Oranje*, diens drie zonen en een aanzienlijk gevolg van hoofdofficieren, eene wapenschouwing over het talrijke leger te velde. In de nabijheid van het kamp te *Rijen* bevonden zich twee divisien voetvolk, drie regementen ruitery en tachtig stukken geschut bijeen. Onder den duizendmaal herhaalden kreet van *Leve de koning! leve de prins van Oranje! leven de prinsen!*

reed de koning, gevolgd van zijne beide zonen en drie kleinzonen, door de gelederen. »Het was een treffend gezigt,» dus uit zich VAN KAMPEN over deze gebeurtenis, »zes vorsten van het *Oranjestad* — den reeds bejaarden vader, over wiens hoofd de storm der omwentelingen nu ten tweedenmale loeide, zijn zoon in mannelijken leeftijd, dorstend naar daden, om een oogenblik van dwaling uit te wisschen, en diens drie ontlukende zonen, in wier overgang van knaap tot jongeling deze aan gebeurtenissen zwangere tijd viel, benevens den tweeden zoon des konings (prins FREDERIK der *Nederlanden*), aan wiens onvermoeide zorg het heir zijne treffelijke houding te danken had, hen allen te paard gezeten te zien aan het hoofd van het meest *nationale* leger, dat immer voor *Nederland* was te velde getrokken.» De hooge tevredenheid des konings over de krijgshaftige houding en den voortreffelijken geest van allen, die de wapenen voor de verdediging der geschondene regten van *Nederland* hadden aange-gord, bleek spoedig uit de volgende *dagorde* van den 26sten Julij, welke Z. K. H. prins FREDERIK der *Nederlanden*, op last zijns doorluchtigen vaders, *aan het leger te velde* uitvaardigde:

»Het is voor mij een aangename pligt, op last des konings, aan de troepen van het leger, die Zijne Majesteit dezer dagen heeft gezien, Hoogstdezelfs bijzondere tevredenheid te kennen te geven over hunne goede houding en voorkomen. Groot was het genoegen, dat de koning ondervonden heeft, door, op onderscheidene ondubbelzinnige wijzen, de overtuigendste bewijzen te ontvangen van den uitmuntenden geest, die u allen bezielt.

»De koning gevoelde zich gelukkig bij het zien van die moedige strijders, die reeds bewijzen gaven, hoe zij bloed en leven voor koning en vaderland veil hebben; bij het aanschouwen der vrijwilligers, die in het oogenblik des gevaars de wapenen aangordden; van die schutterijen, die allen zijne roepstem met geestdrift volgden; ja, bij de tegenwoordigheid van u allen, die sedert zoo vele maanden aan de grenzen van *Oud-Nederland* staat, en met edele volharding ongemak en opofferingen draagt, terwijl gij niets vuriger wenscht, dan, met de wapenen in de hand, den vijand te toonen, welke gevoelens in uwen boezem kloppen, wat vertrouwen gij stelt op de Voorzienigheid en in de regtvaardige zaak, die u te wapen deed snellen.

»Daarom is de koning op het innigste overtuigd, dat, als het lot der wapenen de zaak van *Nederland* beslissen moet, gij dan met die edele geestdrift, die gij, van het eerste oogenblik af, aan den dag legdet, met eenen overwinningspellenden moed, met die onwrikbare trouw, die uw eigendom is, den vijand onder de oogen zult treden, waarheen dan ook de stem des konings en het belang des vaderlands u mogen roepen.

»De koning weet het, dat u die dag welkom zoude wezen, waarop het bevel van *Voorwaarts!* door uwe gelederen mogt dringen, en gij, onder den zegen van dien God, die *Nederland* en zijn koninklijk huis zoo dikwijls uit kommervollen toestand redde, eenen strijd zoudet voeren, die aan de jaarboeken van *Neêrlands* alouden roem nieuwe bladzijden voegen moet.”

Veertiende Hoofdstuk.

BELGIË GETUCHTIGD.

(1831.)

Wij plondren vriend en nabuur niet,
Maar vordren wat ons 't erfregt liet,
En 't eerlijk zweet der voorgeslachten:
Den grond, door hen uit zee gehaald,
De vrijheid, door hun bloed betaald —
Geen vrijheid, die ons vreemden bragten.

TOLLENS.

Het leger en de natie geraakten door de zoo even gemelde dagorde in hooge spanning, wyl men daarin duidelijk het voornemen des konings meende te ontwaren, dat het zwaard eindelijk zou worden getrokken. De koning had zijnen oudsten zoon, den held van *Quatre-Bras* en *Waterloo*, in wiens beleid en moed allen een onbepaald vertrouwen stelden, als ware het, aan het leger vertoond, en benoemde hem thans tot deszelfs opperbevelhebber. De prins van *Oranje* stelde zich terstond aan het hoofd van het leger, dat hem met krijgshaftig ongeduld verbeidde. De kreet: *Voorwaarts!* doorliep alle gelederen; de schaaks zwaaiden op de bajonnetten der krijgslieden ten teeken hunner vreugde. Hoe zwaar ook beleedigd en verguisd, wilde echter de koning niet, dat wraak-

zucht den roem onzer wapenen zou bezoedelen; alleen zou de prins van *Oranje* optreden als handhaver van *Neêrlands* regten en bezittingen.

Den 2^{den} Augustus geraakte het leger in beweging, en rukte op Belgischen bodem. Deze gedenkwaardige dag was de eerste dier tien glorieijke dagen, welke *Europa* uit monden van metaal verkondigden, wat het te denken had van de Nederlanders en hunne vijanden, die hen als het lafhartigste volk der aarde hadden durven schandmerken.

Het doet ons derhalve leed, dat wij, uit hoofde van de strekking van dit werk, de roemvolle wapenfeiten van den onversaagden prins van *Oranje* en het onverschrokken Nederlandsche leger slechts ter loops moeten aanstippen. Door eene krijgskundige beweging, NAPOLEON waardig, wist de prins onze troepen tusschen de twee zoogenaamde legers, dat der *Schelde* in de provincie *Antwerpen* en dat der *Maas* in *Limburg* en *Luik*, als eene wigge in te schuiven, het leger der *Maas* onder *DAINE* in de flank te nemen en uiteen te drijven, en met denzelfden spoed het andere, onder *TIECKEN DE TERHOVEN*, aan te vallen en van de hoofdstad *Brussel* af te snijden.

Op alle punten, waar de onzen de Belgen ontmoetten, blonk de Nederlandsche dapperheid, als in de dagen van *MAURITS* en *FREDERIK HENDRIK*, heerlijk uit; de soldaat, de schutter, de vrijwilliger wedijverden in moed, trouw en beleid. Bij *Baarle-Hertog*, het eerste dorp op Belgisch grondgebied, streed het tweede bataljon jagers tegen 400 Belgen, die naar *Merxplas* afdeinsden. De prins van *Oranje* haastte zich, om zijnen doorluchtigen vader, wiens voorkomen in die dagen

standvastigheid, helderheid en vertrouwen teekende, van het begin der vijandelijkheden verslag te doen ¹. Te *Ravels* had (volgens het bedoelde rapport) een gevecht plaats onder de oogen van den prins opperbevelhebber, tusschen het 2de bataljon der 18de afdeeling en de vijandelijke jagers, ondersteund door eenige kavallerie. De vijand werd met geveld geweer uit de huizen en het daarbij gelegen bosch gedreven. De hertog van SAKSEN-WEIMAR en de kolonel BEGELAAR bestierden dezen aanval, te voet, aan het hoofd van gemeld bataljon, met groote onversaagdheid.

De teerling was geworpen, de grenzen waren overschreden, de Nederlanders ontwikkelden zich in de vijandelijke vlakten. Na eenen korten weerstand namen men bezit van *Turnhout*, waar de Jacobijnsche vrijheidsboom, versierd met eene Belgische vlag, werd omgehouden en verbrand. De prins vestigde aldaar zijn hoofdkwartier. De steedjes *Geel* en *Moll* werden nu bezet, en reeds den 5^{den} Augustus was men meester van *Diest*, eenen belangrijken post, welke gemakkelijk ware te verdedigen geweest. De Nederlanders bevonden zich nu tusschen twee vijandelijke legers. Deze stoute beweging van den prins opperbevelhebber,

¹ CH. DURAND zegt in zijn werk: *Dix jours de campagne*, bl. 112, dat de prins opperbevelhebber in zijn rapport aan den koning meldt, dat al de vrijwilligers van opgemeld bataljon zijn gekwetst geworden, eene grove onnaauwkeurigheid, waaraan DURAND zich niet zelden schuldig maakt. In het rapport van den opperbevelhebber des legers, te vinden in den *Staats-Courant* van 3 Augustus, wordt slechts melding gemaakt van drie vrijwilligers, die bij deze gelegenheid zijn gewond. Het is onnoodig de krijgsbedrijven der onzen op te smukken; de daadzaken spreken luide genoeg.

met gevaar van omsingeld en afgesneden te worden, had luisterrijke gevolgen. Begunstigd door de onbekwaamheid hunner vijanden, trokken de onzen vooruit, om met vereenigde magt het leger van de *Maas*, onder *DAINE*, aan te vallen. *Beringen* werd echter, niet zonder hardnekkigen strijd, bemagtigd, en *Hechtel* met geweld ingenomen. *DAINE*, die met zijne hoofdmagt tegen de Nederlanders was komen opzetten, trachtte weldra door te breken, wyl de kring rondom hem allengskens naauwer werd. Als een tijger zocht hij zich, nu hier, dan daar, eenen weg te banen; doch overal werden zijne wanhopige aanvallen door den onwankelbaren moed der onzen verijdeld. *Helchteren* werd met den stormpas ingenomen; bij het dorp *Houthalen*, waar de Belgen tot vijftien duizend man waren aangegroeid, en van achter de huizen, bosschen, heggen en struiken vuurden, bekwamen de onzen verscheidene dooden en gekwetsten. Een half etmaal duurde het geweervuur. Tegen negen ure des avonds deinsden de Belgen af; hun aftogt verkeerde ras in eene wilde vlugt, en hiermede was het plan van *DAINE*, om op dit punt met eene dubbele overmagt door te dringen, en daardoor den prins tot den terugtogt te noodzaken, verijdeld; de volgende overwinningen der onzen waren tevens mogelijk gemaakt.

De prins van *Oranje* had zich in persoon met zijnen doorluchtigen broeder aan het hoofd geplaatst van de derde divisie, en ontmoette te *Curingen* den vijand, die, ten noorden afgewezen, zich nu ten westen eenen weg wilde banen, ten einde zich met het leger van de *Schelde*, onder *TIECKEN DE TERHOVEN*, te vereenigen. Tusschen *Kermpt* en *Beerenbroek* werd scherp ge-

vochten; 1700 Nederlanders, meestal Vriesche schutters, stonden moedig den aanval uit van 7000 Belgen. In den morgen van den 8ten Augustus ontwikkelde de prins opperbevelhebber zijne bataljons, dekte den linkervleugel door het dorp *Herckenrode*, en plaatste op den weg zelven zijne batterij veldartillerie. De vijand ontruimde *Curingen*; en onze troepen, hetzelfde doorgetrokken zijnde, bevonden zich in het gezigt van *Hasselt*, hetwelk DAINÉ met het overschot zijner krijgsmagt zocht te bereiken. Schoon deze kleine stad, omgeven door zeer hooge wallen en eene gracht, niet moeilijk te verdedigen was, hield DAINÉ aldaar geen stand, trachtende door eene overhaaste vlugt *Luik* te bereiken. De oogenblikken daartoe waren kostbaar. De Belgische soldaten wierpen geweren en ransels weg, en zochten slechts het lijf te bergen. De onvermoeide SAKSEN-WEIMAR, die reeds te *St. Truijen* was aangekomen, deed nu eene rugwaartsche beweging in de rigting van *Hasselt*, om den vijand den aftogt af te snijden. Op dit berigt verliet DAINÉ den straatweg te *Wimmertingen*, en vlood langs dwarswegen naar *Luik*. Twee honderd Belgen, onder welke drie officieren, werden krijgsgevangen gemaakt; en drie kanonnen, twee houwitsers, zeven *caissons*, een groot aantal paarden, alsmede vele kleedingstukken en wapenen vielen den onzen in handen.

Koning LEOPOLD, niet veel vertrouwen stellende in de grootspraak der Belgen, had reeds aanvankelijk de hulp van *Frankrijk* ingeroepen, hetwelk geen oogenblik aarzelde dezelve ruimschoots te verleen. De eerste minister CASMIR PÉRIER en zijne ambtgenooten aan LODEWIJK FILIPS hun ontslag aangeboden hebbende,

omdat zij vreesden in de nieuwe kamer der vertegenwoordigers het onderspit te zullen delven, vonden in LEOPOLD's aanzoek een middel, om op hun overhaast besluit terug te komen, en, gelijk zij zeiden, in zulke gewigtige omstandigheden aan het roer van staat te blijven, wel overtuigd, dat zij door dit middel het best de verloren volksgunst konden herwinnen. De Franschen waren reeds naar de grenzen gesneld, toen LEOPOLD den maarschalk GÉRARD verzocht dezelve vooreerst nog niet te overschrijden, wyl men het hem ten kwade duidde, dat hij zonder toestemming der wetgevende kamers den intogt van vreemde troepen had verzocht, en de *Courrier* het volk deed gelooven, dat de Hollanders te *Diest* waren ingesloten, en men zich dus geen der voordeelen moest laten ontsnappen, die de Belgen reeds aan hunne dapperheid te danken hadden. »Geefst gij die eenmaal uit de hand,» riep de *Courrier* in verontwaardiging uit, »zoo bekomt gij ze nimmer weder.»

Deze dwaze hooghartigheid der Belgen voltooide de zegepraal der onzen; het *Maas*-leger, onder DAINE, was vernietigd; thans zou het *Schelde*-leger hetzelfde lot ondergaan. De prins van *Oranje*, verzekerd, dat zijn leger door de krijgsbewegingen uit *Maastricht* van dien kant bevestigd was, bragt den 10^{den} Augustus het hoofdkwartier van *Hasselt* naar *St. Truijen* over. Den 11^{den} vereenigden zich de troepen te *Diest* en te *Tienen*, en trokken langs drie onderscheidene wegen op *Leuven*, hetwelk door de Belgen in allerijl werd versterkt. De voorhoede van den middeltogt zag den vijand post vatten in het dorp *Bautersem*, en ontmoette krachtdadigen tegenstand. LEOPOLD had hier zijne

legermagt bijeengetrokken , weshalve deze Nederland-sche brigade ontoereikend was, om de aanrukkende vijandelijke overmagt het hoofd te bieden, en in de beste orde naar *Comptich* en *Roosbeek* week. Den volgenden dag (12 Augustus) trok men met het aanbreken van den dageraad vrolijk en welgemoed weder voorwaarts. Omstreeks zes ure steeg de prins van *Oranje* te paard, en stelde zich aan het hoofd van den middeltogt van het leger, (de 3de divisie infanterie), op den grooten straatweg naar *Leuven*. Een zware nevel bellette den onzen meer dan vijftig schreden van zich af te zien, doch een uur later klaarde het weder op. Reeds deed het kanonvuur der eerste divisie zich hooren. De Belgen hadden zich bij het op eene hoogte liggende dorp *Bautersem* goed verschanst, en hun kanonvuur bestreek volkomen den straatweg, langs welken de onzen voortrukten. Ten einde stroomen bloeds te sparen, beval de prins den vijand aan weerszijden om te trekken. Doch terwijl zulks geschiedde, bevond zich de prins, omringd van zijnen broeder, prins *FREDERIK* der *Nederlanden* en eenige officieren, op den straatweg aan het begin van het dorp. Een wel onderhouden kanonvuur uit eene vijandelijke batterij, aan het hooge einde van het dorp geplaatst, maakte dit punt hoogst onveilig. Het gedruisch van eenen voorbijsnellenden kanonskogel dreigt onheil. Het paard van den prins van *Oranje* staat plotseling stil, huivert, beeft. De schrik verspreidt zich in deze groep; men waant den prins gekwetst; men snelt met angst naar *Z. K. H.* toe; doch zijn minzaam gelaat stelt allen gerust. De kogel had echter het onderste gewricht van een' der voorpooten van 's prin-

sen strijdros weggenomen. Het arme dier hield zich staande, en trachtte van tijd tot tijd op den verminkten poot te rusten. De opperbevelhebber stapt bedaard van het gewonde paard, werpt op hetzelfde eenen medelijdenden blik, spreekt eenige geruststellende woorden tot zijnen doorluchtigen broeder, bestijgt het paard van den majoor HOYEL, en geeft op nieuw zijne bevelen.

Weldra werden eenige hoogten op 's vijands linkerflank bezet, en de Belgen daardoor tot den aftogt genoodzaakt, welke ras in eene wilde vlucht veranderde; doch nu trad een Engelsch bemiddelaar, lord RUSSEL, tusschenbeiden, om den prins tot eene wapenschorsing te bewegen, wijl koning WILLEM verklaard had, niet tegen *Frankrijk* te zullen strijden, en een Fransch leger reeds werkelijk in *België* was binnengerukt. De prins vorderde, als onveranderlijke voorwaarde, de bezetting van *Leuven*, en de zekerheid te erlangen, dat de Franschen zich in *België* bevonden, ten welken einde hij eenen officier zou afzenden.

Inmiddels werd de vervolging des vijands voortgezet, die eerst op den zoogenaamden *Pellenberg*, digt bij *Leuven*, stand hield. Deze sterke stelling werd ras weder overvleugeld, en door de Belgen verlaten. De prins, de hoogte van den *Pellenberg* bestegen hebbende, stond andermaal ten doel aan het vijandelijk vuur, dat van alle werken en wallen der stad *Leuven* hevig op de onzen losbrandde. Eenige schreden regts en links achter Z. K. H. werden een rijdende artillerist en een marechaussé van het paard geschoten. Nogtans waren de verdere pogingen der Belgen, om zich staande te houden, slechts zoo vele stuiptrekkingen.

Door de echt Napoleontische krijgswegelingen van onzen onversaagden opperbevelhebber, werd de vijand van punt tot punt verjaagd, en LEOPOLD met zijn leger genoegzaam geheel omsingeld. De nood begon elk oogenblik voor de Belgen te klimmen.

In deze omstandigheid verscheen de Engelsche gezant ADAIR, vergezeld van den Franschen generaal BELLIARD, bij den prins, om hem tot het staken der vijandelijkheden te bewegen, ten einde den Belgen de schande eener volkomene nederlaag te sparen. De prins gaf ten antwoord: dat hij zich hield aan de voorwaarde, aan lord RUSSEL opgegeven; doch wyl de prins nu de zekerheid bekwam, dat er reeds 40,000 Franschen bij *Wavres* stonden, kwam men overeen, dat *Leuven* den volgenden middag door de onzen zou worden bezet. De wapenschorsing tot stand gekomen zijnde, legerden zich onze troepen vertrouwelijk op den grond, welken zij besloegen, in het gezigt der stad. Maar naauwelijks had men zich aan eenige rust overgegeven, toen eensklaps een hevig kanonvuur uit eene der stadspoorten de hernieuwing der vijandelijkheden scheen aan te kondigen. De overste GAILLIÈRES en zijn zoon werden gevaarlijk aan het been gekwetst, terwijl de dappere jager J. C. WESTERMAN, een jongeling van groote verwachting, de zoon van onzen verdienstelijken vaderlandschen dichter, bij dit schandelijk verraad het leven verloor ¹. Groot was de verontwaar-

¹ Wiens oog ontrolt geen traan van weemoed, als hij dien edelaardigen jongeling aan het slot van zijnen dichterlijken *afscheidsgroet* zijnen vrienden hoort toeroepen:

Op, op dan, mijn vrienden! op, op dan, ten strijd!
Niet weenend Gods zegen verwachten!

diging over dit snood en lafhartig bedrijf der Belgen; doch de zachtmoedigheid van onzen opperbevelhebber zegevierde over den dorst naar wraak, toen een Belgisch officier in de nederigste houding en op eenen smeekenden toon Z. K. H. kwam verzekeren: »dat het een misverstand was, strijdig met de gegevene bevelen.»

Gedurende den slag van *Lewen* had de onvermoeide hertog van SAKSEN-WEIMAR reeds den weg naar *Brussel* bereikt, en LEOPOLD van zijne hoofdstad afgesneden. Doch nu ontvangt hij van wege den prins van *Oranje* het hoogst onwelkome bericht van den gesloten wapenstilstand, en het bevel, om met zijne dappere schaar den optogt naar de stad *Brussel* te staken, welke men binnen drie uren had kunnen bereiken. Deze smartelijke teleurstelling, om het eerst te *Brussel* te komen, en den koninklijken standaard op de puinhoopen der omwenteling te planten, deed den krijgshaftigen hertog, gloeiende van verontwaardiging over *Frankrijks* en *Engelands* noodlottige tusschenkomst, met onverkropte spijt zijnen degen ter aarde werpen.

Op den 13^{den} des middags trokken de Nederlandsche

Ons bloed en ons leven zij Neêrland gewijd,

God zal eens ons lijden verzachten.

Vaartwel dan, . . . en zoo gij niet weder ons ziet,

Vergeet dan, o vrienden! vergeet ons dan niet.

Neen, de Nederlander vergeet de braven niet, die hun leven voor het Vaderland veil hadden, maar is veeleer geïnd hun voorbeeld na te volgen, dan te dulden, dat het erf onzer vaderen in hoon en smaad verzinkt. Gij greept in die dagen het staal; wij aarzelen thans niet, ons goud en zilver aan het behoud des Vaderlands ten offer te brengen!

troepen, met het geweer in den arm, de stad *Leuven* binnen, waar een jaar te voren een der grootste gruwelen was gepleegd geworden, welke de Belgische omwenteling hebben geschandvlekt. Men wees elkan- der met afgrijzen de plek, waar de ongelukkige ma- joor GAILLARD, met uitgestokene oogen en verbranden schedel, aan den vrijheidsboom werd opgehangen. De hertog van SAKSEN-WEIMAR ontvlamde op dit gezigt in den edelsten toorn, roepende met eene forsche stem: »Mannen! hakt hem neder, ten zoen van den braven GAILLARD!» en als met een' tooverslag verdween dit zinnebeeld der regeringloosheid. Daar de Engelsche en Fransche onderhandelaren, uit bezorgdheid voor de Leuvensche moordenaars, er op aangedrongen had- den, dat de stad niet door inkwartiering zou worden bezwaard, legerden zich sommigen op de wallen der stad, terwijl anderen met ontrolde banieren, onder het spelen van het blijde *Wilhelmus*-lied, door de stra- ten trokken, ten spijt der beangste burgers, die zich meestal achter hunne vensterramen verscholen, schoon niemand hunner eenig leed wedervoer.

Den volgende dag (14 Augustus) begon de aftogt des Nederlandschen legers; slechts één dag hadden onze dappere troepen de vruchten harer schitterende zegepraal mogen smaken. De prins van *Oranje* had zich, als opperbevelhebber, niet met staatkundige vraagstukken, welke in den boezem der Londensche conferentie werden behandeld, bezig te houden. Hij had gestreden en gezegevierd. Het bevel zijns door- luchtigen vaders alleen kon hem den heldendegen doen opsteken, en daar de prins zich zelf onder- wierp, moest hij dezelfde onderwerping vorderen van

zijne dapperen, wien hij, in eene merkwaardige dagorde, 's konings wil bekend maakte.

Dus eindigde de tiendaagsche veldtogt, die *Neêrlands* wapenroem met nieuwen luister deed schitteren, en 's prinsen betuiging op den dag van zijn vertrek: »thans hoop ik u, met het zwaard in de hand, te overtuigen, dat het bloed der *Nassaus* nog in mijne aderen vloeit,» voor het oog van geheel *Europa* had geregtvaardigd. Met den dag van den aftogt was tevens de dag aangebroken, door den koning bepaald, om de belangen des vaderlands aan den almachtigen Opperregeerder der wereld ootmoedig en met vertrouwen op te dragen. Deze oproeping vond luiden weêrklank in de harten der Nederlanders, die, op het voetspoor hunner vaders, in bijzondere gevaren en nooden, zich zoo gaarne voor den troon des Almagtigen nederbuigen. Op het oogenblik zelf, dat de tempels naauwelijks de toegevlloeide scharen konden bevatten, verspreidde zich in 's *Hage* de blijde mare van de overwinning bij *Leuven*. Het kommervol bidden veranderde eensklaps in vurig danken. En naauwelijks was de godsdienstoefening geëindigd, of honderd kanonschoten verkondigden den volke, dat, hoe de verdere uitslag der gebeurtenissen ook zijn mogte, de eer van het oude Vaderland luisterrijk gewroken was.

Nederland had nu slechts éénen wensch; het was de begeerte, om den prins van *Oranje*, den hersteller van onzen bezwalkten kriegsroem, den wreker van al den smaad, welken men van de Belgen had moeten verduren, weder te zien. Dit had plaats op den 23sten Augustus. Wij zouden beneden de waarheid blijven, indien wij het wilden wagen, de vreugde des volks te

beschrijven, toen de prins van *Oranje*, vergezeld van zijnen broeder, in het bekoorlijk 's *Gravenhage* (en later van daar in de hoofdstad) verscheen; doch verzwijgen mogen wij het niet, welk een aandoenlijk en verteederend schouwspel het was, toen het geheele koninklijke gezin zich op het balkon van 's konings paleis bijeen bevond. De prins van *Oranje*, door het zich verdringende volk letterlijk uit het rijtuig gedragen, snelt de trappen op, en werpt zich in de armen van den ouden vorst, die voor zijn behoud en het heil des vaderlands de vurigste gebeden ten hemel had opgezonden. Nadat de koning den overwinnenden veldheer aan zijne borst had gedrukt, omhelst hij de Russische keizerstelt, de gevoelige prinses van *Oranje*, zijnen geliefden tweeden zoon, prins *FREDERIK* en diens gemalin, en vervolgens al de jonge prinsen uit het derde geslacht. De menigte, reeds dronken van vreugde, stond verstomd van aandoening, toen zij het achtbaar gelaat des konings met tranen zag besproeid.

Den volgenden dag vierde geheel *Nederland*, met ongewone geestdrift, 's konings negen en vijftigsten verjaardag. Daar er in 's *Hage* geene geregelde troepen lagen, verzocht de schutterij Zijne Majesteit over haar wapenschouw te houden. Dit aanbod werd met welgevallen aangenomen. De koning werd vergezeld door den prins van *Oranje*, die, toen eenige artilleristen met drie kanonnen en twee houwitsers voorbij *Z. M.* kwamen, zeide: »deze behoorden tot het leger van *DAINE*; gelieft dezelve als eene eerbiedige hulde aan te nemen.” Later werden, op last des konings, uit dit op de Belgen veroverde geschut de *metalen kruisen* gegoten voor de leden van het leger en de bezettin-

gen van alle rangen. Dit metalen *kruis* prijkt met eene gekroonde W, in een' krans van laurier- en eikenbladen, en aan de andere zijde met de jaartallen ¹⁸³⁰~~1831~~ in eenen gelijken krans, terwijl in de vier punten de woorden: *trouw aan koning en Vaderland* worden gelezen ¹.

¹ Daarenboven werd op den *Tiendaagschen Veldtogt* eenen fraaijen gedenkpenning vervaardigd, vertoonende op de voorzijde eene nieuwe, opzettelijk daartoe gegraveerde, afbeelding van Z. M. WILLEM I, en *profiel* geteekend naar het bekende borstbeeld van den beeldhouwer L. ROYER, dat in der tijd de algemeene goedkeuring heeft mogen wegdragen. Het omschrift is:

WILH. I NEERLANDIAE REX. LUXEMB. M. DUX.

d. i. WILLEM I, koning der Nederlanden, Groothertog van Luxemburg.

Op de keerzijde ziet men een' zittend krijgsman, in de kleeding der ouden, die in de linkerhand zijne wapenen houdt, terwijl hij in de regter eene lans heeft, waaraan twee stedekronen bevestigd zijn, op welke de woorden HASSELT(um) en LOVAN(ium), d. i. *Hasselt en Leuven*, gelezen worden, de namen der twee steden, welke door de moedige Nederlandsche krijgslieden, voor een groot gedeelte uit weinig geoeffende schutters bestaande, ingenomen zijn geworden, en waarvan de laatste de voornaamste stad ongetwijfeld niet zoude geweest zijn, bijaldien het der Voorzienigheid niet behaagd bad, door middel der tusschenkomst van een talrijk Fransch leger, onze helden in hunnen voortgang te stuiten. Achter den krijgsman ziet men den Nederlandschen leeuw, die den pijlbundel vasthoudt. Het omschrift luidt:

HOSTIBUS BIS FUSIS PATRIAE JURIBUS ADSERTIS.

d. i. De vijanden tweemaal verslagen; de regten des Vaderlands gehandhaafd.

In de afsnede staat:

DUCE PRINC (IPE) AURIACO

AUG. MDCCCXXXI.

d. i. onder aanvoering van den prins van Oranje, in Augustus 1831.

De prijs van dezen door den bekwamen J. P. SCHOUBERG vervaardigten penning is in zilver f7,60, en in brons f2,25.

De koning wilde nu het Nederlandsche leger wederzien, en hetzelfde danken voor al de opofferingen, welke het zich voor vorst en vaderland zoo blijmoedig had getroost. Dit geschiedde den 29sten Augustus. De koning, (met zijne beide zoons, twee kleinzonen en zijnen schoonzoon prins ALBERT te paard, en de koningin, prinses MARIANNE, hare schoondochters en haren jongsten kleinzoon, in twee rijtuigen), nam op de Woenselsche heide drie divisien voetvolk en vier regimenten, te zamen 35,000 man, met 60 stukken geschut, in twee rijen geschaard, in oogenschouw, en den volgenden dag op de heide van *Gilzen* de eerste divisie, drie regimenten ruitery, eene batterij veldgeschut en eene afdeeling rijdende artillerie. Dit was weder een heerlijk schouwspel, hetwelk op nieuw getuigde, dat liefde, eendragt en vertrouwen tusschen vorst en volk den hechtsten steun van den staat uitmaken. De koning betuigde aan alle korpsen zijne hooge tevredenheid, en inzonderheid ook aan de studenten der onderscheidene hoogeschoelen, die vrijwillig de wapenen hadden aangegord. Wij mogen niet langer bij dit behagelijk tooneel vertoeven, dat trouwens nog onverwacht werd afgebroken, wijl tijdingen van ernstigen aard uit *Londen* den koning beletteden, zijne algemeene wapenschouw van het leger verder voort te zetten.

Intusschen vleide men zich in de hoofdstad, om ook aldaar den erfgenaam des troons te mogen aanschouwen. En hier steeg niet minder dan te 's *Gravenhage* de vreugde des volks ten top, toen de held van den *Tiendaagschen Veldtogt* binnen hare wallen verscheen.

De gansche koninklijke familie vereenigde zich aldaar, en ontving de aandoenlijkste blijken van verknochtheid en liefde. Zoo *Europa* zich onregtvaardig omtrent koning WILLEM betoonde, vond hij niettemin de schoonste vergoeding in de liefde zijns volks, het grootste geluk, hetwelk eenen vorst immer kan ten deel vallen.

Met weêrzin wenden wij onze blikken weder naar de Londensche Conferentie; het volgende hoofdstuk zal ons doen zien, welk lot *Nederland* en zijnen geëerbiedigden koning was beschoren.

Vijftiende Hoofdstuk.

NIEUWE ONDERHANDELINGEN.

(1831—1832).

We entreat the impartial reader, any man who appreciates truth and righteousness, to peruse and ponderate the contents of the protocol of the 27th of January. Then will be seen what were the sacred engagements contracted by the five Powers towards a King of the illustrious house of Nassau.

A brief Exposition of the british foreign policy towards Holland ¹.

Nadat de Nederlandsche en Fransche troepen het Belgisch grondgebied hadden verlaten, sloeg de Londensche Conferentie aan koning WILLEM en het Belgische bestuur eene wapenschorsing voor, welke den 29sten Augustus zou aanvangen en zes weken duren. De koning trad onvoorwaardelijk toe; doch de Belgen voegden daarbij de aanmerking, dat er vrees bestond

¹ Wij verzoeken den onpartijdigen lezer, een' iegelijk die waarheid en regtvaardigheid op prijs stelt, den inhoud van het Protocol van den 27sten Januarij te doorloopen en te overwegen. Dan zal men zien, welke heilige verbindtenissen de vijf Mogendheden hadden aangegaan met eenen koning uit het doorluchtige Huis van Nassau.

Eene beknopte voorstelling der Britsche buitenlandsche staatkunde jegens Holland.

voor het hernieuwen der vijandelijkheden, bijaldien er gedurende dezen kortstondigen wapenstilstand geene overeenkomst werd getroffen. De tiendaagsche veldtogt had dus de Belgen gedwee gemaakt; de schrik zat er in. De onderhandelingen werden nu weder geopend, en *Nederland* vleide zich met eene spoedige en gewenschte bevrediging. De Conferentie verzocht aan de Nederlandsche en Belgische gevolmagtigden eene opgave van hunne gedachten omtrent de belangrijkste punten der scheiding. Geen wonder, dat de wederzijdsche eischen zoo oneindig uiteenliepen, dat het der Conferentie onmogelijk was, om dezelve met elkander te doen overeenstemmen. Er bleef der Conferentie (die toch de verplichtingen, voortspruitende uit de verdragen van 1815, en de protocollen, door onzen koning aangenomen, als niet bestaande scheen aan te merken) niets anders over, dan zelve een vredes-traktaat te ontwerpen en aan beide partijen voor te leggen. De wapenstilstand werd te dien einde, met wederzijdsche goedkeuring, tot den 25ten October verlengd. Den 14^{den} October verscheen het zoo bekende 49te protocol, bevattende een ontwerp van scheiding en vrede, in 24 artikelen, bestemd om aan de langdurige onderhandelingen een einde te maken. Het was niet te ontkennen, dat de 24 artikelen veel gunstiger voor *Nederland* luiden dan de vroegere 18 artikelen. Opgesteld onder den indruk van den tiendaagschen veldtogt en de eenstemmige vastberadenheid van *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen*, die niet zonder moeite *Frankrijk* en *Engeland* bewogen, om van het noodlottige 18 artikelen-traktaat af te wijken, bevatteden dezelve onderscheidene beschikkingen, welke voor *Nederland*

aannemelijker waren, en van grootere onzijdigheid getuigden. Intusschen was de Nederlandsche natie afkeerig van de 24 artikelen, zich gekrenkt gevoelende door een traktaat, hetwelk zonder medewerking onzer gezanten was opgesteld, en zoowel naar *Brussel* als naar *den Haag* ter kennisgeving werd opgezonden. Ook vreesde men, dat bij de volkomene vrijstelling der rivieren, *Antwerpen* zich op nieuw ten koste van *Amsterdam* en *Rotterdam* zoude verheffen, en *Nederland* de trechter zou worden der Britsche fabriekgoederen, bijaldien *België* de vrijheid bekwam, om in het gedeelte van *Limburg*, hetwelk aan ons land voor eene zeer onvruchtbare streek van *Luxemburg* werd afgestaan, een kanaal te graven of eenen ijzeren weg aan te leggen. Men hield *Engeland* verdacht den Nederlandschen handel eenen doodelijken slag te willen toebrengen, terwijl men tegen *Frankrijk* verbitterd was, dat ons had verhinderd, om *België* gewapenderhand billijke voorwaarden van scheiding voor te schrijven. »Onbewimpeld echter,» zegt VAN KAMPEN, »betuigen wij, dat, naar ons inzien, dit volksgevoel toen dwaalde, daar de onvoorwaardelijke, spoedige aanneming der 24 artikelen de ontzettende opeenhooping onzer schuld had kunnen voorkomen; maar het dwaalde uit de edelste beginselen, uit een' diepen indruk van de waarde en den roem eens volks, hetwelk nu, althans schijnbaar, met verachte rebellen werd gelijk gesteld, en aan hetwelk, zonder medewerking onzer gezanten te *Londen*, de wet werd voorgeschreven. In het afgetrokkene, en zonder den toestand van *Europa* en deszelfs behoefte aan vrede in aanmerking te nemen, had de openbare meening, die zich in alle gesprekken

en in de meeste tijd-, zoowel als andere vlugschriften, aan den dag leide, ongetwijfeld gelijk; maar thans berekende zij, in edelmoedige verachting des dreigenden gevaars, *of* van een' algemeenen oorlog, *of* van eenen vernielenden tusschenstaat, die noch door oorlog's lands vermogen ontwikkelen, noch door vrede hetzelfde herstellen kon, — hare krachten te weinig."

Uit hoofde van de ongunstige stemming des Nederlandschen volks ten opzichte der 24 artikelen ¹, welke ook bij de regering zoo weinig bijval vonden, dat koning WILLEM zich geenszins tot eenen nieuwen wapenstilstand wilde verbinden, vreesde men te *Londen* eenen nieuwen tiendaagschen veldtogt, en zond eene vloot naar de *Zeeuwsche* kusten, ten einde dit gevaar af te weren. Door mist en buijig weder bedreigd, keerde dezelve spoedig terug, te meer, wijl de Nederlandsche gevolmagtigden aan de Conferentie de stellige verzekering gaven, dat de koning *tot nu toe* geen voornemen had *België* aan te vallen. Tevens verklaarden zij bereid te zijn over de wijzingen, welke de 24 artikelen in *Neêrlands* belang moesten ondergaan, te onderhandelen. Inmiddels verzuimde de Conferentie niet, om den Belgen de 24 artikelen onverwijld te doen aannemen. LEOPOLD, wiens kroon hier op het spel stond, drong bij de beide kamers ernstig hierop aan, als zijnde aan *Holland* en *België* opgelegd. Nu de Belgen zich niet meer als reuzen beschouwden, die met de aarde als

¹ De vier en twintig artikelen, welke zulk eenen overwegenden invloed op den toestand van *Nederland* hebben uitgeoefend, vindt men onder anderen letterlijk vermeld in A. J. LASTDRAGER, *Nieuwste geschiedenissen van Nederland*, I deel, bladz. 154—168.

met eenen bal wilden spelen, en tot hunne beschaming hadden ondervonden, dat *België* zonder de bescherming van *Frankrijk* en *Engeland* zich tegen het kleinere *Nederland* niet kon staande houden, werd reeds op den 1sten November dit traktaat door de beide kamers aangenomen. Den 15^{den} November teekenden de vijf gevolmagtigden met den Belgischen afgezant een verdrag, waarin de 24 artikelen letterlijk werden aangenomen, elkander de bekrachtiging van hetzelfde uiterlijk binnen twee maanden belovende.

De *Nederlander* deinsde echter niet terug voor de opofferingen, welke de hagchelijke toestand des *Vaderlands* dringend vereischte. De minister voor de geldmiddelen leide aan de tweede kamer der statengeneraal een ontwerp van vrijwillige leening voor van 138 millioenen tegen 5 pCt. met eene korting van 15 pCt., zoo ter bestrijding der *buitengewone* uitgaven, als tot intrekking en vernietiging van schatkistbilletten en obligatiën, na den opstand daargesteld. Schoon de voorwaarden als zeer bezwarend voor den lande werden beschouwd, stemden eindelijk 34 leden vóór het ontwerp en slechts 15 tegen. De gewone en buitengewone uitgaven bedroegen dit jaar ruim 90 millioenen, welke opgebracht moesten worden door eene bevolking van ruim 2 millioenen inwoners, die zonder morren hunne beurzen en koffers openden, wijl de belangen des *Vaderlands* en de regten van hunnen geëerbiedigden monarch zulks dringend schenen te vorderen.

Niet vóór den 14^{den} December gaven de *Nederlandse* gevolmagtigden te *Londen* aan de Conferentie een uitvoerig verslag van onze bezwaren tegen de 24

artikelen, waarop de Conferentie in het breede antwoordde, trachtende te betoogen, dat *Neêrlands* belangen daarbij niet uit het oog waren verloren, zich tevens beklagende, dat deze mededeeling haar niet vóór het sluiten van het verdrag met *België* was geworden, wyl de staat van zaken nu niet meer dezelfde was. Echter bleek het weldra, dat de oostelijke mogendheden aarzelden het verdrag van 15 November te bekrachtigen, zonder dat *Neêrlands* vorst tot hetzelfde ware toetreden.

Om den schijn te redden, gaf de Conferentie voor, dat, uit hoofde van het ongunstige jaargetijde, de goedkeuring van den keizer van *Rusland* nog niet had kunnen aankomen, weshalve de bekrachtiging tot den laatsten Januarij zou worden uitgesteld. Inmiddels bleven de onderhandelingen voortduren, die echter, blijkens het staatsstuk van den 30sten dier maand, hadden afgebroken moeten worden, zoo de keizer van *Rusland* niet spoedig ware tusschenbeiden getreden. Op den bepaalden dag, den 31sten Januarij, hadden *Engeland* en *Frankrijk* met *België* de bekrachtigingen van het verdrag uitgewisseld, hetwelk door *Engeland* reeds den 6ten en door *Frankrijk* den 24sten December was geteekend. Deze beide mogendheden wilden de Nederlandsche regering met der daad doen gevoelen, dat zij haar regt op *België*, hetwelk zij zich nog ten volle had voorbehouden, als vervallen beschouwden. In dezen stand van zaken zond keizer NICOLAAS een' zijner voornaamste staatsdienaren, den graaf ALEXIS ORLOFF naar 's Hage, om koning WILLEM tot het aannemen der 24 artikelen te bewegen, met de verzekering, dat men op de volgende wijzigingen zou kunnen rekenen: 1°. na-

dere bepaling omtrent het 9° artikel, betrekkelijk de binnenvaart, de loods- en betonningregten op de *Schelde*; 2°. de vernietiging der verplichting voor *Holland*, om een' ijzeren weg of kanaal door het afge-stane deel van *Limburg* toe te staan; 3°. het aandeel der schuld, door *België* te voldoen, zou tot kapitaal gebragt worden; 4°. billijke schikkingen nopens de vereffening van het Amortisatie-Syndicaat.

In het antwoord op dien voorslag werd gezegd, dat de koning de *onafhankelijkheid van België* zou erkennen, doch weigerde de 24 artikelen te onderteekenen, *voordat* dezelve waren gewijzigd in den geest van het ontwerp-verdrag, den 30sten Januarij door de Nederland-sche gezanten aan de Conferentie ingeleverd, hetwelk echier niet zeer aanmerkelijk verschilde met de schikkingen, welke thans door ORLOFF werden voorgeslagen.

Dit antwoord voldeed niet aan de begeerte van graaf ORLOFF, die, als *onvermijdelijke voorwaarden*, bleef aandringen op het erkennen van prins LEOPOLD van *Saksen-Coburg* als koning van *België*, en de onderteekening der 24 artikelen, alleenlijk voor den *vorm*. Bij de 24 artikelen zou dadelijk eene andere acte gevoegd worden, welke de nadere wijzigingen zou bevatten. Een later aangekomen schrijven van den Russischen keizer bleef op deze eischen aandringen, waarbij zich ook de gezanten van *Oostenrijk* en *Pruissen* voegden. Hooggespannen was de verwachting in *Nederland*, en rekenende op de toetreding onzer regering, stegen de schuldbrieven van 39 tot 43. De regering verklaarde nu, den prins van *Saksen-Coburg* te zullen erkennen, maar weigerde de onderteekening der 24 artikelen, zelfs in den zin, door graaf ORLOFF daaraan gehecht.

Om de zaken tot afdoening te brengen, zag *Rusland* zich, als ware het, genoodzaakt op de aanneming van den *vorm* der 24 artikelen aan te dringen, wijl *Engeland* en *Frankrijk* dezelve reeds hadden bekrachtigd, en niet voor het hoofd konden gestooten worden. De Nederlandsche regering kwam nu nog wel eenen stap nader, maar toonde zich ongenegen, om de 24 artikelen te onderteekenen. Bij eene nota van den 7^{den} Maart 1832, maakte de koning in dezer voege zijn gevoelen daaroemtrent kenbaar:

»Daar Z. Excell. de graaf ORLOFF van wege het *Russisch-Keizerlijk Hof* verklaart, dat het erkennen van prins LEOPOLD van *Saksen-Coburg* eene onmisbare voorwaarde was, om de onderhandeling, betrekkelijk de scheiding van *België* met *Holland*, tot stand te brengen, en daar de heeren gezanten van *Oostenrijk* en *Pruissen*, in naam hunner wederzijdsche hoven, hebben verklaard, zich in de tegenwoordige omstandigheden met de stappen van den graaf ORLOFF bij het Hof van 's *Gravenhage* te vereenigen, zoo bewilligt de koning, om aan de getrouwe bewoners van *Oud-Nederland* een nieuw onderpand te geven van de genegenheid, die hem, gelijk zijne voorzaten, altijd bewogen heeft, de door de gebeurtenissen verlangde offers te brengen, en prins LEOPOLD van *Saksen-Coburg* te erkennen, *wanneer men het eens is over de voorwaarden van scheiding*. In het tegenovergestelde geval wordt de tegenwoordige verklaring als nietig en van geene waarde beschouwd.

»Volgens de gedane vertoogen zal de koning onder hetzelfde voorbehoud niet weigeren, zich omtrent de *capitalisatie* der rente te verstaan, volgens eene bil-

lijke schatting, zelfs lager dan die in het 9^e artikel van het ontwerp van verdrag den 30ten Januarij 1832 door de gevolmagtigden der *Nederlanden* bepaald was, en dat men, ten aanzien van het Hollandsche grondgebied in *Limburg* op den linker Maas-oever, overeenkome omtrent eenige wijzigingen van het bij de Nota van 4 Maart 1832 bepaalde, zoodat dit grondgebied, in allen gevalle, de gemeente van *Lommel*, de *Zuid-Willemsvaart* met de kantons aan de westzijde, en den noodigen omtrek voor de veiligheid van *Maastricht* in zich sluite."

Graaf ORLOFF, aan zijne berigtschriften gebonden, ziende, dat het Haagsche kabinet bleef volharden in deszelfs weigering, om de 24 artikelen voor den vorm te onderteekenen, hetgeen *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen* als het eenige middel ter beslechting der geschillen beschouwden, overhandigde den 22ten Maart aan de Nederlandsche regering eene verklaring, met welke de gezanten der beide overige oostelijke mogendheden, schoon in andere, meer zachte bewoordingen, zich volkomen vereenigden. De uitgebreidheid van dit belangrijke staatsstuk ¹, waarmede de teerling voor *Nederland* was geworpen, verbiedt ons hetzelfde hier mede te deelen; wij bepalen ons slechts tót de volgende zinsnede, waaruit blijkt, dat *Rusland* zoo gaarne *Nederland* de vermoedelijke gevolgen gespaard had, welke uit deze weigering konden voortvloeijen :

¹ Hetzelve is te vinden bij A. J. LASTDRAGER, *Nieuwste geschiedenissen van Nederland*, II deel, bladz. 241—245; *Recueil de Pièces diplomatiques*. T. III. p. 16—21; N. G. VAN KAMPEN, *Gedenkboek van Nederlands moed en trouw*. Bladz. 452—459.

»Na alle middelen van overreding en alle wegen van bevrediging te hebben uitgeput, om Z. M. koning WILLEM bij te staan, ten einde door eene minnelijke schikking, die tevens met de regten zijner kroon en de belangen zijner getrouw geblevene onderdanen overeenkomstig was, de scheiding der beide groote afdeelingen des rijks te bewerkstelligen, ziet de keizer voor zich geene mogelijkheid meer, om hem voortaan eenige hulp of ondersteuning te doen geworden. Hoe gevaarlijk ook de toestand zij, waarin de koning zich geplaatst heeft, en welke de gevolgen mogen zijn dezer alleenstaande houding, zoo meent Z. Keizerl. Majesteit, terwijl hij der genegenheid van zijn hart met onuitsprekelijke smart het stilzwijgen oplegt, nogtans *Holland* alleen verantwoordelijk te moeten stellen voor de gebeurtenissen, die uit dezen staat van zaken kunnen geboren worden.»

Alle hoop op ondersteuning der onbeperkte vorsten was dus verdwenen; graaf ORLOFF vertrok naar *Londen*, en *Engeland* en *Frankrijk* weigerden alle verdere onderhandeling, zoo lang *Oostenrijk*, *Pruissen* en *Rusland* de 24 artikelen niet hadden bekrachtigd. Nog aarzelden de drie oostelijke mogendheden hieraan te voldoen; niet vóór den 18 April had dit van wege *Oostenrijk* en *Pruissen* plaats, en toen nog zochten deze beide mogendheden de uitwisseling der ratificatiën te verschuiven, tot dat *Rusland* het bedoelde traktaat mede had bekrachtigd. Daarenboven was er bij de ratificatie van wege *Oostenrijk* nog de verklaring gevoegd, dat het eene verdere onderhandeling tusschen *Nederland* en *België* tot wijziging der 24 artikelen noodig keurde, en van wege *Pruissen*, dat de minis-

ters der onderteekenende mogendheden zich terstond zouden onledig houden met de wijzigingen der 24 artikelen ten voordeele van *Holland*, alsmede dat de bekrachtigingen der beide mogendheden de regten des Duitschen verbonds ten opzichte van het verruilde gedeelte van *Luxemburg* in niets moesten verkorten. *Rusland* draalde met deszelfs bekrachtiging tot den 4 Mei, en ging toen tot dezelve over met de verklaring, dat de 9°, 12° en 13° artikels de meer gemelde wijzigingen behoorden te ondergaan. Maar om deze wijzigingen te verkrijgen, moest *Nederland* met *België* zelf in onderhandeling treden, wyl de mogendheden geene kans zagen, om op eene andere wijze van de op zich genomene verplichtingen ontslagen te worden. Een groot, zoo niet onoverkomelijk struikelblok!

De koning, die *België* van de mogendheden had ontvangen, kon niet besluiten regtstreeks in onderhandeling te treden met een volk, dat hij nog als zijne afvallige onderdanen beschouwde. Hierin was niets onnatuurlijks. Doch waaraan is de onwrikbare volharding van den door de Belgen zoo diep verguisden vorst toe te schrijven, toen vroeger de zaken veel gunstiger stonden? Wij vleijen ons niet deze moeilijke vraag volkomen te kunnen oplossen, maar willen echter eenige aanmerkingen wagen. Niemand, die het meergenoemde twaalfde protocol van den 27 Januarij inziet, en daarmede de 24 artikelen vergelijkt, zal ontkennen, dat het regt van weigering aan de zijde was van koning *WILLEM*, die zich zoo noode *België* zag ontglippen. En in den loop zijner levensbeschrijving hebben wij reeds vroeger omstandigheden ontmoet, welke zoo vele voorbeelden zijn, dat geene

tegenspoeden hem konden ontmoedigen. Met welke heldhaftige standvastigheid streed hij niet, eenen geruimen tijd aan de *Sambre*, tegen eene verpletterende Fransche overmagt. En toen NAPOLEON den vorst van *Fulda* wilde dwingen, onder bedreiging van al zijne Duitsche staten te verliezen, om tot het *Rijnverbond* toe te treden, betuigde de prins: »het is beter met eere te vallen, dan den doorluchtigen naam van *Oranje*, door eigene slaafsche onderwerping, schande aan te doen." In die dagen vermoedde hij reeds den val van dien aartsgeweldenaar, en nu twijfelde hij voorzeker aan de bestendigheid van zaken in het deerlijk geschokte *Europa*. In *Engeland* scheen het algemeen gevoelen *Nederland* hoe langer zoo meer genegen en eene verandering van ministers waarschijnlijk te worden; de zaak van *Nederland* kon hierdoor eene gunstigere wending nemen. *Frankrijk* had met opstanden te kampen, die voor de bestaande regering doodelijk dreigden te worden, terwijl de ongesteldheid van den minister van buitenlandsche zaken, SEBASTIANI, eene verandering van ministerie deed te gemoet zien. In *Duitschland*, *Polen*, *Italië* en elders heerschte eene groote gisting onder de volken, welke eene algemeene uitbarsting deed vreezen. Reeds was er in *Luxemburg* een opstand uitgebroken, om den koning-groothertog te herstellen. En daar nu Z. M. aan de natie en *Europa* verklaard had de 24 artikelen niet te kunnen onderschrijven, zoo kan het geene overgroote verwondering baren, dat de koning in zijn eenmaal genomen besluit bleef volharden, niet vermoedende, dat hetzelfde voor vorst en vaderland zulke wrange vruchten zou dragen.

Te midden echter der pijnlijke onzekerheid, waarin *Nederland* verkeerde, en der klimmende lasten, welke het had te torschen, bleven de eensgezindheid en liefde tusschen vorst en volk ongestoord. In onderscheidene opzigten had men ook reden tot dankbaarheid. De groothandel was over het algemeen aangewakkerd; althans sommige takken getuigden van meerderen bloei, en de verzendingen naar *Duitschland* namen aanmerkelijk toe. Daarenboven waren wij tot nog toe verschoond gebleven van den Aziatischen braakloop of *cholera*, welke in *Rusland*, *Polen*, *Hongarijë*, *Oostenrijk*, *Pruissen* en *Engeland*, maar vooral in *Frankrijk*, de vreesselijkste verwoestingen aanrigtte. In het midden der maand April werden te *Parijs* in één etmaal vijftien honderd menschen door deze verwoestende ziekte aangetast! »Wanneer men dit alles, benevens de voorbeeldige onderlinge eendragt en trouw aan de regering beschouwde, en daarbij, in weêrwil van den levendigen handel, de bevrijding der wreede ziekte, die zoo velen rondom ons heenmaaide, en juist ons land alleen en die streken, in wier gemeenschap wij voor onzen handel het onmiddellijkst belang stelden, scheen te ontzien, dan begon zich somtijds het hart te verheffen, tot trotschheid over te hellen, en te denken, dat wij beter waren dan de omliggende volken; dat God ons, om onzer meerdere verdiensten wil spaarde, terwijl hij de woelzieke Franschen bij duizenden door eene onbekende kwaal in het graf stortte, en dat wij wel staatkundig, zoowel als lichamelijk, voor buitengewone rampen zouden beveiligd blijven. Maar dit moest niet zijn.” De cholera verscheen in het laatst van Junij te *Scheveningen*, vervolgens te

's *Gravenhage*, *Rotterdam*, *Kampen* en *Leyden*, waar zij onder de geringe volksklasse heviger woedde dan te *Amsterdam*, daar men hier in tijds vele voorbereidselen had gemaakt, om haar te bestrijden, schoon zij alle geneeskundige ondervinding trotseerde. Liefdadigheid, menschenliefde, matigheid, voorbeeldige orde en de onbezweken ijver en moed van vele onbaatzuchtige beoefenaren der geneeskunde, dit alles lenigde, onder den onmisbaren zegen des Almagtigen, aanmerkelijk deze kwaal, welke nog vóór den winter verdween. Maar een ander onweder pakte zich nu allengs boven *Nederland* zamen.

De Conferentie te *Londen* begon de Nederlandsche regering, die zich altijd haar regt op *België* had voorbehouden, te dreigen met vermindering der achterstallen van de Belgische schuld, en vorderde de ontruiming van het wederzijdsch grondgebied vóór den 20sten Julij. Men betoonde zich van onze zijde rekkelijker omtrent de grensscheiding en de schuld, en deed nog meerdere niet onbelangrijke inwilligingen, maar weigerde de ontruiming van de citadel van *Antwerpen*, waarop de Belgen bleven aandringen. De Conferentie scheen echter op de toenadering der Nederlandsche regering weinig acht te slaan, en toonde zich thans onhandelbaar. De voornaamste oorzaak hiervan was te zoeken in de omstandigheid, dat LEOPOLD, weduwnaar der prinses CHARLOTTA van *Engeland*, naar de hand dong van prinses MARIA, oudste dochter van LODEWIJK FILIPS. *Engeland* en *Frankrijk* zochten nu, ter gunste van *België*, van de ontevredenheid der Oostelijke mogendheden op *Neêrlands* koning de meeste partij te trekken. Ook de Belgen begonnen weder den

toon hooger te stemmen, eischende, dat de Conferentie dwangmiddelen zou bezigen ter ontruiming van hun grondgebied, onder bedreiging, dat »indien, tegen alle verwachting, deze eisch ijdel bleef, men aan *België* het regt niet zou kunnen betwisten, van zelve de geschikteste middelen ter bereiking van een zoo lang verwacht doel te bezigen.”

Lord PALMERSTON, een der onderhandelaren, ontwierp nu een nieuw voorstel, onder den naam van *Thema*, hetwelk te regt door de Nederlandsche regering werd verworpen, inzonderheid omdat hetzelfde aan de Belgen voordeelen ten opzichte van de vaart op de *Schelde* toekende, waarop zij reeds, door het onteekenen der 24 artikelen, geene aanspraak konden maken. De Nederlandsche gevolmagtigde, de heer VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, die den heer FALCK voor eenigen tijd had vervangen, leverde nu bij de Conferentie eene nota in, welke haar, uit hoofde der rondborstige taal, geweldig hinderde. In het slot derzelve werd onder anderen gezegd: »Stormen hebben over het hoofd des konings geloeid, gelijk over dat zijner doorluchtige voorzaten. *Holland* heeft onder hun bewind eeuwen van gevaar, beproeving en roem beleefd, en deszelfs duurgekochte ondervinding heeft getoond, dat eene natie zelfs uit de grootste onheilen kan herrijzen, zoo lang zij aan zich zelve niet wanhoopt. De koning zal zorgen, dat de vruchten dier ondervinding niet verloren gaan, en terwijl hij met vertrouwen den uitslag der raadplegingen van de Londensche Conferentie, volgens de rijpheid, waartoe de onderhandeling tusschen deze en de Nederlandsche regering gekomen is, afwacht, wijst Z. M. alle verantwoordelijkheid van zich

af, wegens de moeilijkheden, uit nieuwe vertraging geboren, en verklaart plegtig, dat hij nimmer aan het *spook der omwenteling* de dierbaarste belangen en regten van *Holland* zal opofferen; dat het vrije volk, over welks bestemming de koning te waken heeft, met vertrouwen op de Voorzienigheid, het hoofd zal weten te bieden aan alles, wat de vijanden van de orde in de staten en de onafhankelijkheid der natiën haar mogten willen voorschrijven." Deze taal was voor de conferentie hard om te hooren; zij zeide, dat dit alle houding had van eene oorlogsverklaring.

Te midden dezer wederzijdsche opgewondenheid, werden den heer VAN ZUYLEN eene reeks van vragen voorgelegd; de conferentie vond derzelver beantwoording niet voldoende, en nu deed de Fransche gezant DURAND DE MAREUIL, den opvolger van TALLEYRAND, het eerste voorstel, om dwangmiddelen tegen *Nederland* te bezigen. Zoo de citadel van *Antwerpen* niet vóór den 15^{den} October ontruimd was, zouden de Belgen het regt hebben, om wekelijks een millioen van de verschenene achterstallen der schuld af te trekken. *Engelands* minister stemde daarin gereedelijk toe; doch *Oostenrijk*, *Rusland* en *Pruissen* wilden nog eenmaal den weg ter bevrediging inslaan. *Frankrijk* en *Engeland* namen hiermede geen genoegen, betuigende afzonderlijk te zullen handelen.

Inmiddels vertrok de eerste secretaris van het Pruisische gezantschap te *Londen* naar *Berlijn*, om de bemiddeling van koning FREDERIK WILHELM in te roepen. Deze vorst, om zijne liefde tot vrede bekend, toonde zich daartoe bereid. Er werd een verdrag ontworpen, mede in naam van *Rusland* en *Oostenrijk*, in hetwelk men,

ten opzichte der nog bestaande geschilpunten, den middelweg insloeg. En nadat de bezwaren, welke de Nederlandsche regering op hetzelfde had gemaakt, in overweging waren genomen, werd dit eenigzins gewijzigd ontwerp den 26ten October aan de conferentie aangeboden. *Frankrijk* en *Engeland* verklaarden, dat het te laat was, dewijl zij te zamen een verbond hadden gesloten, om dwangmiddelen tegen *Holland* te bezigen. *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen* zich hiermede niet kunnende vereenigen, werd de conferentie ontbonden.

Bestiende Hoofdstuk.

DWANGMIDDELEN.

(1832—1834.)

Wij zwieren leus noch oprosvaan
Voor de oppermagt van d'onderdaan,
Met volken, die hun worst regeren;
Maar werpen ons met goed en bloed
Ten rotsdam op aan elken vloed,
Die Nederlands grondvest om wil keeren.

HOLLAND.

De beide mogendheden, *Engeland* en *Frankrijk*, die zich als uitvoerders der 24 artikelen opwierpen, waren het eerst gereed om dezelve te schenden. In het ontwerp van dit traktaat was duidelijk gezegd, dat de ontruiming van het wederzijdsch grondgebied eerst veertien dagen na de bekrachtiging van het verdrag door alle partijen zou geschieden; en nu werd door *Engeland* en *Frankrijk* de eisch gedaan, dat koning *WILLEM* zijne troepen vóór den 12^{den} November het Belgisch grondgebied zou doen ontruimen, onder bedreiging van blokkade der Hollandsche kust en daarna van belegering der Antwerpsche citadel. Aldus spraken *Frankrijk* en *Engeland*, die bij de eerste zamenkomst de leer van niet tusschenkomst hadden gepredikt, en nu, tegen alle wettige verbindtenissen aan, dwang-

middelen wilden bezigen, niet tegen ondankbare, afvallige onderdanen, maar tegen den vorst, dien zij zoo jammerlijk hadden verstooten. Aan de Belgische regering werd geene bedreiging als aan de Nederlandsche gedaan, en over deze uitzondering was men hier te lande hoogst gevoelig. Te vergeefs poogde de koning nog alle onheil te voorkomen, en bood door onzen gevolmagtigde VAN ZUYLEN VAN NYEVELT aan, het eindverdrag op de grondslagen van het Pruissische ontwerp binnen vier en twintig uren te teekenen. Op deze wijze was de ontruiming van het kasteel van *Antwerpen* van zelve gevolgd. Doch het Engelsche ministerie antwoordde, naar niets te willen luisteren, alvorens het kasteel van *Antwerpen* zoude ontruimd zijn. *Engelands* eerste minister GREY, die, ten koste van welken prijs ook, wilde blijven regeren, was te naauw met het Fransche ministerie verbonden, dan dat haar val ook niet het zijne zoude na zich slepen. En in *Frankrijk* achtte men het noodzakelijk, om het nieuwe ministerie van SOULT met het kanon in te wijden, ten einde de oorlogspartij eenigzins te bevredigen. Het kasteel van *Antwerpen* kon daartoe het mikpunt zijn, en daarom werd ditmaal de inschikkelijkheid van *Neêrlands* vorst eigendunkelijk van de hand gewezen.

Den 15^{den} October had de koning de zitting der staten-generaal geopend. In de troonrede klaagde Z. M., dat op elke aangebodene opoffering nadeelige eischen der conferentie waren gevolgd, en de toegevendheid van onze zijde de uiterste grenzen was genaderd, welke haar door 's lands bestaan, eer en onafhankelijkheid waren afgebakend.

»Zwaar zijn intusschen de lasten (dus eindigde 's konings aanspraak), welke bij voortduring der natie moeten worden opgelegd, en de toekomst blijft nog beneveld.

»Maar de gevoelens van eer en vaderlandsliefde, welke de ingezetenen eendragtiglijk bezielen, doen hun die lasten met algemeene welwillendheid dragen, en met geestdrift hunne offers brengen tot handhaving en bescherming van hun volksbestaan.

»Die gevoelens mogen ons gerust stellen, Edel Mogende Heeren! Een volk, dat, zijner vaderen roem gedachtig, zich in deze dagen, door gehechtheid aan wet en orde, zoo luisterrijk kenmerkt, heeft aanspraak op eerbied van buiten. In deszelfs samenstemming en in de regtvaardigheid onzer zaak, vinden wij den krachtigsten steun tot gezamenlijke behartiging van 's rijks belangén en de gegrondste hoop, dat wij, gesterkt door een vol vertrouwen op den Almagtigen Regeerder der wereld, te zijner tijd, aan onze landgenooten de vruchten zullen mogen doen plukken van de edelste volharding.»

Het antwoord der staten-generaal op deze openingsrede was meer dan een weérklank en getuigde van den fieren geest, welke in die dagen allen bezielde. »Zwaar zijn onze lasten,» dus was het slot, »maar éénig is de toestand, waardoor zij bevolen worden, en geen Nederlander, die niet, als het de eer en de onafhankelijkheid des Vaderlands geldt, daarvoor alles veil heeft. Veel moge worden toegegeven, om in het algemeen belang den vrede van *Europa* te bevestigen; maar zelfbehoud stelt aan deze toegevendheid palen, wanneer zij de uiterste grenzen genaderd is. Nooit

offerde *Nederland vrijwillig* zijn onafhankelijk bestaan op, en meermalen verdedigde het dit met geringer middelen tegen aanzienlijker overmagt. Nog leeft in aller harten diezelfde gezindheid. Nog leeft de God der vaderen, die redding schonk in de grootste gevaren. Met U. M. vestigen wij op den Almagtigen Regeerder ons vertrouwen, en verbeiden, sterk door eensgezindheid van gevoelen en door de regtvaardigheid onzer zaak, de vrucht eener edele en grootmoedige volharding."

Ook ditmaal toonden de volksvertegenwoordigers, dat zij niet voor hunne betuiging terugdeinsden, toen de minister voor de geldmiddelen de vergadering eene begrooting van ruim 49 millioenen voor gewone, en meer dan 45 millioenen voor buitengewone uitgaven voorlegde. Deze begrooting werd goedgestemd, en (behalve door de gewone middelen) gedekt door eene nieuwe leening van $93\frac{1}{2}$ millioen tegen 5 pCt., strekkende tevens, om de nog overige schuldbekentenissen der beide vorige leeningen in te trekken en te vernietigen. Alle zwaarigheden en bedenkingen, welke sommige leden, in ronde en hartige taal, tegen het aannemen dezer wet hadden gemaakt, waren door den minister opgelost door de opmerking, dat de opeischung der citadel van *Antwerpen* slechts *het eerste dwangmiddel tegen Nederland was, en nog door andere stond gevolgd te worden*. Deze woorden werkten als een elektrische schok op de volksvertegenwoordigers en de geheele natie. Velen verbeeldden zich nu, dat het thans de vraag gold, of *Nederland* uit de rij der onafhankelijke natien zou worden gewischt; zoo hoog was het wantrouwen tegen *Engeland* en *Frankrijk* gestegen. Niets

werd dan ook verzuimd, om zich op de aanstaande worsteling voor te bereiden. Men juichte de maatregelen der regering tot krachtigen tegenstand luide toe; de natie stond gereed alles voor hare onafhankelijkheid op te offeren; de talrijke verlosangers, de schutters, de studenten, de vrijwillige jagers, allen, wier omstandigheden het slechts gedoogden de wapenen op te vatten, schaarden zich op nieuw onder de vanen van *Oranje*.

Intusschen was de vereenigde Engelsch-Fransche vloot, onder de admiralen MALCOLM en DE VILLENEUVE, van de reede van *Duins* naar de Hollandsche kusten gestevend, om onze weêrlooze koopvaardischepen, onder de bescherming des vredes naar het Vaderland terugkeerende, aan te houden en in Engelsche havens op te brengen. Liever dan de *Schelde* op te zeilen, waar zij de strijdmakkers van VAN SPEYK zouden hebben aangetroffen, vergenoegden zich de Engelschen met onze kusten te blokkeren; doch deze min edele taak had niet die uitwerking, welke zij daarvan hadden verwacht. Wel betreurde de Nederlander de dagen, toen onze onvergetelijke DE RUITER dezelfde vijanden in één jaar tot driemaal toe de trotsche vlag deed strijken, maar hij bleef kalm en bedaard. De koophandel hief geene jammerklagen aan, en eischte van de regering geene maatregelen van wedervergelding, waardoor de klove onoverkomelijk had kunnen worden. Wijselijk besloot dan ook de regering, alle Fransche en Engelsche schepen ongehinderd uit de Nederlandsche havens te laten vertrekken, schoon onze handelschepen, die zich in Engelsche havens bevonden, reeds in beslag werden genomen. Zelfs bleef de

vaart op de *Schelde* naar en van *Antwerpen* aanvankelijk nog vrij. *Europa* zag met verbazing de gematigdheid en vredelievendheid der Nederlandsche regering; en zij won daardoor de achting van velen, die vroeger *Nederland* in het ongelijk hadden gesteld. Uit *Londen* zelf werden naar 's *Hage* verscheidene niet onaanzienlijke giften gezonden, bestemd voor de weduwen en weezen dergenen, die in dezen strijd mogten sneuvelen. Een groot getal Engelsche en Schotsche kooplieden en bankiers uit onderscheidene steden wendde zich schriftelijk tot hunnen koning, met een eerbiedig, doch klemmend verzoek, om de dwangmaatregelen tegen *Nederland* te doen ophouden. Deze loffelijke pogingen bleven wel zonder gevolg, maar waren echter voor den Nederlander bemoedigend.

Toen het gebleken was, dat de blokkerende kruisers *Neêrlands* koning niet konden bewegen, de citadel van *Antwerpen* aan de Belgen af te staan, trok den 15 November een Fransch leger, onder den maarschalk GÉRARD (vergezeld van de hertogen van ORLEANS en NEMOURS) naar *België*. Hetzelve bedroeg weldra 73,000 man met 31,000 paarden, was ruim voorzien van grof geschut en allerhande krijgsvoorraad, en legerde zich grootendeels rondom *Antwerpen*. *Pruissen*, hetwelk eenige vrees scheen te koesteren, dat de Fransen misschien de Duitse of Nederlandsche grenzen zouden overschrijden, verzamelde een leger van 20,000 man, onder den generaal MUFFLING, die zijn hoofdkwartier te *Crefeld* vestigde. De Belgen, die geen deel aan de belegering der citadel mogten nemen, werden geplaatst tegen over het Nederlandsche leger, om hetzelfde te beletten de citadel ter hulp te snellen. Doch

de Franschen, die op het zoogenaamde *jonge en schoone* leger der Belgen niet te veel durfden steunen, vatten tevens post tusschen *Antwerpen, Breda en Turnhout*. Deze voorzorg was echter overtollig; want daar koning WILLEM terugdeinsde voor de jammeren, welke uit eene botsing tusschen de beide legers voor *Nederland en Europa* konden ontstaan, werd de citadel aan den moed harer verdedigers overgelaten. Hier was dus op geene zegepraal te hopen; doch de Nederlandsche regering verwachtte veel van den zedelijken indruk eener dappere verdediging, welke bevorderlijk konde zijn tot verdere handhaving harer tot nu toe voorbehoudene regten.

De ongelijke kampstrijd, waarop als ware het geheel *Europa* staarde, nam den 30 November, met klokslag van 12 ure, eenen aanvang. De Franschen hadden gerekend de citadel binnen tien dagen te bemagtigen; doch eerst den 4 December konden zij hun vuur uit zeven batterijen openen, welke nu echter elken dag op eene schrikbarende wijze vermeerderden. De bezetting (naauwelijks 5000 man), vast besloten den haar toevertrouwden post tot het uiterste te verdedigen, beantwoordde de vreesselijke kanonnade van den vijand niet minder krachtig. Ons geschut, voortreffelijk bediend, schoot vele vijandelijke stukken onbruikbaar, en trof sommige zelfs in de monding. Vooral de verjaardag des prinsen van *Oranje* getuigde van den moed en den ijver, die allen bezielde. Zulk een hevig vuur had niemand ooit gehoord of gezien. Het kanon bulderde van wederzijden met ontzaggelijk geweld. Kogels, bommen, houwitser, steenen en ander moordtuig rigtten in de gebouwen der citadel groote

verwoestingen aan, die echter de vijand zwaar moest bezuren. Wij zouden de grenzen van ons bestek verre overschrijden, indien wij slechts al de trekken van moed, zelfopoffering en grootheid van ziel wilden aanstippen, waardoor vele Nederlandsche krijgslieden zich gedurende dit hoogst merkwaardig beleg hebben gekenmerkt. Het vuur werd gedurig moorddadiger. Soms doorklieften achttien bommen tegelijker tijd de lucht. Te *Amsterdam*, ja zelfs in *Keulen*, werd de rommelende donder van het geschut gehoord. Een aanhoudende bommen- en kogelregen deed alles in puin verkeereren, waartoe eene nieuw uitgevondene soort van moordtuigen, naar den uitvinder *Paizhans*-mortieren genoemd, en op welker geweld men niet gerekend had, veel toebragten. De drinkputten werden onbruikbaar; het hospitaal, opgepropt met gekwetsten, dreigde ieder oogenblik in te storten; de magazijnen met levensmiddelen lagen verwoest; alle verblijfplaatsen voor de krijgslieden waren vergruisd, en nog bleven de Nederlanders, aan de nijpendste ontberingen ter prooi, de omgewoelde citadel verdedigen. De stad *Antwerpen* bleef grootmoedig gespaard, schoon de Belgen, met hunnen koning aan het hoofd, zich niet ontzagen van den torentrans der hoofdkerk den Franschen door seinen te kennen te geven, hoe zij den onzen het meeste kwaad konden berokkenen, en het zoogenaamde Belgische monstermortier bommen in de citadel wierp, ter zwaarte van vijfhonderd Nederlandsche ponden. Eene derzelve sloeg door den ringmuur van het groote kruidmagazijn, waarin zich nog een groote voorraad kruid bevond, hetwelk, bij ontploffing, de moedige bezetting zou hebben ver-

nietigd. Dit onheil werd afgewend; de verderf dreigende bom borst zonder schade aan te rigten. De nood klom echter met elken dag, van uur tot uur; bij den besten wil kon zulk een toestand niet langer voortduren. Reeds had het vijandelijk geschut in de muren eene bres geschoten, ter breedte van bijna 100 ellen; alles voorspelde eene aanstaande bestorming, die duizenden menschenlevens zou kosten. Was een verwoest kasteel zulks waardig? Reeds telden de Franschen meer dan 10,000 dooden en gekwetsten, de onzen ongeveer 500. De menschheid hernam hare regten. In den morgen van den 23sten December trad de generaal CHASSÉ met den maarschalk GÉRARD in onderhandeling. Eerst des avonds ten half elf kwam de capitulatie tot stand, onder de bepaling, dat de bezetting naar het Vaderland zou mogen terugkeeren, indien de forten *Lillo* en *Liefkenshoek* (die wel onder een' afzonderlijk bevelhebber stonden, maar nogtans tot het oude Belgische grondgebied behoorden) insgelijks ontruimd werden ¹. Daar koning WILLEM (om aan zijne eenmaal aangenomene grondbeginselen getrouw te blijven) niet in de overgave der forten *Lillo* en *Liefkenshoek* toestemde, moesten de onzen de wapenen nederleggen, en zich als gijzelaars gevangen geven. Dit harde lot hadden zij nog kunnen ontgaan,

¹ De kolonel KOOPMAN, die over een twaalfstal kanonneerbooten, welke bij de citadel lagen, het bevel voerde, en geen deel genomen had aan de capitulatie, liet deze vaartuigen, in spijt der Franschen en Belgen, deels in den grond hakken, deels verbranden. Slechts ééne kanonneerboot, welke de *Schelde* trachtte af te zakken, viel in handen der Franschen. Op andere punten had onze marine vele blijken van den ouden heldenmoed aan den dag gelegd.

bijaldien zij zich hadden willen verbinden, om niet tegen de Franschen en derzelver bondgenooten te dienen, zoo lang het Belgische pleit onbeslist bleef. Deze keus was niet twijfelachtig; de Nederlandsche krijgsman versmaadde zulk eene vernederende gunst, en getroostte zich liever naar *Frankrijk* gevoerd te worden, alwaar hij echter met de meeste onderscheiding werd behandeld. Overal, maar inzonderheid in het Vaderland, werden de betoonde moed en zelfopoffering van de onverschrokkenen verdedigers der citadel luide toegejuicht en dankbaar erkend. In een oogenblik van geestdrift nam de koning het grootkruis der militaire Willemsorde van zijne borst en overhandigde den directeur-generaal van oorlog dit eerteeken voor den grijzen opperbevelhebber CHASSÉ, met de woorden: »Ik wil, in den persoon van den opperbevelhebber der citadel, aan alle officieren en manschappen derzelve een schitterend blijk geven van mijne hooge goedkeuring.»

Na de bemagtiging der citadel keerden de Franschen huiswaarts; de afgebrokene onderhandelingen werden, op uitnoodiging van *Engeland* en *Frankrijk*, hervat, en de hoop op eene spoedige beslechting der hangende geschillen begon op nieuw in aller harten te herleven.

Engeland en *Frankrijk* verklaarden zich bereid, de blokkade onzer kusten op te heffen en de in beslag genomene schepen terug te geven, bijaldien de Nederlandsche regering de onzijdigheid van *België* wilde erkennen, en voor de ontruiming der beide fortjes *Lillo* en *Liefkenshoek* het meergenoemde gedeelte van *Limburg* en de vesting *Venlo* aannemen. Voorzeker een belangrijk voordeel; maar de Nederlandsche regering had zich tot grondregel gesteld, geen duimbreed

van het oude Belgische gebied dan voor geweld te ontruimen, en daarenboven vorderden nu de Belgen en hunne voorstanders *volkomene* vrijheid der *Schelde*, zonder eenige regten, ten minste tot op de sluiting van een eindverdrag. De Nederlandsche regering (aan welke bij het protocol van den 9^{den} Januarij 1831 door de conferentie de bevoegdheid was toegekend, om van de onzijdige en Belgische schepen de tolregten te heffen, welke in 1814 vóór de vereeniging van *België* met *Holland* waren vastgesteld) had, tot op de belegering der citadel, alle schepen zonder onderscheid geheel vrij de *Schelde* laten bevaren, maar eischte nu eenen tol, waarop zij wel het volste regt had; doch het vroeger verzuim, hetwelk ons onverklaarbaar voorkomt, was niet te herstellen, en werd nu een droevige twistappel. Na het wisselen van eenige vruchteloze nota's, verklaarden de Fransche en Engelsche gevolmagtigden, dat er geene hoop was, om langs minnelijke wegen tot bevrediging en bijlegging des geschils te geraken, en zij *Nederland* daarvoor verantwoordelijk stelden. Zoo stonden de zaken, toen de Nederlandsche regering, als een blijk van toenadering, besloot, de invordering van den *Scheldetol* te schorsen, en den heer SALOMON DEDEL, een' bekwaam staatsman, in *Londen* zeer bekend en geacht, als zijnen gevolmagtigde derwaarts te zenden, ter vervanging van den baron VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, die door zijne rondborstigheid en vurige verdediging van de belangen zijns hofs, nu en dan aan de Engelsche en Fransche gezanten had mishaagd. Aller heilbeden vergezelden het vaartuig, dat den nieuwen vredegezant naar *Engeland* overvoerde. Het vertrouwen op eene blijde uitkomst deed de schuldbrieven van

den staat aanmerkelijk hooger stijgen. Doch weldra bleek het, dat de omzigtige *DEDEL*, aan zijne berigtschriften gebonden, de groote hinderpalen, waartegen hij had te worstelen, niet kon uit den weg ruimen. *België* scheen thans het troetelkind van *Engeland* en *Frankrijk*. Na twee maanden onderhandeling waren al de betwiste punten nog onafgedaan. Met groote moeite kwam er den 24 Mei 1833 een verdrag tot stand, waarbij de koning aannam, om zich tot op den 31 Augustus 1833 van alle vijandelijkheden tegen *België* te onthouden, en, tot op het sluiten van een eindverdrag, de vrije scheepvaart op de *Schelde*, zonder eenige regten, toe te staan. Ook zou de gemeenschap te water van *Luik* door *Maastricht* naar de *Beneden-Maas* niet mogen worden belemmerd, doch de Nederlandsche regering tevens de vrijheid hebben, hare bezetting in die vesting (toen een afzonderlijk punt, te midden van *België*) naar goedgevinden te verwisselen. *Engeland* en *Frankrijk* verbonden zich daarentegen, de in beslag genomene schepen terug te geven, de blokkade der Nederlandsche kusten op te heffen, en de wakkere verdedigers der citadel uit hunne krijgsgevangenschap te ontslaan. Daarenboven zou men zich onverwijld bezig houden met het eindverdrag en daartoe *Oostenrijk*, *Pruissen* en *Rusland* tot medewerking uitnoodigen.

Het lang betwiste pleit was dus hiermede nog geenszins beslist; doch, uit een handelkundig oogpunt beschouwd, was er veel gewonnen. In 'de Britsche havens waren 60 koopvaardijschepen, waaronder 15 van *Java* en een uit *China* komende, opgebragt, die nu huiswaarts konden keeren. De Nederlandsche krijgslieden

werden uit hunne uitheemsche gevangenschap ontslagen, en in het Vaderland met eene hartelijkheid en dankbare verrukking ontvangen, welke moeilijk is af te malen. Met de herstelling der rust begonnen vele gestaakte bedrijven weder te herleven, de koophandel te bloeijen, en de Rijnvaart aanmerkelijk toe te nemen. De liefelijke eerstelingen van dezen nog slechts ten halve gesloten vrede openden ieders hart voor de hoop op eene spoedige eindschikking. IJdele verwachting!

De hervatting der onderhandelingen over het eindverdrag werden den 15 Julij met de Londensche conferentie hervat. De baron VERSTOLK VAN ZOELN, minister van buitenlandsche zaken, en jonkheer s. DEDEL behartigden aldaar de belangen van het Haagsche kabinet. Na drie maanden onderhandelens, deelde de minister van buitenlandsche zaken aan de statengeneraal den loop der hervatte beraadslagingen mede. Van den kant der Nederlandsche regering had men zich beklagd, dat de gemeenschap met de vesting *Maastricht* en *Duitschland* bij voortduring werd bemoeijelijkt, en van de zijde der Belgen, dat door *Nederland* niet werd voldaan aan het 4de artikel der overeenkomst van 21 Mei, betreffende de vaart op de *Maas*. De Fransche en Engelsche gevolmagtigden stelden de Belgen in het gelijk, en verweten het Haagsche kabinet al de vertragingen, welke de onderhandelingen ondervonden. Zij drongen er op aan, dat *Nederland* met *België zelf* over de Maasvaart zou onderhandelen. Hiertoe was echter het hof van 's *Hage* niet te bewegen, wijl zulks zoo veel als eene stilzwijgende erkenning van prins LEOPOLD als koning der

Belgen zou geweest zijn. Na vele bijeenkomsten en veel onderhandelens was de conferentie weder geschorst, omdat de Nederlandsche regering niet had kunnen besluiten, om bij den Duitschen Bondsdag en de Agnaten van het doorluchtig huis van *Nassau* te bewerken, dat het aan *België* toegekende Waalsche gedeelte van *Luxemburg* door den koning, als groot-hertog, aan *België* zou worden afgestaan. Alvorens hiertoe over te gaan, oordeelde het de Nederlandsche regering noodzakelijk, dat de hoofdpunten der overeenkomst van scheiding eerst tot meerdere rijpheid moesten gekomen zijn. En daar nu de conferentie de bedoelde *voorafgaande toestemming* vóór alles begeerde, waren den 24 Augustus de zittingen der conferentie weder tot op eenen onbepaalden tijd verdaagd. »Duister bleef het, of het 's Gravenhaagsche kabinet, zoo als buitenlandsche beschuldigingen luidden, met koestering van hoop op *België's* herwinning, met voorbijzien van *Europa's* toestand en van *Neêrlands* belang, zich, naar gelang van deszelfs magt, te weinig toegevend betoonde; dan wel, of het meende *alleen* in het voordeel des Vaderlands te handelen" ¹.

Men bleef nogtans van onze zijde niet werkeloos. Daar eene overeenkomst omtrent de gemeenschap met *Maastricht* slechts van eenen *militairen* aard was, besloot de regering, ten einde alle botsing met de nog onder de wapenen zijnde bewoners dier streken te voorkomen, den hertog van SAKSEN-WEIMAR-EISENACH en den luitenant-generaal DIBBETS, opperbevelhebber van

¹ A. J. LASTDRAGER, *Nieuwste geschiedenissen van Nederland*, IIIde deel, bl. 219.

Maastricht volmagt te geven, om met den divisiegeneraal baron HUREL, bevelhebber der 1ste divisie van het Belgische leger, over deze zaak in onderhandeling te treden. Den 18^{den} November 1833 werd te *Zonhoven* eene overeenkomst getroffen, welke de militaire gemeenschap met *Maastricht* naauwkeurig regelde. Over de Maasvaart trad men niet in onderhandeling; doch de regering nam maatregelen, dat de vaart op deze rivier voor de Belgen vrij en open was, en er geene klagen konden aangeheven worden.

Intusschen schenen de hoofdgeschillen tusschen *Nederland* en *België* geheel uit het oog verloren te worden. Niet vóór den 4^{den} April des volgenden jaars, vernam men iets omtrent de voortzetting der onderhandelingen uit de mededeeling van den minister van buitenlandsche zaken aan de staten-generaal. Hieruit bleek, dat de prins VAN SCHWARTZENBERG, namens *Oostenrijk*, *Rusland* en *Pruissen*, Z. M. den koning had trachten te bewegen, om als groothertog van *Luxemburg* bij de Duitsche Bondsvergadering en de agnaten van het huis van *Nassau* de toestemming te erlangen in den gevorderd wordenden afstand van het Waalsche gedeelte van *Luxemburg*, ten einde de onderhandelingen over het eindtraktaat zouden kunnen worden hervat.

De regering gaf aan dezen vriendschappelijken raad gehoor, doch bekwam van de Bondsvergadering hoofdzakelijk ten antwoord, dat men voor het afgestane deel van *Luxemburg* eene vergoeding in grondgebied verlangde, en van den hertog van *Nassau*, dat de agnaten van dit doorluchtig huis zonder eene geëvenredigde schadeloosstelling niet in de vervreemding van dat gedeelte van *Luxemburg* konden toestemmen.

. Daar het Haagsche kabinet zich nu vleide, hiermede aan de vorderingen der Londensche conferentie te hebben voldaan, had men van onze zijde gestadig aangedrongen, om de nog aanhangige punten der scheiding tusschen *Holland* en *België* te vereffenen. Doch *Engeland* maakte hierop het eerst de aanmerking: »Dat niet het bewerkstelligen der bedoelde aanvragen bij de agnaten en den bond, maar het gelukken, het bekrachtigen van dezelve vereischt werd, om de conferentiën met *Nederland* te hervatten, en dat men ligtelijk, in het Limburgsche, eene schadeloosstelling vinden kon.” Deze vordering was te meer belemmerend, omdat onze regering reeds aan den Duitschen bond en de agnaten van het huis van *Nassau* had te kennen gegeven, dat zij geene vergoeding in grondgebied kon toestaan. De vertegenwoordigers der vijf hoven herhaalden deze vordering en legden dezelve tot grondslag der weigering, om verder met *Nederland* te onderhandelen. Men verweet de Nederlandsche regering, dat zij andermaal tot nieuwe onafzienbare verwikkelingen aanleiding gaf, en stelde haar, zoo als gewoonlijk, verantwoordelijk voor de gevolgen, daaruit voortspuitende. Ook buitenlandsche, vooral Fransche nieuwsbladen en tijdschriften wierpen de blaam van alle vertraging op de Nederlandsche regering, en stelden al hare bemoeijingen in een hatelijk daglicht. Onze minister van buitenlandsche zaken betuigde daarentegen: »dat de pogingen, door de regering onafgebroken aangewend, om den staat van inspanning des Vaderlands te doen eindigen, tegen alle redelijke verwachtingen aan, vruchteloos waren gebleven.”

Het is niet te ontkennen, dat de conferentie, op

voorgang en aandrang van *Engeland* en *Frankrijk*, zich weinig toegeeflijk omtrent *Nederland* betoonde, doch betreurenswaardig is het, dat door de volharding onzer regering een toestand geboren werd, die het land al dieper en dieper in schulden stak, terwijl *België*, al de voordeelen genietende, welke de 24 artikelen aan hetzelfde verzekerden, en geen penning van deszelfs aandeel in de nationale schuld betalende, niet zonder zelfvoldoening kon zeggen: »dat de oorlog tusschen *Holland* en *België* voortaan alleen van eenen gelde-lijken aard zou zijn, waarbij diegene zou moeten onderdoen, wiens geldmiddelen het eerst zouden zijn uitgeput.»

Beventiende Hoofdstuk.

DE LAATSTE JAREN VAN 'S KONINGS REGERING.

(1834—1840).

't Is met het wereldsch zoo gesteld,
Gelijk een bloempje op het veld,
Dat heden aan zijn struikje bralt,
En morgen los ter aarde valt,
Dat heden schoon en krachtig staat,
Maar morgen al zijn' glans verlaat,
Omdat het van de hemel wordt
Met felle buijen overstort.

J. H. KRUL.

De opschorting der conferentie bragt eenen tusschenstaat te weeg, welke voor den koning en het Vaderland even verderfelijk was. Schoon de wensch naar afdoening onzer geschillen met *België* meer en meer levendig werd, vernam men, sedert de laatste mededeeling des ministers in de maand April 1834, volstrekt niets omtrent de dierbaarste belangen des Vaderlands vóór den 20sten October 1834, toen men, bij de opening van de zittingen der staten-generaal, uit den mond des konings deze weinig bemoedigende woorden hoorde: »Wij zijn nog altijd teleurgesteld in de billijke verwachting eener eindelijke regeling der, door den Belgischen opstand, zoo onverdiend geschondene regten

en belangen van *Nederland*." In het antwoord op de troonrede, gaven de staten-generaal eerbiedig te kennen, dat zij wenschten eenige staatkundige mededeelingen te ontvangen. De koning beantwoordde dit billijk verzoek met te zeggen: »dat de ondervinding der laatste jaren bewees, dat hij niet had gewacht naar het uiten van wenschen, om aan H. E. M. blijken van vertrouwen te geven, en dat hij daarmede zou voortgaan, naarmate het belang en de zekerheid van het rijk zulke mededeelingen zouden toelaten."

De weinige hoop op afdoening vermeerderde de bezorgdheid van onze volksvertegenwoordigers en alle nadenkende ingezetenen. Het gansche jaar vervloog, zonder het doel, dat het verlichtste deel der natie niet uit het oog verloor, nader te komen. Wel had de regering, ten einde de lasten des volks te verligten, aan de schutterijën en de vrijwilligers bij de zeemagt een uitgestrekt verlof verleend, doch niettegenstaande deze en andere bezuinigingen ontstonden jaarlijks *te korten*, welke dan weder kunstmatig werden aangevuld, alhoewel de minister voor de geldmiddelen verzekerde, dat er geene vrees voor misrekening bestond. Het einde zou den last dragen.

Inmiddels was het Vaderland aan een groot onheil ontkomen. In den aanvang des jaars 1835 was de prins veldmaarschalk met eene zware verkoudheid uit het hoofdkwartier naar 's *Hage* teruggekeerd. Weldra lag de held aan het ziekbed gekluisterd. Hevige koorts en afmattende hoest en benaauwdheid dreigden den levensdraad van den geliefden vorst af te snijden. Gedurende elf dagen verkeerde men in angstige onzekerheid. Met innige vreugde werd alzoo het berigt

vernomen: »het gevaar is geweken! *Oranje* herstelt!» Een gedenkpenning, op 's prinsen herstelling geslagen, getuigde van *Neêrlands* blijdschap over het behoud van den vorst, die de eer des Vaderlands zoo luisterrijk tegen de Belgen had gehandhaafd, en wiens heldenarm welligt nog eens kon gevorderd worden, om voor *Neêrlands* regten te strijden.

Terwijl de gedwongen wapenstilstand met de Belgen den geest minder bezig hield, zagen onderscheidene vlagschriften over godsdienstige en kerkelijke zaken het licht, die niet nalieten op de ongeletterde menigte indruk te maken. Reeds vroeger hadden zich stemmen tegen de vrijere wijze van denken in de Hervormde kerk en haar bestuur verheven. Eenige predikanten, zoo als DE COCK, te *Ulrum* in *Groningen*, en SCHOLTE te *Doeveren*, die zich vele overdrijvingen en afwijkingen van de bestaande orde in kerkelijke zaken veroorloofden, werden in hunne bediening geschorst en eindelijk, uit hoofde van volharding in hunne denk- en handelwijze, afgezet. Als in de dagen der Spaansche dwingelandij, predikte SCHOLTE van eenen boerenwagen (op het erf van de pastorie, nog door DE COCK bewoond), hevig tegen zijne voormalige ambtsbroeders, de gezangen en het bestuur van het Hervormd kerkgenootschap uitvarende. Het voorbeeld dezer beide predikanten werkte krachtadig op andere, die, zich aan hen sluitende, tevens eene verklaring van afscheiding van de Hervormde kerk teekenden en inzonden. Intusschen hielden de afgescheidene predikanten op onderscheidene plaatsen godsdienstige bijeenkomsten, doopten kinderen en stelden kerkenraden aan; doch deze vergaderingen werden hier en elders met geweld

uiteen gedreven, en de genoemde predikanten tot geldboeten en gevangenisstraf veroordeeld. Dit verergerde het kwaad. Velen haakten naar de verbodene vrucht, welke zij welligt zouden hebben versmaad, indien de regering had kunnen goedvinden de godsdienstige bijeenkomsten der afgescheidenen oogluikend te dulden. Dit ware te meer wenschelijk geweest, daar het beginsel van vrije godsdienstoefening door wetgeving en grondwet boven alle bedenking verheven mag geacht worden. Geen wonder dan ook, dat, hoewel regterlijke uitspraken in 's *Gravenhage* en elders vereenigingen van boven de 20 personen volgens het strafwetboek veroordeelden, de regtbanken van *Amsterdam* en enkele andere plaatsen hiermede geenszins instemden. Deze woelingen baarden bij voortduring hier en elders veel onrust.

Aangenamer, dan het vermelden van droevige godsdiensttwisten, is het te kunnen zeggen, dat de regering in elk ander geval steeds de grootste onzijdigheid omtrent de erkende eerdiensten in acht nam. Te onregt heeft dan ook de Belgische geestelijkheid koning WILLEM de smet van onverdraagzaamheid aangewreven. Onwedersprekelijk is het, dat de Roomsche-Katholieke kerk in ons Vaderland onder zijn bestuur eenen vroeger niet gekenden bloei heeft bereikt. In de Hollandsche missie alléén werden, gedurende de eerste vijf en twintig jaren der regering van koning WILLEM, meer dan 100 Roomsche kerken geheel vernieuwd, en een nog grooter aantal bedehuizen vergroot of verfraaid. Ook voor de verbetering der pastoorswoningen werd suptelijk gezorgd. Men begroot de daaraan opgeofferde som op ruim 9,000,000 gulden,

waartoe de welwillende beschikking des konings ongeveer twaalf tonnen gouds heeft bijgedragen ¹. Doch slaan wij, na deze korte uitweiding, weder eenen blik op de gewigtige aangelegenheden des lands.

Het jaar 1836 bragt in den bejammerenswaardigen, onwissen, staatkundigen toestand van ons dierbaar Vaderland geene verandering. De nijpende betaling der renten van de op het papier aan *België* toegedachte schuld, en veelvuldige andere grievende nadeelen, uit dezen tusschenstaat geboren, bleven derhalve voortduren. Tegen het einde van het jaar werden aan 's lands vertegenwoordigers, in eene geheime zitting, staatkundige mededeelingen gedaan, welke, ofschoon zij niet *wereldkundig* werden gemaakt, nogtans van dien aard waren, dat de regering in het denkbeeld verkeerde, dat er geen middel bestond, om zich hieruit vooreerst te redden. Velen betreurden het, dat deze mededeeling in het geheim was geschied, wijl de onderhandelingen aan de kabinetten der groote hoven toch bekend waren, en men gaarne de zekerheid had erlangd, dat de schuld der vertraging geenszins aan de regering was toe te schrijven.

In weêrwil van het verderfelijk *status quo*, mogt *Nederland* zich verheugen, dat de handel, de voornaamste bron van onze welvaart, in verband met den bloei van onze bezittingen, allengs in bloei toetakken van volksbestaan be-
 gemen te misverstand, hetwelk
 met *Engeland* v. zezelfs handel op

¹ GLASIUS, *Geschiedenis der Christelg.*
 land, IIIde deel, bladz. 102.

odsdienst in Neder-

Java, werd uit den weg geruimd, wyl het Britsche bestuur eindelijk de billijkheid onzer vertoogen inzag. De prins van *Oranje*, vergezeld van twee zijner zonen, stak over naar *Engeland*, en werd in *Londen* luisterrijk ontvangen; de tijding daarvan baarde in het Vaderland groot genoegen, terwijl de herstelling onzer diplomatische betrekkingen met *Engeland* en *Frankrijk* tevens met vreugde werd vernomen. Hoe verschillend men ook over den toestand des Vaderlands en de handelingen der regering dacht, vestigde zich echter aller hoop op de bestendige overeenstemming tusschen den koning en het volk, en het eensgezind streven naar het goede, waaruit *Neêrlands* heil kon geboren worden.

In onderscheidene opzigten leverde het jaar 1837 voor het Vaderland stof op tot blijdschap en droefenis. Z. M. de koning, in den zomer eenige gewesten des rijks bezoekende, ontving allerwegen persoonlijke blijken van liefde en verkleefdheid. Vele bronnen van welvaart (inzonderheid de handel) vloeiden bij voortduring milder; de handelmaatschappij vooral leverde gunstige uitkomsten op, en de aanleg of ontwerping van verschillende groote werken, als ijzeren spoorwegen van *Amsterdam* op *Haarlem*, op *Rotterdam* en naar *Arnhem*, het voorbereidende onderzoek tot volvoering van een grootsch ontwerp tot keering van den waterwolf, het *Haarlemmermeer*, alsmede het sluiten van een handelsverdrag met *Engeland* en het verdrag tot regeling der scheepvaart met *Pruissen*, waren zoo vele heldere tinten van het tafereel, dat *Nederland* in 1837 aanbood. Intusschen bleef over den loop der onderhandelingen met de vijf mogendheden nog veel-

zins een donkere sluier gespreid. Dit baarde hier en elders ontevredenheid, en voor de eendragt soms zulk eene sterke wrijving, dat de regering er zelfs toe kwam, om twee dagbladen wegens eenige vinnige artikelen te vervolgen; echter behield de gehechtheid aan wet en vorst verreweg den boventoon. Maar onder de voorvallen van dit jaar, welke in de harten der Nederlanders eene treurige herdenking hebben nagelaten, vergeten zij het afsterven niet van de zoo hooggeschatte gemalin des konings. De 12de October staat deswege in onze geschiedenis als een dag van rouw voor *Nederland* opgeteekend. De edelaardige vorstin ontsliep zacht en kalm in den ouderdom van bijkans drie en zestig jaren, van welke zij omtrent eene halve eeuw lief en leed, rampspoed en vreugde, in ruime mate met haren doorluchtigen gemaal had gedeeld. Groot was de droefheid van het koninklijk huis, groot de droefheid der natie over het verlies eener koningin, die door haar verheven karakter, hare zachtmoedigheid, haren reinen wandel en menschenmin, die hulde overwaardig was. Voor hoe veel smaad en bitterheid ware de grijze vorst gespaard gebleven, zoo het den hemel behaagd had, zijne deugdenrijke WILHELMINA nog eenen korten tijd levens toe te voegen; doch rijten wij de wonde, door den onverbiddelijken dood aan het vorstenhuis en de natie toegebracht, niet verder op, berustende in de ondoorgrondbare raadsbesluiten des Allerhoogsten.

Verblijdend was het intusschen, dat de staatkundige gezigteinder in *Europa* begon op te klaren. Verscheidene moeilijke vraagstukken, die zoo ligt eenen algemeenen oorlog hadden kunnen doen ontbranden,

namen eene gunstigere wending. Natuurlijk was het derhalve, dat *Neêrlands* volk en deszelfs vertegenwoordigers meer nadrukkelijk op eene afdoening onzer noodlottige geschillen met *België* begonnen aan te dringen.

In de maand Februarij 1838 werd, gelijk vroeger, den staten-generaal een ontwerp van wet ter bestrijding van de buitengewone uitgaven voor het departement van oorlog voorgelegd. Deze voordragt werd door de volksvertegenwoordiging fel bestreden, oordeelende, dat de tijd gekomen was, om onze staatsgeschillen te vereffenen, ten einde het land door overdrevene krachtsinspanningen niet verder uit te putten, en tot den gewonen geregelden gang van zaken te kunnen terugkeeren. Vruchteloos beproefde nog de regering, om *Rusland*, *Oostenrijk* en *Pruissen* te bewegen tot eene voorloopige uitvoering der 24 artikelen; en toen nu de denkwijis binnen en buiten de kamers voor haar niet meer twijfelachtig was, verklaarde zij zich bereid, om de 24 artikelen aan te nemen, »met volle bewustheid,» zeide zij, »van te midden der overwegende moeilijkheden, door ondankbaarheid en geweld, door verkrachting en verscheuring der heiligste trak-taten en door opoffering van *Europa's* dierbaarste belangen, aan het Vaderland berokkend, de haar opgelegde pligten, zonder te wankelen, doch tevens beraden, vervuld te hebben.»

Door deze openlijke verklaring nam de heerschende spanning een einde. Eenparig werd nu de bedoelde voordragt aangenomen, in de blijde overtuiging, dat voortaan de zoogenaamde oorlogscredieten alleen ter verwerving van den zoo lang begeerden vrede zouden worden besteed. De natie gevoelde en erkende het

zware offer, dat de koning aan hare dierbaarste belangen had gebragt; want, hoe ook de uitslag van het genomen besluit mogt zijn, de algeheele scheiding van *België* was onherroepelijk geworden, en de weg voor de eindschikking gebaad.

Ook buiten 's lands werd deze gewigtige stap luide toegejuichd; maar, ofschoon de vijf mogendheden de 24 artikelen als geldig verklaarden, ging in *België* een hevige kreet op tegen dit onverwachte besluit onzer regering. Het behoud van het *status quo*, gedurende hetwelk *Nederland* alléén al de lasten (meer dan die van het vroeger vereenigde koninkrijk) torschte, terwijl *België* in vele opzigten op eene krachtadige bescherming van *Engeland* en *Frankrijk* konde rekenen, het genot van al deze tijdelijke voordeelen lachte aan de geheel uiteenloopende partijen in *België* zoo vriendelijk toe, dat zij zich om strijd beijverden, om zich tegen de uitvoering der 24 artikelen aan te kanten. In de maand Mei ontstonden er volsoploopen te *Brussel*, welke, met moeite bedwongen, gevolgd werden door krijgsvertooningen tegen het Luxemburgsche en het Noorden, ten einde te toonen, dat men, gelijk er gezegd werd, met *moed* en *volharding* *België's* regten en belangen zou verdedigen. Men scheen zich niet te herinneren, dat de 24 artikelen het eenige plechtanker waren van den nieuw gevestigden staat. Door al deze tegenstribbelingen en de persoonlijke bemoeijingen van LEOPOLD bij zijnen schoonvader te *Parijs* en zijne nicht (koningin VICTORIA) te *Londen*, geraakten *Frankrijk* en *Engeland* aan het wankelen. Op voorgang dezer beide mogendheden, werd de conferentie er toe gebragt, om eenige wijzigingen in de

24 artikelen voor te slaan, ditmaal niet ter gunste van het toegetredene *Nederland*, maar in het belang van het weêrbarstige *België*. Dezelve bestonden in het verminderen der rentebetaling en de kwijtschelding der achterstallen, wyl *België*, zoo als men het noemde, zich gedurende zeven jaren groote uitgaven had moeten getroosten, om eene genoegzame krijgsmagt tegen *Nederland* op de been te houden. Doch toen de Belgen hunne eischen op het door hen bezette grondgebied in *Luxemburg* en *Limburg*, hetwelk aan *Nederland* moest worden afgestaan, wilden doen gelden, toen klonk het van alle zijden: »tot hiertoe en niet verder!» De verontwaardiging over zoo veel onbeschaamde baatzucht was in *Nederland* groot en algemeen. Ook aarzelden de staten-generaal geen oogenblik, op de aanspraak des konings ter opening der zitting in de maand October (waarin Z. M. betuigde nog geen antwoord van de conferentie ontvangen te hebben) eenparig te antwoorden: »dat, indien de hoop, om tot eene met de eer en de ware belangen des Nederlandschen volks bestaانبare eindschikking te komen, — indien deze hoop, ten gevolge eener *onbegrijpelijke staatkunde*, niet spoedig werd verwezenlijkt, alsdan Z. M. de staten-generaal bereid zou vinden, om Hoogst-deszelfs pogingen te ondersteunen, ten einde tot zoodanige uitkomst te geraken.» Deze bezadigde doch krachtige betuiging maakte grooten indruk, zoowel op de natie als bij vreemden, en bleef voorzeker niet zonder invloed op de conferentie, die voorloopig *België* deed aanzeggen, dat de eerste vijandelijkheid zijnerzijds als eene oorlogsverklaring aan *Europa* zou worden beschouwd.

Alhoewel onze staatkundige aangelegenheden nog haar vol beslag niet hadden erlangd, herdachten de Nederlanders echter, met verruimde harten, de herwinning van 's lands onafhankelijkheid, sedert het vierde deel eener eeuw. Vele harde beproevingen, maar ook veelvuldige zegeningen hadden dit gewigtig tijdperk gekenmerkt; doch nu er geene vrees meer bestond, om ooit weder aan *België* te worden gekoppeld, sloeg men eenen vrolijken blik in de toekomst. *Oranje*, onwrikbaar na 1813 aan *Nederland* verbonden, smaakte in dit jaar nog de vreugde van de verlovings des erfprinsen met H. K. H. SOPHIA FREDERIKA MATHILDA, prinses van *Wurtemberg*. Z. K. H. had thans zijne meerderjarigheid bereikt, en naast zijnen koninklijken grootvader en vader, in 's lands raadzalen, zitting genomen. De handel mogt zich in eenen bestendigen vooruitgang verheugen, terwijl uit onze welige Oostindische bezittingen, ten gevolge der aanmerkelijk verbeterde produktenteelt, het moederland vele levenssappen toestroomden. De winter van 1838 was wel buitengewoon streng geweest (tot 3 en 4 graden onder 0), maar de groote behoeften der noodlijdenden werden door groote liefdadigheid gelenigd. Dan het wordt tijd, dat wij het oog vestigen op de beide laatste jaren van koning WILLEM's moeitevolle regering.

Op den 4ten Maart 1839 ontvingen onze volksvertegenwoordigers de mededeeling der wijzigingen, die de conferentie gemaakt had in de 24 artikelen, welke (ofschoon zeer ten voordeele van *België*) door alle onderhandelende partijen den 8ten Junij te *Londen* werden bekrachtigd. Van den kant der Belgen had

het niet aan tegenstribbelingen ontbroken. Zelfs was in den aanvang des jaars de kroonprins weder met eenige krijgsbenden naar de grenzen gesneld, om des noods de schending van ons grondgebied met het zwaard te beteugelen. Doch eindelijk behield de stem der rede ook in *België* de overhand; het gevoelde, dat *Nederland* tot geene verdere toegeeflijkheid zou komen, en welberaden elke vijandelijkheid afwachten.

Het eindverdrag met *België* beantwoordde dus wel niet aan hetgeen de Nederlander van hetzelfde had mogen hopen; doch men vergat niet, om daarbij de stofelijke en zedelijke voordeelen, welke de volkomene scheiding van *België* voor *Nederland* opleverde, in de weegschaal te leggen. Het behoort alzoo tot een aangenaam deel onzer taak, om, met voorbijgang van de donkere zijde der Belgische omwenteling, deze voordeelen vlugtig op te sommen.

Wij vreezen geene tegenspraak, als wij beweren, dat de scheiding van *België* de vernietiging der bronnen van *Neêrlands welvaren* verhoedde. Deze bronnen te stoppen, of dezelve van ons naar zich heen te leiden, ziedaar, tijdens onze vereeniging, der Belgen onvermoeide pogingen. Wat wij tot eigen gebruik, en tot dat onzer koloniën, elders beter en goedkooper konden bekomen, wisten zij zoo bezwaard te krijgen, dat wij genoodzaakt werden, het slechtere en duurdere uit hunne hand te ontvangen. Wel heeft onze scheiding van *België* niet dadelijk aan ons koopbedrijf datgene geschonken, wat de vurige verbeelding ons had voorgespiegeld; doch thans bestaat er uitzigt op de herleving van *Neêrlands welvaart*, welke immers die-

zelfde God gebieden kan, die den ondergang verhinderde, welken de Belgen haar schenen gezworen te hebben.

Daarenboven werd de val van *het openbaar lager onderwijs*, het heerlijkste onzer pronkjuweelen, door onze losscheuring van *België* voorkomen. Reeds knaagde aan den wortel van den schoonsten en vruchtbaarsten boom onzer beschaving een gevaarlijke worm, die hem eindelijk zou hebben doen verdorren. Ook stuitte onze afscheiding van *België* den verderen voortgang van *godsdienstige tweedragt tusschen Katholijk en Protestant*. In *België* kende men de beminnelijke deugd der godsdienstige verdraagzaamheid niet. Voor velen was daar de grondwet een steen des aanstoots, omdat dezelve ook aan de protestantsche eerdienst gelijke regten en bescherming waarborgde. En hoezeer beijverden de Belgen zich niet, godsdienstige verdeeldheid te stoken in een land, waar reeds lang, vooral sedert 1795, eene loffelijke eendragt tusschen Katholijken en Protestanten heerschte. Wordt *Nederland* nog niet heden uit *België* door het Ultramontanismus dreigende aangegrind?

Zonder het onvolmaakte van ons volkskarakter voorbij te zien, gelooven wij nogtans, dat de afscheiding den voortgang der *zedeverbastering*, welke uit eene langere vereeniging te duchten was, gestuit heeft. Wij willen hier geen tafereel ophangen van de zeden onzer voormalige zuidelijke broeders, maar wij verheugen ons, dat zij in vele opzichten niet meer onze zedenmeesters zijn. Wij zouden meer kunnen aanstippen; doch dit weinige zal wel voldoende zijn, om tijdgenoot en nakomelingschap te overtuigen, dat de algeheele

scheiding van *België* als eene weldaad voor *Nederland* is te beschouwen ¹.

Reeds in afwachting der bekrachtiging van het vredesverdrag, werden van wege *Nederland* en *België* maatregelen genomen, om den oorlogstoestand te doen ophouden, het wederzijdsch af te stane grondgebied te ontruimen, en de gemeenschap tusschen de beide landen te herstellen. Terstond na de bekrachtiging kwamen de commissiën voor den Scheldetol te *Antwerpen*, en de vereffening der geldelijke aangelegenheden te *Utrecht* bijeen. Door verschillende eischen der Belgen, strijdig met den geest van het gesloten traktaat, bleef de regeling der wederzijdsche verrekening nog langen tijd onafgedaan; de zaak van den Scheldetol werd echter spoedig gevonden, terwijl eene andere commissie ter regeling der grensscheiding hare werkzaamheden weldra tot zulk eene hoogte bragt, dat de betwiste punten voorloopig in der minne konden geschikt worden.

Inmiddels werd het huwelijk van den erfprins WILLEM FREDERIK PAUL ALEXANDER LODEWIJK met SOPHIA, prinses van *Wurtemberg*, in *Nederland* met vele feestelijkheden gevierd, en de hartelijke ontvangst van het jeugdige vorstelijke paar op den vaderlandschen bodem, vooral te 's *Gravenhage* en te *Amsterdam*, getuigde van de ongeveinsde deelneming der natie in het geluk van het koninklijk huis.

Doch naauwelijks was de vredezon over het Vaderland opgegaan, of de staatkundige hemel werd op

¹ E. M. DORPER, *de Voordeelen van den Belgischen opstand voor Holland en zijnen koning*, Bladz. 47—63.

nieuw door onderscheidene wolken beneveld. Toen zich een dof gerucht verspreidde, hetwelk allengs verminderde, maar later ook weder meer schijn van waarheid verkreeg, dat koning WILLEM besloten had, zich in den echt te begeven met de gravin d'OULTREMONT (sedert eenige jaren in *Nederland* gevestigd, en aan het hof van wijlen H. M. de koningin verbonden), verhief zich van alle kanten een luid *weegschrei*. Het scheen een ondragelijk denkbeeld voor de natie, haren koning vereenigd te zien met eene staatsdame van Belgische afkomst en van de R. K. belijdenis. De algemeene verholgenheid bedaarde niet, voordat men in de maand Maart van het volgende jaar de verzekering erlangde, dat het voorgenomen huwelijk geenen voortgang zoude hebben.

Ook begonnen zich allengs meerdere kreten te verheffen tegen het gebrekkige in de bestaande grondwet. Hoe het ook daarmede gelegen ware, de meerderheid van 's lands vertegenwoordiging deelde in dit gevoel, blijkens haar antwoord op de troonrede, in hetwelk gezegd werd: »dat het tijdstip nu geboren was tot de voordragt van wijzigingen in onze staatkundige instellingen, overeenkomstig de mededeeling, bij den aanvang van het jaar 1831, van wege Z. M. aan de staten-generaal gedaan ¹.

¹ Het ontbreekt niet aan voorbeelden (zegt RÖLITZ in zijne *wijze-geerte en staatkundige geschiedenis der wereld*, ten betooge der noodzakelijkheid eener tijdige wijziging der grondwet van eenen staat), dat de bestaande volken en rijken de lessen en waarschuwingen der geschiedenis niet verstaan; dat hunne wetten, hunne staatsvormen en regeringen onwederstaanbaar verouderen; dat men de reeds in de jaarlijksche verjonging der natuur aangeduide, met den tijd overeenkom-

De afstemming eener leeningswet, op den 20sten December 1839, strekkende om 56 millioenen schuld ten laste der Oostindische bezittingen, onder waarborg des moederlands, daar te stellen, was een veel-beteekenend bewijs, dat de kamer ernstig bleef aandringen op vereenvoudiging in de staatshuishouding, op openbaarheid in 's lands geldmiddelen en op bevordering van stiptheid en duidelijkheid in het beheer der geldelijke aangelegenheden des rijks. Ook de begroting der uitgaven werd den 23sten December met vijftig stemmen verworpen. Om nu alle stremming in het aanstaande dienstjaar te voorkomen, droeg de regering eene credietwet voor, welke in de behoeften van de eerste zes maanden des jaars 1840 moest voorzien. Hevig werd er in de kamer tegen de credietwet gekampt, en eerst na herhaalde wijzigingen werd dezelve den 28sten December, met 35 stemmen tegen 14 stemmen, aangenomen.

Reeds stonden de vertegenwoordigers als ware het gereed, om naar huis te keeren, toen de regering op den voorlaatsten dag des jaars vijf weinig beteekenende voordragten tot wijziging van de grondwet aanbod. Velen beschouwden dezelve als een mager nieuwjaarsgeschenk aan *Nederland*, hetwelk zoo zeer behoefte

stige en allengsche verjonging der verouderde staatsvormen opzettelijk verbindert, en dat voormaals bloeiende volken en magtige rijken uit deze oorzaken hunne onwederstaanbare ontbinding en hunnen staatkundigen dood te gemoet gaan. De geschiedenis is voor de staatkunde der rijken oneindig in lessen en waarschuwingen; maar nog immer delft eene dubbelzinnige zelfzuchtige staatkunde haar eigen graf, en de heillooze finantienood onzer dagen schokt bijna algemeen het crediet der staten en de veiligheid des bijzonderen eigendoms.

had aan de zekerheid, dat de niet meer te bedekken verwarringen in de geldelijke aangelegenheden van den staat zouden ophouden, en in deze beangstigende duisternis eindelijk een troostrijk licht zou opgaan. De leuze was: »Geene beloften meer, maar waarborgen!» Toen de afgevaardigden in de maand Januarij 1840 weder te zamen kwamen, beschouwden zij de voorgeslagene veranderingen als ongenoegzaam, en koesterden de hoop, dat de regering, beter ingelicht van het dringende gewigt eener spoedige en deugdelijke herziening der grondwet, daartoe gereedelijk de hand zoude leenen. Spoedig bleek het echter, dat de regering tegen eene krachtige herziening en verbetering van de grondwet gestemd was. Intusschen werden de dertien nieuwe gewijzigde voordragten der regering, bij de kamer ingekomen, overwogen en ontoereikende bevonden, om die eenvoudigheid en spaarzaamheid in het staatsbeheer daar te stellen, welke, na de schokken in de tien laatste jaren ondergaan, onmisbaar werden geoordeeld. Nogtans vleide men zich, dat de dubbele kamer, die volgens de grondwet moest worden bijeengeroepen, om over de voordragten der regering te beslissen, nog onderscheidene wijzigingen, welke de gesteldheid en de behoeften des Vaderlands schenen te vorderen, zou weten te verwerven.

De gewestelijke staten kwamen te zamen, en benoemden hunne afgevaardigden ter dubbele Tweede Kamer, welke de 4de Augustus door WILLEM I met eene korte aanspraak werd geopend, waarin slechts in algemeene bewoordingen van de herziening der grondwet werd gesproken. Ook de geestkracht in de kamer werd door onderscheidene omstandigheden als verlamd.

Niet alleen scheen zij zich de bevoegdheid te ontzeggen, om nieuwe verbeteringen voor te slaan, maar ook om op de minste wijziging in de dertien van regeringswege aangebodene voordragten aan te dringen. Deze slapheid en moedeloosheid waren vooral toe te schrijven aan de onstuimige kreten, zoowel door ultra-protestanten als ultra-katholijken allerwegen aangeheven; dit ontzenuwde de kracht der gematigde middenpartij, die, ter vermijding van alle botsingen, het raadzaam oordeelde, zich aan de regering te sluiten. Twaalf der voordragten werden aangenomen, onder welke *de verantwoordelijkheid der staatsdienaren* als de gewichtigste mogt worden aangemerkt. Hiermede eindigde deze angstvallige grondwets-herziening, welke het smeulend vuur van misnoegen niet kon uitdooven, maar veeleer een verlangen deed ontstaan naar eene wending van zaken, die het verbroken evenwigt en het grootelijks vernietigd vertrouwen in den staat kon herstellen, en aan de dreigende spanning een einde maken.

»En inderdaad, er greep eene omkeering van zaken plaats; — doch strijdig met hetgeen doorgaans in grondwettige staten geschiedt: niet door eene verandering van staatsdienaren; — *Nederland* zag een' afstand van den troon!"

Achttiende Hoofdstuk.

AFSTAND VAN DEN TROON EN LAATSTE LEVENSdagen DES KONINGS.

(1840—1843.)

o Wie dees omkeer zag, benij' geens konings pracht;
Benij' de hulde niet, der grootheid toegebracht!

KATHARINA WILHELMINA BILDERDIJK.

Na de zoo even vermelde wijziging der Grondwet, welke aan velen mishaagde, scheen de regering het verloren vertrouwen niet te kunnen herwinnen. Onrustbarende vermoedens omtrent den verwarden en neteligen toestand der geldmiddelen wonnen meer en meer veld. Het gezag stond aan de schamperheid en vinnigheid der tegenpartijen van verschillende kleur ten doel. Fijn vernuft en bittere scherts beijverden zich als om strijd, om de handelingen en bedoelingen van het bestuur te gispen.

In den laten herfst begaf zich de koning op het onverwachtst uit de hofstad naar *het Loo*. Deze omstandigheid deed meer geloof hechten aan de duistere geruchten, welke eene groote gebeurtenis schenen te voorspellen. En inderdaad vernam men binnen weinige dagen, met verbazing en onder gemengde aandoeningen, dat Z. M. de koning tot het besluit was

gekomen, om, ten behoeve van Z. K. H. den prins van *Oranje*, afstand te doen van den troon.

Reeds op Woensdag den 7^{den} October, des middags ten twaalf ure, werd deze zoo zeldzame plegtigheid voltrokken op de groote zaal van het koninklijk paleis *het Loo*, in tegenwoordigheid van de hoofden der departementen van het algemeen bestuur, de leden van den raad van state en den geheimraad voor de Luxemburgsche zaken. Gezeten tusschen H. K. Hoogheden den prins van *Oranje*, prins FREDERIK der *Nederlanden*, den erfprins van *Oranje* en prins ALEXANDER, stond de koning met kalme waardigheid op, te kennen gevende, dat deze vergadering was bijeen geroepen, om uit zijnen eigenen mond de verklaring te hooren, dat Z. M., na rijp beraad, uit vrijen wil en geheel uit eigene beweging, onherroepelijk had besloten, de regering over *Nederland* en *Luxemburg* over te dragen aan den wettigen troonsopvolger, zijnen beminden zoon, den prins van *Oranje*, zich alleen den titel van koning WILLEM FREDERIK, graaf van *Nassau*, voorbehoudende. Reeds was van deze overdragt eene acte in dubbel opgemaakt, prijkende met het grootzegel van het koninkrijk. Na de plegtstatige voorlezing van dit gewigtige staatsstuk, werd hetzelfde door Z. M., de tegenwoordige prins en al de staatsdienaren onderteekend, om in het archief van het koninkrijk en het groothertogdom *Luxemburg* te worden nedergelegd, met een daaraan gehecht getrouw afschrift van de proclamatie, welke den volke deze groote gebeurtenis zou verkondigen.

Nadat alles in den vereischten vorm was gebragt, stond de monarch andermaal op, en bedankte, in min-

zame bewoordingen, de vereenigde staatsdienaren voor de trouwe diensten, den koning, gedurende langeren of korteren tijd, bewezen, hen tevens opwekkende, om zijnen opvolger met evenveel ijver en verknochtheid te dienen. Daarop verliet de koning de zaal, gevolgd van zijne beide zonen en kleinzonen, met welke Z. M. geheel alleen het middagmaal gebruikte. De veelbeduidende redekavelingen en ontboezemingen, welke voorzeker dezen zoo ongewonen maaltijd hebben gekenmerkt, werden door de tegenwoordigheid van geen en enkelen dienaar gestoord. Welke gevoelens, welke gewaarwordingen zullen het gemoed der onderscheidene vorstelijke gasten hebben bestormd? Welke aandoeningen bezielde toen inzonderheid den koninklijken grijsaard? Het is niemand gegund, dit te kunnen openbaren, en wij vermeten ons niet er naar te gissen. Gepaster is het alzoo hier den hoofdinhoud te laten volgen van de afkondiging, waarin de afgetreden monarch, nog in den loop van denzelfden dag, den volke zijnen afstand van den troon en de *beweegredenen daartoe* bekend maakte:

»Doordrongen van eerbiedige dankbaarheid voor de hulp, bemoediging en bijstand, waaraan de Almachtige Opperbestuurder der volken het ons, in de hooge betrekkingen, waartoe Hij ons geroepen heeft, nimmer heeft laten ontbreken, mogen wij met genoegen terugzien op den tijdkring van bijna zevenentwintig jaren, gedurende welken wij het hoog gezag in ons Vaderland en ons groothertogdom *Luxemburg* gevoerd, en naar ons vermogen getracht hebben, het geluk en welzijn van onze beminde onderdanen en het heil van het land, waaraan onze voorvaderen door naauwe ban-

den verbonden zijn geweest, en ook wij zoo innig verknocht zijn, overeenkomstig de regelen en voorschriften der grondwet te bevorderen.

»Menigvuldige zegeningen van den Allerhoogsten hebben onze regering gekenmerkt, zelfs onder den druk van de staatkundige gebeurtenissen der laatste jaren, waarin wij *den nadeeligen invloed, welken groote en onophoudelijke zorgen en verdriet op ons hebben uitgeoefend*, in al zijne uitgestrektheid hebben ondervonden.

»Die zorgen en moeilijkheden van het hoog Bestuur blijven zwaar op ons wegen. Wij gevoelen ze dagelijks meer en meer bij *het klimmen onzer jaren en bij het besef der op ons liggende verplichting, om voortaan, in de behandeling der zaken van het koninkrijk, eenige andere maatregelen te volgen, dan die, welke vóór de veranderingen en bijvoegingen, onderdaags in de Grondwet gebragt, door haar waren vastgesteld en voorgeschreven.*

»Door onze publicatie van 4 September 11. hebben wij aan die veranderingen en bijvoegingen volle beslag gegeven, en alzoo is het begin harer werking op handen.

»*Dat tijdstip hebben wij, na ernstige overdenking, het geschiktste geacht, om gevolg te geven aan het sedert lang bij ons bestaan hebbende voornemen, om de overige levensdagen, welke God ons gunnen zal, in rust, en bevrijd van de zorgen der regering door te brengen, onder dankbare herinnering aan al het goede, dat Zijne liefde en wijsheid ons hebben geschonken.*

»Eene vaste, krachtige, mannelijke hand, jeugdiger

leeftijd, bevrijd van den druk van geklommen jaren, en niet weifelende door vroegere herinneringen, worden voortaan tot het bestuur van het koninkrijk en tot bevordering van deszelfs geluk en welzijn vereischt; en bij ons volle gevoelen en overtuiging, dat de last der regering ons voortaan geheel zoude ter nederdrukken, en ons buiten staat stellen, om den nog overigen tijd van ons leven aan de goede en wakkere behartiging der belangen van onze beminde onderdanen toe te wijden, hebben wij, na rijp beraad, uit eigenen geheel vrijen wille, besloten, onze lange regering op den dag van heden onherroepelijk te eindigen, en ons koninklijk, groothertoglijk en hertoglijk gezag over te dragen op onzen beminden zoon, den prins van *Oranje*, die de wettige opvolger is onzer koninklijke, groothertoglijke en hertoglijke kroonen.

»Wij danken onze beminde onderdanen voor de menigvuldige blijken van vertrouwen en verknochtheid, welke wij, gedurende onze regering, van hen in de ruimste mate hebben mogen ondervinden, en overtuigen ons, dat zij met liefde en eerbied hunnen nieuwen koning zullen ontvangen, aan wien het Vaderland reeds zoo veel verplicht is, en die met een diep bewogen hart, doch met mannelijken moed, onder het nederig opzien tot de hulp en bijstand van God Almagtig, de Nederlandsche, Luxemburgsche en Limburgsche kroonen op den dag van heden uit onze handen heeft aanvaard.»

Den afstand van den troon vermeld hebbende, zouden wij thans eenen navorschenden blik kunnen werpen op het karakter en de regering van *Z. M. WILLEM I*, maar wachten liever daarmede, totdat wij den afge-

trede den monarch tot aan het graf zullen hebben vergezeld, ons voorloopig vergenoegende met de getuigenis aan te halen, in een gelegenheids-geschrift van dien tijd voorkomende: »Men mag zonder vinnige gispings zeggen, dat er feilen en misbruiken onder die regering hebben plaats gehad, dat de vorst dikwijls aan eene te strenge volharding bij eens genomene besluiten toegaf, zonder op de veranderde omstandigheden of wenschen des volks te letten, — maar, even rondborstig en zonder zweem van vleijerij, mag men ook zeggen, dat des monarchs taak zwaar was, dat het groote moeitezuchtigheid inhield, twee zoo strijdige partijen, als *Nederland* en *België*, tevreden te stellen, dat de het goede willende vorst dikwijls uiterst slecht is geraten, en de raadslieden zich achter eene nooit bedoelde onverantwoordelijkheid schoon verborgen, en dus de schuld van alle verkeerdheden dapper op den koning deden nederkomen. Eindelijk mag men ook het goede, onder deze regering genoten, niet miskennen”¹.

Wij betreuren met den steller van dit gelegenheids-geschrift de te strenge volharding des konings bij eens genomen besluiten, vooral ten opzichte onzer scheiding met *België*, welker veeljarige vertraging het Vaderland eenen met ondergang dreigenden schuldenlast heeft opgeladen, die slechts door eenen grooten (wij zouden haast zeggen, Napoleontischen) maatregel der opgevolgde regering en de algemeene welwillendheid en vaderlandsliefde der natie dragelijk is geworden. Maar zal men nu uit dien hoofde het vonnis der ver-

¹ *Algemeen Handelsblad*, 5 Januarij 1841, N°. 2859.

oordeeling uitspreken over den vorst, die meer dan het vierde deel eener eeuw met vaste, doch vaderlijke hand den scepter over *Nederland* heeft gezwaaid, en door wiens toedoen niemand zijner onderdanen ooit een rouwkleed heeft behoeven te dragen? Wij zullen daartoe den registers'loel niet beklimmen. Het is eene erkende waarheid, dat de daden der menschen, inzonderheid van hooggeplaatste personen, meestal worden beoordeeld, (zonder den tijd, in welken zij leefden, en de omstandigheden, onder welker invloed zij handelden, behoorlijk in aanmerking te nemen), naar den gunstigen of ongunstigen uitslag hunner ondernemingen. Doch het is de dure pligt eens geschiedschrijvers, zich daarvoor zorgvuldig te hoeden, en hij mag niet verzwijgen, wat zou kunnen strekken, om den doorluchtigen persoon, wiens leven hij vermeldt, voor een te hard of onbillijk vonnis te vrijwaren. Wij veroorlooven ons alzoo de volgende bedenkingen op te werpen. Het is buiten kijf, dat de bemiddelende mogelijkheden (om welke redenen dan ook), aan het regt zijn regt en aan den roemrijken tiendaagschen veldtogt deszelfs eervolle belooning hebben ontzegd¹; buiten kijf is het, dat in de meeste Europésche staten de zwijmelgeest der omwenteling velen had bevangen,

¹ Mr. ISAAC DA COSTA, *Vijfentwintig Jaren, een lied in 1840.*

— — — — — 't Rijk der Nederlanden scheurt!
 Nu was 't een worstlen van langgerekte vrede
 En wrevel; 't zwaard, of 't waar, bezworen in de schede;
 In schijn van middlaarschap, geweld en hoogheid heer;
 Aan 't recht zijn recht, en aan den zegepraal zijn eer
 Ontkend! —

en in *Frankrijk* de Julijtroon ieder oogenblik dreigde in te storten; buiten kijf is het, dat, bijaldien **LODEWIK FILIPS**, die dagelijks aan het schendig lood van dolzinnige sluipmoordenaars blootstond, ware gevallen, *Frankrijk*, met *België* vereenigd, geheel *Europa* andermaal ten strijde zou hebben gedaagd en zijnen eersten aanval tegen *Nederland* gerigt. Buiten kijf is het, dat alsdan tijdgenoot en nakomeling koning **WILLEM** (een' onwankelbaren rotsdam tegen den stroom der omwenteling), die steeds gereed stond, om den veroveringzuchtigen Gal af te weren, als den wijssten der vorsten zouden hebben gehuldigd, die, gelijk zijn doorluchtige voorzaat, **WILLEM III**, *Europa* voor de heerschappij der Franschen had behoed. Dit is intuschen niet geschied, en Gode zij daarvoor dank; doch hetgeen sommigen als eene *onvergeeflijke* stijfhoofdigheid in koning **WILLEM** beschouwen, zou welligt bij eenen anderen keer van zaken voor groote menscheelijke schrandereheid, voor een wonder van verstand gehouden zijn. »Zoo moeilijk schijnt het allezins voor de geschiedenis te zijn (zegt **PLUTARCHUS** in het leven van **PERICLES**), om een juist oordeel te vellen, daar zij, die in later jaren leven, het verloop des tijds tegen zich hebben, en hierdoor gehinderd worden, om tot de ware kennis van het gebeurde door te dringen; terwijl de geschiedschrijver, die de bedrijven en levensbeschrijvingen van zijnen tijd te boek wil stellen, staag worstelen moet, hetzij met haat en afgunst, hetzij met de gunst en vleijerij, welke beurtelings de waarheid ontluiseren en vervalschen.»

Later zullen wij op deze moeilijke zaak en meer andere teedere punten in het leven van koning **WILLEM**

terugkomen, en hervatten alsnu den draad onzer geschiedenis.

Na het nederleggen van de teugels des bewinds vertoefde de grijze vorst nog eenige weken in 's *Gravenhage*, en smaakte den 4^{den} November 1840 het zeldzame voorregt, met de gansche koninklijke familie de doopplegtigheid bij te wonen van zijnen achterkleinzoon WILLEM NICOLAAS ALEXANDER FREDERIK KAREL HENDRIK, erfprins van *Oranje*, wiens geboorte, den 4^{den} September, het koninklijk huis en de natie tot eene levendige blijdschap had verstrekt. Op den dag van den Heiligen Doop zag men WILLEM II zijnen geëerbiedigden vader (koning WILLEM FREDERIK de hoogerhand gevende) te voet naar den tempel vergezellen. Hier was de gansche familie, uit vier geslachten bestaande, tot het vieren dezer Christelijke godsdienstplegtigheid vereenigd. Aandoenlijk was de toespraak van den leeraar VAN DEN BROEK aan het koninklijk geslacht, op deze zeldzame omstandigheid betrekkelijk: »Rijk is de geschiedenis der NASSAUS en ORANJES aan zonderlinge uitkomsten en treffende blijken van Gods weldadigheid en trouw, maar zulk een zamenloop van omstandigheden, als bij de plegtigheid van deze ure, staat in de gedenkschriften der vorstenhuizen niet opgeteekend. Meer dan zeldzaam, misschien eenig is het voorregt, dat de hoofden van vier opeenvolgende geslachten, dat een viertal vorsten, die de koninklijke kroon gedragen hebben, nog dragen, of eenmaal, zoo wij hopen, dragen zullen, zich tot hetzelfde godsdienstig doel vereenigd vinden, om Gods verbond te houden, en zijne inzettingen te bewaren.»

Men kon het den ouden vorst aanzien, dat de ge-

dachte van door drie geslachten omringd te zijn, dat de gezamenlijke tegenwoordigheid van den ganschen koningsstam bij deze gedenkwaardige gelegenheid hem het hart van vreugde en dankbaarheid aan den Almagtige deed kloppen. Nimmer ook had het huis van *Oranje* zulk eenen hoogen trap van bloei bereikt, en de blijde hoop op de bestendige en wederkeerige liefde van dat doorluchtig huis en het getrouwe Nederlandsche volk ontluikte op nieuw in aller harten ¹.

Weldra vertrok koning WILLEM FREDERIK naar *Berlijn*, om in de nabijheid zijner geliefde dochter MARIANNE (gehuwd met prins ALBERT van *Pruissen*), rust en verkwikking te genieten van de staatszorgen, welke hem, volgens eigene bekentenis, zoo zeer hadden ter neder gedrukt. Met belangstelling werd door de natie elke tijding vernomen, welke haar iets omtrent den toestand des ouden konings mededeelde. Ongemeen was de indruk, toen men vernam, dat koning WILLEM FREDERIK, den 16^{den} Februarij 1841, te *Berlijn* in den echt was getreden met de gravin d'OULTREMONT; een stap, welke hem de in vroegere jaren zoo hoog gestegene volksgunst bijkans geheel deed verliezen, schoon bij de Protestantsche bevolking, na 's konings afstand, geene beduchtheid meer kon bestaan over den mogelijken invloed van dit huwelijk op de behandeling van kerkelijke en godsdienstige belangen ².

Bij afwisseling sleet nu koning WILLEM FREDERIK zijne

¹ Meerdere bijzonderheden, omtrent 's konings geslacht en afstammelingen, vindt men in *het Gedenkboek der Inhuldiging van Z. M. koning WILLEM II*, bladz. 153 en elders.

² *Taal der waarheid in een eerbiedig Vertoogenschrift aan den koning over de ongesteldheid van den Staat. Najaar van 1841.*

overige levensdagen aan de zijde zijner tweede gemalin, hetzij te *Berlijn*, hetzij op zijne landgoederen in *Silezië*, of in het Vaderland, vooral op het lustslot *het Loo*.

Onder den eenvoudigen naam van graaf van *Nassau* bleef koning WILLEM FREDERIK aan velen weldoen, en steeds peinzen over middelen, welke het Vaderland uit deszelfs nijpenden geldelijken toestand konden redden; de uitslag hiervan werd spoedig aan de natie kenbaar. In het voorjaar van 1842 overviel den ouden vorst eene zware ziekte, van welke hij echter zoo geheel herstelde, dat dezelve geene sporen scheen achtergelaten te hebben. In de maand October deszelfden jaars mogt de vorstelijke grootvader het genoegen smaken, zijne geliefde kleindochter, prinses SOPHIA (gehuwd met den erfgroothertog van *Saksen-Weimar-Eisenach*), op hare reis naar *Weimar* aan het hart te drukken.

Den zomer van 1843 sleet de vorst op deszelfs lustslot *het Loo*; in het najaar begaf hij zich gedurende de zitting der staten-generaal, naar 's *Gravenhage*. Er moesten middelen worden beraamd, om in den geldelijken nood des Vaderlands te voorzien, en nu werd, bij de *Memorie van toelichting* tot het nemen van eenen afdoenden maatregel, aan de staten eenen brief van koning WILLEM FREDERIK overgelegd, waarin deze te kennen gaf, dat, bijaldien de thans door de regering beraamde maatregelen bij de staten-generaal goedkeuring verwierven, hij afzag van zijne vorderingen ten laste van het rijk der *Nederlanden*, te zamen de aanzienlijke som van ruim vier millioen bedragende. Daarenboven bood koning WILLEM FREDERIK in dit geval aan, de kapitale som van tien millioen gulden,

tegen drie ten honderd voor te schieten. Dit aanbod, hetwelk reeds aanvankelijk heilrijke gevolgen voor het Vaderland heeft gedragen, is de laatste betrekking geweest, welke er tusschen den grijzen vorst en de natie heeft bestaan, en is des te belangrijker, wijl, volgens de grondwet, de koning, mitsgaders de prins en prinsessen van zijn huis, van alle personele lasten en beschrevene middelen vrij zijnde, Z. M. niet in de belasting op de bezittingen had behoeven te deelen, bijaldien de deelneming in de geldleening en vrijwillige bijdragen niet zulk een' algemeenen bijval had ondervonden.

Den 7^{den} November 1843 vertrok koning WILLEM FREDERIK (die, zegt men, den eersten stoot tot het voorstellen van den bedoelden grooten maatregel heeft gegeven) naar *Berlijn*. Het welgelukken dezer edelmoedige pogingen heeft den avond van zijn leven niet mogen vervrolijken. Den 12^{den} December, ongeveer ten 9 ure in den morgen, behaagde het der Goddelijke Voorzienigheid, Z. M. koning WILLEM FREDERIK tot zich te nemen, in den gezegenden ouderdom van ruim een en zeventig jaren. Eene plotselinge beroerte had den vorstelijken grijsaard getroffen. Prins FREDERIK der *Nederlanden* en zijne gemalin, die zich juist te *Berlijn* bevonden, waren terstond naar den koninklijken lijder toegesneld, gevolgd door den beroemden geneesheer VON DIEFFENBACH; doch geene middelen der kunst mogten baten, — Z. M. gaf, in tegenwoordigheid van het in tranen wegsmeltende vorstelijk kinderpaar, den jongsten snik. De Opperheer van vorsten en volken had koning WILLEM FREDERIK uit een leven vol wisselvalligheden en arbeid

opgeroepen tot de rust, waarop zijne hoop steeds gevestigd was.

»Zoo is dan een leven geëindigd, dat aan *Nederland* heeft toebehoord, dat leven, waaraan het Vaderland eens zijne toekomst verbond, toen, bij de herstelling onzer vrijheid, het Nederlandsche volk, met eene geestdrift zonder wederga, het hoogste gezag opdroeg aan den vorst, van wiens huis het te lang gescheiden was geweest. Dat leven is geëindigd, hetwelk de lasten van kroon en scepter zes en twintig jaren heeft gedragen, en toen het met vermoeide hand de openbare belangen had nedergelegd in den schoot des troonopvolgers, zich door algemeene weldadigheid bleef onderscheiden, dat leven, hetwelk tot op het laatst in *Neêrlands* zorgen heeft gedeeld, en zoo lang het werd gerekt, waard en dierbaar is gebleven aan zijn doorluchtig geslacht ¹.”

¹ I. J. DERMOUT, *Kerkelijke Rede ter gedachtenis van Zijne Majesteit WILLEM FREDERIK, graaf van Nassau*; bladz. 6.

Megentiende Hoofdstuk.

BEGRAFENSPLEGICHEDEN.

(1843—1844).

Wie, wie van alle menschenkindren
Kan ooit uw' vrijen raad verhindren?
Geheel ons lot is in uw hand;
Uw wenk doet, Heer! ons ademen,
Uw wenk doet ons ten grave dalen,
Uw wil, Uw raad houdt eeuwig stand.

Evang. Gezang. XIX: vs. 3.

De treffende mare, door den kolonel SPENGLER overgebragt, dat koning WILLEM FREDERIK zoo onverwacht den laatsten tol aan de natuur had betaald, dompelde het koninklijk gezin in diepen rouw. Het was behoefte voor het hart van Z. M., aan de nagedachtenis van Hoogstdezelfs koninklijken vader eene waardige hulde te bewijzen. Het stoffelijk overschot van den dierbaren ontslapene moest niet bij den vreemde rusten. Onmiddellijk vertrok de generaal-majoor VAN OMPHAL (adjutant des afgestorvenen konings) naar *Berlijn*, om het vorstelijk lijk naar *Nederland* te vergezellen. Op hoog bevel werden allerwegen, gedurende acht dagen, één uur de klokken geluid, en daags vóór en op den dag der begrafenis drie malen; alle openbare verma-

kelijkheden werden gestaakt, en op den eerstkomenden Zondag in alle kerken tot den Koning der koningen gebeden opgezonden, om troost voor het vorstelijk gezin.

De stoomschepen *Curaçao* en *Cerberus*, welke laatste van buiten geheel zwart geschilderd en van binnen met zwart laken behangen was, als bestemd om het lijk aan boord te nemen, stevenden, onder bevel van den schout-bij-nacht KOOPMAN, naar *Hamburg*, waar het stoffelijk overschot des vereeuwigden konings uit *Berlijn* werd verwacht, ten einde hetzelfde naar het Vaderland over te brengen.

Hoogst aandoenlijk was intusschen op den 22sten December 1843, des avonds ten zeven ure, de plegtige inzegening van het vorstelijk lijk door den hofprediker EHRENBURG, in tegenwoordigheid van den koning en de koningin van *Pruissen*, van prins en prinses FREDERIK der *Nederlanden*, en verdere hooge personaadjen.

Indrukwekkend was de geheele lijkrede en inzonderheid troostvol voor de treurende betrekkingen. Wie zegt het den begaafden kanselredenaar niet van gansch harte na:

»Bij veel onaangenaams en verdrietelijks is den koning ook veel ten deel gevallen, wat, in het mensche-lijk leven, van hooge waarde kan geacht worden. Waarom wij hem het hoogst en het meest gelukkig roemen, is zijn uiteinde. Niet, omdat hij met de smarten en angsten, en den strijd, die met het sterven vergezeld gaat, niet te worstelen had; maar van eene andere zijde mogen wij dit met volle regt zeggen: het is daarom vooral, omdat de dood hem in het beste

gezelschap heeft aangetroffen. Wij denken hier niet aan het bijzijn van den aanzienlijkste, van den braafste; maar van den edelste in den eigenlijken en vollen zin des woords. Wie hem toen gezien had, zou gedacht hebben, dat hij alleen was. Één toch was er bij hem : de beste medgezel der aanzienlijken en geringen, der beschaafdsten en onbeschaafdsten, der verstandigsten en der onkundigsten; die niemand vleit, niemand verschoont, maar het met ieder wel meent, en ieder, die zich op hem verlaat, hulp en bijstand verleent; hij was bij hem, bij wien alleen des menschen heil gevonden wordt, die alleen zijn toeverlaat in leven en in sterven is, die den dood, met al zijne verschrikkingen overwonnen, en eeuwig leven, zaligheid en heerlijkheid aan het licht heeft gebragt. Men vond, namelijk, toen de koning gestorven was, op de tafel naast hem liggen het bekende werk : *de Navolging van CHRISTUS*, en wel het hoofdstuk opgeslagen, hetwelk ten opschrift heeft : *Gedachten over den Dood*.

»Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven; zij rusten van hunnen arbeid en hunne werken volgen hen na.»

Nadat deze godsdienstige plegtigheid met een roerend gebed was besloten, werd het lijk, even na tien ure, in stilte weggevoerd en nedergezet op eenen met acht paarden bespannen lijkwagen, gevolgd door den koning van *Pruissen*, prins *FREDERIK* der *Nederlanden* en prins *ALBERT*, alsmede door alle overige aanwezige koninklijke prinsen. De optocht werd geopend door een detachement garde-dragonders, een detachement der lijf-garden en de bedienden des overledenen konings te voet, en gesloten door een detachement garde-kuras-

siers en garde-uhlanen. Statig en langzaam trok de staatsie naar de plaats, waar het lijk aan boord werd gebragt van eene Pruisische stoomboot, die hetzelfde naar *Hamburg* moest overvoeren.

Den 25ten kwam het lijk te *Hamburg* aan, en werd terstond aan boord gebragt van den *Cerberus*, welke in den nacht van dien dag de reis naar het Vaderland aannam. Door schiade aan de machine en aanhoudenden zwaren mist vertraagd, bereikte dit stoomschip niet voor den 29sten December *Hellevoetsluis*. Alle schepen en vaartuigen, ter reede of in de havens liggende, heschen vlag en wimpel ter halver stok, alsmede alle openbare en vele particuliere gebouwen, terwijl een saluut, elk van drie en dertig minuutschoten, van het transportschip *Prins Willem Frederik Hendrik* en drie kanonneerbooten, de aankomst verkondigde van het stoffelijk overschot van koning WILLEM FREDERIK, den eersten uit zijn roemrijk huis, die onder dezen titel over *Nederland* het bewind had gevoerd.

De reis werd intusschen vervolgd. De *Cerberus* voer, onder het gelui der klokken, door de sluizen en het kanaal van *Voorne*, langzaam voortgetrokken wordende door zes zwarte met rouw omhangene paarden. Op eigene kosten hadden de havenmeester BOONDEKS en de sluiswachter SPAAN de zes sluisdeuren smaakvol met rouw gedrapeerd, hetgeen eenen diepen indruk maakte, geheel overeenstemmende met de treurige plegtigheid van het oogenblik. Het bleef niet onopgemerkt, dat het Voornsche kanaal het stoffelijk overschot statig opwaarts voerde van hem, die hetzelfde in aanwezen had geroepen.

Uit hoofde van den waterstand liep de *Cerberus* eerst des avonds ten tien ure de haven van 's rijks werf te *Rotterdam* binnen, waar het vorstelijk lijk met weemoedig verlangen door den minister der marine *AUX*, den graaf VAN DER DUIN VAN MAASDAM, en al de daarbij behorende hooge autoriteiten werd opgewacht.

De ontschepping der lijk-kist, welke ruim 1100 Nederlandsche ponden woog, werd, onder somberen ernst, met beleid volbragt. De minister *AUX* heette het vorstelijk lijk, in korte en krachtige bewoordingen, op vaderlandschen bodem welkom. Met ongedekten hoofde en zichtbare aandoening werd deze toespraak door allen, die de lijk-kist omringden, aangehoord. De bovenzaal van het hoofdgebouw op 's rijks werf was bestemd, om het stoffelijk overblijfsel des konings te ontvangen. Geene moeite, geene kosten waren gespaard, om aan dezelve een eerbiedwekkend voorkomen te geven; maar de buitengewone zwaarte der lijk-kist maakte het hoogst bedenkelijk, om haar langs den vrij hoogen trap derwaarts te voeren ¹. Ter voorkoming van alle ongelukken werd aan den directeur der marine *VER-HUELL* de vereerende, doch treurige taak opgedragen, zonder verwijl, de benedenzaal ter ontvangst van het lijk te

¹ Het lijk bevond zich in eene gegotene tinnen kist met specerijën, bevat in eene eikenhouten, welke beiden besloten waren in eene prachtige mahoniehouten kist, geheel en al met zwart fluweel overtoegen. De sierlijke handvatsels en schroeven waren van zilver. Aan het hoofdeinde der kist bevond zich eene verzegelde schuif, dienende om eene opening, met glas gesloten, te ontblooten, ten einde door dezelve het bovenste gedeelte des lijks te kunnen aanschouwen. Op deze prachtige kist lag eene zilveren plaat met den naam en de titels des doorluchtigen afgestorvenen.

doen inrigten. De voortvarende directeur zelf ook handen aan het werk slaande, was deze zaal binnen weinige uren in eene zoogenaamde *chapelle ardente* herschapen. De vensterramen waren met breede, effen zwarte, afhangende gordijnen voorzien, en de vloer geheel en al met zwart bekleed. De lijktroon was behangen met zwart fluweel, met witte voering en zilveren ornamenten; het koninklijk wapen, in goud en zilver gedrapeerd en met zwart krip overtogen, versierde den opstand van het verhemelte. De vier trappen van den lijktroon waren bedekt met zwart en zilver. De koninklijke kroon, gehecht op een rood fluweelen kussen met goud galon en afhangende kwasten, rustte op een voetstuk in zwart met zilver. Aan de vier hoeken des lijktroons stonden vier groote zilveren kandelabres, van onderen met krip overtogen en met zilveren doodshoofden, en in de andere hoeken der zaal twee grootere kandelabres, geheel met krip overtogen, welke te zamen twee en zeventig waskaarsen droegen.

Het verdient, onzes bedunkens, herinnering, dat, toen koning WILLEM FREDERIK, in de maand December 1813, als souvereine vorst zijne plegtige intrede deed in de stad *Rotterdam*, Z. M. de eerste gehoorgeving verleende op dezelfde zaal, die, aanvankelijk in eene rouwzaal herschapen, bestemd was het stoffelijk overschot des konings te ontvangen, terwijl in de benedenzaal, insgelijks ingerigt bij diezelfde heugelijke gelegenheid, van stadswege een gastmaal is gegeven.

Het koninklijk lijk, nu plegtig in de rouwzaal rustende, werd beurtelings bewaakt door den schout-bij-nacht KOOPMAN, den generaal-majoor VAN OMPHAL, den

kolonel SPENGLER, den directeur der marine VER-HUELL, en de drie kapitein-luitenants ter zee, VAN FRANCK, ENSLIE EN BAARS.

Den 30ten December, des morgens ten elf ure, kwam Z. M. WILLEM II, alléén vergezeld van den baron MIELLET VAN COEHOORN, op 's rijks werf aan, en snelde, ten uiterste bewogen, de sombere rouwzaal binnen. Hier vertoefde Z. M. eenen geruimen tijd, om in eenzaamheid en diepe stilte het dierbaar lijk te aanschouwen, en voor niemand zijn gevoelig hart geweld aan te doen. Voordat Z. M. de stad verliet, begaf Hoogstdezelve zich andermaal naar de rouwzaal. De innigste zielesmart was zichtbaar op het gelaat van den monarch, die in de minzaamste bewoordingen zijnen dank betuigde aan allen, die tot dus verre voor het lijk zijns doorluchtigen vaders met zoo veel belangstellende kieschheid hadden gezorgd.

Den volgenden dag kwam Z. M. de koning, nu vergezeld van H. M. de koningin en de verdere bedroefde doorluchtige aanverwanten, nogmaals eenen geruimen tijd bij het stoffelijk overschot van den dierbaren afgestorvenen vertoeven. Na een verblijf van ongeveer een uur, verliet de gansche koninklijke familie de rouwzaal, met een vochtig oog en verslagen hart naar de residentie terugkeerende.

Op den 1sten Januarij, den dag, welke de plegtstatige begrafenis voorafging, verdoofde het gelui der dootsklokken de zegenwenschen der woelende menigte.

In den vroegen morgen van den 2^{den} Januarij was reeds een groot deel der bevolking op de been, om getuige te zijn van het aandoenlijk en plegtig oogenblik, waarop het koninklijk lijk naar de vorstelijke

grafplaats te *Delft* zou worden vervoerd. Met eerbiedige stilte werd de prachtige lijkist, ten half zeven ure, door middel van eenige doelmatige werktuigen van den lijktroon genomen en geplaatst op den rouwwagen, omhangen met zwart fluweel met zilver afgezet, en prijkende met een achttal witte pluimen; dezelve was bespannen met acht paarden, behangen met rouwkleeden, en elk paard werd geleid door een' koetsier. De koninklijke kroon, gehecht op een rood fluweelen kussen, benevens de ordesteekenen werden geplaatst op het fluweelen rouwkleed, met zeer breed zilver galon en afhangende kwasten aan de vier hoeken.

Toen de welgeordende stoet zich in beweging stelde, onder het dof en dreunend gebom der stads- en kerkklokken, en het fantastisch geflikker der verlichte lantaarnen op den prachtigen lijkwagen, op de blinkende helmetten en wapperende vederbossen der kavallerie, leverde het geheel een treffend schouwspel op, hetwelk door de treurklank der omfloersde trompetten en het bulderen van het kanon nog verhoogd werd ¹.

Omstreeks 12 ure naderde de stoet de *Nieuwe brug* (even buiten de stad *Delft*), waar zijne Majesteit, vergezeld van prins FREDERIK der *Nederlanden* en de jongere prinsen, het lijk afwachtte in de woning van den gepensionneerden kolonel WARNAER, een' der eersten, die den overledenen koning bij zijne komst aan het

¹ Wij kunnen alle bijzonderheden aangaande dezen eenvoudigen prachtigen rouwtrein niet vermelden, en verwijzen derhalve den lezer, die hierin belang stelt, tot de nauwkeurige *beschrijving der plegtigheden na het overlijden en bij de ter aardebestelling van het stoffelijk overschot van Z. M. koning WILLEM FREDERIK, graaf van Nassau*, door CH. ROCHUSSEN.

Scheveningsche strand in 1813 had ontmoet. Nadat de koninklijke bloedverwanten hunne plaats achter den lijkwagen hadden ingenomen, was de optocht dus zamengesteld :

- 1°. Het eskadron kavallerie, dat den rouwwagen uit *Rotterdam* had vergezeld.
- 2°. Twee kompagnïën schutterij, gekommandeerd door een' hoofdofficier.
- 3°. De hof-fourrier en twee rijknechts te paard.
- 4°. De kamerheer-ceremoniemeester.
- 5°. Twee ordonnance-officieren des konings, fungerende als aide-ceremoniemeesters.
- 6°. De officianten van de huizen van H. H. K. K. H. H. den prins van *Oranje* en hoogstdezelfs broeders.
- 7°. De officianten van het huis van Z. K. H. prins *FREDERIK der Nederlanden*.
- 8°. De officianten van het huis van Zijne Majesteit.
- 9°. De officianten van het huis van wijlen Z. M. koning *WILLEM FREDERIK*.
- 10°. Een heraut van wapenen.
- 11°. De koninklijke standaard, gedragen door een' generaal, buitengewoon adjudant van Zijne Majesteit, gevolgd door twee pagies.
- 12°. De staatsraad, werkzaam bij het kabinet van wijlen Z. M. koning *WILLEM FREDERIK*.
- 13°. De hof-maarschalk en de kamerheeren van wijlen Hoogstdezelve, die de rouwkoets hadden verlaten.
- 14°. De rouwwagen, waarbij zich de adjudanten, dragers der slippen, alsnu gevoegd hadden, en welke thans mede begeleid werd door vier en twintig kamerheeren, bestemd om het lijk te dragen, gaande aan beide zijden, en bijgestaan

door een gelijk getal onderofficieren, formerende deze laatsten de binnenrij tusschen den rouwwagen en de kamerheeren. Elk der paarden van den rouwwagen werd geleid door een' pagie, bijgestaan door een' koetsier.

15°. De grootofficieren van Z. M. den koning.

16°. Z. M. de koning, vergezeld van H. H. K. K. H. H. de prinsen. De slepen der rouwmantels werden door pagies gedragen.

17°. De buitengewone en gewone adjudanten en ordonnance-officieren van Zijne Majesteit en de prinsen.

18°. Vier kamerheeren.

19°. De hofmaarschalk en de dienstdoende kamerheeren van H. H. K. K. H. H. de prinsen.

20°. Een bataljon grenadiers.

21°. Een eskadron kavallerie, mede van *Rotterdam* gekomen, sloot den trein.

Ruim ten één ure was de stoet de Nieuwe kerk te *Delft* genaderd, onder het gebulder van het geschut, het dof gebrom der klokken en eene treffende treurmuziek, vergezeld wordende door eene verbazende menigte, uit alle oorden des lands te zamen gevloeid, om getuige te zijn van de statelijke uitvaart.

Maar wie weent hier onder deze nienwsgierige menigte? — Een arm man, wiens zilveren haarlok ons zijne hoog geklommene jaren te kennen geeft; — het weenend oog ziet thans zijnen weldoener ten grave leiden; — de vriendelijke hand, die zoo dikwerf voor hem in ruime mededeelzaamheid ontsloten was, ligt nu, helaas! geheel verkleumd, geheel roerloos; — de afgeleefde oogen storten tranen over hem, die zoo dikwerf zijne

nijpende armoede lenigde. — Draag vrij dit stof ten grave; het beste deel geniet reeds den voorsmaak der Hemelsche vreugde!

Het vorstelijk lijk, op dezelfde wijze van den lijk-wagen afgelaten, als hetzelfde er te *Rotterdam* was opgebracht, werd nu op de lijkbaar geplaatst. Vier en twintig kamerheeren, bijgestaan door een gelijk getal onderofficieren droegen het verëerde overschot des afgestorvenen ter kerke in en tot voor den ingang van den vorstelijken grafkelder. Met ongedekten hoofde traden Zijne Majesteit en de prinsen den heiligen tempel binnen, onder de doffe maatklank der plegtige orgeltoon. Aandoenlijke vertooning! De kroon en ordesteekenen worden van de kist afgenomen, het orgel zwijgt. De hofkapellaan *DERMOUT*, die den afgestorven koning zoo vele jaren het Evangelie had verkondigd, treedt toe, en spreekt op eenen diepdoor-dringenden toon, de toepasselijke woorden: »Stof zijt gij en tot stof zult gij wederkeeren! Zoo heeft God gesproken. Het Vaderland ontvangt en bewaart dit stof bij deszelfs helden en weldoeners. *CHRISTUS* zal het opwekken ten uitersten dage!”

De lijkkist wordt van het rouwkleed ontdaan; het oog rust nog eenmaal en voor het laatst op het stoffelijk overschot des vereeuwigden konings, en langzaam en statig zinkt het vorstelijk lijk in de grafgewelven van zoo vele doorluchtige voorzaten.

Z. M. en de prinsen verlaten vol aandoening, tot in de ziel getroffen, het Godsgebouw. De minister van justitie verzegelt de lijkkist met het grootzegel des rijks, en nu plaatst zich de heraut van wapenen boven den ingang van den grafkelder, naast de lijkbaar met

het rouwkleed omhangen, met luider stemme uitroepende: »De plegtige ter aarde bestelling van Zijne Majesteit koning WILLEM FREDERIK, graaf van *Nassau*, is volbragt!»

En hiermede was dan ook de treurige plegtigheid geheel geëindigd.

Uwe assche, o koning! ruste zacht naast die uwer groote vaderen!

Twintigste Hoofdstuk.

PROEVE EENEN KARAKTERBESCHRIJVING VAN DEN KONING EN ZIJNE REGERING.

Moog' soms een nevel ook der vorsten kroon omaweven,
Door latere eeuw wordt vaak die nevel opgeheven.

CH. ROCHUSSEN.

Het karakter en de regering van koning WILLEM I zullen eenmaal eene aanlokkelijke stof van beschouwing voor den toekomstigen geschiedschrijver opleveren; want ook zijne tegenstanders hebben steeds erkend, dat hij geen gewoon mensch, geen gewoon koning was. Den tijdgenoot is het, om velerlei redenen, niet gegeven; hier een volkomen rijp oordeel te vellen; vooral niet, wanneer hij, gelijk zulks met ons het geval is, steeds behoord heeft tot degenen, die van verre staan. Men zie dan ook in het volgende niet veel meer dan eenige vlugtige herinneringen, zoo als ieder Hollander ze zou kunnen nederschrijven, die in de laatste dertig jaren niet geheel vreemd is gebleven aan den loop der wereldsche zaken.

Ons heugt het niet, vooral ook in zijne laatste levensjaren, koning WILLEM I gezien te hebben, zonder dat onwillekeurig een gevoel van eerbied zich van

ons meester maakte. De kroon der grijsheid versierde toen zijne kruin, en gaf aan zijn achtbaar, vriendelijk gelaat te meer uitdrukking. Men heeft wel eens beweerd, dat hij in den opslag van het oog en in sommige gelaatstrekken eenige gelijkenis had met zijnen onvergetelijken grootvader, prins WILLEM IV. Maar als men eenigzins op de meestal flauw en stijf geschilderde portretten van dezen laatste vertrouwen mag, sprak uit zijn gelaat niet zoo veel leven en schrandereid, als uit dat des koninklijken kleinzoons, en was bij WILLEM I alles scherper geteekend, tot den lach der minzaamheid toe, die zelfs somtijds iets pijnlijks, of ook eene ligte spotachtige tint had. Men kon het den koning aanzien, dat, — gelijk hij in 1830, onder het ontvangen der roerendste blijken van liefde van zijn volk, met eene door aandoening half versmoorde stem, tot de verzamelde staten-generaal zeide, — de stormen der omwenteling ook over zijn hoofd hadden gewoed. Deze, zoowel als de staatszorgen en zijne vatbaarheid voor allerlei aandoeningen, hadden diepe voren op zijn gelaat en voorhoofd geploegd. Overigens had WILLEM I boven zijn' vader vooruit, dat geene lastige zwaarlijvigheid zijne werkzaamheid verlamde, en boven zijn' grootvader, dat een ijzersterk ligchaams-gestel hem tot vermoeijenissen van allerlei aard in staat stelde. Intusschen was er in zijn laatste levens-tijdperk ook in gang en houding misschien eenige overeenkomst tusschen hem en WILLEM IV. De gevolgen eener vroeger bekomen wond aan het been, en nog meer van eenen ongelukkigen val, vertoonden zich in zijne eenigzins gebogene gestalte, en maakten hem het gaan moeilijker.

VAN DER PALM heeft het in 1816 gezegd, en lange jaren achtereen was er in *Nederland* niemand, die het voor vleitaal zou hebben durven verklaren, dat koning WILLEM I aller voorbeeld was in *arbeidzaamheid, matigheid en eerbied voor de Godsdienst*. Werkelijk was de koning echt-godsdienstig. Geregeld woonde hij de openbare godsdienstoefening bij, en wie hem daar, met een gelaat, waarop het getroffen gemoed te lezen was, het gebed des predikants zag volgen, of zijne stem hoorde mengen in het psalmgezang der gemeente, zou zelf een slecht mensch hebben moeten zijn, indien hij aan de opregtheid des eerwaardigen vorsten had kunnen twijfelen. Geen der vroegere prinszen van *Oranje* toonde meer dan hij doordrongen te zijn van de waarheid, dat in het oog des Almagtigen de minste dienstknecht gelijk staat met den meest geëerbiedigden koning. Bij het gebruik van het Heilige Avondmaal plaatste hij zich, slechts door eenen enkelen volgeling vergezeld, te midden van de leden der gemeente, aan de tafel des Heeren. Ook in gesprekken en handelingen legde hij zijnen eerbied voor de godsdienst, zijn geloof aan Gods Albestuur aan den dag. Zoo verzekert men b. v., dat hij eenmaal, in de moeilijke oogenblikken van 1831 en 1832, toen iemand het waagde jegens hem de vrees te uiten, of hij, van bondgenooten verstoken, de zaak, welke hij voorstond, wel zou kunnen handhaven, wees op het beroemde gezegde van prins WILLEM I over het sluiten van een verbond met den Koning der koningen. De godsdienstigheid des konings was overigens vrij van alle overdrijving. Hij was aan zijn kerkgenootschap, of ten minste aan het Protestantismus, innig gehecht.

Hij liet die gehechtheid doorblinken, maar was daarom in geenen deele onverdraagzaam. Volkomene vrijheid van godsdienst was gedurende zijne zevenentwintigjarige regering het deel der Nederlanders; en indien op het einde van dat tijdperk de behandeling der Afgescheidenen daarop eene uitzondering scheen te maken, was dit zeer zeker minder aan hem, dan aan godgeleerden te wijten, die zich zelve voor vrijzinnig hielden.

WILLEM I was aller voorbeeld in *matigheid*. Ongetwijfeld heeft de kiesche redenaar door dit woord veel meer willen uitdrukken, dan het schijnt te beteekenen. Hij heeft willen zeggen, dat de koning, na eenmaal op zulk een hoog standpunt te zijn geplaatst, zijne begeerten genoeg beheerschte, om nooit door zijn bijzonder leven eenigen aanstoot te geven; dat geenerlei onwaardige neiging of hartstogt de achtbaarheid zijns karakters benevelde. In zijne huishouding heerschte voorbeeldige orde, gepaard met eene loffelijken spaarzaamheid, die nooit in karigheid ontaardde. Als het noodig was, zorgde hij, dat in zijn paleis echt koninklijke pracht werd ten toon gespreid; maar het was voor ieder, die eenigzins met zijn bijzonder leven bekend was, blijkbaar, dat hij het liefst zijnen tijd tusschen de werkzaamheden zijner hooge roeping en een stil huisselijk leven in den schoot zijns gezins verdeelde. Bij het binnentreden van 's konings paleizen, ontwaarde men bij elken voetstap sporen van deze zijne huisselijkheid. Het is waar, dat zijne achtenswaardige eerste gemalin, FREDERICA LOUISA WILHELMINA, die neiging des konings volkomen deelde. Zij versierde in haren tijd de wanden der koninklijke ver-

trekken met kunstwerken en schilderijën van hare hand, waaronder eene beeldtenis van de prinses MARIANNE, op eene hoogst bevallige wijze als kind voorgesteld, inzonderheid het oog des bezoekers tot zich trok. Die prinses was, vooral in haren jeugdigen leeftijd, de oogappel harer koninklijke ouders. Men behoefde voor eenige jaren slechts de tuinen van het *Loo* rond te wandelen, en de gesprekken der bedienden te hooren, om zich te overtuigen, hoe koning en koningin zich beijverden, om die jongste telg gelukkig te maken. Nog heugt ons de geestdrift, waarmede de bewoners der kleine boerderij, die voor prinses MARIANNE als jeugdig meisje op het *Loo* was gebouwd, van haar en hare betrekking tot beide hare ouders spraken.

Uit die vatbaarheid voor de genoegens van het huiselijk leven verklaart zich de stap des konings, die hem — waarom zou men het verbloemen? — tegen het einde zijner loopbaan, in de schatting van vele Nederlanders den roem deed verliezen, dat hij zijne begeerten wist te beheerschen. Na den dood eener opregtelijk beweende gemalin bleef de koning eenzaam over in zijn paleis. De teedergeliefde dochter, die steeds het geheim bezat om hem te vervrolijken, kon sedert haar huwelijk slechts met tusschenpoozen het genot van haar gezelschap aan den koninklijken vader schenken. Woelige feesten, openbare vermaken, de schouwburg en de concertzaal hadden voor den vorst nooit veel behagelijks gehad, en vielen, bij het klimmen zijner jaren, minder dan ooit in zijnen smaak. Wanneer hij, afgetobt van staatszorgen, naar eenige verpoozing zocht, vond hij die in den kring der hof-

dames, die vroeger zijne gemalin hadden omringd, en thans nog zijn paleis bewoonden, en onder deze was er ééne, die, zoo men zegt, uitmuntte door schrandtheid en vernuft. Koning WILLEM I gevoelde zich door haar aangetrokken, en koos haar tot zijne levensgezellin. De ongelijkheid van dit huwelijk, de noodlottige omstandigheid, dat de begaafde vrouw, aan wie de koning zich verbond, uit een Belgisch geslacht was gesproten, en eene andere godsdienst dan hij beleed, waren eene bron van ergernis juist voor die stillen in den lande, die niet uit constitutionelen zin, maar uit aangeborene trouwhartigheid de leer der onfeilbaarheid van hunnen vorst hadden aangekleefd.

WILLEM I was aller voorbeeld in *matigheid*, en daardoor gelukte het hem den hoofdwensch van elken Hollander van den ouden stempel te kunnen verwezenlijken: veel te geven en toch een aanzienlijk vermogen na te laten. De koning was wezenlijk *milddadig*. Hij schonk jaarlijks duizenden en tienduizenden, ja misschien tonnen gouds, weg aan de openbare armen zijner residentie, aan de talloze inrigtingen van weldadigheid, waarvan het, Godè zij dank! in ons land nog wemelt, aan zoo vele hulpbehoevenden van allerlei rang en stand, als zijne ondersteuning inriepen. Maar ook in die giften heerschten maat en orde. Voor zoo ver de aard daarvan zulks medebragt, werden zij, regelmatig, volgens het eenmaal vastgesteld bedrag, verstrekt. Ook geringere onderstand werd niet verleend, dan na een opzettelijk onderzoek, of de vragers dien verdienden. Die vragers waren, helaas! zeer velen, en schenen na 's konings aftreding nog toe te nemen. Het zou niet zeer tot eer van onze

natie strekken, als men het aantal verzoekschriften wilde opgeven, die toen nog jaarlijks aan den graaf van *Nassau* werden gerigt, en waarvan er zeldzaam één zonder gevolg bleef.

Ook in een ander opzigt was *WILLEM I* mild. Nog in zijne laatste levensjaren kon hij verzekeren, dat men, indien slechts eenige aanleiding daarvoor bestond, nooit te vergeefs hem gevraagd had, om aan ondernemingen van nijverheid deel te nemen. En toch had hij, tot zijne schade, reeds tallooze malen ondervonden, dat, zoowel aan deze als aan gene zijde van den *Moerdijk*, niet alle ondernemingen den uitslag hadden, dien men zich, al dan niet ter goeder trouw, daarvan had voorgespiegeld. Wat hij deed voor de Nederlandsche Handelmaatschappij is wereldkundig. De opoffering, die hij zich voor den Rijnspoorweg getroostte, is nog onlangs in een openbaar staatsstuk van eene zijde geroemd, waar men anders niet gewoon is de handelingen zijner regering te prijzen. En echter zou het welligt niet moeilijk vallen te betoogen, dat die vergetrokkene bemoeienis des konings, met allerlei geldelijke ondernemingen zijner onderdanen, eene zeer nadeelige zijde had. Waar de vorst in het algemeen belang beslissen moet, is het niet wenschelijk, dat zijn persoonlijk voordeel in de weegschaal kan worden gelegd. Al mogt hij daaraan niet denken, gedienslige onderhoorigen zullen het voor hem doen.

De koning liet een zeer aanzienlijk vermogen na. De partijzucht heeft zich deze omstandigheid gretig ten nutte gemaakt, om den naam van den eenmaal zoo geëerbiedigen vorst, zoo niet regtstreeks, dan

toch zijdelings te bezwalken. Nadat eenmaal eenige dagbladen dat vermogen op 200 millioen gulden hadden begroot, werd dat cijfer door den grooten hoop als onbetwistbaar aangenomen, en daaraan allerlei hatelijke vooronderstellingen ontleend. In Januarij 1845 echter heeft een gewezen minister en vertrouweling des konings, de heer L. VAN GOBBELSCHROY, die zich sedert geruimen tijd te *Parijs* ophoudt, en niet meer in regstreeksche betrekking tot ons Vaderland staat, een' brief in de dagbladen dier hoofdstad doen plaatsen, waarin hij als bewezen aanneemt, dat de geheele nalatenschap van koning WILLEM I dertig millioen gulden heeft bedragen, eene som, die wel niet buitensporig kan worden genoemd, als men bedenkt, dat het huis van *Oranje-Nassau* reeds sedert lang weder zeer vermogend was; dat de eigene bezittingen der koningin FREDERICA LOUISA WILHELMINA aanzienlijk waren; dat WILLEM I, toen hij tot den Nederlandschen troon werd geroepen, reeds 12 millioen bezat ¹; en dat deze zijne bezittingen, onder het genot eener vrij hooge civile lijst, en bij zijn ordelijk en spaarzaam beheer, wel aanmerkelijk hebben moeten toenemen. Het is onze overtuiging, dat de schatting van den heer VAN GOBBELSCHROY de waarheid veel naderbij komt, dan die van eenige kwalijkgezinde dagbladschrijvers; maar het zou onkiesch zijn, iets meer van dit teeder punt te zeggen.

Éene deugd ten minste is aan WILLEM I nooit door iemand betwist: zijne voorbeeldeloze, onafmatbare *werkzaamheid*. 's Morgens, met het eerste kriecken

¹ Zie het *Journal de la Haye* van 9 Januarij 1845, N°. 8.

van den dag, zat hij reeds aan zijne schrijftafel, en als de overgrootste meerderheid zijner onderdanen nog in diepen slaap gedompeld was, had hij zich reeds uren lang met het lezen en beoordeelen van voordragten en andere staatsstukken bezig gehouden. Wij hebben er altijd iets treffends in gevonden, dat die gewoonte des konings, om in den zeer vroegen ochtendstond het bed te verlaten, menschelijkerwijze hem voor eenen vreesselijken dood heeft behoed. Toen, niet zeer lang vóór zijne aftreding, eenmaal op het huis in het Bosch, bij *den Haag*, terwijl hij zich daar bevond, 's nachts brand ontstond, zou de vorst hoogstwaarschijnlijk eene prooi der vlammen zijn geworden, indien niet de kamerdienaar, die hem 's morgens zeer vroeg moest wekken, na daarvoor opgestaan te zijn, het gevaar had bemerkt. Zoo groot was de werkzaamheid des konings, dat niemand lang achtereen met hem in zijn kabinet kon arbeiden, zonder daarvan nadeelige gevolgen voor zijne gezondheid te ondervinden. Niet ligt ontsnapte in de hem voorgelegde stukken iets zijne aandacht, en menigvuldige aantekeningen, die hij daarop schreef, getuigden gewoonlijk van zijn helder inzicht, en waren somtijds in zulken spottenden toon gesteld, alsof zij van *FREDERIK den Grooten* afkomstig waren. Als elk ander gemeend zou hebben zich aan rust of uitspanning te moeten overgeven, was koning *WILLEM* soms in de ingewikkeldste financiële berekeningen verdiept. Bij zijnen arbeid kwam hem zijn uitstekend geheugen goed te stade, dat tegelijk personen, plaatsen en zaken omvatte. Wil men een voorbeeld: In 1825 of daaromstreeks trad de koning, in een stadje aan onze zui-

lijke grenzen, het huis des burgemeesters binnen; hij was daar sedert 1793 niet geweest, en nu kwam door eene toevallige aanleiding aan het licht, dat de koning zich nog volkomen herinnerde, hoe die woning vóór meer dan dertig jaren inwendig ingerigt was geweest. Die gelukkige gaaf des geheugens, die trouwens ook WILLEM IV en WILLEM V in geene geringe mate bezaten, ontwikkelde de koning vooral ook op de openbare audiëntiën, die hij wekelijks gaf. Misschien was nooit een vorst zoo bereid als hij, om allen aan te hooren, die hem iets te verzoeken of mede te deelen hadden. Op den bepaalden dag stond hij, ook toen zijne gevorderde jaren dit schenen te moeten verbieden, vele uren achtereen in zijne audiëntie-kamer. Met de ééne hand op een tafeltje leunende, ontving hij aanzienlijken en geringen; hoorde allen aan met taai geduld, en werd niet moede of wrevelig, al was aan het aantal der bezoekers schier geen einde. Zelden ging een bedrukte smeeker weg van voor zijn aangezicht, zonder ten minste door een bemoedigend woord verkwikt te zijn. Door zijne gesprekken op zulke audiëntiën, streelde hij nu eens de ijdelheid van een' meervermogend burger, door dezen naar kleine familie-omstandigheden te vragen, welke niemand verwachten kon, dat de koning ze kende; wekte een oogenblik later de bewondering van dezen of genen fabrikant op, met wiens bedrijf hij, tot in kleine bijzonderheden toe, toonde vertrouwd te zijn; of gaf ook wel wenken, en zelfs scherpe vermaningen, aan stedelijke of gewestelijke overheidspersonen, die, zijns inziens, hunnen pligt niet betrachtten. Het was niets ongewoons, een armoedig burger in schamele kleedij

de gehoorzaal te zien binnentreden, en hem dan, kort daarna, zijne verrukking te hooren uitdrukken, dat de koning zooveel gemakkelijker te naderen was, dan dezen of genen ondergeschikten ambtenaar.

Men heeft van de *BOURBONS* gezegd, dat zij in den tijd hunner ballingschap niets geleerd, niets vergeten hadden. *WILLEM I* had in den tijd zijner gedwongene verwijdering veel geleerd, en indien hij zich, na zijne troonsbeklimming, nog zeer goed herinnerde, wat met hem en zijn huis vóór 1795 was voorgevallen, en wie toen aan dat huis het vijandigst waren geweest, toonde hij toch door zijne handelingen, dat hij dit alles *wilde* vergeten. Hij volgde daarin het voorbeeld zijner schrandere en eens zoo miskende moeder, die, toen zij, na haren terugkeer in het Vaderland, des zomers op het lustslot bij *Haarlem* woonde, daar ook een dergenen aan hare tafel ontving, die haar dertig jaren te voren eene grievende persoonlijke belediging aan de *Goejanverwellesluis* hadden aangedaan. Met dezelfde wijze verzoenlijkheid vroeg *WILLEM I*, als het er op aankwam om verdiensten te beloonen, ambten te begeben, weldaden uit te deelen, nooit: wat is hij vóór en na 1795 geweest? Tot zijne raadslieden behoorden zoowel mannen, wien, na het verdrijven van het Oranje-huis, het Vaderland te eng was geworden, als dezulken, die toen van de vlugt des dwingelands en de zegepraal der onvervreemdbare regten van den mensch hadden gesproken. Hem komt de onvergankelijke roem toe van ongevoelig te hebben bewerkt, dat partijën, welker oorsprong zich in de vroegste geschiedenis onzer republiek verliest, en die vooral in de laatste twintig

jaren der achttiende eeuw zoo dreigend tegenover elkander stonden, zich vermengden, onderling verbreedden, hare banieren wegwerpende, vroegere dwalingen erkenden, als staatspartijen ophielden te bestaan. Hem heeft men het te danken, dat de geschiedenis van het Nederlandsche gemeenebest een afgesloten tijdperk is geworden. Nieuwe burgerwisten zijn in de toekomst hier te lande geenszins onmogelijk; maar zij zullen niet het opflikkeren van een nog onder de asch smeulend vuur zijn.

Dat doen uitsterven der partijzucht moet te meer aan WILLEM I in persoon worden toegeschreven, omdat hij een zelfregerend koning was, vatbaar voor overtuiging, maar toch gewoon zijn eigen oordeel te volgen, soms (het woord is van VAN DER PALM) tot stijfzinnigheid toe. »Ik ben een *Vries* van afkomst!» plagt hij te zeggen, als stelde hij er eer in, een kenmerkende karaktertrek van dezen stam onzer landgenooten te bezitten. Om de aangevoerde reden komt hem ook de eer toe van het vele goede en nuttige, hetwelk onder zijne regering is tot stand gebracht. Wie van de eeuw van LODEWIJK XIV of van FREDERIK HENDRIK spreekt, kenmerke den tijd van WILLEM I als zich onderscheidende door reusachtige of belangwekkende openbare werken. Zoo thans ons Vaderland in alle rigtingen van straatwegen doorsneden wordt, *Amsterdam* door middel van een bewonderingswaardig kanaal met de zee gemeenschap heeft, en weldra door eenen ijzeren spoorweg met den *Rijn* verbonden zal zijn; zoo, na eene aarzeling van twee eeuwen, de bodem van de *Haarlemmermeer* in vruchtbare landouwen wordt herschapen, zij men den ontslapen

koning daarvoor dankbaar. Jammer, dat aan de twee laatstgenoemde ondernemingen zich herinneringen van eenen pijnlijken aard omtrent het finantiëel beheer van WILLEM I — die sombere schaduwzijde zijner regering — knoopen! Overigens joeg de vorst geenszins uitsluitend het grootsche en schitterende na; maar toonde hij zich ook een ijverig voorstander van datgene, wat bloot nuttig is, en daarom de aandacht niet trekt van den grooten hoop. De onwaardeerbare hervormingen b. v. in het lager onderwijs — dat zorgvuldig aankweeken van goede onderwijzers, dat gestadig verbeteren van het lot der leeraars van de jeugd ten platten lande, dat bouwen van ruime, luchtige schoollokalen, ook in zoo vele afgelegene, vergetene dorpjes — moeten ten minste voor een goed deel aan den stoot, dien hij gaf, aan zijne warme belangstelling toegeschreven worden. Toen voor weinige jaren, door sterken aandrang op bezuiniging, de onderstandgelden voor het bouwen van nieuwe schoollokalen van de staatsbegrooting *moesten* verdwijnen, werd de daarvoor benoodigde som, zonder ophef en als in stilte, uit 's konings bijzondere kas verstrekt.

WILLEM I was een zelfregerend koning. In het oog van velen ligt hierin juist het hoofdverwijt tegen hem. De vorst, zeggen zij, alles zelf willende verrigten, matte zich af door zijne bemoeienis ook met weinig beteekenende zaken, en vernederde zijne ministers tot geheimschrijvers; hij stremde de staatkundige ontwikkeling van zijn volk, in plaats van die te bevorderen; de echt-constitutionele beginselen bleven hem vreemd, en de vertegenwoordigende regeringsvorm was, zoo lang hij den troon bekleedde, eene begoocheling....

Men zou kunnen vragen, of er niet hooggaande overdrijving moet heerschen in deze beschuldigingen, gerigt tegen eenen vorst, die eenmaal verklaarde niet zonder beperking te willen regeren, die tallooze malen zijn gevoelen aan dat der wetgevende kamers moest offeren, die in zijn eigenlijk Vaderland, meer dan twintig jaren achtereen, eene voorbeeldelooze populariteit genoot, en die buiten 's lands meermalen, b. v. door de Fransche liberalen in 1825—1828, als het toonbeeld der koningen, als een' wijsgeer op den troon, hemelhoog werd geroemd. Maar gesteld de beschuldigingen waren gegrond, zou daarin dan eene grief tegen het persoonlijk karakter van WILLEM I te vinden zijn? Voor een bloot bespiegelend staatkundige is het gemakkelijk aan iedere staatsmagt de rol toe te deelen, die zij op het groote tooneel moet vervullen, den constitutionelen koning met allen mogelijken luister en majesteit te bekleeden, en hem echter niet te vergunnen, ooit anders zelfwerkend op te treden dan bij de keus zijner ministers, bij welke keus hij dan zich nog schikken moet naar den wil van de meerderheid eener kamer, dat is somtijds naar eene ligt veranderlijke, voor allerlei opwinding vatbare volksmeening; — in de werkelijkheid zal de volkomene uitvoering van zulk een stelsel ligt op schier onoverkomelijke hinderpalen stuiten. Of is het, om slechts iets te noemen, altijd te verwachten, dat een vorst, die het heil van zijn volk bedoelt, en in zich zelven de kracht ontwaart, om dat heil aanmerkelijk te bevorderen, vrijwillig werkeloos zal blijven en aan anderen toevertrouwen, wat hij zelf beter meent te kunnen doen? Men beroepe zich hier niet op voor-

beelden. De constitutionele regeringsvorm, in al de gestrengheid zijner regelen, is overal nog nieuw, behalve in *Engeland*, en daar is de goede toepassing daarvan bevorderd door den invloed eener aristocratie, magtiger dan ergens elders bestaat, en door het persoonlijk karakter van al de koningen en koninginnen, die na WILLEM III den Britschen troon beklommen.

Nog algemeener is het verwijt, dat koning WILLEM I door zijn volhardingsstelsel tegenover *België* de geldmiddelen van *Nederland* in eenen hoogst ongunstigen toestand heeft gebragt. In den loop van dit werk hebben wij meermalen te kennen gegeven, hoe het ons griede, dat de vertraagde scheiding van *België* zoo vele millioenen had verslonden; maar bij de juiste beoordeeling van dit moeilijk punt moet men, onzes inziens, toch ook het volgende niet uit het oog verliezen.

1°. Reeds vóór den vrede van *Munster* en tot op onzen tijd toe, was het bij alle helderziende staatslieden, en vooral bij de mannen van *Oranje*, een onveranderlijke stelregel, dat de onafhankelijkheid van ons Vaderland ernstig bedreigd werd, zoo het niet aan de zuidelijke grenzen eenen voormuur tegen *Frankrijk* bezat. Voor het verwerven of het behoud van dien voormuur heeft *Nederland* onder WILLEM III, in den Spaanschen successie-oorlog en van 1743—1748, onnoemelijke schatten en tallooze menschenlevens ten offer gebragt. Zoo iemand, behoorde de koning tot de staatkundige school, waar men dien stelregel huldigde, hij, die in 1793 en 1794 zijne loopbaan met het moedig bestrijden van *Frankrijks* overmatige heerschzucht had geopend. Die zoo noodzakelijk geachte

voormuur nu ging door de afscheuring van *België* verloren. Niets meer dan een Fransch wingewest — zoo scheen het ten minste in de eerste jaren na 1830 — kwam daarvoor in de plaats.

2°. Het was dus geene verwerpelijke staatkunde, om elk vredesverdrag af te wijzen, dat zulk eenen voor *Nederlands* en zelfs voor *Europa's* veiligheid verderfelijken staat van zaken wettigde. *WILLEM I* stond echter weldra in zijnen tegenstand alleen. Het ontzenuwde *Europa*, zoo als de bekwame minister *VERSTOLK VAN ZOELÉN* het uitdrukte, drong tot schikking en tot vrede. Zelfs *Engeland*, waar de groote *WILLIAM PITT* zoo dikwijls de aloude leer had verkondigd, dat voor het weren van *Frankrijk*, of van den Franschen invloed uit *België*, de laatste soldaat en de laatste schelling moest worden gewaagd, legde thans op dit punt eene geheel andere overtuiging aan den dag. Toch was het den koning der *Nederlanden* niet euvel te duiden, zoo hij zich langen tijd bleef vleijen, dat de daar en elders heerschende staatkundige verblinding niet altijd zou duren. Hij had in een vroeger tijdperk zijns levens leeren wachten naar het einde van *Frankrijks* overwigt en de daardoor veroorzaakte, onnatuurlijke spanning: dat einde was op eene verrassende, schier bovennatuurlijke wijze gekomen.

3°. Misschien werd de koning heimelijk in zijnen tegenstand gesterkt van de zijde van groote mogendheden, die openlijk eene geheel andere houding aannamen. Eerst als de tijd de geheimen der kabinetten geheel ontsluijerd zal hebben, zal men kunnen oordeelen, of deze gissing eenigen grond heeft. Opmerkelijk is het b. v., dat men in het *Recueil des traités*

de paix van MARTENS een staatsstuk vindt, getiteld: *Mémoire sur les moyens, dont la Russie peut disposer pour rompre l'alliance entre la France et l'Angleterre*, waaruit blijkt, dat keizer NICOLAAS nog in 1834 er aan dacht, om voor het herstel van het Europeesche evenwigt het zwaard te ontblooten, doch bij *Pruissen* en *Oostenrijk* geene medewerking vond.

4°. Wat hiervan zijn moge, de staatkunde, door WILLEM I zoo lang volgehouden, heeft gefaald. Hij heeft moeten eindigen met het aannemen voor *Nederland* van nadeeliger scheidingsvoorwaarden, dan hij oorspronkelijk had kunnen bedingen. Maar mag men in eene zaak als deze het oordeel geheel van den uitslag laten afhangen? JOHAN DE WITT heeft niet opgehouden een groot man genoemd te worden, ofschoon zijn stelsel, om een' veroveringzuchtig vorst alleen door traktaten de handen te binden, bij de uitkomst gebleken is, ten eenenmale onhoudbaar te zijn.

5°. De volharding van koning WILLEM I bragt hem intusschen tegenover zijn getrouw volk in eene gedwongene, in eene valsche stelling. Dat volk juichte wel in 1831, 1832 en ook nog later, de volharding met geestvervoering, zelfs door den mond zijner dichters toe, maar beoogde toch, misschien reeds van den aanvang af, iets anders dan de koning. Het was tot offers bereid voor eene eeuwigdurende scheiding op eerlijke voorwaarden van gehate stamverwanten, niet voor inzigten, welligt alleen door eenen veeljarigen, verderfelijken Europeeschen oorlog te verwezenlijken. Vandaar neiging bij den koning, of die van zijnen rade, om zoo veel mogelijk te verbergen, wat het eenmaal aangenomen stelsel kostte. Die neiging werd gevoed

door de overweging, dat eene goede uitkomst niet denkbaar was, zoodra de vreemde mogendheden bemerkten, dat *Nederland* uitgeput werd, en zijne laatste hulpbronnen moest aantasten.

6°. Velerlei omstandigheden begunstigten het voortgaan op den eenmaal ingeslagenen weg. De uitgaven voor den buitengewonen toestand van wapening waren gemakkelijker te omsluijeren, omdat, bijna van de oprigting van het koningrijk der *Nederlanden* af, de staat der geldmiddelen alhier iets zeer ingewikkelds had gehad, voor den oningewijde duister was geweest. Veelal was echter met zuivere of ten minste ligt te verdedigen bedoelingen aan het finantiël beheer die rigting gegeven, en in allen gevalle had de meerderheid der volksvertegenwoordigers aan dien staat van zaken telkens haar zegel gehecht. Die vertegenwoordiging stond ook thans, toen de spanning met opzigt tot *België* voortduurde, van tijd tot tijd buitengewone uitgaven toe, zonder de middelen tot bestrijding daarvan aan te wijzen. Zij wist, dat de Oostindische bezittingen een aanzienlijk jaarlijksch overschot begonnen op te leveren, en kende aan den koning het regt toe, om over dat overschot (natuurlijk ten behoeve van den lande) vrijelijk te beschikken, en het dus ook, zonder nadere magtiging, tot dekking der buitengewone oorlogskosten te besteden. Ongelukkig waren er onder 's konings ministers, die omtrent het bedrag van dat Oostindisch overschot zeer overspannene verwachtingen koesterden. Verklaarde toch niet de bekende graaf VAN DEN BOSCH, bij eene merkwaardige gelegenheid, in December 1839, openlijk in de tweede kamer, dat de Oostindische koloniën eenmaal eene

winst van *honderd millioen* gulden 's jaars zouden kunnen opbrengen? Hoe het zij, de gemaakte berekeningen faalden; tot voorziening in den geldelijken nood van het oogenblik moest men middelen aangrijpen, die geen naauwgezet Hollander kon billijken. Het einde van alles, van zoo veel inspanning en zorg, ook van de zijde eens achtenswaardigen konings, was treurig voor allen; misschien niet het minst voor hem, die onder het afkeurend of eerbiedig stilzwijgen eener natie, welke hem eenmaal had aangebeden, aftrad van den troon.

Mogt de regering van den doorluchtigen opvolger van koning WILLEM I *Nederland* meer en meer tot zegen gedijen! Mogt de toekomstige geschiedschrijver zijne veeljarige regering met den enkelen trek kunnen kenschetsen: *De Nederlanders waren onder het bestuur van koning WILLEM II gelukkig!*

NALEZINGEN

EN

AANMERKINGEN.

BLADZ. 15.

Het was zoo merkwaardig als heugelijk voor *Nederland*, dat in het tweede eeuwgetijde der eerste grondlegging van deszelfs vrijheid onder WILLEM I, en het eerste eeuwgetijde van de verlossing onzer overheerde gewesten onder WILLEM III, juist op dien beruchten dag van ST. BARTHOLOMEUS of de Parijsche bloedbruiloft, het stadhouderlijk geslacht zich verrijkt zag met een vorstelijke spruit en opvolger in de aanzienlijke waardigheden zijner doorluchtige voorouders. Het was op den 24sten van Oogstmaand, des morgens vóór 5 ure, dat Hare Koninklijke Hoogheid, mevrouwe de prinsesse van *Oranje-Nassau*, zeer voorspoediglijk van eenen prins verlost. Zoódra deze heugelijke tijding van 't *Huis in 't Bosch* of de *Oranjezaal* (alwaar het stadhouderlijk hof deszelfs zomerverblijf dat jaar had gehouden en de kraamkamer was in gereedheid gebragt) in 's *Hage* aankwam, zoo gaf de krijgsbende, welke toen juist in de *Maliebaan* ter wapenoefening verzameld was, eene driedubbele vuring. Welras werd deze blijde mare met het losbranden van het geschut aan de ingezetenen bekend gemaakt, en met het luiden en spelen der klokken en uitsteken der *Oranjevlaggen*, zoo van het stadhuis als van de *Groote* of *St. Jacobskerk*, gevierd, hetgeen door vele inwoners werd nagevolgd. Terstond maakte men de noodige schikkingen, om deze blijde gebeurtenis aan de hoven, met het stadhouderlijk geslacht vermaagschapt, te doen weten. Dienzelfden avond begaf zich Zijne Doorl. Hoogheid

de heer prins erfstadhouder in persoon naar de vergaderingen van de gecommiteerde raden, de algemeene staten en den raad van state, om van deze heugelijke bevalling kennis te geven. Hierop ontving Zijne Hoogheid omtrent den middag op het stadhoudelijk hof, zoo door afgezondenen uit de collegiën van hunne Hoog-Mogenden en Edel Mog., den raad van state en van de generaliteits-rekenkamer, ieder van hunne boden vergezeld, als van vele andere personen van aanzien, de plegtige gelukwenschingen. Hunne Hoog Mog. en de gecommiteerde raden, bij afwezigheid van de staten van *Holland*, boden nu den vorst het peterschap over den jonggeboren prins aan, hetwelk door den stadhouder zeer minnelijk werd aangenomen. Ook had er van wege Hunne Hoog Mog., ter gelegenheid van deze heugelijke gebeurtenis, op voorstel van Zijne Doorl. Hoogheid, eene aansienlijke bevordering onder de stafofficieren plaats. *Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken*, VIIde Deel, IIde Stuk.

BLADZ. 45.

Op Donderdag den 17den van Herfstmaand, zijnde de dag, bestemd tot de bediening van het bondzegel des heiligen doops aan den jonggeborenen prinse van *Oranje-Nassau*, is deze plegtigheid op de volgende wijze in de *Groote Kerk* te 's *Gravenhage* voltrokken:

Des morgens om negen ure reden de hooge deputatiën, welke bij den heiligen doop als gevaders moesten tegenwoordig zijn, af van het *Binnenhof* door de *Prins-Mauritspoort* naar de *Oranjezaal*.

Ten elf ure vertrok de onafzienbare trein, welker personeel wij om der korthedswille niet kunnen beschrijven.

Zijne Doorluchtige Hoogheid in deszelfs gestoelte (verheven door vier treden), en de heeren gedeputeerden plaats genomen hebbende, begon de Eerw. JOHANNES MUNNEKENMOOLEN eene korte en zakelijke leerrede over Gen. 1, vs. 28: »*Zijt vruchtbaar en vermenigvuldigt.*» Vooraf werd gezongen psalm CXV en een gedeelte van psalm CXLV.

Intusschen was de jonggeboren erfprins met Hoogstdeszelfs trein van de *Oranjezaal* afgereden. De staatsie aan de *Kerk* gekomen zijnde, werd de erfprins door de freule DANKELMAN eerst in de Consistorie en daarna in het doophek gebragt. De predikant besloot nu zijne rede, en las het formulier van den doop. De plegtigheid zelve werd verrigt door Ds. PETRUS NIEUWLAND, en de erfprins door zijnen door-

luchtigen vader ten doop gehouden, bekomende de namen van **WILLEM FREDERIK**¹. De liefdegaven, bij deze gelegenheid ingezameld, bedroegen de aanmerkelijke som van 4927 gulden.

Het nagebed geëindigd zijnde, werd het vierde vers uit Paalm CXXVIII gezongen, en na het uitspreken van den zegen over den jongen erfprins, het vorstelijk huis en de hoog aanzienlijke personen, welke over hooggemelden prins bij den doop als gevaders hadden gestaan, keerde de staatsie van den doorluchtigen doopeling langs denzelfden weg en in de vorige orde terug.

Zoodra de doop verrigt was, werden er drie salvo's uit 21 stukken geschut gelost. De vreugde en vreugdeteekenen waren algemeen en onbeschrijfelijk. Alleen zullen wij nog melden, dat Zijne Doorl. Hoogheid dienzelfden dag aan de aanzienlijke deputatiën een prachtig middagmaal heeft gegeven op het *Oude Hof*, hetwelk bij deze gelegenheid des avonds zeer fraai verlicht was.

Op Vrijdag den 18den daaropvolgenden begaven zich de plegtige deputatiën naar de *Oranjezaal*, om aan hunne Doorl. en Koninklijke Hoogheden de volgende pillegiften voor den erfprins **WILLEM FREDERIK**, alsmede de geschenken voor de kraamkamer, aan te bieden :

De Generaliteit.....	f 10,000.—
De provincie <i>Holland</i>	" 7,000.—
" <i>Zeeland</i>	" 3,000.—
" <i>Utrecht</i>	" 2,000.—
" <i>Vriesland</i>	" 5,000.—
" <i>Overijssel</i>	" 1,500.—
" <i>Groningen</i>	" 2,000.—
't Landschap <i>Drenthe</i>	" 800.—
De stad <i>Amsterdam</i>	" 2,500.—
" <i>Rotterdam</i>	" 1,500.—
" <i>Middelburg</i>	" 1,000.—
Zamen.....	f 36,300.—

¹ Voor deze godsdienstige plegtigheid was het doophek weggenomen, en een ander parket, met groen laken bekleed, in gereedheid gebragt. In het midden van hetzelfde lag een tapijt, waarop een pedestaal was geplaatst, omwikkeld met eene draperie van rood fluweel met goud versierd. Op dit voetstuk stond het zilveren Doophekken.

De geschenken in de kraamkamer van wege		
De Generaliteit.....	400	Dukaten.
De provincie <i>Gelderland</i>	300	"
" <i>Holland</i>	300	"
" <i>Zeeland</i>	120	"
" <i>Utrecht</i>	100	"
" <i>Vriesland</i>	150	"
" <i>Overijssel</i>	80	"
" <i>Groningen</i>	400	"
't Landschap <i>Drenthe</i>	60	"
De stad <i>Amsterdam</i>	400	"
" <i>Rotterdam</i>	80	"
" <i>Middelburg</i>	50	"
Zamen.....	1840	Dukaten.
<i>Nieuwe Nederlandsche Jaarboeken, VIIde Deel, IIde Stuk.</i>		

BLADZ. 15.

Op de geboorte van Z. M. koning WILLEM I zijn vier gedenkpenningen vervaardigd, de voornaamste door den bekwamen kunstenaar B. C. VAN CALKER.

Op deszelfs voorzijde ziet men onder het Alziend Oog eene vrouw uit den Hemel den zoo even geboren vorst aan de Nederlandsche Maagd aanbieden, kennelijk aan den vrijheidshoed, welken zij op hare speer houdt; nevens haar staat een Bijbel, waarbij eene lamp op een vierkant voetstuk, dat den naam van CHRISTUS in het Gricksch draagt. Aan de linkerszijde ziet men onder de wolk, welke de vrouw draagt, een altaar, waarop het vuur der dankbaarheid brandt, terwijl de reukwalm uit een wierookvat bij het altaar ten Hemel stijgt. Het omschrift luidt:

NOVA MUNERA CORLI

d. i. Een nieuw geschenk des Hemels.

doelende op de vroegere geboorte eener prinses, bij welker feest men op den gedenkpenning, toen geslagen, stempelde:

NATA SPES FRATRUM,

om te kennen te geven, dat hare geboorte hoop gaf, dat zij ook broeders zoude bekomen.

Op de keerzijde ziet men drie monumenten nevens elkander ge-

plaatst, doch waarvan het middelste het grootste is en ook vóór de andere uitsteekt; op het monument links staat:

1572.

op dat regts:

1672.

en op het monument in het midden, waaraan de wapenschilden van *Oranje, Pruissen en Nederland*:

1772.

terwijl het omschrift:

AEVUM MEMORABILE BELGIC

te kennen geeft, dat deze geboorte twee merkwaardige jaartallen in de geheugenis terugbragt.

Verder ziet men op den voorgrond een' horen des overvloeds, een scheepsanker, kompas, enz., zinnebeelden van den overvloed, door koophandel en zeevaart verspreid wordende.

In de afsnede leest men:

GUILIELM. VI NASS. PR. NAT.

HAGAE COM. D. XXIV AUG.

MDCCLXXII

d. i. Geboorte van prins WILLEM VI
van Nassau, te 's Hage, den 24 Aug.

1772.

Op eenen anderen penning, bij deze zelfde gelegenheid geslagen, leest men:

COELI VENERABILE DONUM

Een eereuswaardig geschenk des hemels,

en

NATUS COMES A BUREN,

doelende op 's prinses titel van graaf van Buren.

Op eenen derden door T. v. B. (THEODORUS VAN BERCKEL) staat:

SPES ET FELICITAS REIPUB. EN LAETITIA PUBLICA

d. i. De hoop en het geluk der republiek en de algemeene blijdschap.

Op eenen vierden eindelijk, door VAN MOELINGEN gesneden:

SPES RATA FIGNUS FELICITATIS.

d. i. De gegronde hoop het onderpand van het geluk.

BLADZ. 20.

BRIEF VAN DE GEMALIN VAN PRINS WILLEM V AAN DEN HOOGWELGED.

HEER J. C. VAN DER HOOP, 6 Sept. 1784.

»J'ai lu avec attention le court exposé, que Mr. Tollius a bien voulu nous donner de ses idées, tant sur l'instruction en général, que sur celle de l'histoire et du droit naturel en particulier. Il me paraît simple et judicieux, et il me confirme dans l'opinion avantageuse, qu'on m'avait donnée et de ses lumières et de son jugement. Une chose surtout me fait plaisir, c'est que Mr. Tollius reconnaît, qu'une bonne instruction doit-être plus ou moins modifiée d'après le caractère des élèves, et que l'instituteur doit tâcher de se mettre à la portée des enfans. Au premier égard, il me verra toujours très-disposée à lui communiquer mes observations sur le caractère de mes enfans, et je serai charmée, que de son côté il me dise naturellement, s'il les trouve justes, lorsqu'il aura eu le temps de l'étudier lui-même. Quant au second égard, je m'en sou mets à son propre tact, après qu'il aura examiné mûrement les connaissances, que les enfans ont déjà acquises, jusqu'à quel point leur jugement est formé, de quel degré d'attention ils sont capables, etc. Je crois qu'il ne lui sera pas désagréable, que je me reserve de lui dire toujours mon sentiment avec franchise; j'ai trop bonne opinion de lui pour en douter: cette même franchise, j'ose l'attendre de sa part. Je lui promets, qu'il ne s'en repentira pas. Il pourra également s'ouvrir avec confiance, soit à moi directement, soit à Mr. de Lynden. Ce serait aussi faire un tort essentiel à Mr. Tollius, si je mettais un instant en doute, qu'il puisse perdre de vue les égards et la déférence, qui sont dues de toute façon à Mr. de Lynden, et qu'il ne cultive pas la bonne harmonie avec Mlle. Hobard et Mr. Euler. Tous ceux, qui ont quelque part à l'éducation ou à l'instruction des enfans, ne doivent avoir qu'un seul et le même but, *le vrai bien des élèves*. Ce lien doit les réunir. J'ai toujours désiré de faire observer ce principe fondamental de toute bonne éducation, et je m'assure que Mr. Tollius en reconnaîtra avec moi la nécessité. Tout autant, que j'en puis juger, il me paraît qu'il pourra suivre en entier la méthode, qu'il a proposée à l'égard de mes fils. La seule chose, que j'ose recommander encore ici, c'est, qu'il veuille bien exercer peu à peu les enfans à mettre souvent, soit leurs idées sur tel ou tel sujet, soit le résumé

de leur leçon, par écrit. L'adulation, qui a corrompu tant d'heureux naturels et détruit les fruits d'une bonne éducation, devrait surtout être bannie d'une république, mais, quelque peine qu'on se donne, afin de l'écartier, elle s'y glisse quelquefois imperceptiblement. Elle est surtout odieuse dans la bouche d'un instituteur. Je suis persuadée, que Mr. Tollius en juge de même. Mais, je ne crois pas déplacé d'observer ici, que je désire extrêmement, qu'il évite tout ce qui pourrait exciter l'orgueil de mes enfans, et qu'il ne suive vis-à-vis d'eux d'autre règle, que la justice et l'équité. Je n'approuverai jamais des ménagemens, qui pourraient leur nuire. Leur naissance les oblige doublement d'acquérir des connaissances distinguées, et donne plus d'étendue à leurs devoirs. C'est ce qu'on ne peut trop profondément graver dans leurs cœurs. Tels sont, monsieur! les idées, qui me sont venues à la lecture de ces pièces, et que vous pouvez communiquer à Mr. Tollius, si vous le jugez à propos. Je serai charmée présentement de faire sa connaissance, et d'avoir la certitude, qu'il se chargera de l'instruction de mes enfans sur des études aussi intéressantes et aussi importantes pour eux. Je suis avec une parfaite estime,

Monsieur!

Voire très-affectionnée

WILHELMINE."

BLADZ. 20.

Daar wij op de bovenaangeduide bladzijde spreken van den verdienstelijken letterkundige TOLLIUS, en later op dezelfde bladzijde, in eene noot, van den hooggel. H. TOL, zou er bij onkundigen eenige twijfel kunnen ontstaan, of hier ook van twee verschillende personen gesproken wordt. Intusschen is TOL en TOLLIUS dezelfde merkwaardige geleerde man, die niet slechts veel invloed had op de wetenschappelijke opleiding van koning WILLEM I, maar ook met hem in 1788 de op bladz. 25 vermelde reis naar *Brunswijk* deed, waar de toenmalige erfprins de lessen der hoogleeraren op het beroemde *Carolinum* te *Brunswijk* bijwoonde. In 1789 vergezelde TOLLIUS WILLEM I op de reis door *Duitschland*, en vooral ook naar de Nassausche staten, waarvan op bladz. 27 en 28 wordt gesproken.

TOLLIUS deed aan het huis van *Oranje* in die moeilijke tijden met pen en daad gewigtige diensten. Hij was het, die in 1798 voor den erfprins de heerlijkheden van vorst JABLONOWSKI in *Polen* kocht, waar-

van op blad. 84 gesproken wordt. Hem werd daarover, onder den titel van geheimraad, door WILLEM I het hoofdbewind toevertrouwd, hetgeen hij tot omstreeks 1809 waarnam, en waarbij hij vele moeilijkheden ondervond, ten gevolge der menschlievende plannen van zijnen meester, die volkplantelingen uit het Nassausche en andere streken van *Duitschland* naar zijne aangekochte landen lokte, om hun den weg tot het genot van welvaart, in plaats van drukkende armoede, te openen.

Wij meenen hier tevens een blijk te vinden van vorstelijke erkentelijkheid voor eenen verdienstelijken leermeester.

BLADZ. 22.

Dat de gade van WILLEM V in 1787 naar *den Haag* reisde, »om den knoop des geschils in den grond te kennen,» wordt door een' zeer oordeelkundig geleerde niet geloofd. »De schrandere vrouw,» zegt hij, »wist zeer goed, wat men bedoelde. Het is bekend, dat de Patriotten de prinses beschuldigden, van eene poging te hebben willen doen, om zich aan het hoofd van eenen volksofstand te plaatsen,» Hem komt het vermoeden, nog onlaags door een' bevoegd vreemd beoordeelaar geopperd, naar aanleiding van nieuw uitgekome ne gedenkschriften van den toenmaligen Engelschen gezant in *Holland*, JAMES HARRIS, het waarschijnlijke voor, dat namelijk de prinses naar 's *Hage* reisde, om, zoo men haar tegenhield, eene gewapende tusscheukomst van haren broeder, den koning van *Pruissen*, onvermijdelijk te maken.

BLADZ. 27.

BRIEF VAN DEN ERFFRINS AAN DEN ACADEMISCHEN SENAA T, VERGEZELLENDE HET AFBEELDESEL VAN PRINS WILLEM I.

Viri Nobilissimi et Doctissimi!

Cum in celeberrimae Academiae Vestrae gremio versari mihi contingeret, praeter eximium variae eruditionis atque doctrinae fructum, quem ex praeclara institutione quorundam Vestrum referro studui, hunc quoque me percepisse inprimis gaudet, quod benignissimum Vestrum erga me animum ex luculentis rerum testimoniis perspexerim. Quanti cum faciam ut pateret, meum duxi, publicum aliquid graetae mentis, qua beneficia apud me collocata semper recorder, monumentum in aede Vestra Academica ponere. Hoc tamen officio

perfungi, peregrinationes ac excursus varii me huc usque prohibuerunt. Mitto igitur tandem Vobis, Viri Nobilissimi et Doctissimi! quam hoc in genere Vobis maxime iucundam atque acceptam fore nullus dubito, effigiem Guillelmi I. principis Auriaci, incliytae Musarum sedis, quam condecoratis atque tuemini, Couditoris Gloriosissimi, cuius memoriam, Vobis sacram et caram, ut mei recordatio aliqua apud vos permanent, effecturam esse sperare mihi liceat. Vobis vero, Viri Nobilissimi et Doctissimi! ut persuasum sit, rogo, me quam libet occasionem commodam atque splendorum Academiae Vestrae, pro virium mearum modo, tuendi et agendi, alacri animo amplexurum esse. Valet.

Dabam Hagae Comitum. a. d. VII. Id. Jan. MDCCXCI.

Vester addictissimus

GUILLIELMUS FREDERICUS,

Princ. Haered. Araus. et Nass.

Antwoord van den Rector en den Senaat.

Celsissime ac Serenissimo-Princeps!

Quas paucis ante diebus ad nos dedisti literas non uno nomine nobis pergratas acceptasque fuisse, non est quod dubites. Etenim ex iis intelligimus illam spectatam Tuam comitatem humanitatemque, qua Tibi animos nostros in perpetuum divinxisti. Neque ex memoria nostra exidit, Celsissime Princeps! aut Tua apud nos commoratio, augendo Academiae splendori maxime comparata, e qua non contemnendi ad hoc Lyceum redundarunt fructus, inque posterum redundatum non frustra auguramur, aut illud vitae Academicæ genus, quod ita in literis collocasti, ut acerrimum Tuum studium iuventutis Belgicæ industriam mirifice acuerit.

Impense nos gaudemus, Te, Serenissime Princeps! conservare memoriam Academiae Leidensis, cui tantum splendoris honorifica Tua praesentia consillasti, cuius salutem si perpetuae Tuae benevolentiae ac favori commendaremus, de proluxa Tua voluntate, tot documentis nobis perspecta, dubitare videremur.

Munere autem illo, quod senatui Academico obtulisti, nec praestantius aliud, nec magis exoptatum offerri poterat. Quoties enim imaginem Guillelmi I, Principis Auriaci, intuebimur, toties pia mente venerabimur Patriam Patriae optimum et immortalem, libertatis avitæ, vindicem acerrimum, fundatorum Academiae Leidensis sapien-

tissimum, simul quoque non mediocris voluptas nos subibit Tui, Serenissime princeps, recordandi, in quo ut Academia nuper summum suum ornamentum posuit, sic posthac est summum suis rebus praesidium positura. Quod cum affirmamus, noli suspicari adulationi, a qua sicuti mens Tua generosa abhorret, ita nos quoque alieni sumus, aliquid serviliter dari; sed id existimes, quantopere tali voluntati et tam praeclaro munera Senatum Academicum beaveris, candide nos testari, atque adeo his ipsis literis significari, nos Te, optime princeps, colere non ante desituros, quam Tu, qui es, esse desieris: quod nunquam fore, non tantum speramus, sed etiam certum exploratumque habemus.

Deus O. M. Te diutissime servet Reipublicae, Ecclesiae, augustis parentibus, omnibusque sanguinis et affinitatis vinculo Tecum coniunctis, sponsae etiam Regiae, eidemque, brevi post, Coniugi dulcissimae!

Gentem Aurlacam et Nassaviam Deus foreat ac conservet, laudemque Eius et prosperitatem perennem esse iubeat!

Tu vero, Celsissimo Princeps! nostrae delitiae, omni bonorum genere, quo dignus es, cumulatus, vive ac vale.

Scribimus in Academia Lugduno-Batava, d. XII Januarii anni MDCCXCI.

Celsissimi Nominis Tui aestumatores aequissimi
Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae,
Eorumque mandato ac nomine,
JONA GUILLIEMUS TE WATER,
Senatus Academici ab Actis.

BLADZ. 28.

„Het vorstendom *Nassau*, hetwelk door RENÉ VAN NASSAU aan prins WILLEM I was geschonken.” Dit is niet juist. Prins WILLEM I erfde van zijnen bloedverwant (*cousin germain*), RENÉ of RENATUS van *Nassau*, het prinsdom *Oranje*, maar verkreeg het graafschap *Nassau, Dillenburg*, enz., bij erfopvolging van zijnen vader, even als hij WILLEM geheeten, en ten onregte *de rijke* bijgenaamd.

BLADZ. 29.

Bij het gezegde omtrent de inhaling van den erfprins en zijne jeugdige gade ware te voegen geweest, dat deze laatste toen reeds op de haar gedane aanspraken tamelijk goed in het Nederduitsch

antwoorde. Zij had zich, zoodra zij wist de gemalin van den toekomstigen erfstadhouder te zullen worden, met de borst op de kennis onzer taal toegelegd.

BLADZ. 37.

Op de aanvaarding van het opperbevel over de Nederlandsche krijgsmagt in *Zuid-Holland* door den erfprins van *Oranje*, *WILLEM FREDERIK*, werd een penning geslagen, welke voorstelt: Op de voorzijde prins *WILLEM VI*, in de gedaante van een' jeugdig krijgsman in Romeinsche kleeding, hebbende in de rechterhand den staf van commando, en houdende in de linker een schild, waarop het hoofd van *MEDUSA*. Aan zijne voeten ligt de Nederlandsche leeuw, met den pijlbundel in de linker- en een zwaard in den regtervoorpoot.

Aan de linkerzijde des pennings ziet men van boven het vorstelijk wapenschild uit de lucht komen, terwijl aan het toppunt des pennings het alziend oog zich in stralen vertoont. Het omschrift luidt:

Ik zal beschermen.

In de afsnede staat de naam des graveurs *STANBEEK*. Op de keerzijde ziet men, onder twee zaamverbondene takken van Oosterschen palm, het opschrift:

WILLEM de VI
erfprince van
Oranje en Nassau
voerende het
Commando over
Zuidt-Holland.

In de afsnede staat:

Dordrecht den
8 Maart 1793.

BLADZ. 66.

„Het Engelsche krijgsvolk schetsten zij af als loobandige, roof- en plunderzieke benden, die zich alom befaamd gemaakt hadden door een gedrag, hetwelk zelfs door hun illuster hoofd niet meer beteugeld scheen te kunnen worden.” — Ongelukkig lag in deze beschuldiging maar al te veel waarheid. Bij de hier bedoelde Engelsche krijgsbenden heerschte volslagen gebrek aan krijgstuicht, dat, toen zij eenmaal tot den aftogt waren gedwongen, ten toppunt steeg. Het illus-

ter hoofd," de hertog van York, die, zoo men zegt, aan den drank verslaafd, en in allen gevalle een nietig veldheer was, zal daaraan wel veel schuld gehad hebben.

Bij het leger van prins WILLEM was het ongetwijfeld in dit opzicht oneindig beter gesteld. Ons is het wel eens voorgekomen, dat daaruit de beschuldiging tegen dezen van hardheid en gestrengheid omtrent de soldaten, die, tot op de gebeurtenissen van 1813, vrij algemeen hier te lande verspreid was, is ontstaan. Zeker is het ten minste, dat na de troonsbeklimming van WILLEM I, dit volksgevoelen weder geheel is uitgewischt. Wij hebben ten minste nooit gehoord, dat de soldaten onder zijne regering te lijden hadden; misschien heerschte te hunnen aanzien te veel toegevendheid. En toch zou de koning een soldatenbeul hebben kunnen zijn, al voerde hij niet meer in persoon een leger tegen den vijand aan.

BLADZ. 103.

De gezegden wegens den hertog van *Brunswijk* houden wij, na een meer naauwkeurig onderzoek, te sterk ¹. Ongelukkig was de keus van een' twee en zeventigjarigen grijsaard tot opperbevelhebber; maar die opperbevelhebber was dan toch een roemruchtig generaal uit de school van *FREDERIK den Grooten*. Hij had in den zevenjarigen oorlog schitterende overwinningen op de Franschen behaald. De uitdrukking, dat hij in 1792 door *DUMOURIEZ* was geslagen, verdient eene wijziging. Hij deed toen, bij zijnen togt in *Champagne*, eenen aanval op de sterke stelling, die *DUMOURIEZ* en *KELLERMANN* bij *Valmy* inhielden; eene vreesselijke kanonnade bleef zonder gevolg, en *BRUNSWIK* besloot tot den terugtogt, omdat ongunstig weder, gebrek aan mond- en kriegsbehoefsten en besmettelijke ziekten onder zijne soldaten hem daartoe dwongen. De uitdrukking: »die in 1792 voor *DUMOURIEZ* was geweken," zou alzoo juister geweest zijn.

BLADZ. 110.

Prinses *MARIANNE* werd den 8 Mei 1810 te *Berlijn* geboren. Wij teekenen dit aan, omdat men uit de rangschikking van het verhaal zou kunnen opmaken, dat hare geboorte vroeger had plaats gehad.

¹ Wij hadden hier den beroemden *WALTER SCOTT* gevolgd.

BLADZ. 127.

2 Dec. 1818 — lees 1815.

BLADZ. 136.

Ter gedachtenis der vereeniging van *België* met *Nederland*, volgens het besluit van het Weener Congres in Maart 1815, werd een zeer groote penning geslagen, van zeven duim middellijn.

Op de voorzijde ziet men de welgelijkende beeldtenis van Z. M. WILLEM I, met het omschrift:

WILH. MASS. BELG. REX. LUXEMB. M. DUX.

d. i. WILLEM van *Nassau*, koning der *Nederlanden*, groothertog van *Luxemburg*.

De keerzijde vertoont twee maagden (de zinnebeeldige voorstelling van *Nederland* en *België*) elkander de regterhand gevende, terwijl de wapenschilden van *Bourgondië* (de gekruiste lauriertakken) en van het gemeenebest der *Vereenigde Nederlanden*, door een snoer aaneengehecht, en door de koninklijke kroon gedekt, zich tusschen de beide maagden bevindt. *België* is kenbaar aan den boren des overvloeds, een zinnebeeld, hier op den landbouw en het fabriekwezen toepasselijk; de Nederlandsche maagd, in zedige kleeding, herkent men aan het scheepsroer in antleken vorm, met een drietand versierd en door een' dolfinj gedekt. In de afsnede staat:

MICHAUT FECIT;

daar onder leest men:

postrid. id. mart. MDCCCXV

d. i. den 16 Maart 1815, zijnde de dag, waarop door het Congres van *Weenen* tot de vereeniging van *België* met *Nederland* besloten was. Het randschrift luidt:

Paribus se legibus ambae invictae gentes aeterna in foedera mittunt ¹.

d. i. Beide de onoverwinnelijke volken vereenigen zich, onder dezelfde wetten, tot een eeuwig verbond.

BLADZ. 145.

Op de instelling der Militaire Willemsorde werd, volgens een koninklijk besluit, een penning vervaardigd, op welks voorzijde zich de

¹ Zie de *Aeneis* van VIRGILIUS, Boek XII, vs. 191 en 192.

beeldtenis bevindt van Z. M. WILLEM I, met het Nederduitsche randschrift:

WILLEM I, koning der *Nederlanden*.

Onder het hoofd staat:

BRAEMT V.

Op de keerzijde ziet men (in navolging van den fraaijen Franschen penning op de instelling van het legioen van eer geslagen) het kruis der Willemsorde met de koninklijke kroon daarboven, en het opschrift op de vier punten:

VOOR MOED, BELEID, TROUW.

Een dubbele gevlochten laurierkrans omringt het kruis. Het randschrift luidt:

Instelling der Militaire Willemsorde, MDCCCXV.

BLADZ. 143.

Sedert keizer KAREL V, tot op de inlijving bij *Frankrijk*, waren de Belgen in het staatkundige en godsdienstige op dezelfde hoogte blijven staan. Geene andere dan de Katholieke godsdienst werd er geduld. De aangelegenheden des lands waren toevertrouwd aan den raad van state, den geheimraad en den raad voor de geldmiddelen. De geestelijkheid en de aristocratie beschikten over alles, en genoten groote voorregten. Het volk, aan den leiband der geestelijkheid loopende, kreet keizer JOZEF voor eenen *ketter* en *dwingeland* uit, toen deze eene algemeene godsdienstige verdraagzaamheid wilde invoeren en de privilegiën der geestelijkheid en des adels afschaffen. De geest, die destijds de Belgen bezielde, was nog geenszins uitgedoofd.

BLADZ. 148, 149 en volg.

Niets zal men welligt meer met ons eens zijn, dan dat aan WILLEM I, toen hem werd opgelegd, om tegelijk over *België* en de Noord-Nederlandsche provinciën te regeren, eene voorbeeldeloos moeilijke taak werd toevertrouwd. Die taak was te moeilijker, omdat, volgens de bewoordingen van het traktaat van *Londen* van Junij 1814, de vereeniging »innig en naauw" moest zijn. De beide elkander geheel vreemd gewordene volken moesten, volgens dat traktaat, »een en denzelfden staat onder dezelfde staatsregeling" uitmaken: allo denkbeeld was dus uitgesloten van eene zoodanige schikking, als

thans b. v. ten aanzien der vereeniging van *Oostenrijk* en *Hongarij*, van *Zweden* en *Noorwegen* onder denzelfden schepter bestaat.

De Belgen (men moet ook jegens zijne vijanden billijk zijn) hadden in 1815 redenen tot ontevredenheid. Bij het beste gedeelte des volks was de herinnering aan de gouden dagen van *MARIA THERESIA* geenszins verdwenen. De provinciën en steden bezaten toen vrijheden en privilegiën, die geenszins zoo weinig beteekend waren, als thans sommigen zich verbeelden. Aan den adel en de geestelijkheid was een aanmerkelijke invloed op den loop der staatsaangelegenheden toegekend. Velen verlangden den terugkeer naar het oude, tot zelfs in de indeeling der provinciën toe. In plaats daarvan moesten zij zich met de Nederlandsche staatsregeling van 1814 vergenoegen, die slechts, wat ondergeschikte punten betrof, gewijzigd mogt worden. De Belgen werden in zekeren zin als een wingewest aan *Holland* toegevoegd. De oude en geenszins onnatuurlijke wrok tegen ons land was nog geenszins uitgedoofd. Dat land had niet slechts twee eeuwen te voren in *België* eenen verwoestenden oorlog gevoerd, maar de Belgen steeds belet, om eenigen buitenlandschen handel te drijven. Het sluiten der *Schelde*, het snuiken van den handelgeest te *Ostende* waren maatregelen, die uit ons oogpunt nuttig, maar voor de Belgen allerhatelijkst moesten zijn. Dit is zoo waar, dat men nergens grooter hatelijkheid tegen de *Hollanders* heeft bespeurd, dan juist te *Antwerpen*, hetwelk toch zeer zeker door de vereeniging onberekenbaar veel won. Het vorstenhuis, dat aan *België* werd opgedrongen, kon aan dat land niet aangenaam zijn. Het was een *Hollandsch*, een *Protestantsch* vorstenhuis, het was daarenboven het huis van *Oranje*, dat zich in *België* slechts door het voeren van oorlog op eenen te dikwijls met bloed doorweekten grond had doen kennen. Hoe vreemd het thans klinken moge, houden wij het toch voor waar, dat de aanzienlijkste geslachten in *België*, zoo als die van *Arenschot*, *Arenberg*, *de Merode*, *Chimay*, enz. naauwelijks wilden erkennen, dat de prinsen van *Oranje-Nassau* iets meer waren dan zij zelfden. Zij dachten zich in den tijd terug, toen zij werkelijk, wat aanzien en vermogen betreft, eenigermate met prins *Willem I* konden mededingen, en vergaten den onmetelijken glans, door twee eeuwen van roem over zijn geslacht verspreid.

Het gelijke aantal vertegenwoordigers in de algemeene staten, hoe noodzakelijk in het belang van *Noord-Nederland*, moest de Belgen

wel ergeren, in wier oog het beweren, dat bij onze kleine bevolking die onzer koloniën moest worden medegesteld (een beweren, dat ook door de Commissie voor de herziening der grondwet in 1815 op den voorgrond werd gesteld) tamelijk gezocht was. Dit was het ook zoo zeer, dat de schranderste staatsman VAN MAANEN, blijkens het bekende *Journal van Raepsaet*, zelf erkende, dat slechts staatsbelang hier het rigtsnoer was geweest. De vereeniging van België met Holland was in het oog eener talrijke klasse van ingezetenen nog daarom nadeelig, omdat bij ons reeds een gevestigd bestuur met al zijnen stoet van burgerlijke en militaire beambten bestond, en de Belgen dus wel konden berekenen van, bij plaatsing in eenige betrekking, te moeten achterstaan. Werkelijk hadden de Belgen in dit opzicht, tot 1830 toe, reden om zich te beklagen. Daarentegen willen sommigen niet toegeven, dat het punt der taal ooit voor de Belgen eene *weselijke* grief is geweest. De groote massa der bevolking in Antwerpen, de beide Vlaanderen, Limburg en het grootste gedeelte van Zuid-Brabant was (zeggen zij) zeer aan hare Vlaamsche of Nederduitsche moedertaal gehecht en is dit thans meer dan ooit. Hoe dit zij, waar is het, dat over de maatregelen onzer regering te dezen aanzien, nooit iemand anders zich heeft te beklagen gehad, dan geheel verfranschte Belgen en vooral de Brusselsche balie, die of Franschen waren, of Belgen, die eene Fransche opleiding hadden genoten. Zeker was het geschreeuw over deze zaak in 1828 en 1829 grootendeels eene kunstmatige opwinding. — Het aankomend geslacht beschuldigt koning WILLEM I, dat hij de twee deelen van zijn rijk niet bijeen heeft weten te houden. Naar onze innige overtuiging verdient hij daarentegen den roem, van in eene onbereikbare taak niet reeds veel vroeger te zijn bezweken” ¹.

BLAD. 163.

De vraag is ons gedaan, of het oordeel over het wetboek *Napoleon* niet te gestreng is? Het is mogelijk, dat onze afkeer van de over-

¹ »Daar zijn zelfstandigheden in het delfstoflijk rijk, die zich niet laten verbinden; daar zijn planten, die in elkanders nabijheid niet kunnen groeijen; daar zijn dieren, die bij elkander en met elkander niet kunnen leven; daar zijn ook menschen en volken, die zich niet kunnen verbroederen; — ten zij eene hoogere magt hen door verandering verbreedert. Maar een vorst kan dat niet.” G. N. VAN SENDEN. *Alpenrozen*, 2e deel, blad. 218.

blijfselen der Fransche heerschappij eenigen invloed op ons oordeel heeft uitgeoefend. En wij moeten het, helaas! toestemmen, dat het aantal formaliteiten bij het nieuwe Nederlandsche niet veel minder zijn. Slechts op enkele punten, b. v. ten aanzien van het sluiten van een huwelijk, is hier verandering in den oud-Nederlandschen geest.

BLADZ. 181—182.

De oprigting van het *Collegium philosophicum* is algemeen als een groote staatkundige misslag beschouwd. Zelfs de naam herinnerde eene dergelijke instelling van JOZEF II. Dat de Nederlandsche regering de partij der liberalen in België als zeer magtig beschouwde, kan slecht betwijfeld worden; maar wij gelooven tevens, dat zij door het geschreeuw van eenige weinigen misleid werd. Wat in België goed, regtschapen en te vertrouwen is, belijdt van ganscher barte de R. K. godsdienst, schoon te veel aan den leiband der onverdraagzame geeselijkheid loopende. Volgens eene later bekome opheldering zou de CELLES niet betrokken geweest zijn in de oprigting van het *Collegium philosophicum*. Het was het werk van den toenmaligen minister der R. K. eerdienst, GOUBAU, en van den secretaris zijns departements, VAN CHERT.

BLADZ. 189.

Reeds in 1822 was het den tegenwoordigen inspecteur der Latijnsche, middelbare en lagere scholen, H. WIJNBEEK, gelukt, op last der regering, het gebruik der Nederlandsche taal bij het onderwijs op de Athenaea en collegiën der Vlaamsche provinciën (*Zuid-Brabant, Limburg, Oost- en West-Vlaanderen*), trapswijze in te voeren.

BLADZ. 205.

In den Belgischen opstand tegen JOZEF II vereenigden zich insgelijks de aanklevers van het oude met de Liberalen of voorstanders eener volksregering, en ook toen viel aan deze monsterachtige coöpatie de overwinning ten deel.

BLADZ. 206.

Voormaals berustte in België het grootste gedeelte van het inwendig beheer bij de provinciale staten, welker invloed men nu door drielichtheid weder zoo veel mogelijk zocht uit te breiden.

BLADZ. 224. TWAALFDE HOOFDSTUK.

Ten einde alle beschuldiging van partijdigheid tegen *België*, het Katholicismus en de Belgische opstandelingen van 1830 te voorkomen, ruimen wij gaarne een plaatsje in aan de volgende bedenkingen, ons van eene bekwame hand geworden, het oordeel over dezelve aan onze lezers overlatende.

»De geachte schrijver oordeelt zeer ongunstig over de Belgische opstandelingen van 1830. Hij volgt daarin den ook bij mij onvergetelijken en hooggeschaten VAN KAMFEN en het nog steeds hier te lande heerschende volksgevoelen. Ook ik ben Hollander en Protestant; geene magt ter wereld zou mij ooit mijne overtuiging in beide opzichten doen verloochenen; en echter ben ik de meening toegedaan, dat iets tot verschooning der Belgen is bij te brengen. De belhamels der omwenteling van 1830 behooren ook in mijn oog tot het schuim, dat bij alle volksbewegingen te voorschijn komt; het Fransche geboefte, dat te *Parijs* in September 1830 openlijk werd aangeworven, om de vrijheidminnende Belgen te gaan ondersteunen — in den *Constitutionnel* van dien tijd vindt men oproepingen van dien aard — haat ik als de pest. Maar is het, ik zeg niet te verdedigen, maar te verwonderen, dat de massa der Belgische bevolking zich aan de omwentelaars aansloot?

»De Belgen leefden in 1830 onder een vorstenhuis, onder eene staatsregeling, die hun door den wil der groote mogendheden waren opgedrongen. De adel en geestelijkheid hadden zich tegen de schikking, die men ten aanzien van *België* voorhad, zoo zeer verzet, als de omstandigheden toelieten. Men denke aan de bekende pogingen bij het Congres van *Weenen*, en raadplege de thans vergetene brochures, die in 1814 en 1815 in *België* zijn uitgekomen. Deze laatste ademen bijna zonder onderscheid terugkeer tot het oude, liefst onder het Oostenrijksche vorstenhuis, vrees voor verkorting van de regten der R. K. geestelijkheid, die stem in staat moest hebben, afkeer van de beginselen van algemeene verdraagzaamheid of liever gelijkheid van alle godsdiensten, die sedert de Fransche omwenteling van 1789, welke ook aan *België* zoo duur was te staan gekomen, regel waren geworden. Er bestaat b. v. een geschrift van den graaf DE ROBIANO DE BORSBEEK, getiteld: *Réflexions sur la constitution des Pays-Bas Catholiques*, en gedagteekend van den 21 Julij 1814, waarbij de »*antique Constitution des Pays-Bas Catholiques*» gezegd wordt, alle

andere te overtreffen en tot grondslag van de beroemde Britsche staatsregeling te hebben gestrekt. In eene andere brochure van 1815, getiteld : *Réclamation respectueuse et légitime des droits de la nation Belge sur son ancienne constitution*," geschreven nog vóór de invoering der grondwet van 1815, lees ik de volgende merkwaardige aan koning WILLEM I gerigte woorden :

»Prince digne d'être chéri, que vous pouviez aisément acquérir cette affection nationale, qui vous serait si chère ! Vous pouviez, vous pouvez encore, rétablir dans la Belgique cette constitution, qui rendit durant tant de siècles ces peuples heureux, soumis, paisibles et florissans. Avant les innovations de Joseph II, rien sur la terre n'était fortuné comme notre patrie. Marie Thérèse sauva ses états héréditaires d'Allemagne par le secours et l'assistance belliqueuse et pécuniaire de notre pays, qui la chérissait comme sa bienfaitrice et sa mère. Léopold aurait peut-être acquis de nouveau l'affection de nos concitoyens, s'il eût vécu quelques années de plus; les régimes suivans perdirent tout par un mélange de faiblesse et de déloyauté. Si vous ne pouvez relever entièrement nos constitutions nationales et provinciales, reposez les du moins sur leurs bases essentielles; rendez nous les trois ordres du clergé, de la noblesse et du tiers-état; renoncez à cet amalgame impossible en durée, funeste en exécution, avec les Provinces-Unies; les Hollandais craignent encore plus cette fusion, que la Belgique ne la redoute; plusieurs siècles de schisme national et la différence de religion sont des *vetos*, que l'on ne change pas par des édits. Prince fait pour être aimé, il ne tient qu'à vous de l'être; soyez toujours juste envers vos nouveaux sujets, ne leur donnez pas des institutions en dissonnance avec leurs usages, leurs vœux, leurs souvenirs. Protégez, maintenez cette religion, le meilleur bouclier des rois; écarter de vos conseils, et s'il se peut, de la représentation nationale, tous les amateurs de systèmes, par lesquels la France et l'Europe ont péri," etc.

»In weerwil van deze en soortgelijke stemmen, werd de nieuwe staatsregeling, die toch in het wezen der zaak door de meerderheid der Belgen verworpen was, ingevoerd. Daarop volgden de moeilijkheid met de R. K. geestelijkheid. Als Protestant verfoei ik de woelingen van eenen ~~de~~ BROGLIO; maar de nasleep daarvan moest alle aan huone godsdienst gehechte Belgen ergeren. Nog heugt het mij, met welken weemoed een Belg, die mij in 1825 of omstreeks dien

tijd de hoofdkerk te *Gent* liet zien, er van sprak, dat *Gent* nu reeds zoo vele jaren van een' bisschop beroofd was geweest. Intusschen was het de regering van *WILLEM I* langzamerhand gelukt, om de R. K. Belgen eenigermate met zich te verzoenen; maar in de laatste jaren, die 1830 voorafgingen, was er veel gebeurd, wat nieuw wantrouwen, nieuwe verbittering had opgewekt. Ik tel daaronder niet zoo zeer de zaak van het Concordaat, maar wel den gestadigen voortgang van een verbeterd lager onderwijs. Vele omstandigheden werkten er toe mede, om geestdrijvende Belgen in het denkbeeld te brengen, dat daarachter eene *arrière-pensée* van verspreiding van Protestantische denkbeelden schuilde.

• Sedert *KAREL X* in *Frankrijk* den troon beklommen had, en dien ten gevolge de Jezuiten daar magtiger waren geworden, meende onze regering krachtiger tegen het doordringen van zulk een' geest in *België* te moeten waken. Van daar de besluiten van 1823 tegen de vreemdelingen, die zich in *België* aan het onderwijs wilden overgeven. In de volgende jaren nam men tegen de Christelijke broeders of zoogenaamde *frères ignorantins* maatregelen, die moeilijk van hardheid vrij te pleiten zijn. Deze geestelijken hadden te *Namen*, te *Luik* en op andere plaatsen armenscholen opgerigt, die door vele honderden kinderen werden bezocht, en door bijdragen ook van de stadskassen werden onderhouden. Op eens gaf onze regering bevel, om die scholen te sluiten. De Belg, die als werktuig werd gebruikt, om dezen last ten uitvoer te brengen, en dien met onverbiddelijken dwang volvoerde, was een der revolutiemannen van 1793, die over *Belgie* zoo veel jammeren hadden gebracht.

• De partij der Liberalen had zeker oneindig minder reden tot klagte. Naauwelijks iets anders dan eene te bekrompene uitlegging der Grondwet kon zij aanvoeren, en daar tegenover stonden dan de vele en onberekenbare weldaden, door de regering van *WILLEM I* over *België* verspreid. Toch had men misschien de toongevers dezer partij, onder welke toch wel enkele regtschapenen waren, te zeer voor het hoofd gestooten. Men heeft ten minste den minister *VAN MAANEN* wel eens beschuldigd, dat hij zijne onbetwistbare meerderheid, zijn afkeer van Fransche oppervlakkigheid en windbrekerij al te zeer jegens hen deed uitkomen. Doch reeds genoeg, om mijn denkbeeld te verduidelijken. Een geheel onpartijdig oordeel zal hier wel onmogelijk zijn, daar het niemand gegeven is, zich geheel in de denkwijze van

iemand van anderen landaard, andere opleiding, eene geheel andere godsdienstige overtuiging, en al de daarmede gepaard gaande vooroordeelen te verplaatsen."

BLADZ. 314.

De oud-vaderlandsche huisselijkheid des konings en diens liefderijke omgang met zijne gemalin, kinderen en kleinkinderen werden vroeger zelfs door de Belgen erkend en geprezen. Daarvan strekke ten bewijze eene groote kunstplaat, te *Brussel* in het licht verschenen, welke een liefelijk tafereel van Z. M. in den huisselijken kring voorstelt. Midden in het vorstelijk vertrek zitten de koning en de koningin op eenen kanapé. Ter regterzijde staat de kroonprins met zijne gemalin en drie zijner kinderen (den ersprins, prins ALEXANDER en prinses SOPHIA), terwijl de derde zoon, prins HENDRIK, aan de linkerhand des ouden konings staat, die zijne hand liefkozend op den schouder van het knaapje legt. Verder staan aan de linkerhand van het vorstelijk paar prins FREDERIK der *Nederlanden*, met zijne gemalin, en prinses MARIANNE.

BLADZ. 333.

Onder de geliefde uitspanningen des konings behoorde ook het wandelen in de vrije natuur. In den vroegen morgenstond verliet de vorst dikwijls zijn paleis, om zich in Gods schoone schepping te verlustigen. Tot deze neiging heeft misschien niet weinig bijgedragen de beroemde *Katechismus der Natuur* van den eerwaarden MARTINET, die dit werk aan prinses FREDERICA LOUISA WILHELMINA, den ersprins WILLEM FREDERIK en prins WILLEM GEORGE FREDERIK heeft opgedragen.

»*Prinsen* behooren (zegt de trouwhartige MARTINET) den Schepper van 't Heelal uit zijne werken vroeg te kennen: *Prinsen*, niet zelden omringd van liedèn, die de innerlijke lessen heimelijk zoeken krachteloos te maken, en het jeugdig hart tot valsche geneugten te verlokken, voegt het onschuldige vermaken van dezelve wel te kunnen onderscheiden; eindelijk: *Prinsen* moeten, na uren van afslooving, zulke uitspanningen hebben, die waarlijk aangenaam, zuiver en verrukkend zijn. En hoe vele van dezen aard vindt men niet in de werken der Natuur. Of waar zijn er, buiten het Evangelie, geschikter, om hen op te leiden tot de dienst van den grooten Regeerder der wereld?"

BLADZ. 559.

Dat ook vreemden koning **WILLEM I** geen helder inzicht en scherpzinnigheid, gepaard aan regtvaardigheid, ontzeiden, toonden in 1829 *Amerika en Groot-Brittannië*, door hem tot scheidsregter te kiezen over de geschillen, wegens de grensbepaling hunner wederzijdsche bezittingen.

Op het inroepen van **Z. M.** als arbiter in deze territoriale geschillen (welks uitspraak later tot grondslag van een afdoend traktaat werd gelegd) is een gedenkpenning vervaardigd.

Op de voorzijde ziet men het welgelijkende afbeeldsel van **Z. M.** den koning van voren (*en face*), met het Grootkruis der Willemsorde op de borst. Het opschrift is:

WILHELMUS I, Neerlandiae Rex, Lux. M. Dux.

Op de keerzijde leest men, in eenen fraaijen kraus van eikenloof, het opschrift:

AB
 ANGLIS
 ET
 AMERICANIS
 SEPTENTRIONAL.
 DE
 TERMINO MOTO
 ARBITER
 VOCATUS
 1829.

d. i. in verband met het opschrift der voorzijde: door de Engelschen en Noord-Amerikanen als scheidsregter over de grensscheiding ingeroepen in 1829.

